શ્રુતધર સ્થવિર મહર્ષિ પ્રણીત મૂળગ્રંથ તથા
:: :: અવચૂરી સહિત. :: ::

શ્રાદ્ધદિન કૃત્ય સૂત્ર

નું

ગુજરાતી ભાષાંતર.

શ્રી રાણપુરનિવાસી ઉદારદીલ
શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસની
આર્થિક સહાયથી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

ભાવનગર.

વી. સં. ૨૪૫૬. વિ. સં. ૧૯૮૬.

ભાવનગર–ધી "શારદાવિજય" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં,
શા. મહુલાલ લશ્કરભાઈએ છાપ્યું.

કિંમત દશ આના.

શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસ

વાસી

અર્પણ પત્રિકા.

અનેકગુણગણાલંકૃત જૈનકુળભૂષણ

શેઠ શ્રી નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસ.

રાણપુરનિવાસી આ સદ્ગૃહસ્થે સ્વોપાર્જિત દ્રવ્યથી અનેક પ્રકારનાં ધર્મકાર્યો કર્યાં છે, સંઘપતિ પદ મેળવ્યું છે, વિદ્યાવૃદ્ધિને અંગે સહાયો આપી છે. આ સભા ઉપર તો પૂર્ણ પ્રીતિવાળા છે. સભાને મકાન બંધાવવા માટે રૂપીયા ૨૫૦૦૦) જેવી સખાવત કરવા માટે એ અદ્વિતીય ગૃહસ્થ છે. સભાને પુસ્તક પ્રકાશ કરવા માટે પણ સારી સહાય આપતા આવ્યા છે. એમની આર્થિક સહાયથી અમે બે વર્ષ અગાઉ શ્રી ધર્મકલ્પદ્રુમ ગ્રંથનું ભાષાંતર છપાવેલ છે અને આ સભાના તમામ સભાસદોને ભેટ આપેલ છે. આ બુક પણ તેમનીજ આર્થિક સહાયનું પરિણામ છે અને તે સભાના લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવાની છે.

આ ગૃહસ્થ સંસારે સુખી છે, કુટુંબ પરિવારવાળા છે, ધર્મકાર્યો કરવામાં અહર્નિશ તત્પર છે. એમને અમે આ પુસ્તક અર્પણ કરીને તેમના કાંઇક અનૃણી થવા ઇચ્છીએ છીએ અને એઓ આરોગ્યપણે દીર્ઘ આયુષ્ય ભોગવો એવી પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

વિ. સં. ૧૯૮૯ વિજયાદશમી.	શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા ભાવનગર.

⊰ પ્રસ્તાવના. ⊱

અનંતકાળથી સંસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરનારા ભવ્ય જીવોના ઉપકારને માટે પૂર્વાચાર્ય મહારાજાઓએ શ્રાવકધર્મને ઉપયોગી પંચાશક-ધર્મસંગ્રહ-શ્રાદ્ધવિધિ વિગેરે અનેક શાસ્ત્રો રચ્યાં છે, પરંતુ એ ગ્રંથો વિસ્તૃત અર્થવાળાં છે તેથી મંદબુદ્ધિવાળા જીવોને સંક્ષેપમાં પોતાના નિત્ય કર્તવ્યનું જ્ઞાન થાય તેને માટે આ 'શ્રાદ્ધદિનકૃત્યસૂત્ર' વિશેષ ઉપયોગી છે. આ ગ્રંથમાં ૨૯ દ્વારો પાડ્યા છે. અને તે દરેક દ્વારોના પેટામાં જુદી જુદી અનેક હકીકતો સમાવી છે. તેમજ પ્રસંગોપાત ઉત્તમ પુરૂષોની અનેક કથાઓ પણ આપવામાં આવી છે. આ બધી બાબતોનો અહિં વિસ્તાર ન કરતાં આ સાથે આપેલી વિષયાનુક્રમણિકા વાંચવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે. અમે આશા રાખીએ છીએ કે કોઇપણ શ્રાવક કે શ્રાવિકા એ અનુક્રમણિકા વાંચશે તો પોતાનું કર્ત્તવ્ય સમજવાને માટે જરૂર તત્પર થઇ જશે અને આ ગ્રંથનું અમે કરેલું ભાષાંતર સાદ્યંત વાંચ્યા વિના મુક પડી મૂકશે નહિ.

આ ગ્રંથ શાસ્ત્રી ટાઈપમાં છપાયેલો જ્યારે અમારા હાથમાં આવ્યો અને અત્રે બીરાજતા ગુરૂણી શ્રી લાભશ્રીજીની સાથે તે અક્ષરશઃ વાંચવામાં આવ્યો, તેના અર્થ વિચારવામાં આવ્યા ત્યારે એમ ચોક્કસ લાગ્યું કે સંસારી કાર્યમાં ફસી પડેલા આપણા જૈનબંધુઓને તેમાંથી ઉંચા લાવવા માટે

આ ગ્રંથનું ભાષાંતર કરવામાં આવે તો તે જરૂર ઉપયોગી થઈ પડે. આ વિચારને ગુરૂજી શ્રી લાભશ્રીજી તથા અન્ય બંધુઓ તરફથી અનુમોદન મળતાં તે કાર્ય શરૂ કરવામાં આવ્યું અને તેનું ભાષાંતર કરતાં જ્યાં જ્યાં કથાઓ વિગેરેમાં વધારો કરવાનું ખાસ જરૂરનું લાગ્યું ત્યાં તેમ કરીને તૈયાર કરવામાં આવ્યું.

ત્યારબાદ શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભાના લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવા માટે કોઇ પણ નવીન બુક તૈયાર કરવાની વિચારણા ચાલતી હતી. તે વિચારણાને અંગે આ ભાષાંતરજ તાકીદથી છપાવીને ભેટ આપવાનો સદરહુ સભાના કાર્યવાહકોએ નિર્ધાર કર્યો એટલા ઉપરથી અત્યારે તે ભાષાંતર પ્રકાશપણાને પામ્યું છે.

આ ભાષાંતર છપાવવાને માટે રાણપુરનિવાસી શેઠ નાગરદાસ પુરૂષોત્તમદાસે આર્થિક મદદ કરવાની ઉદારતા દર્શાવી છે અને તેને અંગેજ અમે આ ભાષાંતર એ સદ્‌ગૃહસ્થને અર્પણ કર્યું છે. આ ગૃહસ્થ આ સભા પ્રત્યે ઘણા વખતથી ઉચ્ચ પ્રતિના સહાયદાતા છે એટલે તેમનાથી કાંઇક અનૃણી થવાને માટે આ યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે.

આ ગ્રંથના કર્ત્તાએ પોતાનું નામ આપ્યું નથી. તેમજ બીજા કોઈ આધારથી પણ તેમના નામનો કે પોતાનું નામ નહિ બતાવનાર અવચૂરિકારના નામનો પણ નિર્ણય થઈ શકયો નથી. આ ગ્રંથ અવચૂરિ સાથે પંન્યાસજી શ્રી હર્ષવિજયગણિના શિષ્ય મુનિશ્રી માનવિજયગણિએ શોધ્યો છે અને શ્રી સત્યવિજયસ્મારક જૈનગ્રંથમાળાના કાર્યવાહકોએ અમદાવાદમાં

પ્રકાશિત કર્યો છે. અમને એ છપાયેલ ગ્રંથ આ કાર્યમાં સંપૂર્ણ સહાયક થઈ પડેલ હોવાથી અમે એમના સંશોધકનો અને પ્રકાશકનો અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

આ ગ્રંથની અંદર મુનિદાન, મુનિગુણ સ્તુતિ, શ્રાવકને ત્યાજ્ય પદાર્થો, જિનપૂજાની મહત્તા, દેવદ્રવ્યાદિકનો વિચાર, કુટુંબને એકત્ર કરીને ધર્મોપદેશ આપવાની આવશ્યકતા, વિકથાઓનું સ્વરૂપ વિગેરે કેટલાક વિષયોની વિસ્તાર સાથે પુષ્ટિ કરેલી છે કે જે ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે.

આ ગ્રંથની અંદર જેની જેની કથાઓ આપેલી છે તે અનુક્રમણિકામાં બતાવવામાં આવેલ છે છતાં તેની ખાસ જુદી નોંધ પણ આ સાથે આપવામાં આવી છે.

આ ગ્રંથમાં બતાવેલા ૨૯ દ્વાર ત્રીજા પૃષ્ટ ઉપરજ બતાવેલા હોવાથી તે ફરીને બતાવવામાં આવતા નથી, પરંતુ તે દ્વારના નામ પ્રારંભમાં વાંચી જવાની ખાસ ભલામણ કરવામાં આવે છે કે જેથી આ ગ્રંથની મહત્તાનો વાચકોને તરતજ ખ્યાલ આવી શકે.

આ ગ્રંથનું ભાષાંતર અને પ્રુફ વિગેરે તપાસી આપવામાં અત્રેના શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઈ કે જેઓ ઘણા વર્ષોથી સાધુ–સાધ્વીઓને અભ્યાસ કરાવવાનું કામ કરી રહેલ છે તેમણે પ્રશંસનીય સહાય કરી છે. તેથી તેમનો પણ આભાર માનવામાં આવે છે.

ગુરૂણીજી લાભશ્રીજી કે જેઓ શારિરીક કારણથી અત્રે રહેલા છે, તેઓ આવા સત્શાસ્ત્રોને પ્રકાશિત થયેલા જોવાને નિરંતર ઉત્સુક રહે છે, તેમની આ કાર્યમાં પણ ખાસ પ્રેરણા હોવાથી તેમનો આભાર માનવાનું ભૂલી જવું તે યોગ્ય લાગતું નથી.

આ ભાષાંતર વાંચવાની ઉત્સુક્તાવાળા બંધુઓને મોટી પ્રસ્તાવના લખી પ્રારંભમાંજ રોકી રાખવા તે યોગ્ય ન લાગવાથી આ પ્રસ્તાવના ટુંકમાં લખીને સમાપ્ત કરવામાં આવે છે.

આશા છે કે આ ગ્રંથ વાંચવાનો અને તેને યથાશક્તિ પોતાના વર્તનમાં ઉતારવાનો જૈનબંધુઓ જરૂર પ્રયાસ કરશે. એટલું ઇચ્છી પરમાત્માને ત્રિકરણ શુદ્ધે પ્રણામ કરી વીરમવામાં આવે છે.

પરમાત્મા અમારી અને વાચકોની શુભાશાઓ પરિપૂર્ણ કરો. તથાસ્તુ.

કુંવરજી આણંદજી.

વીર સં. ૨૪૫૬ } શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના
વિજ્યાદશમી. } પ્રમુખ

કથાઓનું લીસ્ટ.

⇝ અનુક્રમણિકા. ⇜

પણ દ્રવ્યથી નહીં તે અનુત્તર વિમાનના દેવની જેમ. ૩ દ્રવ્યથી ખરો ને ભાવથી પણ ખરો તે સમ્યગ્દષ્ટિ, સારી રીતે ઉપયોગવાળા, વચનના સંવરવાળા અને સારી રીતે નમાવેલું છે શરીર જેણે એવાનો જે નમસ્કાર તે. અને ૪ દ્રવ્યથી પણ નહીં ને ભાવથી પણ નહીં તે કપિલાદિ નમસ્કાર નહીં કરનારનો–આ ચાર પ્રકાર પૈકી ત્રીજા પ્રકારનો નમસ્કાર વિઘ્નસમૂહની શાંતિ માટે અને એકાંતિક તેમજ અવ્યભિચારી એવા ભાવમંગળરૂપ કરીને. કોને ? ત્રણ લોકમાં રહેલા ધર્માસ્તિકાયાદિ દ્રવ્યસમૂહને સમકાળે સંશયોચ્છેદકપણે ઉદ્યોત કરનાર હોવાથી ભાનુ એટલે સૂર્યસમાન અર્થાત્ **ત્રિભુવન ભાસ્કર** અને સમસ્ત જ્ઞાનાવરણના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલાં, અજ્ઞાનરૂપ સર્વ તિમિર વિરહિત **કેવળજ્ઞાનને** ધારણ કરનારા વળી ભવ્ય પ્રાણીઓને દુર્ગ એવા દૌર્ગત્ય અને દુઃખ દારિદ્રયના ઉચ્છેદક હોવાથી તેમજ સુગતિસુખના સંપાદક હોવાથી સર્વાતિશાયી એવા **અક્ષય મહાનિધાનરૂપ** શ્રી વીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને હું શ્રાવકનું દિનકૃત્ય કહીશ.

આ ગાથામાં વીર શબ્દવડે અપાયાપગમાતિશય, ત્રિભુવનભાનુ વિશેષણવડે વચનાતિશય, વિશુદ્ધજ્ઞાનવાન્ એ વિશેષણવડે જ્ઞાનાતિશય અને સુમહાનિધાન શબ્દવડે પૂજાતિશય કર્તાએ સૂચવેલ છે. એવા ગુણવિશિષ્ટ વીર પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને શ્રાવકનું દિનકૃત્ય કહેવાનો પ્રારંભ કરતાં પ્રથમ શ્રાવક કોને કહીએ ? તે કહે છે—

'જિનેંદ્રના શાસનમાં જેને શ્રદ્ધા હોય, સુપાત્રને વિષે નિરંતર જે દાનનું વપન કરતો હોય–વાપરતો હોય અને સુસાધુના

સેવનવડે જે પુણ્યસંચયને કરતો હોય તેને ઉત્તમ જનો શ્રાવક કહે છે.' આ શ્રાવકની વ્યાખ્યા ઋદ્ધિમાન્ શ્રાવક માટે છે, બીજા શ્રાવકો સાધારણ સ્થિતિના હોય છે. અહીં તો બન્ને પ્રકારના શ્રાવકો માટે અધિકાર છે. આ ગાથામાં મંગળ ને અભિધેય બંને કહેલ છે.

આ શ્રાવકનું દિનકૃત્ય જિનશબ્દે શ્રુત અવધિ મનપર્યવજ્ઞાનવાળા તેમજ કેવળજ્ઞાનવાળા–સામાન્ય કેવળી, તેમાં પરમ ઐશ્વર્યવાળા હોવાથી ઇંદ્રસમાન તીર્થંકર કે જે ચંદ્રસમાન આલ્હાદક હોવાથી જિનેંદ્રચંદ્ર કહેવાય છે. તેમના કહેલા આવશ્યક, ઉપાસકદશાંગાદિ આગમોમાંથી ઉદ્ધરીને તેમજ બહુશ્રુત અને પંડિત પુરૂષે આચરેલા આચરણના સંપ્રદાયથી હું શ્રાવકનું દિનકૃત્ય કહીશ. આમાં ઉપાય તે શાસ્ત્ર અને ઉપેય તેના અર્થનું પરિજ્ઞાન અને પ્રયોજન તો પ્રેક્ષાવાનોની આ શાસ્ત્રમાં પ્રવૃત્તિ થાય તે. સામર્થ્યથી સમજી લેવું.

હવે શ્રાવકના દિનકૃત્યના મુખ્ય ૨૯ પ્રકાર છે તે છ ગાથા વડે કહે છે.

વિશેષાર્થ.

૧ નવકાર મંત્રને સંભારતા સતા શ્રાવકે નિદ્રા દૂર કરવી.
૨ નમસ્કાર મહામંત્રનું વારંવાર પરાવર્તન કર્યા પછી હું કોણ છું ? શ્રાવક છું. ઈત્યાદિ સંભારવું.
૩ શ્રાવકના વ્રતો પૈકી અણુવ્રતાદિ મારે કેટલાં છે ? તે સંભારવું.
૪ ચાર વર્ગમાં અગ્રણી મોક્ષ તેના અવંધ્ય કારણરૂપ સમ્યગ્જ્ઞાન દર્શન ને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયનો યોગ એટલે સર્વ અતિ-

૨૯ તેવી જાગૃત અવસ્થામાં પોતાના ધર્માચાર્ય કે જે ઉદ્યત-
વિહારી અને વિશુદ્ધ ચારિત્રી હોય તેમની પાસે હું દીક્ષા
ક્યારે ગ્રહણ કરીશ ? તેનો વિચાર કરવો.

ઉપર કહ્યા પ્રમાણેના દિનકૃત્ય ઋદ્ધિમાન્ અને સાધારણ બંને પ્રકારના શ્રાવકો માટે સંક્ષેપથી સમજવા. મુનિઓને દશ-વિધચક્રવાલ સામાચારીની જેમ શ્રાવકોને પ્રતિદિન આ કૃત્ય કરવાના છે. ગાથા. ૨ થી ૭,

ઉપર સામાન્ય પ્રકારે ૨૯ કૃત્યો બતાવ્યા છે તે દરેક કૃત્ય વિસ્તારથી હવે પછી બતાવે છેઃ-

ઉદ્દેશ પ્રમાણે નિર્દેશ કરવો જોઈએ એ ન્યાયથી પ્રથમ નવકારમંત્ર સંભારતાં જાગવા રૂપ પ્રથમ પ્રકાર કહે છેઃ-

રાત્રી વિરામ પામ્યે સતે એટલે છેલ્લા બે મુહૂર્ત્ત જેટલી બાકી રહે સતે અક્ષુદ્રત્વાદિ તેમજ ભાષાકુશળત્વાદિ અનેક ગુણવાન્ એવા શ્રાવકે ભવનપત્યાદિ ચાર પ્રકારના દેવોના સ્વામી જે ઇંદ્રો તેમના પણ પૂજ્ય હોવાથી દેવાધિદેવ એવા, અને જિનો-ત્તમ-જિન જે સામાન્ય કેવળી તેમાં ઉત્તમ-ચોત્રીશ અતિશયાદિ વડે પ્રધાન એવા પરમાત્માને આગળ કહેશું તે વિધિવડે બહુ-માનપૂર્વક નમસ્કાર કરવો. ૮. તે વિધિ કહે છેઃ-

શય્યાને તજી દઇ ભૂમિ ઉપર બેસીને અથવા ઉભા રહી-ને ભાવબંધુ એટલે સર્વત્ર સહાયકારી હોવાથી પરમાર્થબંધુ અને અપ્રાપ્ત એવા મહાવ્રતાદિને પ્રાપ્ત કરાવનારા હોવાથી અને પ્રાપ્ત એવા અણુવ્રતાદિના પ્રતિપાલનમાં સહાયક હોવાથી યોગ-ક્ષેમકારી એવા જગન્નાથ-જગતના સ્વામીને નમસ્કાર કરે. નમસ્કાર મહામંત્રનું વારંવાર પરાવર્તન કરે. ૯.

એ મંત્ર કેવો છે ? ગારૂડમંત્રાદિ સર્વ મંત્રોમાં પરમ-પ્રધાન મંત્ર છે. કેમકે એ દ્રવ્ય ને ભાવ બંને પ્રકારના વિષને હરનાર છે. વળી સકળ નિષ્કળાદિ સર્વ ધ્યેયોમાં પરમ ધ્યેયરૂપ છે. વળી સર્વાર્થસાધક હોવાથી તત્ત્વોમાં-પરમાર્થોમાં પરમ પવિત્ર એવા તત્ત્વરૂપ છે. તેમજ ચારગતિરૂપ સંસારમાં રહેલા ભવ્ય જીવોના, કેવા જીવોના ? દુઃખથી હણાયેલા અથવા રાગદ્વેષથી દ્વિધા હણાયેલા એવા જીવોના પરમ શરણભૂત છે. ૧૦. વળી

ભવસાગરમાં બુડતા એવા જીવોને આ નમસ્કારરૂપ મહા પોત શિવાય અન્ય બીજું તથાવિધ ત્રાણભૂત-શરણભૂત નથી. ૧૧.

વળી એજ અર્થને વિસ્તારથી કહે છેઃ—

અનેક જન્મોમાં સંચિત કરેલા એવા શરીર ને મનસંબંધી રોગશોકાદિ દુઃખોનો અર્થાત્ તેના હેતુભૂત એવા ભવ્ય જીવોના કર્મોનો, જો નમસ્કાર મંત્ર પ્રાપ્ત થયો ન હોત તો નાશ કેમ થાત્ ? અર્થાત્ તે શિવાય અન્ય તેનો નાશ કરનાર કોઈ તંત્રાદિક વર્તતા નથી. ૧૨.

આ નમસ્કાર મહામંત્રનો વિશેષ આદર શ્રી આવશ્યકભાષ્યાદિકમાં કહેલો છે તે તેનીજ બે ગાથાવડે કહે છેઃ—

જેમ ઘરમાં અગ્નિ લાગે સતે કણ કપાસાદિ તજી દઈને મનુષ્ય મહામૂલ્યવાન રત્ન જ લઇ લે છે, વળી શત્રુનો ભય પ્રાપ્ત થયે જેમ એક અમોઘ શસ્ત્ર-શક્તિ વિગેરે ગ્રહણ કરવામાં આવે છે, તેમ મરણ સમયે શ્રુતકેવળી પણ સર્વ દ્વાદશાંગીને તજી દઈને તેના સારભૂત એક અરિહંતને નમસ્કાર કરવારૂપ

नमो अरिहंताणं પદનું જ વારંવાર સ્મરણ કર્યાં કરે છે. તેથીજ તેને દ્વાદશાંગના રહસ્યભૂત કહેલ છે. ૧૩-૧૪.

તે જ કારણ માટે તે મહામંત્રના પ્રકાશકર્ત્તાને નમસ્કાર કરવામાં આવે છેઃ—

જેમણે આ મહામંત્રને પ્રકાશિત કરેલ છે-પ્રગટ કરેલ છે એવા તીર્થંકર તેમજ ગણધરાદિકને પ્રભાતમાં સંભારવા-તેમનું સ્મરણ કરવું અને પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતા એવા ભવ્ય જીવોએ તેમને શુભ ચિત્તવડે નમસ્કાર કરવો. ૧૫.

હવે આ હકીકતનો ઉપસંહાર કરતા સતા ઉપદેશ આપે છેઃ-

નમસ્કાર મહામંત્રથી બીજો કોઈપણ સારભૂત મંત્ર ત્રણ લોકમાં નથી, તેથી નિરંતર પરમ ભક્તિવડે તેનો પાઠ કરવો. ૧૬.

એ મંત્રને વિધિપૂર્વક ભણવા માટે દૃષ્ટાંત સાથે ઉપદેશ આપે છેઃ—

સર્પાદિકના મંત્રો પણ અવિધિપૂર્વક ભણ્યા સતા વિષનો નાશ કરતા નથી, તેથી વિધિપૂર્વક વિનય બહુમાન સાથે આ મહામંત્રનું પઠન, અધ્યયન ને સ્મરણ કરવું.

તે મંત્ર આ પ્રમાણેઃ—

नमो अरिहंताणं । नमो सिद्धाणं । नमो आयरियाणं । नमो उवज्झायाणं । नमो लोए सव्वसाहूणं । एसो पंचनमुक्कारो । सव्वपावप्पणासणो । मंगलाणं च सव्वेसिं । पढमं हवइ मंगलं ॥ આ પ્રમાણે સર્વસંમત મંત્ર જાણવો.

હવે આ મંત્રનો પાઠ કરવાથી આ ભવમાં ને પરભવમાં જેને ફળની પ્રાપ્તિ થયેલી છે તેના દષ્ટાંતો કહે છેઃ—

પાઠક જનને આશ્રયીને આ લોકમાં ત્રિદંડી નામના શ્રાવકનું, દેવસાંનિધ્યવાળી શ્રાવકસુતાનું અને બીજોરાના વનથી ઓળખાતા શ્રાવકનું–એમ ત્રણ દષ્ટાંતો જાણવા અને પરલોક આશ્રી ચંડપિંગળનું અને હુંડિકયક્ષનું–એમ બે દષ્ટાંતો જાણવા. આ ગાથાના સમુદાયાર્થ તરીકે સર્વ ઉદાહરણો પુલિંદ્રમિથુન–(ભીલ ભીલડી)ના દષ્ટાંતથી જાણવા. ૧૮.

અહીં પ્રથમ દ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે બીજું દ્વાર—'હું કોણ છું ?' ઇત્યાદિ વિચારણા કરવારૂપ કહે છેઃ—

સુપ્તાવસ્થામાં ભૂલી જવાતું હોવાથી જાગૃત થાય એટલે શ્રાવક દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવાદિનો પ્રથમ વિચાર કરે. તે આ પ્રમાણે–દ્રવ્યથી હું યતિ છું કે ગૃહી છું ? ક્ષેત્રથી હું આર્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયો છું-અને અમુક દેશમાં અમુક નગરમાં અમુક સ્થળે અત્યારે છું. કાળથી રાત્રી માત્ર ૪ ઘડી રહી છે, સવાર થવા આવી છે. ભાવથી હું કયા ઉગ્રાદિ કુળમાં ઉત્પન્ન થયો છું ? અથવા ભાવથી એમ વિચારે કે હું સમ્યગ્દૃષ્ટિ ને વ્રત નિયમધારી છું કે હું માત્ર સમકિતવાળો છું–વ્રત નિયમ કાંઈ લીધા નથી. અહીં વ્રત તે મૂળગુણ ને નિયમ તે ઉત્તરગુણ સમજવા.

હવે સમકિતની શ્રેષ્ઠતા માટે કહે છેઃ—

"દર્શન એટલે સમકિતથી ભ્રષ્ટ (રહિત) તેજ ખરેખરો ભ્રષ્ટ છે. સમકિતથી ભ્રષ્ટ થયેલનું નિર્વાણ થતું નથી, અર્થાત્ તે મોક્ષે જઇ શકતો નથી. ચારિત્ર (દ્રવ્ય ચારિત્ર) થી રહિત સિદ્ધિ પામે છે પણ દર્શન રહિત સિદ્ધિપદને પામતા નથી."

આ પ્રમાણે હોવાથી સમકિતની પ્રતિપાલના સારી રીતે કરવી. એ રીતે વિચાર્યા પછી સમકિત ગુણસ્થાનથી અભિન્ન (સહિત) એવા દેશવિરતિ નામના પાંચમા ગુણસ્થાનને પામ્યો છું કે કેમ ? તેનો વિચાર કરે. ૧૯.

બીજું દ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે ત્રીજું દ્વાર—શ્રાવકના વ્રતના ભંગ(ભાંગા)રૂપ કહે છે. શ્રાવકના વ્રત સંબંધી ભંગો ઘણા થાય છે. તે આ પ્રમાણેઃ—

બાર વ્રતો પૈકી પહેલું, બીજું, ત્રીજું યાવત્ બારમું એમ એક વ્રત ગ્રહણ કરવારૂપ બાર ભંગ, ત્યારપછી પહેલુ પ્રાણાતિપાત વિરમણ ને બીજું મૃષાવાદ વિરમણ એમ બે અથવા પહેલું ને ત્રીજું, પહેલું ને ચોથું, યાવત્ પહેલું ને બારમુ, તેમજ બીજું ને ત્રીજું, બીજું ને ચોથું–એમ દ્વિકસંયોગી ભાંગા ૬૬ થાય. ત્યારપછી પહેલું, બીજું ને ત્રીજું. પહેલું, ત્રીજું ને ચોથું–એમ ત્રિકસંયોગી ભાંગા ૨૨૦ થાય. આ પ્રમાણે ચતુઃસંયોગી, પંચ-સંયોગી, યાવત્ દ્વાદશસંયોગી ભાંગા કરવા. તેમાં પ્રથમ પાંચ અણુવ્રતને મૂળગુણ સમજવા અને છઠ્ઠાથી બારમા સુધીના સાત ઉત્તરગુણ સમજવા. હવે મન, વચન ને કાયાથી કરવું, કરાવવું ને અનુમોદવું–તેના ભંગો કરવા. મધ્યવૃત્તિએ શ્રાવક

છ ભંગીવડે વ્રત ગ્રહણ કરે. તે પાંચ અણુવ્રત પૈકી પહેલા અણુવ્રત આશ્રી બતાવે છેઃ—

હું સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત નહીં કરૂં ને નહીં કરાવું. મન, વચન કાયાથી. એ પહેલો ભંગ. પછી નહીં કરૂં ને નહીં કરાવું. મન વચનથી, મન ને કાયાથી, વચન ને કાયાથી–આ પ્રમાણે બે યોગથી ભંગ કરવા.

અહીં કોઇ પ્રશ્ન કરે કે–મન વિના વચન ને કાયાથી શી રીતે થાય ? તેને ઉત્તર આપે છે કે–અનાભોગવડે, વિશેષ ઉપયોગના અભાવથી અથવા મનના ગૌણપણાથી અસંજ્ઞીની જેવો વચન ને કાયાનો વ્યાપાર સમજવો. (ઉપર જે દ્વિવિધ ને ત્રિવિધ તથા દ્વિવિધ ને દ્વિવિધ એમ બે ભંગ કહ્યા એ પ્રમાણે ત્રણ યોગ ને ત્રણ કરણથી અનેક ભેદ થાય છે. તે શ્રાવક વ્રત ભંગ પ્રકરણાદિથી જાણવા) શ્રાવક આમાંથી હું કયા ભંગે વર્તું છું ? તેનો વિચાર કરે. ૧૯

હવે કાળ આશ્રી વિચારે કે–મેં આ વ્રતો પક્ષ માસ કે અમુક વર્ષો માટે લીધેલ છે કે જાવજ્જીવ માટે ગ્રહણ કરેલ છે ? ૨૦.

ત્રીજું દ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે ચોથું યોગ નામનું દ્વાર છે. યોગના અનેક પ્રકાર છે તે લાઘવને માટે દૈવસિકાદિ પ્રતિક્રમણાવસરે કહેશું. અહીં તો તપજ વિશિષ્ટ કર્મનિર્જરાનો હેતુ હોવાથી તે સંબંધી કહે છેઃ—

'સર્વ કર્મપ્રકૃતિઓને પરિણામના વશથી ઉપક્રમ લાગે છે, માત્ર નિકાચિત કર્મને ઉપક્રમ લાગતો નથી; પરંતુ તપવડે તો

હવે જિનપૂજા કરવાથી દેવત્વાદિની પ્રાપ્તિ કોને કોને થઈ? તેના દ્દષ્ટાંતો ટુંકામાં કહે છે:—સ્થવિરા (ડોશી), કુરૂરાજા, સુવ્રત નામે ઓળખાતા આઠ દેવો, સત્યકી, કૃષ્ણ વાસુદેવ અને નારદના દ્દષ્ટાંતો ટુંકામાં નીચે પ્રમાણે જાણવા, ૨૮.

કાકંદી નગરીમાં એક દરિદ્રી સ્થવિરા (ડોશી) રહેતી હતી. તે પ્રભાતે નદી ઉપર જઇ હાથ પગ ધોઇ વન સંબંધી પુષ્પો લઇ માથે કાષ્ટનો ભારો ઉપાડી ભોજનમાટે ગામમાં જતાં વીર પરમાત્માને પુષ્પવડે પૂજવાના એક સરખા ભાવવાળી સમવસરણના દ્વારમાંજ ખળના પામી, પડી ગઈ અને મરણ પામી. તેવામાં ત્યાં આવેલા જિતારિ રાજાએ તેને અગ્નિસંસ્કાર કરાવ્યો. પછી પ્રભુ પાસે આવીને રાજાએ પૂછયું કે-' હે સ્વામી ! તે ડોશી મરણ પામીને કઇ ગતિમાં ગઈ ?' એટલે પ્રભુએ કહ્યું કે-' તે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ છે અને અહીં ઉપદેશ સાંભળવા આવેલ છે.' આ પ્રમાણે કહીને તે દેવ દેખાડ્યો. પછી કહ્યું કે-' આ દેવ સ્વર્ગથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કનકપુરમાં કનકધ્વજ નામનો રાજા થશે. તે અન્યદા સર્પે ગળાતો દેડકો, કુરરવડે ગળાતો તે સર્પ, અજગરવડે ગળાતો કુરર-એ પ્રમાણે જોઇને તેના ઉપનય તરીકે અધિકારીઓથી ગળાતા પુરજનો, રાજાથી પકડાતા અધિકારીઓ અને મૃત્યુથી પકડાતા રાજાઓ-એ પ્રમાણે સમજીને તે રાજા સંસાર છોડી ચારિત્ર અંગીકાર કરશે અને મોક્ષપદને પામશે.'

ઇતિ સ્થવિરા કથા.

કુરૂચંદ્ર રાજાની કથા અપ્રસિદ્ધ હોવાથી લખી નથી.

હવે અષ્ટપ્રકારી પૂજા ઉપર સુવ્રત તરીકે ઓળખાતા આઠ

વણિકની કથા કહે છેઃ—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુંડરીકિણી નગરીમાં તીર્થંકરના સમવસરણમાં નાટક કરીને પછી 'પોતે ભવ્ય છે કે અભવ્ય છે?' ઈત્યાદિ પ્રશ્ન કરનારા અદ્‌ભૂત રૂપવાળા આઠ દેવોને જોઈને વરસેન નામના ચક્રીએ પ્રભુને પૂછયું કે–' આ દેવો કોણ છે?' પ્રભુએ કહ્યું કે–'પૂર્વે ધાતકીખંડના ભરતમાં મહાલયપુરમાં રૂક્‌મિણીના આઠ પુત્રો સુવ્રતાદિ નામવાળા હતા. તેઓ ૨૫ લાખ પૂર્વો સુધી અષ્ટપ્રકારી જિનપૂજા કરીને સાતમા મહાશુક્ર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલા છે. તેઓ ત્યાંથી ચ્યવી આજ વિજયમાં રાજાઓ થઈ ચારિત્ર લઈને મોક્ષે જશે.'

હવે સત્યકી કે જે ઈશ્વર (શિવ) પણે પ્રખ્યાતિ પામેલા છે તે જિનપૂજા કરવાથી આગામી ઉત્સર્પિણીમાં ૧૧ મા **સુવ્રત** નામે તીર્થંકર થશે.

નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ શ્રી નેમિનાથને વંદન પૂજન કરવાથી આગામી ચોવીશીમાં બારમા **અમમ** નામે તીર્થંકર થશે.

નારદ વિદ્યાધર આકાશગામિની વિદ્યાવડે શાશ્વત અશાશ્વત અનેક જિનચૈત્યોને વંદના કરી તેના ફળ તરીકે આગામી ચોવીશીમાં ૨૧ મા **મલ્લ** નામે તીર્થંકર થશે.

ઇતિ સંક્ષિપ્ત કથાઓ.

હવે દ્રવ્યપૂજા સંબંધી નિગમન કરતા સતા ભાવપૂજા કરવાનું કહે છેઃ—

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે અષ્ટપ્રકારવડે શ્રી જિનેશ્વરની દ્રવ્યપૂજા કરીને પછી મુદ્રાવિધાન ચૈત્યવંદનભાષ્યમાં બતાવેલ છે તે પ્રમાણે યથાસ્થાન કરીને ભાવપૂજા તરીકે ચૈત્યવંદન કરે. ૨૯.

શાસ્ત્રમાં પ્રાયે સર્વ અનુષ્ઠાન સાધુને ઉદ્દેશીને કહેલ હોય છે તેથી આ ૧૯ દોષ મુનિએ સર્વથા વર્જવા. શ્રાવક, સાધ્વી ને શ્રાવિકા વિગેરેએ યથાયોગ્ય વર્જવા. મુનિએ નાભિથી ચાર આંગુળ નીચે ચોળપટ્ટો રાખવો અને જમણા તથા ડાબા હાથમાં મુહપત્તિ ને રજોહરણ રાખવા. બે કોણીઓવડે ચોળપટ્ટો થોભાવવો. એ રીતે ઉભા રહીને કાયોત્સર્ગ કરવો. કાયોત્સર્ગ પૂરો થાય એટલે 'નમો અરિહંતાણં' બોલી પારવો. પછી (નમોડર્હત્ કહી) વંધમાન જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરવી. ૩૩-૩૪-૩૫

સ્તુતિ કહ્યા પછી આ અવસર્પિણીમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં જે ચોવીશ તીર્થંકરો થયેલા છે તે આપણા આસન્ન ઉપકારી હોવાથી તેના નામો સંભારવા માટે ચતુર્વિંશતિસ્તવ (લોગસ્સ૦) વિગેરે સૂત્રો કહે. યાવત્ જયવીયરાય સુધી સર્વ કહે. (ચાર સ્તુતિ, સ્તવન, ત્રણ પ્રણિધાન વિગેરે સમજવું.)

હવે પાંચમા દ્વારનો ઉપસંહાર કરતા સતા છઠ્ઠું દ્વાર કહે છે–સ્તુતિસ્તોત્રાદિવડે ગૃહચૈત્યમાં ચૈત્યવંદન કરીને પ્રાંતે શ્રાવક પોતાની ને દેવની સાક્ષીએ યથાશક્તિ પ્રત્યાખ્યાન કરે. ૩૬.

એ છઠ્ઠું દ્વાર કહ્યું, હવે સાતમું નગરચૈત્યે જવા રૂપ દ્વાર કહે છે—

ગૃહચૈત્યમાં અર્ચા (પૂજા) કર્યા પછી ઋદ્ધિવંત શ્રાવક હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી અને સેવકજનોથી પરવર્યો સતો સ્વજન ને મિત્રાદિક પરિવારને સાથે લઈ પૂજાસંબંધી ઉત્તમ ઉપગરણો ગ્રહણ કરી અન્ય ભવ્ય જીવોને ઉત્તમ એવો મોક્ષમાર્ગ બતાવતો સતો અને શાસનની પ્રભાવના કરતો સતો મુખ્ય જિનમંદિરે જાય.

કહ્યું છે કે-શુભ કાર્યમાં કે અશુભ કાર્યમાં મોટા માણસો જેવી પ્રવૃત્તિ કરે તેવી પ્રવૃત્તિ પાછળના બીજાઓ પણ કરે છે. ૩૭–૩૮.

શાસનની પ્રભાવના શી રીતે કરે અથવા થાય ? તે કહે છે–

લોકો તેની જિનમંદિરે જવાની આવી શુભ પ્રવૃત્તિ જોઈને વિસ્મયપૂર્વક બોલે કે-' અહો ! આ શ્રાવકને ધન્ય છે, એ પુન્યાત્મા છે. અહો ! આવા ધર્મ ને કીર્તિના ભાજનનું જીવવુંજ પ્રમાણ છે, અહો ! આનોજ મનુષ્ય જન્મ સ્વપર ઉપકારી હોવાથી સુલબ્ધ છે. અહો ! આની મસ્તક નમાવવા વિગેરે બાહ્ય પ્રતિપત્તિ પણ કેવી સુંદર છે. અહો ! રોમાંચ ખડા થવાવડે જણાતો આનો પરમાત્મા ઉપરનો રાગ પણ પ્રશંસનીય છે. એજ અભ્યંતર પ્રીતિ સૂચવે છે. અહો ! આ પુણ્યવંતની ત્રૈલોક્યનાથની પૂજામાં દેહશુદ્ધયાદિવડે તત્પરતા તેનો અંતઃકરણનો આદર સૂચવે છે. આ તો એની પ્રતિદિનની કરણી છે. એની ઋદ્ધિને ધન્ય છે કે જે દાનભોગાદિમાં ઉપયોગી થાય છે. આના પરિશ્રમને પણ ધન્ય છે કે જે દરરોજ ચૈત્યગમનાદિ શુભ કાર્ય માટે થાય છે. પરલોકમાં તેજ પરિશ્રમ સુખના હેતુભૂત થાય છે. કહ્યું છે કે–

' આ લોકમાં મનુષ્ય સર્વ પ્રકારના શુભ પ્રયત્નવડે જે પુણ્ય ઉપાર્જન કરી શકે છે તેને લાખમે ભાગે પણ પરલોકમાં તેટલી શુદ્ધિવડે કરી શકતો નથી. કારણ કે અહીં સામગ્રીનો સારો સદ્ભાવ છે.'

વળી લોકો કહે છે કે–આના પરિજનને–પરિવારને પણ ધન્ય છે કે જે શુભ કાર્યમાં તેનું અનુવર્તન કરે છે–તેને મદદ-

ગાર થાય છે. આ જગતમાં વિશિષ્ટ જનનો સંસર્ગ પણ શ્રેયાર્થે થાય છે. કહ્યું છે કે–

'ઉત્તમ જનનો સંસર્ગ શીળરહિતને પણ શીળયુક્ત–સદાચારી બનાવે છે. જુઓ! મેરૂગિરિને વળગેલા–ત્યાં ઉગેલા તૃણો–ઘાસ પણ સુવર્ણપણાને પામે છે. અત્યંત શોભીતું થાય છે.' ૪૧.

વળી કહે છે કે–'અહો! આને અરિહંત ભગવંત આભવમાંજ પ્રસન્ન થયેલા જણાય છે કે જેથી તેને મનુષ્ય સંબંધી, દેવસંબંધી અને પ્રાંતે અપવર્ગ (મોક્ષ) સંબંધી સુખના દાયક થયેલા છે. ૪૨. જો એમ ન હોય તો એને આવી ઉત્તમ પ્રકારની ઋદ્ધિ કે જે દાનાદિક ગુણવાળી અને પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની હેતુ થનારી કયાંથી પ્રાપ્ત થાત? શાસ્ત્રમાં કહ્યુંજ છે કે–'રત્નાકરની સેવાથીજ રત્નવંત થવાય છે.' ૪૩.

આ પુણ્યવંતે પૂર્વ જન્મમાં પુણ્યરૂપી મહાવૃક્ષ વાવ્યું જણાય છે કે જે આ ભવમાં ફળ્યું છે. તેથીજ તે પ્રત્યક્ષ જણાતા સુખસંપત્તિરૂપ ફળને પામેલ છે. ૪૪.

હવે એવા ઉત્તમ મનુષ્યની પ્રશંસા કરવાનું ફળ બતાવે છેઃ–

આ પ્રમાણે ઉત્તમ જનની પ્રશંસા કરનારા અનેક ભવ્ય સત્ત્વો કે જે સંસારના દુઃખોથી તપ્ત થયેલા હોય છે તેઓ સમકિતરૂપ વૃક્ષના મહાફળરૂપ જે મોક્ષ તેના કારણભૂત બોધિબીજને પામે છે. ૪૫.

કહ્યું છે કે–'ત્રૈલોક્યની પ્રભુતા પામીને પણ જીવ કાળે કરીને તેનાથી ચ્યુત થાય છે–પડે છે; પરંતુ સમકિત પામેલો જીવ તો

અનુક્રમે મહાસુખકારી અક્ષય સુખને મેળવે છે.' આ વાતની પુષ્ટિમાં કહે છે:-

'સર્વજ્ઞના મતમાં ક્ષમા વિગેરે જેટલા ગુણોની પ્રાપ્તિ આ સંસારમાં જીવને થાય છે તે બધી બોધિબીજરૂપ જિનધર્મની પ્રાપ્તિના ફળરૂપજ હોય છે.' ૪૬. અહીં દૃષ્ટાંત કહે છે:-

કૌશાંબી નગરીમાં ધન્ન અને યક્ષ નામના શ્રેષ્ઠીને ધર્મપાળ ને વસ્તુપાળ નામના પુત્ર થયા. લોકોમાં તે બંને એક સરખી રૂચિવાળા હોવાથી એક મનવાળા કહેવાણા-પ્રસિદ્ધ થયા. અન્યદા તે બંને વીર પરમાત્માના સમવસરણમાં ગયા. ત્યાં ભગવંતની દેશના સાંભળીને ધર્મપાળે ધર્મની શ્રદ્ધા કરી ત્યારે વસ્તુપાળને પ્રભુના વચનપર શ્રદ્ધા ન આવી. પછી ઘરે જતાં તે બંનેને પરસ્પર ઘણો સંવાદ થયો, પણ વસ્તુપાળ સમજ્યો નહીં. પછી બીજે દિવસે ધર્મપાળે એકલા પ્રભુપાસે જઇને તેનું કારણ પૂછયું. એટલે પ્રભુએ કહ્યું કે-" પૂર્વભવે શાળિગ્રામમાં એક દરિદ્રી કણબીના તમે બંને પુત્રો હતા. નિર્ધન હોવાથી ભોગસામગ્રી બીલકુલ ન પામ્યા એટલે ધનની પ્રાપ્તિ માટે ચોરી કરવા લાગ્યા. અન્યદા કોટવાળ તમારી પાછળ પડતાં તમે બંને ત્રાસ પામીને ભાગ્યા. અરણ્યમાં જતાં આતાપનામાં તત્પર એવા એક મુનિને દીઠા. તેમને જોઇને એકે તેમના ગુણની પ્રશંશા કરી તેથી તે સમકિત પામ્યો અને બીજો પ્રશંસા ન કરવાથી મિથ્યાત્વીજ રહ્યો. તે બંને તમે આ ભવમાં પણ મનુષ્ય થયા છો પરંતુ પૂર્વભવના કારણથી આ ભવમાં પણ તમારામાં શ્રદ્ધાવાન્ અને શ્રદ્ધાહીન એવો વિભાગ પડ્યો છે." ઇતિ.

શાસન પ્રભાવનાનું સર્વોત્તમ ફળ દૃષ્ટાંતદ્વારા બનાવે છેઃ—

આ સંસારરૂપ સમુદ્રમાં પૂર્વે નહીં પામેલા એવા તીર્થંકરપણાની પ્રાપ્તિરૂપ ફળ શાસનની પ્રભાવનાવડે જીવ પામે છે. જેમ યદુવંશતિલક સમુદ્રવિજયાદિ દશ બંધુઓના કુળમાં સિંહસમાન શૌર્યવાન્ શ્રી કૃષ્ણ, થાવચ્ચાપુત્રના દીક્ષામહોત્સવ કરવાવડે કરેલી શાસનની પ્રભાવનાથી તીર્થંકરત્વ પામશે. તેમજ શ્રી વીર પરમાત્માની અપૂર્વ ભક્તિ કરવાવડે કરેલી શાસનની પ્રભાવનાથી શ્રેણિક રાજા તીર્થંકરત્વ પામશે આ બંનેના ચરિત્ર પ્રસિદ્ધ હોવાથી લખેલ નથી. ૪૭.

ચૈત્યગમનને દ્વારને સમેટતાં સતા કહે છે કેઃ—

ઉપર પ્રમાણે 'અહો ! ધન્ય છે આ મહાપુરૂષને !' એવી રીતે સ્તુતિ કરાતો શ્રાવક દરરોજ તે રીતે જિનેશ્વરના મંદિરે જાય. ૪૮.

આ પ્રમાણે આઠમું જિનસત્કાર દ્વાર કહ્યું. હવે ત્યાં જતાં પાંચ અભિગમ જાળવવાના છે તે કહે છેઃ—

જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં પુષ્પતંબોળાદિ સચિત્ત વસ્તુ તેમજ છત્રવાહનાદિ–આદિ શબ્દથી ખડ્ગ, મુકુટ, ચામર, પાદુકા વિગેરે અચિત્ત વસ્તુ પણ બહાર તજી દેય અને પ્રભુને દેખે એટલે ભક્તિસંયુક્ત એવો શ્રાવક બે હાથ જોડીને મસ્તકે અંજળી કરે અને 'નમો ભુવનબંધવે !' એમ બોલતો સતો નમસ્કાર કરે. અહીં ઉપલક્ષણથી શ્રાવકે ઉત્તરાસન ધારણ કરવાનું સમજી લેવું. ૪૯–૫૦.

હવે પ્રવેશનો વિધિ કહે છેઃ—

પ્રથમ ત્રણ વાર 'નિસિહી' કહે. તેમાં પહેલી ચૈત્યના

અગ્ર દ્વારે, બીજી જિનભવનના મધ્યમાં પ્રદક્ષિણા દેતી વખતે, અને ત્રીજી ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશ કરતાં કહે. અથવા પહેલી ગૃહ-વ્યાપારના ત્યાગરૂપ નિસિહી અગ્ર દ્વારે કહે. બીજી ચૈત્યગૃહ-સંબંધી વ્યાપારના નિષેધરૂપ નિસિહી ગર્ભગૃહમાં (રંગમંડપમાં) પ્રવેશ કરતાં કહે, અને ત્રીજી દ્રવ્યપૂજાના નિષેધરૂપ નિસિહી ચૈત્યવંદન કરવાને અવસરે કહે. હવે શ્રાવક એ પ્રમાણે નિસિહી કહેવાનું લક્ષમાં રાખીને બંધુમિત્રાદિ પરિવાર સહિત ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપે. ૫૧.

અહીં નિસિહીત્રિક ને પ્રદક્ષિણા ત્રિક (બે ત્રિક) કહ્યા છે. તે પ્રમાણે દશે ત્રિક[1] સમજી લેવાં.

પ્રદક્ષિણા ને નિસિહીના પ્રસંગમાં ભાવનાને અંગે પાંચ ગાથા કહે છેઃ—

જિતેંદ્રિય, ઇંદ્રિયોને સંવરનાર અને ઈર્યાસમિતિમાં ઉપયુક્ત હોવાથી મનગુપ્ત વચનગુપ્ત અને કાયગુપ્ત એવો શ્રાવક ચિત્તને વ્યાક્ષિપ્ત કરે તેવા કારણોથી દૂર કરે-નિષેધે. ૫૨. વળી દેવકાર્ય મૂકીને બીજા બધાં કાર્ય ચિંતવે-ચિંતવે પણ નહીં. સ્ત્રીકથા, ભક્ત(ભોજન)કથા, દેશકથા અને રાજકથા કરે નહીં. ૫૩.

કહ્યું છે કે-' શ્રાવક જિનમંદિરમાં રહ્યો સંતો પરના મર્મને વીંધે તેવું-તેના છિદ્ર પ્રકાશવારૂપ વાક્ય ન બોલે, જન્મકર્માનુગત એટલે તેના માબાપ સંબંધી અથવા કોઈ કાર્ય સંબંધી

---

૧ નિસિહી. ૨ પ્રદક્ષિણા. ૩ પ્રણામ. ૪ પૂજા. ૫ અવસ્થા ભાવન. ૬ ત્રિદિશા નિરીક્ષણ વર્જન. ૭ પદભૂમિપ્રમાર્જન. ૮ આલંબન. ૯ મુદ્રા. ૧૦ પ્રણિધાન-એ દશ ત્રિક સમજવા.

વર્ણ્યું ન બોલે, ' આ ચોર છે ' ઇત્યાદિ. વિરૂદ્ધ વાકય ન બોલે, પોતાને કે પરને ધનવાન કે નિર્ધન કહેવારૂપ અસત્ય ન બોલે, અછતા દોષના આરોપણરૂપ ન બોલે, ચાડી ન ખાય, ' અરે દુરાચારી! ' એવું કર્કશ વચન ન બોલે. ત્યારે કેવું બોલે ? તે કહે છે–થોડું–પરિમિત અક્ષરોવાળું, હિતકારી–અન્યને આલ્હાદ ઉપજાવે તેવું અને ધર્મમાં તત્પર કરે–પાપકાર્યથી નિવર્તાવે તેવું બોલે. ૫૪.

જેઓ પાપવ્યાપારનો મન, વચન, કાયાથી ત્યાગ કરનારા હોય તેની નિસિહી તો પરમાર્થથી સાચી છે, પણ જેઓ પાપવ્યાપારનો નિષેધ કરનારા નથી તેમની નિસિહી તો શબ્દમાત્ર છે. ૫૫.

જેઓ મિથુનકથા એટલે ઉપલક્ષણથી ઉપર કહ્યા પ્રમાણેની ચારે પ્રકારની વિકથા જિનાલયમાં વર્જે–ન કરે તેની નિસિહીજ સાર્થક છે. એમ શ્રી જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે. ૫૬.

હવે ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશ કરવાનો વિધિ કહે છેઃ—

પછી પૂર્વે કહ્યાપ્રમાણે બીજીવાર નિસિહી કહીને ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશ કરે અને પૂર્વે કહેલા વિધાન પ્રમાણે અષ્ટપુટ મુખકોશ બાંધીને સુજ્ઞ શ્રાવક શ્રી જિનેશ્વરની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે. ૫૭.

જગતબંધુનો અંગપૂજા કરતાં શરીર ખજવાળે નહીં, નાકને નસીકે નહીં અને સ્તુતિસ્તોત્રાદિ કાંઇ બોલે નહીં. (મૌન પણે કરે.) ૫૮.

પ્રારંભમાં બરાસ અને ચંદનથી મિશ્રિત કરેલા સર્વૌષધિમિશ્ર સુગંધી જળવડે ભક્તિસંયુક્ત ચિત્તે ભુવનના નાથનું સ્નપન (સ્નાત્ર) કરે. ૫૯.

અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે-ગંધોદકવડે ન્હવણ કરે; કુંકુમાદિવડે વિલેપન કરે, શ્રેષ્ઠ જાતિના પુષ્પો ચડાવે. પછી ફળ, નૈવેદ્ય તથા વસ્ત્રઆભરણાદિવડે પૂજા કરે. ઉલ્લોચ-ચંદુઆ નવા બાંધે-બંધાવે. ૬૦.

સ્નાત્ર કર્યા પછી સુગંધી અને સુકોમળ વસ્ત્રવડે વિગત-મોહ-વીતરાગ એવા પરમાત્માના શરીરને લુહે-જળ રહિત કરે.૬૧.

પછી કર્પૂર(બરાસ)ચંદન અને કુંકુમ(કેશર)વડે જિન-બિંબને પરમ ભક્તિવડે વિલેપન કરે. ૬૨.

પછી શ્રેષ્ઠ એવા ચીનાંશુકવડે તેમજ સુગંધી વાસવડે હૃદયને આનંદદાયક એવા ભુવનપૂજ્યની ભક્તિયુક્ત ચિત્તે પૂજા કરે. ૬૩.

સારા વર્ણવાળા અને સુગંધી શ્રેષ્ઠ પુષ્પોવડે નાના પ્રકારની રચના કરીને-હાર વિગેરે ગુંથીને વિચક્ષણ એવો શ્રાવક જિનેશ્વરની પુષ્પપૂજા કરે. ૬૩.

પછી શંખ અને કુંદના પુષ્પની જેવા ઉજ્વળ તેમજ અખંડ શાળી અને તંદુળાદિવડે પ્રભુ પાસે અષ્ટમંગળ આળેખે. ૬૫.

અષ્ટ મંગળના નામ કહે છેઃ-દર્પણ, ભદ્રાસન, વર્ધમાન (સંપુટ), શ્રીવચ્છ, મત્સ્યયુગળ, વરકળશ, સ્વસ્તિક અને નંદાવર્ત-આ પ્રમાણેનાં અષ્ટ મંગળ જુદા જુદા આળેખે. ૬૬.

પછી તે અષ્ટમંગળની ઉપર વિશિષ્ટ ચંદનના પાંચ આંગળીવડે ચાંપા દેય. અને પાંચ વર્ણના પુષ્પો ચડાવી સુશોભિત બનાવે. ૬૭.

(આ અર્થવાળીજ ૬૮ મી ગાથા છે.)

અક્ષતાદિવડે પૂજા કર્યા પછી અગર, કપૂર, તુરૂક, સેલ્હારસ વિગેરે સુગંધી દ્રવ્યોવડે ધૂપવિધિમાં કુશળ એવા શ્રાવક ધૂપ કરે. ૬૯.

પછી આરાત્રિક(આરતિ)ને અવસરે પ્રભુપાસે નાટક કરે અથવા કરાવે. તે દૃષ્ટાંત સાથે કહે છેઃ–

દેવેંદ્રોએ, દાનવેંદ્રોએ અને નારદે જેવી રીતે પ્રભુપાસે ગીતગાન સાથે નાટક કર્યું છે, તેમજ પ્રભાવતીએ કર્યું છે તે પ્રમાણે નાટક કરે.

દેવેંદ્રાદિકના દૃષ્ટાંતો ટુંકામાં કહે છેઃ–

વીશમા મુનિસુવ્રતસ્વામીના ભક્ત કાર્તિક શેઠના જીવ સુધર્મેંદ્રપણે ઉત્પન્ન થયા પછી વીરપ્રભુ વિશાખાપુરીના બહુપૂર્ણક ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા ત્યારે પ્રભુપાસે આવીને અનેક પ્રકારનું નાટક કર્યું.

વિંધ્યાદ્રિ પાસે વિભેલ ગામમાં રહેનાર પૂરણ નામના શ્રેષ્ઠીએ વૈરાગ્યવડે તાપસપણું સ્વીકાર્યું. પછી છઠ્ઠ છઠ્ઠ તપ કરતાં કાળ કરીને ચમરેંદ્ર થયો. તેણે ઉત્પાત કર્યો. શક્રેંદ્ર પાસે જઈ આક્રોશ કર્યો. ત્યાંથી પરાભવ પામ્યો સતો ભાગીને શ્રી વીરપ્રભુને શરણે આવ્યો. ત્યાં સમકિત પામ્યો, પછી સુસુમારપુરમાં પ્રભુપાસે આવી અનેક પ્રકારનું નાટક કર્યું.

નારદે કરેલી નાટ્યવિધિ ગ્રંથાંતરથી જાણી લેવી.

હવે પ્રભાવતીની કથા કહે છેઃ–ચંપા નગરીમાં અનંગસેન નામનો સોની અત્યંત સ્ત્રીલોલુપી હતો. તે બહુ દ્રવ્ય આપીને પાંચસો સ્ત્રીઓ પરણ્યો હતો. એવા અવસરે પંચશૈલ દ્વીપનો

સ્વામી વિદ્યુન્માળી દેવ ચ્યવી ગયો. તેની દેવીઓએ પોતાની પાસે આવવા માટે પોતાનું રૂપ દેખાડીને અનંગસેન સોનીને છેતર્યો. તે સોની તો એક વૃદ્ધ નાવિકને કોટી દ્રવ્ય આપી તેની સહાયવડે પંચશૈલ દ્વીપે ગયો. પેલી દેવીએ મનુષ્ય હોવાથી પાછો મોકલ્યો. પછી તેણે દેવીઓએ કહ્યા પ્રમાણે પોતાને ગામ જઇને અણસણ તેમજ નીયાણું કર્યું. તે વખત તેના મિત્ર **નાગિલ** શ્રાવકે ઘણો વાર્યો પણ માન્યું નહીં. તે ઈંગિનીમરણવડે મરણ પામીને વિદ્યુન્માળી દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. અને હાસા પ્રહાસા દેવીઓની સાથે દેવસંબંધી સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

અન્યદા ઈંદ્ર નંદીશ્વર દ્વીપે યાત્રા કરવા જતા હતા, તે વખતે પોતાના કલ્પ પ્રમાણે હાસા પ્રહાસા આગળ નાટક કરતી ચાલી અને પોતાના સ્વામીને પડહ લઇને વગાડવા કહ્યું. તેને એ બહુજ અઘટિત લાગ્યું. પણ બળાત્કારે પડહજ તેના ગળામાં પડ્યો એટલે તેને વગાડતાં વગાડતાં ચાલવું પડ્યું, પણ ખેદ ઘણો થયો. તેને તે સ્થિતિમાં જોઇને બારમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયેલા પૂર્વ ભવના મિત્ર નાગિલદેવે ઓળખ્યો. એટલે તેણે તેની પાસે જઇને પૂછ્યું કે–' મને ઓળખે છે ? ' વિદ્યુન્માળીએ 'ના' કહી એટલે નાગિલ દેવે પોતાને ઓળખાવીને તેને ધર્મ પમાડ્યો. પછી નાગિલ દેવના કહ્યા પ્રમાણે અહીંથી ચ્યવીને મનુષ્ય ભવ પામે ત્યારે બોધ થવા સારૂ ગોશીર્ષચંદનની એક સુંદર પ્રતિમા બનાવી અને તે કાષ્ટની પેટીમાં મૂકીને તેવે અવસરે કોઈ વણિકના વહાણો દુર્વાતથી હણાયેલા એવા ત્યાં આવેલા અને છ માસથી આવર્તમાં સપડાઇ ગયેલા તેનો ઉદ્ધાર કરી તે પેટી તેને આપી અને કહ્યું કે–' આ તારા વહાણો મારા પ્રભાવથી

આવતી; કાલે વીતભય નગરે પહોંચશે. ત્યાં જઇને આ પેટી ત્યાંના રાજાને તારે આપવી.' પેલા વણિકે તે સ્વીકાર્યું. અને બીજે દિવસે વીતભય નગરે પહોંચી જવાથી તે પેટી લઈ જઇને કેટલાક ભેટણા સાથે ઉદાયન રાજાને અર્પણ કરી. તે સાથે કહ્યું કે-' આમાં દેવાધિદેવની પ્રતિમા છે, તે દેવને ખરેખરા ઓળખીને જે આ પેટી ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરશે, તેનાથી પેટી ઉઘડશે અને અંદર રાખેલા પ્રતિમાજી પ્રગટ થશે.' રાજાએ અનેક ધર્મવાળાઓને મંત્રીદ્વારા બોલાવ્યા. તેમણે પોતપોતાના દેવના નામથી સ્તુતિ કરીને પેટી ઉઘાડવા માંડી પણ ઉઘડી નહીં. પછી પ્રભાવતી રાણીએ શ્રી વીરપરમાત્માની દેવાધિદેવપણે સ્તુતિ કરીને પેટી ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરતાં ઉઘડી ગઈ. તેમાંથી પ્રગટ થયેલ શ્રી વીરપ્રભુની પ્રતિમા પાસે પ્રભાવતીએ નાટક કર્યું. અન્યદા તેના પતિએ નાટક કરતાં તેનું શિર ન દેખવાથી તેમજ શ્વેત વસ્ત્રને રાતાં દેખવાથી પોતાનુ મરણ નજીક જાણી પ્રભાવતીએ દીક્ષા લીધી અને તાપસના ભક્ત એવા પોતાના પતિને તાપસના વ્યતિકરવડેજ પ્રતિબોધ પમાડ્યો.

ઇતિ પ્રભાવતી રાણી કથા.

હવે ભાવપૂજારૂપ નવમું દ્વાર કહે છેઃ- ભાવપૂજા ચૈત્યવંદનરૂપ હોય છે, તે બતાવવા માટે છ ગાથાઓ કહે છેઃ-

દ્રવ્યપૂજા કરી રહ્યા પછી પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે જયવીયરાય રૂપ પ્રણિધાન પર્યંત વિધિપૂર્વક ચૈત્યવંદન કરે. પછી અનેક પ્રકારની શોભાવાળો ઉલ્લોચ જિનમંદિરમાં બાંધે. ૭૧.

તે ઉલ્લોચ દેવદૃષ્યનો અથવા દુકૂળનો-દુકૂળ શબ્દે તે નામના વૃક્ષની છાલનો અથવા ક્ષોમનો એટલે ઉત્તમ એવા

સુતરૂ વસ્ત્રનો બનાવે અને તેમાં સુવર્ણ, રૌપ્ય, પ્રવાળ અને મુક્તાફળ મોટા પ્રમાણવાળા, મોટી કિંમતવાળા ગોઠવેલ્તેનાંવડે ખચિત-મંડિત કરે. ૭૨.

પછી સારા વર્ણવાળા, સુગંધી, નાના પ્રકારના અને જળ-સ્થળમાં નીપજેલા સુંદર પુષ્પોવડે સમવસરણાદિ આકારવાળું, ઘણી જુદી જુદી રચનાવાળું, રમણિક એવું પુષ્પગૃહ-ફુલનું ઘર બનાવે. આ વાત ફરીને કહેવાની મતલબ એ છે કે-"ભાવ-યુક્ત મનુષ્યનેજ સર્વ ક્રિયાકલાપ મહાનિર્જરારૂપ ફળ આપ-નાર થાય છે. ભાવશૂન્ય મનુષ્ય કીર્તિવિગેરેની પ્રાપ્તિમાટે મોટું પણ અનુષ્ઠાન કરે છતાં તેનું બહુ અલ્પ ફળ તેને પ્રાપ્ત થાય છે. કહ્યું છે કે-" ક્રિયાશૂન્યનો ભાવ અને ભાવશૂન્યની ક્રિયા-એ બંનેમાં સૂર્ય ને ખદ્યોતના પ્રકાશ જેટલું અંતર છે." અર્થાત્ ક્રિયાશૂન્યનો પણ ભાવ અત્યંત ફળદાયક થાય છે.

પછી ઉત્તમ જીવો જિતમોહ એવા પરમાત્માના દુસ્તપ તપોલક્ષ્મીવાળા વિગેરે ઉત્કૃષ્ટ ગુણોને સંભારે અને ગાયન કરે. તેમજ વિશિષ્ટ એવા ગવૈયાઓ પાસે ગવરાવે. તે પણ અર્થવાળું, વૈરાગ્યરસયુક્ત, ત્રિસ્થાનકરણાદિવડે વિશુદ્ધ ગવરાવે. તે વિશુદ્ધ આ પ્રમાણે-ઉરઃસ્થાનીય સ્વર સ્વભૂમિકા અનુસાર વિશાળ હોય ત્યારે તે ઉરવિશુદ્ધ કહેવાય, જ્યારે કંઠસ્થાનીય હોય ત્યારે અસ્ફુટિત ઉચ્ચાર થાય તે કંઠવિશુદ્ધ, જ્યારે શિરઃસ્થાનીય હોય ત્યારે સાનુનાસિક ન થાય તે શિરવિશુદ્ધ, અથવા ઉર, કંઠ અને શિરસ્થાનવડે શ્લેષ્મરહિતપણે બોલાય તે ત્રિસ્થાન-કરણ વિશુદ્ધ કહેવાય. એવું વિશુદ્ધ અને મધુરમંદ્રાદિ ગુણ-યુક્ત ગાયન કરાવે. ૭૪.

વળી **તત** તે તંત્રીયુક્ત વીણાદિ, **વિતત** તે તાળાદિ, **ઘન** તે કાંસ્યતાલાદિ અને **શુષિર** તે વંશાદિ–ચારે પ્રકારના શાસ્ત્રોક્ત પાઠશુદ્ધ વાજીંત્રો પોતે વગાડે અને બીજા પાસે વગડાવે. ૭૫.

વળી સ્થાને સ્થાને–ચૈત્યના આગલા ભાગમાં ચૈત્ય પરિપાટી વખતે રાસડા લેવરાવે, પોતે રાસ રમે અને ફરતા ફરીને ગવાતા ગીતનૃત્યાદિ જે ચર્ચરી કહેવાય છે તે હૃદયને આનંદ થાય એ રીતે કરે ને કરાવે. ૭૬.

ઉપર ઋદ્ધિમાન્ શ્રાવકે કરવા યોગ્ય વિધિ કહ્યો. હવે તેનો ઉપસંહાર કરતાં ઇતર સામાન્ય સ્થિતિના શ્રાવક માટે ચૈત્યવંદનનો વિધિ કહે છેઃ—

એવી રીતે હાથી, ઘોડા, રથ વિગેરે ઋદ્ધિ સહિત જિનમંદિરે જવાનો વિધિ ઋદ્ધિમાન્ શ્રાવક માટે બતાવ્યો, હવે સામાન્ય અઋદ્ધિમાન્ માટે કહે છે કે–તેવો શ્રાવક પોતાને ઘરે સામાયિક કરે. ૭૭. અને તેને કોઈ લેણદાર રોકે કે કનડે તેમ ન હોય અને કોઇની સાથે વાદવિવાદ ન હોય તો તેવો શ્રાવક સાધુની જેમ ઈર્યાસમિતિ પાળતો જિનમંદિરે જાય. ત્યાં જઇને જે જે ભાવપૂજામાં કરવા યોગ્ય હોય તે ત્રણ નિસિહી કહેવા વિગેરે સર્વ વિધિ કરે. કારણ કે તેની પાસે દ્રવ્યપૂજાની સામગ્રીરૂપ પુષ્પાદિકનો અભાવ છે. ૭૮. તેવો શ્રાવક જો જિનમંદિરમાં પુષ્પ ગુંથવા વિગેરે કાર્ય પોતાથી બને તેવું હોય તો સામાયિક ન કરતાં તે કરે અથવા બીજો અવકાશ સ્વાધીનપણે મેળવી શકે તો મેળવીને કરે. એવી રીતે દ્રવ્યપૂજાને વધારે શોભાવવાથી પણ બહુ લાભ થાય છે. કહ્યું છે કેઃ—

"તેથી જીવને બોધિ (સમકિત) નો લાભ થાય, સમ્યગ્દષ્ટિને બહુ પ્રિયકારી થાય, આજ્ઞાનું આરાધન થાય, જિનેંદ્રની ભક્તિ થાય અને તીર્થની પ્રભાવના થાય." આગમમાં એવી કરણીને પણ વિશેષ પુણ્યબંધ કરાવનારી કહેલી છે. ૭૯.

હવે ગુરૂ પાસે પચ્ચખ્ખાણ લેવારૂપ દશમા દ્વારમાં ગુરૂને વંદન કરવાપૂર્વક આલોચના, ખામણા ને પ્રત્યાખ્યાન કરવાનું હોવાથી પ્રથમ ગુરૂવંદનનો વિધિ તેના સૂત્રો વિગેરે કહેવા યોગ્ય કહે છે:—

હવે ધર્મદેશના દેવા માટે અથવા ચૈત્રપૂજાદિના અવલોકન માટે આચાર્ય મહારાજ જિનમંદિરે પધાર્યા હોય તો ધર્મદેશના તેઓ ત્યાં આપે, તેની અગાઉ અથવા ત્યારપછી પૂર્વોક્ત વિધિ સાથે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરે. ૮૦. તે વંદનના હેતુ કહે છે:—

એવી રીતે ગુરૂવંદન કરવાથી પૂર્વે બાંધેલું નીચગોત્રકર્મ ખપે છે, ઉચ્ચગોત્ર બંધાય છે અને જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોની ગ્રંથિ શિથિળ થાય છે. ૮૧.

હવે વંદનનું ફળ દષ્ટાંતદ્વારા કહે છે:—

તીર્થંકરત્વ, ક્ષાયિક સમકિત અને સાતમીથી ત્રીજીનું આયુ—એ ત્રણ પ્રકારના લાભ વિધિપૂર્વક ગુરૂવંદન કરવાથી શ્રી કૃષ્ણે મેળવ્યા છે. ૮૨.

ગુરૂવંદનથી પ્રાપ્ત થતા છ ગુણો કહે છે:—

વિનયરૂપ ભક્તિ વિશેષ, અભિમાનનો નાશ, ગુરૂજનની પૂજા, તીર્થંકરની આજ્ઞાનું આરાધન, શ્રુતધર્મની આરાધના અને અંતે સર્વ ક્રિયાનો વિગમ થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૮૩.

હવે દશમું, બારમું ને તેરમું–એમ ત્રણ દ્વાર સંબંધે કહે છેઃ–

નવકારસહિતાદિ પ્રત્યાખ્યાન ઘરે ગૃહચૈત્યમાં ગ્રહણ કર્યું હોય છતાં ગુરૂસાક્ષીએ ફરીને ગ્રહણ કરે. ઇતિ દ્વાર ૧૦.

પછી અગ્યારમું શ્રવણદ્વાર મૂકીને અલ્પ વક્તવ્યતા હોવાથી યતિપૃચ્છા ને ઉચિતકરણરૂપ બે દ્વાર કહે છેઃ—

સાધુસમુદાયને શરીરની નિરાબાધા વિગેરે તમામ વાત પૂછે. આ પૃચ્છા મહાનિર્જરાના હેતુભૂત છે. ત્યારપછી પોતાની શક્તિ અનુસાર કોઈ મુનિ ગ્લાન હોય તો તેના ઔષધાદિની તજવીજ કરે. મુનિરાજ કોઈ ઔષધ લેવા ઘરે આવે તો આપવા યોગ્ય કેટલાક ઔષધો તૈયાર રાખે. ૮૪.

સાધુસાધ્વીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની વંદના કરી, સુખસાતા પૂછી, ગ્લાનાદિનો ઉપચાર કરી, શિથિળાચારી(અવમગ્ન) હોય તેની પણ યથાયોગ્ય સંભાળ લેય. પછી શ્રમણોપાસક જે શ્રાવક ને શ્રાવિકા ત્યાં હોય તેમને પણ 'વંદે, વંદે' કહે. ૮૫.

આ પ્રમાણે ૧૨ મું ને ૧૩ મું દ્વાર કહ્યું. હવે શેષ રાખેલ ૧૧ મું શ્રવણ દ્વાર કહે છેઃ—

પછી ગુરૂ પાસે ધર્મ શ્રવણ કરવા માટે, નહીં અતિ નિકટ, નહીં અતિ દૂર અને નહીં ઉચ્ચાસને એટલે ધરણિતળ ઉપર યોગ્ય સ્થાને બેસે. ૮૬. બહુ નિકટ બેસવાથી આપણો શ્વાસોશ્વાસ ગુરૂમહારાજને લાગવાથી આશાતના થાય; અતિ દૂર બેસવાથી બરાબર સંભળાય નહીં. વળી વિદ્વાન્ શ્રાવક ગુરૂથી ઉંચે આસને કે સરખે આસને પણ બેસે નહીં. એમાં અવિનય રહેલો છે. વળી ગુરૂની પડખે કે પાછળ પણ ન બેસે; તે પણ અવિનયરૂપ છે. વળી તદ્દન

સામે ન બેસે કે જેથી બીજા વાંદવા આવનારને આડશ પડે. વળી ગુરૂ પાસે પલાંઠી બાંધીને પગને ઉરૂ સાથે અડાડીને ન બેસે-એ રીતે બેસવાથી પણ અવિનય થાય છે. ૮૭. વળી પગ ઉપર પગ ચડાવીને ન બેસે, પક્ષપિંડની જેમ (પગ બાંધીને) ન બેસે અને પગ પસારીને-લાંબા કરીને પણ ન બેસે. ૮૮. નિદ્રા વિકથા તજી દઇને મસ્તકે અંજળી કરીને કર્ણરૂપ અંજળીવડે ભાવરોગને દૂર કરનાર સિદ્ધાંતશ્રવણરૂપ પરમ ઔષધનું પાન કરે. ૮૯.

સિદ્ધાંતશ્રવણરૂપ પરમ ઔષધ કેવું છે ? તે કહે છે-અજ્ઞાન તે તત્ત્વાતત્ત્વનું અજાણપણું, મોહ તે ધનાદિકને વિષે અત્યંત ગૃદ્ધતા, મિથ્યાત્વ તે કુદષ્ટિમાં રક્તતા-આ ત્રણે (અજ્ઞાન, મોહ ને મિથ્યાત્વ) જીવને અનંત દુઃખના હેતુ હોવાથી મહાવ્યાધિ જેવા છે તેનો તત્કાળ ક્ષય કરનાર હોવાથી સિદ્ધાંત-જિનાગમ તે વિરેચન તુલ્ય છે. વળી કુગ્રહરૂપ વિષથી વ્યાપ્ત થયેલાને જિનાગમ મહામંત્ર તુલ્ય છે. ૯૦.

આ પ્રસંગ ઉપર સય્યંભવ, ચિલાતીપુત્ર, ગોવિંદ વાચકાદિના દષ્ટાંતો છે તે સંક્ષેપથી આ પ્રમાણેઃ—

સય્યંભવસૂરિનું દષ્ટાંત તો પ્રસિદ્ધ છે. શ્રી પ્રભવસ્વામીએ સ્વગચ્છમાં કોઈ પોતાના પટ્ટપર સ્થાપન કરવાયોગ્ય ન જણાવાથી સય્યંભવ ભટ્ટમાં યોગ્યતા જોઈ. એટલે તેની પાસે તે યત્ન કરતા હતા; ત્યાં પોતાના શિષ્યને મોકલી अहो कष्टमहो कष्टं, तत्त्वं न ज्ञायते परं । એમ કહેવરાવ્યું. પછી તત્ત્વ પૂછતાં ગુરૂ પાસે આવતાં કહ્યું. ગુરૂએ ખરૂં તત્ત્વ સમજાવતાં પ્રતિબોધ પામીને ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. પ્રભવસ્વામીની પાટે તેઓ શાસનને

અલંકારભૂત થયા. શાસનને દીપાવ્યું.

ચિલાતીપુત્ર પૂર્વભવમાં જેણે ચારિત્ર વિરાધ્યું છે એવો મહામોહની મતિવાળો હતો. રાજગૃહ નગરમાં **ધનશ્રેષ્ઠીને** ઘરે ખાતર પાડી તેનું ધન ને તેની પુત્રી **સુસુમાને** ઉપાડીને ભાગતાં પાછળ પુત્રસહિત ધનશ્રેષ્ઠીને આવતા જોઇને સુસુમાનું માથું કાપી નાખી ધડ પડતું મૂકયું. ત્યારપછી આગળ જતાં કોઇ મુનિને દીઠા. તેમને જોઇ કાંઇક સંવેગ થવાથી 'થોડા અક્ષરોમાં ધર્મ કહો' એમ કહ્યું. મુનિ 'ઉપશમ, વિવેક ને સંવર કરવો' એટલા શબ્દો કહી આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા. ચિલાતીપુત્ર તે ત્રણ પદનો અર્થ વિચારવા લાગ્યો. વિચાર કરતાં તેનો મહામોહ નાશ પામ્યો એટલે તે કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત થઈ ગયો. પછી લોહીના ગંધથી ચોતરફથી આવેલી કીડીઓએ તેનું શરીર ચાલણી જેવું કરી નાખ્યું. પણ તે કીડીઓ ઉપર અંશમાત્ર પણ પ્રદ્વેષ ન આવવાથી શુભ ધ્યાને કાળ કરીને આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

ગોવિંદ નામના બ્રાહ્મણે જૈનોની સંગાતે વાદ કરતાં અનેક વખત પરાજિત થવાથી મિથ્યાત્વને મથન કરનાર જે સત્પથ તેને જીતવાની ઇચ્છાથી કોઇ સ્થવિર મુનિની પાસે પ્રવ્રજ્યા લીધી. પછી પૂર્વશ્રુતનો અભ્યાસ કરતાં મિથ્યાત્વરૂપ વ્યાધિ દૂર થઈ જવાથી વાચકપદને પામ્યા. એટલે કુમતિ મનુષ્યના ઉપદેશથી અનુપકૃતના પણ ઉપગારી એવા તીર્થંકરાદિકને વિષે વિપ્રતારકપણાનો જે અભિપ્રાય થયો હતો તે નાશ પામ્યો અને તદ્રૂપ વિશિષ્ટ ચૈતન્યવિનાશક જે વિષ તેથી ગ્રસ્ત થયેલા પ્રાણીઓને અચિંત્ય મહાત્મ્યવડે પ્રશસ્ત ચેતનાના સદ્ય સંપાદક

હોવાથી મહામંત્ર તુલ્ય જે જિનાગમ તે તેને ખરેખરૂં ઉપકારક રોહિણેયાદિકની જેમ થયું. અનુક્રમે ગોવિંદવાચક સદ્ગતિગામી થયા.

કહ્યું છે કે—" અહિંસાદિ લક્ષણ જે ધર્મ તે જૈનાગમથીજ ખરેખરો જાણવામાં આવે છે. પ્રાણીવધાદિ અધર્મ પણ જિનાગમથીજ જાણી શકાય છે. ચૈત્યવંદનાદિ કર્તવ્ય પણ તેથીજ જણાય છે અને કુતીર્થી પાસે જવું, પરપાખંડીની પ્રશંસા કરવી ઇત્યાદિ અકર્તવ્ય પણ તેથીજ જણાય છે. ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ક ને વૈમાનિક—એ ચાર પ્રકારના દેવોને રહેવાના સ્થાનરૂપ દેવલોક, નરકમાં ઉત્પન્ન થનારા નારકી જીવો અને તેના ઉત્પત્તિસ્થાનરૂપ નરકાવાસા, તેના આયુ, દેહ, દુઃખાદિ અને સિદ્ધો, સિદ્ધનું સ્થાન, તેમની અવગાહના વિગેરે—સર્વ જગતમાં રહેલા પદાર્થો આગમથીજ જાણવામાં આવે છે, આગમ સાંભળવાથીજ જીવાજીવાદિ પદાર્થો, ષડ્ દ્રવ્યો અને જીવાદિ નવ તત્ત્વો પણ સમજી શકાય છે.

સર્વ જીવ ચેતના લક્ષણથી એક પ્રકારે, ત્રસ સ્થાવરના ભેદથી બે પ્રકારે, વેદથી ત્રણ પ્રકારે, ગતિથી ચાર પ્રકારે, ઇંદ્રિયોથી પાંચ પ્રકારે, કાયથી છ પ્રકારે, પૃથ્વ્યાદિ પાંચ સ્થાવર અને બેઇંદ્રિયાદિ ચાર ત્રસ એમ નવ પ્રકારે, સૂક્ષ્મ બાદર બે પ્રકારના એકેંદ્રિય, બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય, ચઉરિંદ્રિય, અસંજ્ઞી ને સંજ્ઞી પંચેદ્રિય—એ સાતના પર્યાપ્ત અપર્યાપ્તા બે ભેદ કરતાં ૧૪ પ્રકારે, ૩૨ પ્રકારે, ભવ્ય અભવ્ય એમ બે પ્રકારે—તેમજ કર્મપ્રકૃતિના ભેદોથી અનેક પ્રકારે જીવો છે, તે સર્વ આગમના શ્રવણથીજ સમજી શકાય છે. જીવોના વેદ, આયુ,

ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ વિગેરે પણ તેથી સમજાય છે, અજીવના ભેદો તથા આકીના તત્ત્વો પણ શાસ્ત્રશ્રવણથીજ સમજાય છે. માટે સર્વ વ્યાપાર તજી દઈને અમુક વખત તો ધર્મશ્રવણ જરૂર કરવું. જીવાદિ પદાર્થોની શ્રદ્ધા પણ તેથીજ થાય છે. તેમાં કદી કાંઈ શંકા પડે તો વિચક્ષણ મનુષ્યોએ શું કરવું ? તે કહે છેઃ—

વિચારવિધિમાં નિપુણ મનુષ્યે પદ ને અર્થ સંબંધી સમ્યક્ પ્રકારે વિચાર કરવો. ભગવંતે કહેલ છે તેજ સત્ય છે, સારભૂત છે એમ વિચારવું. તેનો ભાવાર્થ પૂર્વાપર સૂત્રાર્થના સંબંધને નહીં ભૂલી જનાર એવા ભાવનાપ્રધાન પુરૂષે વિચારવો. સૂત્રોમાં બહુવિધ ભાવ જોવાથી જેઓ મૂઢચિત્તવાળા બની જાય છે તેઓ એવો વિચાર કરી શકતા નથી. તેથી પરસ્પર અવિરોધીપણે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ ભાવની અપેક્ષા રાખીને સ્યાદ્વાદપણાનું ઉલ્લંઘન કર્યા શિવાય તેનો વિચાર કરવો. જેમકે મન વચન કાયાથી સર્વ જીવની હિંસા ન કરવી. એવું સામાન્ય સૂત્ર વાંચ્યા પછી જિનાલય કરાવવા વિગેરે અધિકારમાં વિધિપૂર્વક કરવાથી દોષ લાગતો નથી એવું બીજું વિશેષ સૂત્ર વાંચતાં મોહ ન પામવો, શંકા ન કરવી, પણ વિધિસૂત્ર, ઉત્સર્ગસૂત્ર, નિષેધસૂત્ર, અપવાદસૂત્ર-એમ જેમાં જેની સ્થાપના કરવા યોગ્ય હોય તેમાં તેની સ્થાપના કરવી. સંશય ન કરવો. ૯૧-૯૪.

સંશય કરવાથી પ્રાપ્ત થતો દોષ બતાવે છેઃ—

તત્ત્વસંદેહરૂપ સંશયથી મિથ્યાત્વરૂપ પ્રથમગુણસ્થાનવર્તીપણું પ્રાપ્ત થાય છે. આ સંશય તત્ત્વજિજ્ઞાસાનિરપેક્ષ વિપર્યયની

સમકક્ષામાં જતો હોવાથી મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. મિથ્યાત્વથી ચાર ગતિના અનુભવરૂપ સંસાર પ્રાપ્ત થાય છે, અને ભવોદધિમાં પડેલા જીવો જન્મ જરા મરણાદિ દુઃખસમૂહને પામે છે–તેમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૯૫.

તે કારણ માટે જ્ઞાતતત્ત્વ એવા અને પરમાર્થને જાણનારા સુજ્ઞ મનુષ્યે સદુપાયમાં પ્રવૃત્ત રહેવું અને સૂત્રાર્થનો અભ્યાસ કરીને અથવા પૂછીને જેમ અભયકુમાર ને અંબડ વિગેરે નિઃશંક થયા તેમ નિઃશંક થવું. અંબડનો પ્રબંધ આ પ્રમાણેઃ—

એકદા મહાવીર પરમાત્મા વિહાર કરતાં કરતાં ચંપાનગરીના પૂર્ણભદ્ર નામના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા. તેમને વંદન કરવા માટે નગરલોકની સાથે **અંબડ** નામનો પરિવ્રાજક પણ આવ્યો. તે વીરપરમાત્માને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને ઉપદેશ સાંભળવા બેઠો. ઉપદેશ સાંભળ્યા પછી રાજગૃહનગરે જવાનો તેનો વિચાર જાણીને 'ત્યાં નાગ સારથિની સ્ત્રી **સુલસાને** મારી તરફથી ધર્મપ્રવૃત્તિ પૂછજે' એમ પ્રભુએ કહ્યું. તે સાંભળીને અંબડને ભગવંતના વીતરાગપણામાં શંકા આવી. એટલે આકાશમાર્ગે રાજગૃહે આવીને સુલસાની પરીક્ષા કરવા માટે તેને ઘરે ભિક્ષાચરરૂપે પ્રવેશ કર્યો. તેને જોઈને સુલસાએ કહ્યું કે-'હું મારે હાથે તો પાંચ મહાવ્રતધારી શીયળવાન મુનિરાજનેજ દાન આપું છું, બીજાને આપતી નથી." એટલે અંબડ ભિક્ષા લીધા વિના નીકળી ગયો.

પછી તેણે સુલસાની પરીક્ષા કરવા માટે પૂર્વદિશાને દરવાજે બરાબર બ્રહ્માનું રૂપ ધારણ કર્યું. એટલે બ્રહ્માને માનનારાઓ ત્યાં આવ્યા. તેમની પાસે બ્રહ્માએ કહેલો ધર્મ કહ્યો.

બીજે દિવસે દક્ષિણ દિશાએ સાક્ષાત્ વિષ્ણુનું રૂપ ધારણ કર્યું. એટલેતેને માનનારા સંખ્યાબંધ લોકો આવ્યા, તેની પાસે તેનો ધર્મ કહ્યો. ત્રીજે દિવસે પશ્ચિમ દિશાએ સાક્ષાત્ શંકરનું રૂપ ધારણ કર્યું તેના ભક્તો આવ્યા. તેની પાસે તેનો ધર્મ કહ્યો. ચોથે દિવસે ઉત્તર દિશામાં સમવસરણની રચના કરી તીર્થંકરનું રૂપ ધારણ કરી ચતુર્મુખે ચાર પ્રકારનો ધર્મ કહ્યો. એમાં ઘણા જૈનો આવ્યા પણ સુલસા આવી નહીં. તેને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું, છતાં તેણે કહ્યું કે-"મહાવીર પરમાત્મા પધાર્યા હોય તો મારૂં હૃદય વિકસ્વર થાય, તે થતું નથી, એટલે 'આ કોઈ કૃત્રિમ રચના લાગે છે' તેથી નહીં આવું." આ પ્રમાણે તેના સમકિતની દૃઢતા જોઈને અંબડે પ્રસન્ન થઈ સર્વ રચના સંહરી લીધી અને સુલસાને ઘરે ગયો. ત્યાં જઈને સુલસાના ગૃહ-ચૈત્યમાં રહેલા જિનેશ્વરને વંદના કરી. પછી સુલસા પાસે જઈને તેણે પ્રભુના કહ્યા પ્રમાણે તેની ધર્મપ્રવૃત્તિ પૂછી, એટલે સુલસાએ વીરપ્રભુને વંદન કર્યું. અબંડે પૂછ્યું કે-'હમણા ત્રણ દિવસ સુધી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ને મહેશ્વર સાક્ષાત્ અહીં પ્રગટ થયા હતા, તેનો ધર્મ કહ્યો હતો, તે સાંભળવા તમે કેમ ન ગયા?' સુલસા બોલી કે-"વીતરાગ, ગતદ્વેષ, સર્વજ્ઞ એવા પરમાત્માને દીઠા પછી બીજા હરિહરાદિ દેવને જોવાનો કોણ ઉત્સાહ ધરે ?" આ પ્રમાણે તેને દૃઢમતવાળી જોઈને અંબડ પણ ધર્મમાં દૃઢ થયો પછી જૈનધર્મની ઉન્નતિ કરીને તે અનુક્રમે સ્વર્ગે ગયો. તે આગામી ચોવીશીમાં પંદરમા તીર્થંકર થશે.

અભયકુમારની કથા શ્રેણિકચરિત્રાદિથી જાણવી. ટુંકામાં અભયકુમારે વીરપ્રભુને પૂછ્યું કે-'છેલ્લા રાજર્ષિ કોણ થશે ?'

પ્રભુએ તરતમાંજ દીક્ષા લીધેલા ઉદાયનરાજર્ષિને બતાવ્યા. એટલે તેણે રાજ્યનો સ્વીકાર ન કરતાં કોઇ યુક્તિથી શ્રેણિકરાજાની રજા મેળવીને ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને સદ્‌ગતિના ભાજન થયા.

આ ધર્મશ્રવણદ્વારમાં જ ચૈત્યોદ્ધારચિંતાદિ કૃત્ય કહે છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ધર્મ સાંભળીને પછી પોતાના કર્ત્તવ્યનો વિચાર કરતાં ચિંતવે કે-આ ચૈત્યમાં મુખમંડપાદિ નથી તે કરવું જોઇએ, આ ચૈત્યમાં પ્રેક્ષામંડપાદિ છે પણ જીર્ણ થયેલા છે તેનો ઉદ્ધાર કરવો જોઇએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પછી પોતાની શક્તિથી જે કાર્ય થાય તેવું હોય તે પોતે કરે અને પોતાથી ન બને તેવું હોય તે બીજા પાસે કરાવે. કારણકે ગૃહસ્થપણાનો સાર તેજ છે. ૯૮.

કહ્યું છે કે-'તેજ શાસ્ત્રાર્થનું પરિજ્ઞાન કહીએ, તેજ ક્રિયામાં દક્ષપણારૂપ વિજ્ઞાન કહીએ, તેજ કળા વિદ્યા વિગેરેમાં કુશળપણું કહીએ, તેજ બુદ્ધિ કહીએ તેમજ તેજ શરીરાદિકના સામર્થ્યની સફળતા કહીએ કે જેનો દેવકાર્યમાં ઉપયોગ થાય.૯૯

હવે જીર્ણોદ્ધારના ફળ સંબંધી વિસ્તારથી કહે છેઃ—.

" જે પ્રાણી-જે મનુષ્ય ભક્તિબહુમાનવડે (કીર્ત્તિ વિગેરેની ઇચ્છાથી નહીં) સડી ગયેલા, પડી ગયેલા જિનમંદિરના કોઇપણ વિભાગને ઉદ્ધરે છે-દુરસ્ત કરાવે છે તે પ્રાણી પોતાને જન્મ જરા મરણાદિ દુઃખરૂપ ગ્રાહજીવોથી ભયંકર નારક, તિર્યંચ, દેવ અને મનુષ્ય એ ચાર ગતિરૂપ આ સંસારસાગરમાંથી પોતાના આત્માને ઉદ્ધરે છે." ૧૦૦. એવી રીતે જીર્ણોદ્ધાર કરનારે પોતાના આત્માને જ સંસારમાંથી ઉદ્ધર્યો એમ નહીં પણ પોતાના વંશને

પિતાપિતામહાદિ પૂર્વજ કે જેઓ સ્વર્ગાદિ ગતિમાં ગયેલા હોય અને તેઓ પોતાના પુત્રપૌત્રાદિનું આવું સત્કૃત્ય જોઈ અનુમોદના કરે તેમનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો. તેમજ પોતાના પુત્રપૌત્રાદિ આવું પોતાના વડીલનું સત્કૃત્ય જોઈને તેમાં પ્રવર્તે તેથી તેનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો. ઉપરાંત અન્ય ભવ્ય જીવો કે જે તેના વંશથી અલગ હોય પણ આસન્નસિદ્ધિક હોય તેઓ પણ એની અનુમોદના કરે તેથી તેનો પણ ઉદ્ધાર કર્યો. ૧૦૧. વળી તેણે આ શુભ કૃત્ય કરવાથી ઉદ્‌વલનાદિ કરણવડે કુત્સિત કુળમાં ઉત્પત્તિ થવારૂપ નીચ ગોત્રનો-પૂર્વે બદ્ધ સ્પૃષ્ટ ને નિધત્તાવસ્થાવડે સત્તામાં નાખેલનો ક્ષય કર્યો અને પૂજ્યપણાના હેતુરૂપ સુકુળમાં જન્મ થવાના ફળભૂત ઉચ્ચગોત્ર બાંધ્યું. નરકાદિ ગતિમાં જવારૂપ કુગતિના માર્ગને નિષ્ઠાપિત કર્યો-પોતાના ગમનને માટે અવિદ્યથી કર્યો. તેમજ સુગતિ-દેવગતિ વિગેરેનો માર્ગ ઉપાર્જન કર્યો. ૧૦૨. તેની આ લોકમાં સુકીર્તિ થાય છે. વળી તેણે સગર ચક્રવર્તીના પુત્રો કે જેણે અષ્ટાપદાદિ મહાતીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો તેની જેમ સન્માર્ગ પ્રગટ કર્યો. અન્ય જિનભવનનો ઉદ્ધાર કરવાની વૃત્તિવાળા ભવ્યજીવોને સન્માર્ગ બતાવ્યો.” ૧૦૩.

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર તેમજ તીર્થોદ્ધાર કરવાથી કેટલાક જીવો તેજ ભવમાં અશેષ કર્માંશને ક્ષીણ કરીને મોક્ષે પધાર્યા છે. કેટલાક સાવશેષ કર્મવાળા ઇંદ્રપણું પામ્યા છે, કેટલાક ઇંદ્રના સામાનિક થયા છે; કેટલાક બીજા મહર્દ્ધિક દેવો થયા છે. તેઓ દેવસંબંધી સુખને અનુભવી ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્યપણું પામશે. ત્યાં ઇક્ષ્વાકુ કુળમાં કે હરિવંશ કુળમાં ઉત્પન્ન થઈ ચતુરંગિણી સેનાના સ્વામી રાજા થશે કે અમાત્ય શેઠ અથવા સેનાપતિ થશે,

કોઈ શેઠ કે સાર્થવાહના પુત્ર થશે. ૧૦૪–૫. તેઓ અનેક પ્રકારની કળાઓમાં કુશળ થશે. વિશુદ્ધ માતાપિતાના પક્ષવાળા કુલીન થશે. સર્વદા સ્વપર હિતકારી–સર્વને અનુકૂળ થશે, સરલ થશે, સુશીલ એટલે અપકારી ઉપર પણ ઉપકાર કરનારા થશે. સદૈવ મનુષ્યો, દેવો, અસુરો અને દેવાંગનાઓના મન તેમજ લોચનને આનંદકારી થશે. ૧૦૬. ચંદ્ર જેવા સૌમ્ય થશે, સૂર્ય જેવા તેજવંત–પ્રતાપી થશે, કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળા થશે, ભરતચક્રીની જેવા લોકોને ઈષ્ટ થશે, કલ્પવૃક્ષની જેવા અથવા ચિંતામણિ રત્ન જેવા વાંછિતને પૂરનારા થશે. એવા જીર્ણોદ્ધાર કરનારની ચક્રવર્તી તેમજ વાસુદેવો પણ સ્તુતિ કરશે, લોકો તેની પૂજા કરશે. પ્રાંતે તેઓ શ્રેષ્ઠ એવા ભોગને તજી દઈને નિષ્કલંક ચારિત્રને ધારણ કરશે અને યથાખ્યાત ચારિત્રના બળથી સર્વ કર્મરાશિને ખપાવીને સિદ્ધિપદને પામશે–મોક્ષે જશે. ૧૦૭–૮–૯

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર સર્વ તીર્થંકરોએ સર્વ પ્રકારના દ્રવ્યસ્તવમાં શ્રેષ્ઠ તરીકે ઉપદિશ્યો છે. આ પ્રવચનમાં મોક્ષના અવંધ્યકારણ જ્ઞાન દર્શન ને ચારિત્ર છે. જીર્ણોદ્ધાર તે ત્રણેના લાભનું આ ભવમાં પ્રબળ કારણ છે. શ્રીમાન્ મલ્લીનાથસ્વામીના જિનાયતનનો ઉદ્ધાર કરનાર પુરિમતાલ નગરવાસી **વાગુરશ્રેષ્ઠી** વિગેરે તથાવિધ સંહનનાદિના અભાવથી તે ભવમાં સિદ્ધિપદને ન પામ્યા, પરંતુ દેવસંપદા પામીને મનુષ્ય થઈ યતિજનની કરેલી સદ્દેશના સાંભળી જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રને તે નિર્મળ આશયવાળા જીવો ગ્રહણ કરે છે. કોઈ દેશવિરતિ અંગીકાર કરે છે, પરંતુ પરિણામે જીર્ણોદ્ધારકારક શિવશ્રીનું ભાજન અવશ્ય થાય છે. ૧૧૦.

વસાય થવાથી લાભાંતરાયનો ક્ષયોપશમ થયો એટલે તેને પુષ્કળ ધન સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થવા માંડી, પરંતુ તે પોતાના અભિગ્રહમાં દૃઢ રહ્યો-લાભથી લોભ વૃદ્ધિ પામે છે તેમ ન થયું. મળેલા દ્રવ્યમાંથી અન્ન વસ્ત્રનો ખર્ચ કાઢ્યા બાદ કિંચિત્ પણ પોતાના ઉપભોગમાં લેવાની ઈચ્છા સ્વપ્નાંતરે પણ ન થઈ. પછી તેણે તે દ્રવ્યથી તે તગરા નગરીમાંજ એક જિનમંદિર બંધાવ્યું. એ રીતે તેનો વ્યય કર્યો.

તે જિનમંદિર બંધાવવાના કાર્યમાં પણ શાસ્ત્રાધારપૂર્વક ભૂમિશુદ્ધિ વિગેરે સર્વ કાર્ય કર્યું. કહ્યું છે કે-"ચૈત્ય બનાવવામાં જે આભોગ તે સદાભોગ કહીએ. શાસ્ત્રપરતંત્ર વિમર્શ તત્પૂર્વક જે ભૂમ્યાદિકની પરિશુદ્ધિ કરવી તે સદાભોગપરિશુદ્ધિ કહીએ." વળી જે ભૂમિની નીચે અસ્થિ વિગેરે શલ્ય ન હોય તે દ્રવ્યથી શુદ્ધભૂમિ કહીએ અને જે ભૂમિનો જિનમંદિરમાં ઉપયોગ કરતાં અન્યને પરિતાપ ન થાય તે ભાવથી શુદ્ધભૂમિ કહીએ. તેમાં વપરાતાં દળ, કાષ્ટ, પાષાણ, ઈંટો વિગેરે પણ શુદ્ધ જોઈએ. તેના માલેકને પૂરતું દ્રવ્ય આપીને ખરીદ કરેલ અને બળદ વિગેરેને પીડા ન થાય તે રીતે લાવેલ જોઈએ. કામ કરનાર મજુરો વિગેરેને પૂરતા પૈસા આપવા જોઈએ. તેમને ઠગવા ન જોઈએ. પોતાના આશયની શુદ્ધિ જોઈએ. એટલે કે પોતાને કાર્યની શરૂઆત કર્યા પછી પશ્ચાત્તાપ થવો ન જોઈએ, પણ ઉત્સાહ વધતો હોવો જોઈએ. વળી પાણી ગળીને વાપરવા વિગેરે યતના (જયણા) જાળવવી જોઈએ. ચૈત્ય કરાવવામાં તેને લગતા બેસવાના સ્થાન પણ એવા બનાવવા જોઈએ કે જ્યાં બેસવાથી આશાતના ન થાય. કહ્યું છે કે-' ત્યાં થુંકવા વિગેરેની આશા-

તના તજી દેવી. અસત્કથા રાજકથા વિગેરે ન કરવી. અનુચિત આસને ન બેસવું.' ગુરૂજનની અપેક્ષાએ તેમની સમાન કે તેમનાથી ઉંચું આસન ન જોઇએ. પલાંઠી બાંધીને અથવા પગ-પર પગ ચડાવીને બેસવું ન જોઇએ. અનુચિત આસન ને અસત્કથા-વર્જન આશાતનામાં ગણાવેલ છે છતાં ખાસ તજવા માટે તે બાબત જુદું પણ કહેલ છે. આ બધો જિનમંદિરનો આભોગ કહીએ. વળી ચૈત્યગૃહથી ઉપજીવન તે પણ મહા આશાતનારૂપ છે અને દુર્ગતિ આપનાર છે. જિનભવનનો સાંસારિક કાર્ય-માટે ઉપયોગ ન કરવાના સંબંધમાં કહ્યું છે કે-' નંદીશ્વરાદિકે ગયેલા ભવનપત્યાદિ દેવો ત્યાંના ચૈત્યમાં કદિપણ પોતાની દેવાંગના અપ્સરાઓની સાથે કિંચિત્ પણ હાસ્ય ખેલ ક્રીડાદિ કરતા નથી.' ૧૨૪.

આ પ્રમાણે ઉક્તનીતિએ કરીને તે સંકાશનો જીવ મહા-નુભાવ અને પ્રગટ થયું છે પ્રશસ્ત સામર્થ્ય જેને એવો થયો સતો સર્વ કૃત્યમાં અનુચિત વૃત્તિને રોકવાવડે શ્રુતચારિત્રરૂપ વિશુદ્ધ ધર્મને આરાધીને નિર્વાણનો સાધક થયો. ૧૨૫.

ઇતિ સંકાશ કથા.

સાધારણ દ્રવ્યના દુરૂપયોગથી પણ દેવદ્રવ્યના દુરૂપ-યોગ જેટલોજ દોષ લાગે છે તે કહે છે-ચૈત્યમાં, પુસ્તકમાં તેમજ આપત્તિમાં આવી પડેલા શ્રાવકાદિના સમુદ્ધરણમાં જે વાપરી શકાય તે સાધારણ દ્રવ્ય કહીએ. તે ઋદ્ધિવંત શ્રાવકોએ એકઠા કરેલા ડાભડા જેવું છે. તેથી ચૈત્યદ્રવ્યની જેમ આ સાધારણ દ્રવ્યનો પણ જે વિનાશ કરે છે, વ્યાજ વ્યવહારાદિક-

વડે પોતાના ઉપયોગમાં લે છે તે મોહિતમતિવાળા જીવોને માટે કહે છે કે–' તેમણે ધર્મને જાણ્યોજ નથી અથવા નરકના આયુષ્યને બાંધેલું છે. તે શિવાય તેની આવી દુર્મતિ નજ થાય. ' ૧૨૬.

' ચૈત્યદ્રવ્યનો એટલે હિરણ્યસુવર્ણાદિકનો અથવા તેના ઉપયોગ માટે લાવેલ કાષ્ટપાષાણાદિ વસ્તુઓનો આગળ કહેવાશે તેવા બને પ્રકારે જે વિનાશ કરે છે તેનું સાધુ સાવદ્યયોગના ત્યાગી છતાં દેશનાદિવડે નિવારણ ન કરે તો તે અનંત સંસારી થાય. ' ૧૨૭. અન્યત્ર કહ્યું છે કેઃ—

' ચૈત્યદ્રવ્યના વિનાશથી, મુનિનો ઘાત કરવાથી, શાસનની ઉડ્ડાહ કરવાથી અને સાધ્વીના ચતુર્થ વ્રતનો ભંગ કરવાથી બોધિબીજના મૂળમાં અગ્નિ લાગે છે અર્થાત્ તે બળી જાય છે. ઉપર બે પ્રકારે વિનાશ કર્યાનું કહ્યું છે, તે બે પ્રકાર બતાવે છે—

ચૈત્ય નિમિત્ત નવું લાવેલ હોય તે અને જે ઉખેડી નાખેલું હોય તે અતીત ભાવને પામેલું–એમ બે પ્રકારનું અથવા સ્તંભકુંભિકાદિ મૂળ દ્રવ્ય અને આચ્છાદનાદિ ઉત્તર દ્રવ્ય એમ બે પ્રકારે અથવા સ્વપક્ષે કરેલ વિનાશ અને પરપક્ષે કરેલ વિનાશ એમ બે પ્રકારે એમ અનેક પ્રકારે ચૈત્યદ્રવ્યની દ્વિવિધતા જાણવી. ૧૨૮

ચૈત્યદ્રવ્યવિનાશને પ્રસંગે ગુરૂદ્રવ્યના વિનાશ સંબંધી દોષ પણ વ્યવહારસૂત્રના ભાષ્યને આધારે કહે છેઃ—

શિષ્ય પૂછે છે કે–' ચૈત્યદ્રવ્ય એકઠા મળીને ચોર્યા પછી તેમાંથી એક જણ પોતાના ભાગે આવેલા દ્રવ્યમાંથી પોતાને

માટે મોદક બનાવે અને તે સાધુને વહોરાવે અથવા મુનિની ઉપધિ ચોરી. વેચી નાખીને તેમાંથી પ્રાસુક વસ્ત્રાદિ લાવીને તે સંયતાદિકને આપે તો આ વસ્તુ મુનિને લેવી કલ્પે ?' તેના ઉત્તરમાં આચાર્ય કહે છે કે-'ન કલ્પે' શા માટે ન કલ્પે ? તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે-'આવી રીતે ચોરનું લાવેલું લેવું તે લોકમાં પણ નિંદિત છે તો પછી લોકોત્તરમાં નિંદિત હોય તેમાં તો શું કહેવું ? એવા ચૈત્ય ને યતિના પ્રત્યનિકની પાસેથી જે ગ્રહણ કરે તે મુનિને પણ ચૈત્ય ને યતિનો પ્રત્યનિક જાણવો.' ૧૩૦-૩૧

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ચૈત્યદ્રવ્ય ને ગુરૂદ્રવ્ય ચોરીને તે. દ્રવ્યવડે પોતે અન્નવસ્ત્રાદિ ભોગવે અથવા કોઇ સાધુને આપે તો તે લેનાર અને દેનાર બંનેને પ્રવચનનિષિદ્ધ આચરણના કરનારા હોવાથી પરમાત્માની આજ્ઞાનો ભંગ કરનારા જાણવા. વળી તેવું જોવા જાણવાથી બીજા પણ કોઇ તેમ કરે તો તેના પણ તે કારણિક થાય. ઉપલક્ષણથી મિથ્યાત્વ ને વિરાધના બંનેની પ્રાપ્તિ થાય. તેમાં મિથ્યાત્વ તો બુદ્ધિવિરૂદ્ધ અલિક કાર્ય કરવાથી લાગે અને વિરાધના તો સંયમની, આત્માની અને પ્રવચનની-એમ ત્રણ પ્રકારની લાગે. અન્યાયોપાત્ત વસ્તુ હોવાથી આત્મ વિરાધના, પ્રત્યનિક દેવાદિના છલનરૂપ સંયમવિરાધના અને પ્રવચનના મૂળભૂત યતિ ને ચૈત્ય તેના ઉપદ્રવવડે પ્રાપ્ત કરેલ હોવાથી પ્રવચન વિરાધના સમજવી. ૩૨.

વેદાંતમાં પણ કહ્યું છે કે-" દેવદ્રવ્યથી જે વૃદ્ધિ અને ગુરૂદ્રવ્યથી જે ધનપ્રાપ્તિ તે કુળના નાશ માટે થાય છે અને મરણ પામીને તે જીવ નરકે જાય છે-માટે કંઠગત પ્રાણ થાય તો પણ દેવદ્રવ્યના હરણમાં બુદ્ધિ ન કરવી. કેમકે અગ્નિથી દગ્ધ

થયેલા ફરીને પલ્લવિત થાય છે પણ દેવદ્રવ્યથી દગ્ધ થયેલા પલ્લવિત થતા નથી. દેવદ્રવ્ય, બ્રહ્મહત્યા, દરિદ્રીના દ્રવ્યનું અપહરણ અને ગુરૂપત્નીનો સંયોગ-તે સ્વર્ગમાંથી પણ પાડે છે.'

એ રીતે શ્રાવક દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરે અથવા ઉપેક્ષા કરે તે જીવિતને માટે વિષભક્ષણ કરે એમ નિઃસંશય સમજવું છે. વળી જે સુશ્રાવક દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરે છે-તેની ઋદ્ધિ, વૃદ્ધિ પામે છે અને તેને કીર્ત્તિ, સુખ તેમજ બળની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેને પુત્રો પણ ભક્ત, શૂરવીર, બુદ્ધિ સંયુક્ત, સર્વ લક્ષણ સંપન્ન, સુશીળ અને જનમાન્ય થાય છે. તેથી તે મહાસત્ત્વવંત સંકાશનો જીવ પણ સુનિવૃત્ત થયો સતો કર્મગ્રંથિને ભેદીને નિર્વાણ પદને પામશે એમાં સંશય નથી. ૧૩૩-૧૩૯.

જૈન ધર્મમાં મહાસત્ત્વ કોણ કહેવાય છે તે કહે છે-

'આ જગતના જીવો જ્યાં દ્રવ્ય જુએ છે ત્યાં માતા, પિતા, ભાર્યા, શરીર ને બંધવ કોઇને પણ ન ગણતાં-તેની દરકાર ન કરતાં દ્રવ્ય મેળવવામાંજ તત્પર થઈ જાય છે. એવા દ્રવ્યમાં પણ જે લુબ્ધ થતા નથી અને દેવદ્રવ્યનો વિસ્તાર-તેની વૃદ્ધિ કરે છે તે પુરૂષો જિનશાસનમાં મહાસત્ત્વ કહેવાય છે.' ૧૪૦-૪૧

કહ્યું છે કે-'આ જીવ મહા દુર્ગ અને વિકટ એવી અટવીનું ઉલંઘન કરે છે, દેશાંતરમાં જાય છે, ગહન એવા સમુદ્રને અવગાહે છે, અત્યંત ક્લેશવાળી ખેતી કરે છે, કૃપણ એવા સ્વામીને સેવે છે અને ધનાંધ બુદ્ધિવાળો થઇને હાથીઓની ઘટાથી દુઃસંચર એવા રણમાં-યુદ્ધમાં પ્રાણ ખુએ છે, તે બધું લોભનું વિસ્ફુર્જિત છે.'

'જે મનુષ્ય સંતોષરૂપી અમૃતના સમૂહથી સિંચિત અંતઃકરણવાળો હોવાથી તેવા દ્રવ્યને વિષે અલુબ્ધ રહે છે અને સર્વદા અગૃદ્ધપણે દેવદ્રવ્યનું સમ્યગ પ્રકારે રક્ષણ તેમજ વૃદ્ધિ કરે છે. તે જૈનશાસનમાં મહાસત્વ કહેવાય છે.'

દેવદ્રવ્યાદિના ભક્ષણ વિગેરેનું જુદું જુદું ફળ બતાવે છે.

દેવદ્રવ્ય સતે જિનાયતનમાં નિરંતર પૂજા સત્કારાદિ સવિશેષપણે થાય છે અને તેથી પ્રાયે મુનિજનોનું આવવું થાય છે. તેમના વ્યાખ્યાનના શ્રવણથી જિનપ્રવચનની વૃદ્ધિ થાય છે. એ રીતે જિનપ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર અને એ રીતે જ જ્ઞાનાદિ ગુણોની પ્રભાવના થતી હોવાથી જ્ઞાનદર્શન ગુણના પ્રભાવક એવા દેવદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરવાથી જીવ અનંત સંસારી થાય છે. ૧૪૨.

વળી એવા જ વિશેષણવાળા દેવદ્રવ્યની જે રક્ષા કરે છે તે જીવ પરિત્ત સંસારી–અલ્પસંસારી થાય છે. ૧૪૩.

વળી એવા જ દેવદ્રવ્યની જે વૃદ્ધિ કરે છે તે જીવ તીર્થંકરપણાને પ્રાપ્ત કરે છે. ૧૪૪. હવે આ હકીકતનો ઉપસંહાર કરે છે.

એ પ્રમાણે જાણીને જે સુશ્રાવક દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરે છે, તે જન્મ, જરા, મરણ ને રોગાદિકનો અંત કરે છે. ૧૪૫.

હવે આ ધર્મશ્રવણદ્વારમાં જ સવિશેષ વિધિ કહે છે.

જો કોઈપણ કારણથી ધર્મદેશના દેવાને માટે આચાર્યાદિક જિનમંદિરે આવ્યા ન હોય તો ઋદ્ધિમાન શ્રાવક પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે હાથી, ઘોડા વિગેરે સંયુક્ત જ્યાં ઉપાશ્રય હોય ત્યાં આવે, સામાન્ય મનુષ્ય સામાયિકાદિ અંગીકાર કરીને આવે. ૧૪૬.

મુનિ ચૈત્યમાં નિવાસ કરીને કેમ ન રહે? તેના ઉત્તરમાં કહે છે,

'જો કે ભક્તિકૃત' ચૈત્ય 'આધાકર્મી' ન હોય છતાં ત્યાં રહેવાનું વર્જવાથી જ જિનેશ્વરની ભક્તિ થાય છે. લોકમાં પણ તેમજ જોવામાં આવે છે. ૧૪૭.

આજીવિકાને કારણે અથવા ભયથી કૌટુમ્બિક (સેવક) મનુષ્ય રાજાની સેવા અષ્ટ પુટવાળા શુદ્ધ વસ્ત્રવડે મુખને ઢાંકીને કરે છે; તે રીતે મુનિ પણ ભક્તિનિમિત્તે જિનાયતને જાય છે, પણ આશાતનાદિકના ભયથી રોકાતા કે રહેતા નથી. ૧૪૮

મુનિને ચૈત્યમાં ન રહેવાના વિશેષ કારણ કહે છેઃ—

આ શરીર સ્નાનાદિવડે પવિત્ર કર્યું હોય તોપણ તે દુરભિગંધવાળા પ્રસ્વેદને સેવ્યા કરે છે, વળી અધોવાયુનો નિર્ગમ અને શ્વાસોચ્છ્વાસવડે મુખમાંથી વાયુનો નિર્ગમ થયાજ કરે છે, તેથી જિનમંદિરમાં સાધુ રહેતા નથી અથવા શ્રુતસ્તવ કહ્યા પછી ત્રણ શ્લોકવાળી સ્તુતિ કહેતાં સુધી ચૈત્યમાં રહેવાની તેમને અનુજ્ઞા છે. કારણવશે વધારે વખત પણ રહેવાની આજ્ઞા છે. બહુશ્રુતોએ 'સકારણ તેવી' આચરણા કરેલ છે, તેથી ચતુર્થીની પર્યુષણા (સંવત્સરી) કર્યાની જેમ તે અવિરૂદ્ધ છે. ૧૪૯-૫૦.

એ રીતે ચૈત્યમાં રહેવાની હકીકતનો વ્યુદાસ કરીને ત્યાંજ વ્યાખ્યાન કરવાનો વિધિ કહે છેઃ—

'નિશ્રાકૃત ચૈત્યમાં ગુરૂમહારાજ વ્યાખ્યાન માટે પોતાના કેટલાક પરિણત મુનિઓ સાથે રહે અને બીજા શિષ્યો વિગેરેને વસતિ (ઉપાશ્રય)માં મોકલી આપે. જો અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય હોય તો બધા પરિવાર સાથે ત્યાં રહીને ઉપદેશ આપે. ૧૫૧. ચૈત્ય શાશ્વતાદિ ચાર પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે—નંદીશ્વરદ્વીપાદિમાં છે તે શાશ્વત

ચૈત્ય, બીજું ભક્તિચૈત્ય (અશાશ્વત) તેના બે પ્રકાર છે. ૧ નિશ્રાકૃત ને ૨ અનિશ્રાકૃત. તેમાં નિશ્રાકૃત તે અમુક સાધુની નિશ્રાએ બંધાવેલું તેમ જ તેની સત્તાવાળું અને અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય તે કોઈપણ સાધુની સત્તા વિનાનું શ્રી સંઘની સત્તાવાળું. ત્રીજું મંગળચૈત્ય તે મથુરા નગરીમાં દરેક ઘરના ઉત્તરંગમાં જિનમૂર્ત્તિરૂપે કરાવેલું તેમ કરાવે તે સમજવું. ચોથું સાધર્મિક ચૈત્ય તે સાધર્મી બંધુઓની મૂર્ત્તિવાળું સમજવું. ૧૫૧.

નિશ્રાકૃત ચૈત્યમાં મુનિ પરિવાર સાથે કેમ ન રહે ? તેના ઉત્તરમાં કહે છે. કે–તે ચૈત્યમાં અવસન્ના–ચારિત્રથી થાકેલા (શિથિલ થયેલા) મુનિઓ પણ આવે ને રહે તેથી તેના પરિચયમાં સામાન્ય સાધુએ આવવું યોગ્ય નહીં. તેટલા માટે ત્યાં માત્ર પરિણત મુનિઓ સાથે દેશના દેવા જેટલો વખત જ રહે. સામાન્ય સાધુ એવા શિથિળાચારીના પરિચયમાં આવે તો તેને જોઇને વિચારે કે–' આ આવા શિથિળાચારી છતાં લોકોમાં વંદાય પૂજાય છે, તો પછી આપણે આવા મલમલિન ગાત્રને ઉપધિવાળા શામાટે રહેવું ? આવા વિચારો થવાથી તેના દ્રવ્યચારિત્રમાં ને ભાવચારિત્રમાં બંનેમાં ભંગ પડે, તેમના પરિચયમાં નવદીક્ષિત શિષ્યોને કે અતિપરિણત મુનિઓને આવવા દેવા નહીં. તેજ ખાસ કારણ છે. ૧૫૩-૪.

હવે શ્રાવક વિધિપૂર્વક ત્યાં ગુરૂવંદન કરીને, ધર્મોપદેશ સાંભળીને, ત્યારપછી શુદ્ધરીતે ગૃહવ્યવહારમાં જોડાય. ૧૫૫.

વિશેષાર્થ–શ્રાવક વિધિપૂર્વક એટલે ત્રણ નિસિહી વિગેરે દશ ત્રિક જિનમંદિરમાં જાળવતો અને એકંદર ગુરૂવંદનના ૪૯૨ સ્થાનકને ગુરૂવંદનમાં અમલમાં મૂકતો ગુરૂમહારાજ પાસે દેશના સાંભળીને પોતાને સ્થાનકે આવી આગળ કહેશું તે રીતે કર્માદાન

સંબંધી વ્યાપાર અને ફૂટ ક્રયવિક્રયાદિ રહિત સ્વકુલોચિત એવો શુદ્ધ વ્યાપાર કરે.

ધર્મશ્રવણ નામના ૧૩ મા દ્વાર પછી ૧૪ મું વ્યવહાર-શુદ્ધિ નામનું દ્વાર છે. તેમાં પ્રથમ ૧૫ કર્માદાન વર્જવા કહ્યા છે. તે બતાવે છે-૧ લાખ, મણશિલ, ગળી, ધાવડી, ટંકણખાર વિગેરેનો વ્યાપાર તે લાખવાણિજ્ય. ૨ વિષ, લોહાસ્ત્ર, હળયંત્ર, હરિતાળ વિગેરેનો વ્યાપાર તે વિષવાણિજ્ય, અહીં ગાથામાં લોહનું ખાસ જુદું ગ્રહણ કર્યું છે. તે તેને અતિ સાવધાન રહેવાના હેતુભૂત બતાવવા માટે છે. ૩ શકટ કર્મ તે ગાડાં વિગેરેનું ઘડવું, ખેડવું, વેચવું વિગેરે. ૪ ઇંગાળ કર્મ તે ઇંગાળ, ભઠ્ઠી, કુંભાર, લુહાર ને સોનારનું કર્મ-ઇંટ ચુનો વિગેરે પકાવવાનું કર્મ. ૫ વનકર્મ તે છેદેલ વગરછેદેલ વન, પત્ર, પુષ્પ, ફળ તેના વિક્રય સંબંધી તેમજ અનાજ દળાવી આપવું વિગેરે કાર્યોવડે આજીવિકા કરવી તે. ૬ ગાડાં, બળદ, પાડા, ઉંટ, ગધેડા, ખચ્ચર, ઘોડા વિગેરેથી ભાર વહન કરાવવાવડે આજીવિકા તે ભાટક કર્મ. ૭ તળાવ, કુવા વિગેરે ખોદાવવા, શિલાઓ ફોડાવવી, પથ્થરોને ખાણમાંથી છુટા પડાવવા તે સ્ફોટ કર્મ. ૮ કોઈપણ જીવના દાંત, કેશ, નખ, શૃંગ, ત્વચા, રોમ, કોડા, શંખ અને છીપાદિનો વ્યાપાર તે દંતવાણિજ્ય. ૯ માખણ, ચરબી, મધ ને મદિરાદિનો વ્યાપાર તે રસવાણિજ્ય, ૧૦ દ્વિપાદ તે દાસ દાસી ને ચતુષ્પદ તે હાથી ઘોડા બળદ વિગેરે. તેનો વ્યાપાર તે કેશ વાણિજ્ય. ૧૧ બળદાદિકના નાક વીંધાવવા, અંકાવવા, મુષ્કનો છેદ કરાવી નપુંસક બનાવવા, પીઠ ગળાવવી, કર્ણછેદ કંબળછેદ કરાવવા તે નિર્લાંછન કર્મ. ૧૨ તિલ, સરસવ, શેરડી,

એરંડી વિગેરેને તેમજ જળયંત્રને પીડવું-પીલવું-ચલાવવું તે યંત્રપીલણ કર્મ. ૧૩ સરોવર, દ્રહ, કુંડ, તળાવ વિગેરેનું શોષણ કરાવવું તે સરદ્રહતળાવશોષણકર્મ. ૧૪ કોઇ કારણે ક્ષેત્રાદિકમાં અથવા વનમાં દાહ દેવરાવવો તેમજ પુણ્યબુદ્ધિએ ડુંગર બાળવો તે દાવાગ્નિદાપનકર્મ. ૧૫ શારિકા, શુક, બિલાડી, કુકડા વિગેરે હિંસક પશુપક્ષીઓનું દ્રવ્ય મેળવવા માટે પોષણ કરવું અથવા દાસી વિગેરેનું પોષણ કરવું તે અસતીપોષણકર્મ-આ પંદર કર્માદાન તેમજ ઉપલક્ષણથી કોટવાળ વિગેરેની નોકરી શ્રાવકે અવશ્ય વર્જવી. ૧૫૬-૫૭.

હવે કૂટવાણિજ્યનો નિષેધ કરવા માટે તે સમજાવે છે- ખોટાં એટલે ઓછાવત્તા-લેવાદેવાના જૂદાં-તોલાં, માન ને માપ કરવાં-કરી રાખવાં ને તેનો વસ્તુ લેવાદેવામાં ઉપયોગ કરવો. વધારે તોલ માન માપથી લેવું અને ઓછા તોલ માન માપથી દેવું તો તેમજ તત્પ્રતિરૂપ એટલે કોઇપણ વ્રીહી, ઘૃત, મજીઠ વિગેરે વસ્તુઓમાં તેના જેવી ઓછી કિંમતની બીજી વસ્તુઓ ભેળવીને વેચવી. આ કૂટ કયાદિ વાણિજ્ય લોકમાં-સામાન્ય જનમાં પણ નિંદિત છે અને લોકોત્તરમાં પણ અલ્પ સાવદ્ય છતાં ગર્હિત છે. તેથી તેવી ક્રિયા-તેવો વ્યાપાર વર્જવો. ૧૫૭.

ઉત્તરોત્તર ગુણવાન્ મનુષ્યો માટે વ્યવહારશુદ્ધિની તો ખાસ આવશ્યકતા છે. ઉપર જણાવેલી વ્યવહારશુદ્ધિ મન વચન કાયાની અવક્રતારૂપ તે ધર્મનું મૂળ કારણ છે, એમ સર્વજ્ઞ તીર્થંકરોએ કહ્યું છે. વ્યવહાર શુદ્ધિમાં ઉદ્યુક્ત એવા મનુષ્યો-નોજ ધર્મ શુદ્ધ હોય છે. આમ સ્પષ્ટ કંડલ હોવાથી અને

વ્યવહારશુદ્ધિવડેજ અર્થશુદ્ધિ થતી હોવાથી તેને ધર્મનું મૂળ કહેલ છે. ૧૫૯.

વળી શુદ્ધ એવા અર્થથીજ આહાર શુદ્ધ (નિર્દોષ) થાય છે અને શુદ્ધ આહારથી દેહશુદ્ધિ થાય છે. કદી બાહ્યમળ હોય તો પણ ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાથી કર્મમળ (અંતર મળ) દૂર થાય છે. ૧૬૦.

વળી શુદ્ધ દેહવડે ધર્મને યોગ્ય થાય છે. જેમ પ્રક્ષાલિત દેહવાળો સારા વસ્ત્રાલંકારાદિકને યોગ્ય થાય છે તેમ આ શુદ્ધ ધર્મદેહવાળો ધર્મરત્નરૂપ અલંકારાદિકને યોગ્ય થાય છે. ત્યારપછી દેવાર્ચા, દાન, અનુષ્ઠાનાદિ જે જે કૃત્ય કરે છે તે બધાં સફળ થાય છે, એટલે સ્વર્ગ ને મોક્ષપ્રાપ્તિરૂપ ફળને આપનાર થાય છે. ૧૬૧.

કહ્યું છે કે-તપ નિયમ ને શીલથી અલંકૃત અને સદ્ગુણી એવા જે સુશ્રાવકો હોય છે તેમને નિર્વાણના કે વૈમાનિકના સુખ દુર્લભ નથી. હવે વ્યતિરેકથી કહે છે કે-અન્યથા વ્યવહાર-શુદ્ધિ રહિત જે જે કૃત્ય-વ્યાપાર શ્રાવક કરે તે તે સર્વ નિરર્થકજ થાય. સરલપણુથી સાધ્ય એવો જૈનધર્મ વ્યવહારશુદ્ધિ વિના થઈ શકે નહી. વળી એવી રીતે વર્તનાર શ્રાવક જૈનધર્મની અન્ય વિવેકી લોકપાસે નિંદા કરાવે, નિંદા કરાવવાના કારણભૂત થાય. ધર્મની ખિંસા અથવા નિંદા કરવા-કરાવવાથી પોતાને અને પરને પ્રકૃષ્ટ દુર્લભબોધિપણું પ્રાપ્ત થાય અને અનંતસંસારીપણું થાય. ૧૬૨-૬૩.

છેદગ્રંથમાં પણ કહ્યું છે કે-“ તીર્થંકર, પ્રવચન, શ્રુત, આચાર્ય, ગણધર અને મહર્દ્ધિકની બહુ પ્રકારે આશાતના કરતો

અભિનિવેશવડે કરીને મહા પ્રાયશ્ચિત્તનો ભાગી થાય. " અહીં આશાતના પ્રવચનના અવર્ણવાદરૂપ પોતાની કરેલી અથવા પોતાને નિમિત્તે બીજાની કરેલી સમજવી. તેના પરિહારના ઉપાયમાં બહુ રીતે પ્રયત્ન કરવો. આ પ્રસંગ ઉપર શ્રી વીરપ્રભુનું દૃષ્ટાંત આપે છે.

શ્રી વીરપરમાત્મા છદ્મસ્થાવસ્થામાં પોતાના પિતાના મિત્ર દુઇજ્જંતગ નામના તાપસના આશ્રમમાં તેમના આગ્રહથી ચતુર્માસ રહ્યા. તે વખતે અન્યત્ર ઘાસ ન મળવાથી વીરપ્રભુ રહેલા તે આશ્રમના તૃણો ખાવા માટે ગાયો આવવા લાગી. પ્રભુ તો તેનું નિવારણ કરતા નહોતા, પણ બીજા તાપસો પોતાના આશ્રમ પાસેથી લાકડી વિગેરેથી તેને મારીને કાઢતા હતા. તેમણે કુળપતિ પાસે આવીને કહ્યું કે-' આ તમારો વલ્લભ મનુષ્ય કેવો છે કે જે પોતાનો આશ્રમ પણ જાળવતો નથી ? ' એટલે કુળપતિ પ્રભુપાસે આવ્યા. ત્યાં વિનષ્ટપ્રાય થઈ ગયેલ આશ્રમને જોઇને તેણે પ્રભુને કહ્યું કે-' આ પક્ષીઓ પણ પોતાનો માળો જાળવે છે તો તમે કેમ જાળવતા નથી ? ' આમ કહીને કુળપતિના ગયા પછી પ્રભુએ વિચાર્યું કે-' આ દુર્લભબોધિ તો છે પણ અનંતસંસારીપણું ન પામે ' એમ વિચારી વર્ષાકાળ વ્યતીત થયે (કલ્પસૂત્રના કથન પ્રમાણે ચોમાસામાંજ) પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી અસ્થિક ગ્રામે ગયા. ત્યાં બ્રહ્મરાક્ષસને પ્રતિબોધ પમાડ્યો. " આ પ્રભુની આશાતના ન કરવા દેવા ઉપર દૃષ્ટાંત સમજવું.

આ પ્રમાણે વ્યવહારશુદ્ધિના વિષયમાં અન્વય વ્યતિરેક બતાવીને હવે વિશેષ ઉપદેશ આપે છેઃ-તે કારણ માટે વિચક્ષણ શ્રાવકે તેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સર્વ પ્રયત્નવડે કરવી કે જેથી કોઈ અબુધ ધર્મની નિંદા નજ કરે. કુશીળ મનુષ્યો, જુગટીઆ, પાર-

દારિક, નટવિટ વિગેરેની સોબત-તેમનો સંસર્ગ ધર્મની નિંદા કરાવવાનું કારણ છે અને આ લોકમાં ને પરલોકમાં મહાદુઃખને આપનાર છે તેથી તે વર્જવો. કહ્યું છે કે-' વ્યાધિ આવે તે સારો, મરણ સારૂં, દરિદ્રપણું પ્રાપ્ત થાય તે સારૂં અથવા અરણ્યમાં જઇને વસવું સારૂં પણ કુમિત્રનો સંગ સારો નહીં.' તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છે કે-'હળાહળ વિષ ખાવાથી જેમ તે પ્રાણને હરે છે, તેમ કુમિત્રનો સંગ નિઃશંસયપણે દુઃખનો હેતુ થાય છે. વળી વિષાદિક તો એક ભવમાં મૃત્યુ પમાડે છે, પણ કુમિત્રનો સંગ (સંયોગ) તો જન્મ જન્મમાં (અનેક જન્મમાં) દુઃખને આપનાર થાય છે.' ૧૬૪-૬૮.

જેમ કુમિત્રના સંગમથી પ્રાણી દુઃખને પામે છે તેમ સુમિત્રના સંગમથી પ્રાણી સુખને પામે છે. અહીં દિવાકરનું દૃષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણેઃ—

આ ભરતક્ષેત્રમાં બંગદેશમાં વિશ્વાપુરીમાં જયરાજાના ચતુર્ભુજ નામના પુરોહિતને દિવાકર નામનો પુત્ર થયો હતો, પણ તે અત્યંત વ્યસની હતો. પુત્ર પણ ગુણવાન હોય તો જ સુખ આપનાર થાય છે. કહ્યું છે કે-" ગર્ભમાંથી ગળી જાય તે સારો, યોગ્ય સમયે સ્ત્રીસેવન કરવું જ નહીં તે સારૂં, જન્મીને તરત મરી જાય તે સારો અથવા પુત્રીજ થાય તે સારી; સ્ત્રી વંધ્યાજ રહે તે સારૂં, તેમજ ગૃહવાસમાં પ્રવૃત્તિ જ ન કરવી તે સારી, પણ રૂપ, દ્રવ્ય અને બળવાળો છતાં પણ મૂર્ખ પુત્ર સારો નહીં."

દિવાકરના પિતાએ મરણ પામતી વખતે પુત્રને કહ્યું કે-'હે પુત્ર! સત્સંગ કરજે, કુસંગ કરીશ નહીં.' કહ્યું છે કે-" જે

જેની સાથે લાંબો કાળ વસે છે તે તેના જેવો થાય છે. કુસુમની સાથે લાંબો વખત રહેવાથી તલ પણ સુગંધી થાય છે. વળી આંબાના ને લીંબડાના મૂળ જમીનમાં એકઠા થયા ત્યાં લાંબા વખતના સંસર્ગથી વિનષ્ટ થઈને આંબો લીંબડાપણાને પામી ગયો. ”

દિવાકરે પિતાની શિખામણ માન્ય કરી. તરતમાં તેને પુરોહિતપણું મળ્યું, પણ કેટલેક દિવસે તે સ્થાનથી ચ્યુત થયો, તેથી કોઇ ગામડામાં જઇને કોઇ વૃદ્ધ ઠાકોરની સેવા કરવા લાગ્યો. તેના સેવક **પિંગળની** સાથે મિત્રાઈ થઈ. પછી તેની સ્ત્રી **મિત્રસેના** સાથે પણ સ્નેહ થતાં રાજા વિગેરેને પ્રસન્ન કરવા લાગ્યો. અન્યદા રાજાએ **समानशीलव्यसनेषु सख्यं** એ ચોથું પાદ કરીને કહ્યું કે–‘ જે આ સમસ્યા પૂરશે–બાકીના ત્રણ પદને તેને અનુસરતા બનાવી આપશે તેને વર આપવામાં આવશે. ’ આ પ્રમાણે સાંભળીને દિવાકરે તે સમસ્યા નીચે પ્રમાણે પૂરી.

मृगा मृगैः संगमनुव्रजन्ति, गावश्च गोभिस्तुरगास्तुरंगैः ।
मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः, समानशीलव्यसनेषु सख्यं ॥

“ મૃગ મૃગની સાથે સંગત કરે છે, ગાય ગાયની સાથે અને ઘોડા ઘોડાની સાથે સંગત કરે છે, તેમજ મૂર્ખો મૂર્ખની સાથે અને બુદ્ધિમાનો બુદ્ધિમાનની સાથે મિત્રાઇ કરે છે. અર્થાત્ સરખા આચારવાળા તેમજ સરખા વ્યસનવાળાને વિશેષ મૈત્રી થાય છે. ”

તે સાંભળીને પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ કહ્યું કે–‘ હે ભદ્ર ! તને શું આપું ? ’ એટલે દિવાકરે કહ્યું કે–‘ મારૂં દારિદ્રય દૂર કરો. ’ રાજાએ તેને ૭૫૦ ગામ આપ્યા. ત્યારપછી એક વખત

રાજાએ પિંગળદાસની જીભ્હા છેરી નાખવાનો હુકમ કર્યો હતો તે વખતે દિવાકરે તેને જીવિતદાન અપાવી તેની ઉપર ઉપકાર કર્યો. એકદા મયૂરના માંસનો દોહદ પૂરવાવડે મિત્રસેના દાસી ઉપર ઉપકાર કર્યો.

અન્યદા રાજાના કોપાયમાન થવાથી જીવિતનો સંદેહ પ્રાપ્ત થયે સતે પિંગળે કે મિત્રસેનાએ દિવાકરને કોઈપણ મદદ ન કરી. તેટલા ઉપરથી કુસંગતિની પરીક્ષા કરીને દિવાકર મંગળપુર ગયો અને ત્યાંના રાજા પૂર્ણચંદ્રના પુત્ર ગુણચંદ્ર કુમારની સેવા કરવા લાગ્યો. એકદા કુમાર વિપરીત શિક્ષાવાળા અશ્વ ઉપર બેસતાં તે અશ્વ કુમારને અટવીમાં લઇ ગયો. કુમાર તૃષાક્રાંત થયો. તે વખતે દિવાકર પણ સાથે હતો. તેની પાસે પાકાં ત્રણ આમળાં હતાં. દિવાકરને કુમારે કહ્યું કે-'તું મને પાણી ગમે ત્યાંથી લાવીને પા.' પરંતુ કોઈ જગ્યાએથી પાણી ન મળવાથી કુમારને ત્રણ આમળાં ખાવાં આપ્યાં, તેથી તે તૃપ્ત થયો અને દિવાકર ઉપર સંતુષ્ટ થયો. બંને સાથે તેના નગરમાં આવ્યા. કુમાર વિચારે છે કે-'દિવાકરે આપેલા ત્રણ આમળાનું મૂલ્ય આંકી શકાય તેમ નથી, કારણકે તેનાવડે મારૂં જીવિત રહ્યું છે.'

ત્યારપછી કેટલેક વખતે તે ગુણચંદ્ર રાજા થયો, તેણે દિવાકરને મંત્રી બનાવ્યો. રાજાને એક પુત્ર થયો. તે દરરોજ પરિવાર સાથે દિવાકરને ત્યાં જાય છે. હવે દિવાકર વિચારે છે કે-' જો રાજા મારા મહાન્ દોષને પણ સહન કરે તો મને તેનામાં ઉત્તમપણાની ખાત્રી થાય.' આમ વિચારીને એકદા તેણે રાજપુત્રને લાગ જોઇને ઘરના ભોંયરામાં સંતાડી દીધો. ભોજનસમયે રાજાએ કુમારને શોધ્યો પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં.

પરિજનોએ રાજાને કહ્યું કે 'અમે મંત્રીના ગૃહમાં પ્રવેશ કરતાં કુમારને જોયો છે.' રાજાએ કુમારની શુદ્ધિ મેળવવા માટે પડહ ફેરવ્યો. હવે દિવાકરે મનોરથ શ્રેષ્ઠીને ઘરે જઇને તેને એકાંતમાં કહ્યું કે–'હે શ્રેષ્ઠી ! મારી સ્ત્રીને તેવો દોહદ થવાથી મેં ઉન્મત્ત થઇને રાજકુમારને મારી નાખ્યો છે. રભસવૃત્તિથી એવું અકાર્ય કરી નાખ્યું છે.' પછી વસંતસેના નામની વેશ્યાને ત્યાં જઇને પણ તે વાત કરી. એ બંને ઉત્તમ હોવાથી તેમણે બંને-એ–શેઠ ને વેશ્યાએ રાજાપાસે જઇને કહ્યું કે–'અમે રાજકુમારને મારી નાખ્યો છે.' તે સાંભળી રાજાએ તે બંનેને અભયદાન આપવાવડે સુસંગતિની પરીક્ષા કરી ને કરાવી. પછી મંત્રીએ રાજાને પોતાને ત્યાં જમવા બોલાવ્યા. રાજાએ ભોજન કર્યા પછી વસ્ત્રાલંકારયુક્ત રાજકુમારને લાવીને તેમના ખોળામાં મૂકયો. રાજાએ વિસ્મય પામીને હર્ષિત ચિત્તે પૂછયું કે–'આ શું કર્યું ?' દિવાકર બોલ્યો કે–' 'હે સ્વામિન ! તમારૂં ઉત્તમત્વ જોવું હતું, તેને માટે આ ક્રિયા કરી.'

અન્યદા તે નગરના ઉદ્યાનમાં **આનંદ** નામના સૂરિ પધાર્યા. તે હકીકત સાંભળીને દિવાકર તેમની પાસે ગયો. વાંદીને બેઠો. પછી પૂછયું કે–'હે સ્વામી ! સર્વોત્તમપણું કઇ જગ્યાએ હશે ?' ગુરૂએ કહ્યું કે–'સાંભળ–ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નામના નગરમાં **જિતશત્રુ** નામે રાજા હતો. તેને **સોમદત્ત** નામે મંત્રી હતો. તેણે ત્રણ મિત્ર કર્યા હતા. એક સહમિત્ર, બીજો પર્વમિત્ર ને ત્રીજો પ્રણામમિત્ર. સહમિત્ર સાથે રોજ આનંદ કરતો હતો, પર્વમિત્રને પર્વ દિવસે બોલાવી આનંદ આપતો હતો અને પ્રણામમિત્ર સાથે તો જ્યારે મળે ત્યારે પ્રણામ કરવા પૂરતીજ

મિત્રાઈ હતી. અન્યદા તે મંત્રી ઉપર રાજા રૂષ્ટમાન થયો, એટલે તે ભયભીત થઇને એકલો સહમિત્ર પાસે ગયો અને પોતાને બચાવવા કહ્યું. તે મિત્ર બોલ્યો કે–'આપણી મૈત્રી તો ત્યાં સુધીજ સમજવી કે જ્યાંસુધી રાજા રૂષ્ટમાન ન થાય. રાજા રૂષ્ટમાન થાય ત્યારે હું તમને જરાપણ સહાય આપી શકું નહીં, માટે મારી પાસેથી ચાલ્યા જાઓ.' પછી તે પર્વમિત્રને ત્યાં ગયો ને પોતાને બચાવી લેવા કહ્યું. તેણે બે ઘડી આશ્વાસન આપીને કહ્યું કે–'તમને મારે મદદ કરવી જોઇએ પણ જ્યાં રાજા કોપ્યો છે ત્યાં મારો ઉપાય ચાલી શકે તેમ નથી તેથી લાચાર છું.' આવો જવાબ મળતાં તે નિરાશ થઇને પ્રણામ-મિત્ર પાસે ગયો. તે ઉત્તમ હોવાથી તેણે પૂછ્યું કે–'તમારી આવી અવસ્થા કેમ થઇ છે?' એટલે સોમદત્તે કહ્યું કે–'મારી ઉપર રાજા કોપાયમાન થયેલ છે.' પ્રણામમિત્રે કહ્યું કે–'કાંઈ ચિંતા નહીં, તમારે સર્વથા ભય ન કરવો, મારી પાસે રહેવું ને હું કહું તેમ કરવું, જેથી રાજા કાંઇ કરી શકશે નહીં. વળી હું રાજાને પણ મનાવી લઇશ.' આમ કહેવાથી તે ત્યાં સ્થિર થઇને નિશ્ચિંતપણે રહ્યો.

આ પ્રમાણે કથા કહીને આચાર્યે કહ્યું કે–'આ કથામાં કહેલ નિત્યમિત્રસમાન શરીર સમજવું. તેનું નિરંતર પોષણ કર્યા છતાં કર્મરાજા કોપે ત્યારે તે સહાયક થતું નથી. પછી પર્વમિત્રસમાન પરિવાર સમજવો. તેનું સારી રીતે પોષણ કર્યું હોય છતાં કર્મરાજા કોપે ત્યારે તે માત્ર આશ્વાસન આપે છે, બીજું કાંઈ કરી શકતા નથી. ત્રીજો પ્રણામમિત્ર તે ધર્મ સમજવો. અંતસમયે પણ તેને શરણે જવાથી તે સદ્દગતિએ

પહોંચાડે છે અને પ્રાંતે કર્મશત્રુના ભયથી મુક્ત કરે છે. ”

આ પ્રમાણે કથા સાંભળીને દિવાકરે દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે નર ને સુરપણાની ઋદ્ધિ પામીને પ્રાંતે મોક્ષે જશે. આ પ્રમાણે ઉત્તમની સેવા કરવા ઉપર દિવાકરની કથા કહી.

ઉપર પ્રમાણે સુમિત્ર કુમિત્રના સંસર્ગનું ફળ દષ્ટાંતદ્વારા બતાવીને હવે સત્સંગ કરવાનો ઉપદેશ આપે છેઃ—

‘ આત્માનું હિત ઇચ્છનારા મનુષ્યોએ જે શીળસંયુક્ત, ગીતાર્થ અને પાપભીરૂ હોય તેવા ગુરૂને સર્વથા મિત્ર કરવા. અથવા સદાચારી અને શીળસંયુક્ત એવા ગૃહસ્થની સંગત કરવી. ’ ૧૭૦.

‘ લોકાપવાદથી ભીરૂપણું, દીનજનોનો ઉદ્ધાર કરવામાં આદર, કૃતજ્ઞતા અને સુદાક્ષિણ્ય-તેને સદાચાર કહેલ છે. ’ વળી કહ્યું છે કેઃ—

‘ વિપત્તિમાં દઢ રહેવું, મોટા માણસોને પગલે ચાલવું, ન્યાયવૃત્તિને પ્રિય કરવી, મલિન વિચારો ન કરવા, અસજ્જન (દુર્જન)ની કદી પણ પ્રાર્થના ન કરવી અને મિત્ર પણ અલ્પધનવાળો હોય તો તેની પાસે કાંઈ ન માગવું. આવું અસિધારા જેવું વિષમ વ્રત-આચરણ સજ્જનોને કોણે બતાવ્યું હશે ?”

સૂત્રાર્થને જાણનારા એવા મુનિને ગીતાર્થ જાણવા, કહ્યું છે કે-‘ ગીત એટલે સૂત્ર અને અર્થ એટલે તેનું વ્યાખ્યાન-તેવા ગીતવડે અને અર્થવડે ગીતાર્થ જાણવા. તેની પર્યુપાસના કરવાથી શ્રાવક પણ ગીતાર્થ-પ્રવચનકુશળ કહેવાય છે. વળી તે

ગુરૂ પાપભીરૂ એટલે જેથી ગાઢ કર્મબંધ થાય એવા તીવ્ર આરંભના ત્યાગી હોય છે.

" સુશ્રાવક તીવ્રારંભનો વર્જક હોય, ધર્મકાર્ય પણ ફળની ઇચ્છા વિના કરનારો હોય અને નિરારંભી એવા મુનિજનની સ્તુતિ કરનારો તેમજ સર્વ જીવોપર દયાળુ હોય. "

આ પ્રમાણે હોવાથી એવા પરમ ધાર્મિક અને વિશ્વાસના સ્થાનરૂપ મિત્ર મન વચન કાયાથી ઉભય લોકનું હિત ઇચ્છનારાએ કરવા.

એ રીતે ચૌદમું દ્વાર પૂર્ણ થયું. હવે પંદરમું ભોજન દ્વાર કહે છેઃ—

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ન્યાયવ્યાપાર કર્યા પછી મધ્યાન્હ સમય રૂપ ભોજન વેળા થાય ત્યારે શ્રાવક ઘરે આવીને પોતાના ગૃહચૈત્યમાં રહેલા જિનબિંબોનું યથાશક્તિ વંદન પૂજન કરે અને ચૈત્યવંદન કરે. ૧૭૧.

ઘરમાં રસવતી તૈયાર થયેલી હોય તેમાંથી અગ્રભાગ પ્રભુ-પાસે ગૃહચૈત્યમાં ધરીને, પછી સાધુ મુનિરાજને નિમંત્રણ કરે. હવે સાધુ પણ પોતાની મેળેજ આઠ ગોચરચર્યાના ક્રમ પ્રમાણે ઉચ્ચ નીચ ગોત્રમાં ફરતા તે તરફ આવે. એટલે શ્રાવક દૂરથી પોતાના ઘર તરફ આવતા દેખીને સામો જાય. ૧૭૨.

હવે ઘરે આવેલા સાધુને પ્રતિપત્તિ કરવાપૂર્વક પડિલાભે, તેનો વિધિ કહે છે. ક્ષમાદિક દશ પ્રકારના યતિધર્મે સંયુક્ત એવા મુનિને તદ્યોગ્ય આસન નાખીને આસનપર બેસવાની પ્રાર્થના કરે. પછી પરિજન સહિત વંદન કરે. ૧૭૩.

પછી દેશ-મગધાદિ સાધુવિહારને યોગ્ય, ક્ષેત્ર-સંવિગ્નજનોથી ભાવુક કે અભાવુક, દ્રવ્ય-સુલભ કે દુર્લભ વસ્તુ, અવસ્થા-સુભિક્ષ દુર્ભિક્ષાદિ, પુરૂષ-આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, બાળ, વૃદ્ધ, ગ્લાન, સહનશીળ કે અસહનશીળ-એ બધાનો વિચાર કરીને જેમ વૈદ્ય દેશકાળાદિ વિચારીને વ્યાધિવાળાની ચિકિત્સા કરે તેમ શ્રાવક પણ આહારદાનરૂપ ક્રિયા બધો વિચાર કરીને કરે. ૧૭૪.

હવે દાનક્રિયામાં ઉત્સર્ગ અપવાદ બતાવે છેઃ—

સાધુને પ્રાસુક ને એષણીય આહારાદિની પ્રાપ્તિ થતી હોય અને તેવી રીતે નિર્વાહ થતો હોય તો ૪૨ દોષથી દૂષિત આહારાદિ લેનારને અને આપનારને-બંનેને સંસારની વૃદ્ધિ અને અલ્પાયુષ્યતાદિના કારણભૂત હોવાથી તે અપથ્ય છે અને અપવાદ માર્ગે તો જેમ રોગીને અમુક અવસ્થાને લઇને પથ્ય પણ અપથ્યપણે પરિણમે છે અને અમુક અવસ્થાને લઇને અપથ્ય પણ પથ્ય પણે પરિણમે છે તેવી રીતે તેજ આહાર દુર્ભિક્ષ ગ્લાનાદિ અવસ્થામાં મુનિનો નિર્વાહ તદ્દન નિર્દોષ આહારથી ન થતો હોય ત્યારે લેનારને અને દેનારને બંનેને ઉચિતપણાને લઇને પથ્ય તેમજ હિતકારી થાય છે.

કહ્યુંછે કે-'બધીરીતે સંયમની રક્ષા કરવી અને સંયમવડે આત્માની રક્ષા કરવી. એવી રીતે કરવાથી અતિપાતથી મૂકાય છે ને પાછી શુદ્ધિ થાય છે તથા અવિરતિ થતી નથી.'

આ પ્રમાણે જાણીને આગમના અભિજ્ઞોએ યથાવસરે બહુતર ગુણ ને લાભની કાંક્ષાવડે લેવાતું ને દેવાતું અન્નાદિ દોષ માટે થતું નથી. ૧૭૫.

આ પ્રમાણે ઉત્સર્ગ તથા અપવાદ બતાવીને હવે જે કરવા યોગ્ય છે તે કહે છે-એ રીતે દેશ, ક્ષેત્ર વિગેરેને જાણીને શ્રાવક પ્રાસુકને એષણીય આહાર જેવો જેને યોગ્ય હોય તેવો તેને આપે. અર્થાત્ ગ્લાન બાળ વિગેરેને ઉદ્દગમાદિ દોષ રહિત આહાર આપે. ૧૭૬.

સોનું રૂપું કે સોપારીવિગેરે સચિત્ત જે ગુરૂ પાસે ધરાયું હોય તેનો તો મુનિએ પરિહાર કરવા યોગ્ય છે. તે શિવાય જે લેવા યોગ્ય છે તે કહે છેઃ—

અશન ઓદનાદિ, **પાન** સૌવીરાદિ, **ખાદિમ** દ્રાક્ષ ખર્જૂરાદિ, **સ્વાદિમ** સુંઠ મરી વિગેરે, **ઔષધ** એક વસ્તુથી બનેલું, **ભૈષજ** ઘણી ઔષધિઓથી બનેલું-જે પ્રાસુક અને એષણીય હોય તે ગ્રહણ કરવું. અહીં શુદ્ધ દાન એકાંત નિર્જરાના ફળવાળું હોવાથી તેની પુષ્ટિ કરી છે. ,૧૭૭.

એ રીતે દેહના ઉપગ્રહભૂત દાનસંબંધી કહીને હવે સંયમના ઉપગ્રહભૂત દાનસંબંધી કહે છેઃ—

એવી જ રીતે વસ્ત્ર, પાત્ર, પુસ્તક, કંબળ, રજોહરણ, દંડ અને શય્યા (વસતિ) વિગેરે સર્વ ઉદ્દગમાદિ દોષ રહિત મુનિરાજને આપે. ૧૭૮.

વસ્ત્રો આત્મપ્રમાણ લાંબા અને અઢી હાથ પહોળા સમજવા. તેમાં બે સુતરના ને એક ઉનનું જાણવું. તૃણ ગ્રહણ અને અનલસેવાના નિવારણ માટે તેમજ ધર્મ ને શુકલ ધ્યાન ધ્યાવાની અનુકૂળતા માટે વસ્ત્રનું ગ્રહણ કરવાપણું છે. તેમજ ગ્લાનાદિ અવસ્થા માટે પણ જરૂર છે.

પાત્ર બે પ્રકારે છે. પાત્રાંઓ અને કુંડી. પુસ્તક પણ જાણી-તું છે. કંબળ ઉનની બનેલી હોય છે. પાદપ્રોંછન, રજોહરણને કહે છે. દંડ એટલે દાંડો, અઢી હાથ પ્રમાણ તે સંસ્તારક અને શરીર પ્રમાણ તે શય્યા–અન્ય શબ્દથી મુખવસ્ત્રિકા વિગેરે ઉદ્દગમાદિ દોષરહિત સર્વ ઉપગરણ શ્રાવકે સાધુને આપવા. સુપાત્રદાનમાં શામાટે આટલો બધો યત્ન કરવો ? તે કહે છે:–

જે કારણ માટે સુપાત્ર દાન દેવાથી વિશિષ્ટ વિશિષ્ટતર સુખની પ્રાપ્તિરૂપ કલ્યાણ થાય છે. વળી ઉત્તમ બોધિ એટલે જન્માંતરમાં ઉત્તમ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સંબંધમાં વિપાક નામના અગ્યારમા અંગના સુખવિપાક નામના બીજા શ્રુતસ્કંધમાં દશ અધ્યયનો કહ્યા છે. તેના નામ આ પ્રમાણે છે. ૧ સુબાહુ, ૨ ભદ્રનંદી, ૩ સુજાત, ૪ વાસવ, ૫ જિનદાસ, ૬ ધનપતિ (વૈશ્રમણ), ૭ મહાબળ, ૮ ભદ્રનંદી, ૯ મહાચંદ્ર ને ૧૦ વરદત્ત. સુપાત્રદાનથી આ ભવમાં પણ ઉત્તમ ભોગ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમ શ્રેયાંસને તથા મૂળદેવ રાજાને પ્રાપ્તિ થયેલ છે.

ઉપર જણાવેલ દશ દૃષ્ટાંતોમાંથી પ્રથમ સુબાહુની કથા કહે છે,

આ ભરતક્ષેત્રમાં હસ્તિશીર્ષ નામનું નગર છે. ત્યાં **અદ્દીનશત્રુ** નામે રાજા છે. તેને **ધારિણી** નામે રાણી છે. તેને અન્યદા સિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત પુત્ર થયો. તે સર્વાંગસુંદર હોવાથી તેનું **સુબાહુ** નામ પાડયું. તે પાંચ ધાત્રીઓથી પળાતો વૃદ્ધિ પામ્યો. યોગ્યવયે ભણવા મૂકયો, અધ્યાપકે તેને સારી રીતે ભણાવ્યો. અનુક્રમે યૌવન પામ્યો. રાજાએ ૫૦૦ મહેલો કરાવીને તેને ૫૦૦ કન્યાઓ સાથે પરણાવ્યો. તે બધીમાં **પુષ્પચૂલા** મુખ્ય હતી. રાજકુમાર યથેચ્છપણે વિષયસુખ ભોગવવા લાગ્યો. એકદા પુષ્પ-

કરંડક નામના તે નગરીના ઉદ્યાનમાં શ્રી વીરપ્રભુ સમવસર્યા. રાજાને વધામણી આવતાં વધામણી લાવનારને ૧૨॥ લાખ દ્રવ્ય દાનમાં આપ્યું. પછી યથાયોગ્ય વાહનમાં આરૂઢ થઈ રાજા અને કુમાર પરિવાર સહિત વંદન કરવા આવ્યા. પ્રભુના ઉપદેશથી પ્રતિબોધ પામતાં કુમારે શ્રાદ્ધધર્મ અંગીકાર કર્યો.

તે વખતે ગૌતમસ્વામીએ પ્રભુને પૂછ્યું કે-' હે સ્વામી ! આ સુબાહુ સુભગ અને સર્વ જનને ઇષ્ટ કયા કર્મથી થયેલ છે ? ' એટલે પ્રભુએ કહ્યું કે-' એનો જીવ પૂર્વભવમાં હસ્તિનાગપુરમાં **સૂક્ષ્મ** નામનો વ્યવહારી હતો. એ ગૃહસ્થે ૫૦૦ મુનિઓના પરિવાર સાથે આવેલા **ધર્મઘોષ** આચાર્યના શિષ્ય **સુદત્ત** મુનિને અત્યંત હર્ષિત ચિત્તે માસખમણને પારણે પડિલાભ્યા હતા. અને તેથી ભોગ ફળ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું હતું. તે વખતે આકાશમાં દેવદુંદુભિનું વાગવું, વસ્ત્રની વૃષ્ટિ, સુવર્ણની વૃષ્ટિ, પંચવર્ણ પુષ્પોની વૃષ્ટિ અને અહોદાન અહોદાન એવી ઉદ્‌ઘોષણા રૂપ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થયા હતા અને ત્યાં એકત્ર મળેલા રાજા વિગેરેએ તેની ઘણી પ્રશંસા કરી હતી. તે સૂક્ષ્મ વ્યવહારી મરણ પામીને સૌભાગ્યાદિ ગુણયુક્ત આ સુબાહુ કુમાર થયેલ છે. '

ગૌતમસ્વામીએ ફરીને પૂછ્યું કે-' હે ભગવન્ ! આ સુબાહુ ચારિત્ર અંગીકાર કરશે ? ' પ્રભુએ કહ્યું કે-' કરશે. ' હવે એકદા અઠ્ઠમનો તપ કરીને તેણે પૌષધ ગ્રહણ કરેલ છે. તે વખતે તેને વિચાર આવ્યો કે-' તે ગામ, નગર અને રાજા વિગેરેને ધન્ય છે કે જ્યાં શ્રી મહાવીર પરમાત્મા વિચરે છે. ' આવા તેના વિચાર જ્ઞાનવડે જાણી વીરપ્રભુ ત્યાં પધાર્યા. સુબાહુ કુમારે વંદન કર્યું. પછી પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળીને ' હું માતા-

પિતાને પૂછીને દીક્ષા લઇશ.' એમ કહી માતાપિતા પાસે આવ્યો અને દીક્ષા લેવાની રજા માગી. તે વખતે તેના માતા-પિતાએ ઘણો કલ્પાંત કર્યો છતાં સુબાહુએ કહ્યું કે–' હું સંસારમાં રહીશ નહી. કારણ કે. આ સંસાર અનિત્ય છે અને મૃત્યુ બાળને, વૃદ્ધને, યુવાનને, નિર્ધનને, ધનવાનને–કોઇને મૂકતું નથી. હું તમારી પહેલાં કે પછી. કયારે મૃત્યુ પામવાનો છું તે જાણતો નથી. વળી વિવિધ પ્રકારના આધિવ્યાધિનું ઘર અને જર્જરિત થઈ ગયેલા ઘરની અથવા માટીના ભાંડની જેવું આ શરીર કયારે નાશ પામશે તે કહી શકાય તેમ નથી. વળી આ સ્ત્રીઓ તથા ભોગ તો તજવા લાયકજ છે.' આ પ્રમાણે ઘણી યુક્તિઓવડે માતાપિતાને સમજાવી–તેના આગ્રહથી એક દિવસ રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો. રાજાએ રાજ્યાભિષેક કરીને પૂછયું કે–' તને શું આપું ?' એટલે સુબાહુએ કહ્યું કે–' રજોહરણ ને પાત્રાં આપો.' પછી બે લાખ દ્રવ્યવડે કુત્રિકની દુકાનેથી તે વસ્તુ મંગાવીને ગન્ધોદકવડે દીક્ષા સંબંધી સ્નાન વિધિપૂર્વક કરાવ્યું. પછી યથાયોગ્ય વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરાવીને સો સ્તંભવાળી અને એક હજાર મનુષ્યો ઉપાડે તેવી શિબિકામાં બેસી આગળ આઠસો આઠસો હાથી, ઘોડા, રથ વિગેરે ચાલતાં મોટા પરિવાર સાથે વીરપ્રભુ પાસે આવી વસ્ત્રાલંકાર ઉતારી સુબાહુ કુમારે વીરપ્રભુ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

ત્યારપછી છઠ્ઠ અઠ્ઠમાદિ તપ કરતાં સુબાહુ મુનિ અગ્યાર અંગના વેત્તા થયા. કાળ કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય થઈ સનતકુમારે, ત્યાંથી મનુષ્ય થઇને બ્રહ્મદેવલોકે, ત્યાંથી મનુષ્ય થઇને મહાશુક્રે, ત્યાંથી મનુષ્ય થઇને

આનત દેવલોકે, ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને આરણ દેવલોકે, ત્યાંથી મનુષ્ય સર્વાર્થે, થઈને ત્યાંથી ચ્યવી ચૌદમે ભવે મહાવિદેહમાં મનુષ્ય થઈ મોક્ષે જશે.

ઇતિ સુબાહુ નૃપ કથા

સુબાહુ કુમારની જેમ બીજા નવ અધ્યયનમાં બીજી નવ કથાઓ છે. તેમના નગર વિગેરેના નામો આ પ્રમાણે સમજવા. ૧ ઋષભપુર, ૨ વીરપુર, ૩ વિજયપુર, ૪ સૌગંધીપુરી, ૫ કનકપુર, ૬ મહાપુર, ૭ સુઘોષપુર, ૮ ધર્મપુર ને ૯ સાકેતપુર– આ નવ વર્તમાન ભવની નગરીના નામ સમજવા.

૧ ધનાવહ રાજા ને સરસ્વતી, ૨ કૃષ્ણમિત્ર ને શ્રીદેવી, ૩ વાસવદત્ત ને કૃષ્ણા, ૪ અપ્રતિહત ને સુકૃષ્ણા, ૫ પ્રિયચંદ્ર ને સુભદ્રા, ૬ બળ ને સુભદ્રા, ૭ અર્જુન ને તત્વવતી, ૮ દત્ત ને દત્તવતી અને ૯ મિત્રનંદી ને શ્રીકાંતા–આ તેમના માત-પિતાના નામો સમજવા.

એ રાજારાણીના પુત્ર ભદ્રનંદી વિગેરે પૂર્વભવમાં મહા-વિદેહક્ષેત્રમાં ૧ પુંડરીકિણી નગરી ને વિજય કુમાર, ૨ ઇષુકાર-પુરી ને ઋષભદત્ત વ્યવહારી, ૩ કૌશાંબી ને ધનપાળ રાજા, ૪ મધ્યમમિત્રા ને મેઘરથ રાજા, ૫ મણિપતિકા ને મિત્ર રાજા, ૬ સૌમણિપુર ને નાગદત્ત, ૭ મહાઘોષપુરી ને ધર્મઘોષ, ૮ તેગિ-ચ્છિપુરી ને જિતશત્રુ રાજા અને ૯ શતદ્વારપુર ને વિમળવાહન રાજા–એ નવે રાજા વિગેરેએ પૂર્વભવમાં મુનિઓને પડિલાભ્યા હતા. તેમને આ ભવમાં ૫૦૦–૫૦૦ સ્ત્રીઓ થઈ હતી. તેમણે શ્રી વીરપ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળી તેમની પાસે દીક્ષા લીધી અને તેઓ સુબાહુની જેમ ક્રમસર દેવ મનુષ્યના ભવો કરીને ૧૪ મે

ભવે મોક્ષસુખને પામશે. એનું વિશેષ સ્વરૂપ સુબાહુકુમારની કથામાંથી તેની પ્રમાણેજ સમજી લેશું.

હવે શ્રેયાંસ કુમારની કથા કહે છે-ગજપુર નગરમાં બાહુબલિ રાજાના પુત્ર **સોમપ્રભ** રાજ્ય કરતા હતા. તેમના પુત્ર **શ્રેયાંસ** કુમાર નામના હતા. એકદા તે નગરમાં શ્રી ઋષભપ્રભુને આવેલા દેખીને તે શ્રેયાંસ સન્મુખ ગયો. ભગવંતને નમસ્કાર કરી, ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ હર્ષાશ્રુના જળવડે પ્રભુના ચરણને પખાળતાં તે હૃદયમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે-' મેં આવું રૂપ પૂર્વે દીઠું છે. ' પછી ' ક્યારે દીઠું છે ? ' તે સંભારતાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ત્યારપછી ઋષભપ્રભુનો ને પોતાનો પૂર્વભવનો સંબંધ જાણીને ફરી નમસ્કાર કરી ' મને ભવસમુદ્રમાં આ પ્રવહણ મળેલ છે ' એમ વિચારવા લાગ્યો. તે અવસરે કોઇક માણસ શેરડીના રસના ઘડા તેમને ભેટ કરવા માટે લાવ્યો. તે જોઇ શ્રેયાંસકુમારે પ્રભુને કહ્યું કે-' હે સ્વામી ! આ નિર્દોષ એવા ઇક્ષુરસને ગ્રહણ કરો ને મારાપર અનુગ્રહ કરો. ' પ્રભુએ યોગ્ય વસ્તુ જાણીને હાથ લંબાવ્યા. શ્રેયાંસે ઇક્ષુરસ વહોરાવ્યો. પ્રભુએ ત્યાંજ વાર્ષિક તપનું પારણું કર્યું. તે વખતે ૧૨ા ક્રોડ સુવર્ણની, શ્રેષ્ટ રત્નોની, ગન્ધોદકની અને પંચવર્ણ કુસુમોની વૃષ્ટિ થઈ. ' ભરતક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં આ પ્રથમ દાન, સુદાન, મહાદાન થયું. ' એવી આકાશવાણી થઈ. ત્યારપછી ત્યાં આવેલા સોમપ્રભ રાજા વિગેરે લોકોએ શ્રેયાંસની ધન્ય અને કૃતપુણ્ય તરીકે પ્રશંસા કરી.

શ્રી ઋષભદેવના છદ્મસ્થપણાના એક હજાર વર્ષને અંતે તેમના ઘાતિકર્મો ક્ષય પામવાથી તેમને લોકાલોક પ્રકાશક કેવ-

ળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. દેવે સમવસરણ રચ્યું. પછી ગજપુરે પધારતાં શ્રેયાંસકુમારે ધર્મ સાંભળીને પ્રભુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. અને ઘોર તપ તપી મોક્ષસુખને પ્રાપ્ત કર્યું. શ્રેયાંસના દાનવિષે કહ્યું છે કે-' સુપાત્રદાન દેવાવડે ઘર ધનવડે ભરાય છે, ત્રણ ભુવન તેના યશવડે ભરાય છે, ઇક્ષુરસવડે પ્રભુના હસ્ત ભરાય છે અને આત્મા નિરૂપમ સુખવડે ભરપૂર થાય છે. આ પ્રમાણે સુપાત્ર-દાન મહાન્ ફળને આપનાર છે. '

ઇતિ દાનધર્મના ઐહિક ફળ ઉપર **શ્રેયાંસ** કથા.

હવે **મૂળદેવ**ની કથા કહે છે—આ ભરતક્ષેત્રમાં અવંતિ નામનો દેશ છે. ત્યાં બાર યોજન લાંબી ને નવ યોજન પહોળી ઉજ્જયિની નામે નગરી છે. ત્યાં અતિ રૂપવતી ને કળાકુશળ **દેવદત્તા** નામે ગણિકા રહે છે. તે બહુ ધનવાળી છે છતાં **અચળ** નામના સાર્થવાહને જોઇને પોતાને નિર્ધન માનતી સતી તેની સાથે રમે છે.

હવે પાડલીપુર નગરમાં મૂળદેવ નામનો રાજપુત્ર સર્વ કળાવાન્ રૂપવાન્ અને સમર્થ ગુણયુક્ત રહે છે, છતાં તેને દ્યૂતનું વ્યસન લાગવાથી રાજાએ અપમાન કરીને કાઢી મૂક્યો છે. તે ફરતો ફરતો ઉજ્જયિનીપુરીએ આવ્યો. તેણે ગુટિકાદિના પ્રયોગવડે અનેક જુદા જુદા રૂપો કરીને અનેક કળાવડે સમસ્ત પુરજનને વિસ્મય પમાડ્યો. તેણે ' ત્યાં સર્વ જનોને તૃણતુલ્ય માનનારી દેવદત્તા નામની વેશ્યા છે. ' એમ સાંભળ્યું. પછી ' મારે એને કોઈ રીતે રીઝવવી. ' એમ ધારી વિવર્ણયુક્ત વામનરૂપ કરીને તે ગણિકાના ઘરની સામેના દેવાયતનમાં બેસી ગીત ગાવા લાગ્યો. તે સાંભળીને દેવદત્તા ચમત્કાર પામી. એટલે તેને

બોલાવવા માટે કુબ્જા દાસીને મોકલી. તેણે વામનને જોઈ પોતાની સ્વામિની પાસે આવીને કહ્યું કે–' તે તો વિવર્ણ, શરીરવાળો ને વામણો છે. ' વેશ્યા કહે કે–' ગમે તેવો હોય પણ બોલાવી લાવ.' તે ફરીને ગઈ અને મૂળદેવને કહ્યું કે–' તમને અમારી સ્વામિની બોલાવે છે. ' મૂળદેવ તો તે વાત સાંભળીજ નથી એમ કરીને ગીતગાન કરવા લાગ્યો. એટલે દાસીએ ફરીને કહ્યું. મૂળદેવે પૂછ્યું કે–' તારી સ્વામિની કોણ છે ?' દાસી બોલી કે–' દેવદત્તા નામની વેશ્યા છે. ' મૂળદેવે કહ્યું કે–' હું વેશ્યાનો સંગ કરતો નથી.' એટલે દાસી બોલી કે–' આ દેવદત્તા સામાન્ય વેશ્યા જેવી નથી પણ ગુણાગુણને જાણનારમાં શ્રેષ્ઠ છે. ' આમ કહ્યું એટલે મૂળદેવ તે દાસીની પાછળ દેવદત્તા પાસે જવા ચાલ્યો. માર્ગે જતાં કુબ્જા દાસીની પીઠપર એક મુઠી જોરથી મારીને તેને સીધી કરી નાખી–કુબ્જાપણું મટાડી દીધું. દેવદત્તાએ તે વાત જાણતાં વિસ્મય પામીને મૂળદેવનો આસન આપવા વિગેરેથી સારી રીતે સત્કાર કર્યો. એટલામાં ત્યાં એક વીણા વગાડતો વીણાવાદક આવ્યો. તેને દેવદત્તાએ કહ્યું કે–'તમારી વીણા વગાડવાની કળા અવિકળ શ્રેષ્ઠ વર્તે છે. ' તે સાંભળીને વામન કાંઈક હસીને બોલ્યો કે–' મેં ઉજ્જયિનીના લોકોને બહુ પ્રવીણ સાંભળ્યા હતા પણ તે પ્રવીણતા જોઈ લીધી. ' એટલે દેવદત્તાએ પૂછ્યું કે–' એમ કેમ કહો છો ?' વામન બોલ્યો કે–' તમે આ વીણાવાદકના વખાણ કર્યા તેથી.' દેવદત્તાએ કહ્યું–' શું એમાં કાંઈ દોષ છે ?' વામને કહ્યું–' પ્રથમ તો આ વીણાજ સગર્ભા છે. ' પછી વીણા હાથમાં લઈને તેના ગર્ભમાં રહેલ કેશ કાઢી બતાવ્યો. પછી વામને વીણા વગાડી. તે સાંભળી રંજિત થયેલી

વેશ્યા ચિંતવવા લાગી કે-'આ શું કોઈ વિદ્યાધર છે કે કિન્નર જાતિનો દેવસભાનો ગાયક છે ?' પછી હાથ જોડીને દેવદત્તાએ કહ્યું કે-' હે સ્વામી ! તમારૂં ખરૂં રૂપ પ્રદર્શિત કરવા કૃપા કરો.' એટલે મૂળદેવે સ્વાભાવિક રૂપ પ્રગટ કર્યું. દેવદત્તાએ કહ્યું કે-' હે સમગ્ર ગુણનિધાન ! તમારે અહીં આવવાવડે કરીને દરરોજ મારી ઉપર અનુગ્રહ કરવો.' મૂળદેવે કબુલ કર્યું. પછી ત્યાં પણ દ્યૂત રમવામાં મૂળદેવ બધું હારી ગયો. વેશ્યાએ દ્યૂત છોડી દેવા કહ્યું પણ તે છોડી શકયો નહીં. એકદા અક્કાએ દેવદત્તાને કહ્યું કે-' તું આ જુગટીઆ ને નિર્ધન મૂળદેવને તજી દે અને નિશ્ચળ અંતઃકરણવાળા તેમજ ધનવડે ધનદસમાન અચળને ભજ.' દેવદત્તાએ કહ્યું કે-' હું કાંઈ દ્રવ્યમાં રક્ત નથી, હું તો ગુણાનુરાગી છું, તેથી એ વાત મૂકી દે.' પછી અચળની ને મૂળદેવની પરીક્ષા કરવા માટે પ્રથમ અચળ પાસે ઇક્ષુ લેવા દાસીને મોકલી. દાસીએ જઇને કહ્યું કે-' મારી સ્વામિનીને ઇક્ષુ ખાવાની ઇચ્છા થઈ છે.' એટલે તેણે એક ગાડું ભરીને શેરડી મોકલી. દેવદત્તાએ અક્કાને કહ્યું કે-' આટલી બધી શેરડી મોકલી તે હું કાંઇ હાથણી હતી ?' પછી મૂળદેવ પાસે દાસીને મોકલી, એટલે તેણે એક સારો શેરડીનો સાંઠો લાવી, આગળ પાછળનો ભાગ તજી દઈ, વચલા ભાગને છોલી, ગાંઠા કાઢી નાખી એક એક આંગળના કકડા કરી, તેને એલચી વિગેરેના ગંધવડે સુગંધિત કરી એક સારા પાત્રમાં મૂકી, ઢાંકીને દાસી સાથે મોકલ્યા. તે જોઇને દેવદત્તાએ અક્કાને કહ્યું કે-'આ નિર્ધનનું પણ બુદ્ધિચાતુર્ય જુઓ. હવે પછી તમે એને તજવાનું કહેશો નહીં.' અક્કા બોલી કે-' હે પુત્રી ! તારૂં શ્રેય કરનારો એ તારો પતિજ થશે.'

અન્યદા દેવદત્તાએ નાટક કરવાવડે રાજાને પ્રસન્ન કર્યો. રાજાએ વર આપ્યો. તેણે થાપણ તરીકે રખાવ્યો. અહીં ફૂટ પ્રયોગવડે અપમાનિત કરેલો મૂળદેવ ત્યાંથી બેનાતટ તરફ ચાલ્યો. તે અટવીમાં આવી પડ્યો. તેવામાં એક વિપ્ર મળ્યો. તેને મૂળદેવે 'તમે ક્યાં જાઓ છો?' એમ પૂછ્યું, એટલે તેણે કહ્યું કે– 'અટવી ઉતરતાં વીરનિધાન નામનું નગર આવે છે ત્યાં જઉં છું.' મૂળદેવે કહ્યું કે–' હું પણ તમારી સાથેજ ત્યાં આવીશ.' પછી બંને સાથે ચાલ્યા. મધ્યાન્હ થતાં એક સરોવર પાસે આવ્યા. એટલે બંને જણાએ તેના પાણીવડે મુખપ્રક્ષાલનાદિ કર્યું. મૂળદેવ બીજા વૃક્ષ નીચે બેઠો. વિપ્ર એકલો પાણીથી પલાળેલો સાથવો રંકની જેમ ખાવા લાગ્યો. મૂળદેવે વિચાર્યું કે–' એ ખાઈ રહ્યા પછી મને પણ કાંઇક આપશે.' પણ તે તો ખાઇને રસ્તે પડ્યો. એટલે મૂળદેવ રાજપુત્ર સાથે ચાલ્યો અને સાંજે આપશે એમ ધાર્યું. એ પ્રમાણે બે ત્રણ દિવસ સાથે ચાલ્યા પણ વિપ્રે ખાવા આપ્યું નહીં. છેવટે અટવી પૂરી થતાં વિપ્ર બોલ્યો કે–' આ માર્ગે તમારે જવાના નગરે જશે.' રાજપુત્રે તેનું નામ પૂછ્યું. એટલે તેણે કહ્યું કે–' મારા માબાપે તો **સીધડો** નામ પાડ્યું છે પણ લોકો મને **નિર્ઘૃણશર્મ** કહે છે.' પછી તેનાથી છુટા પડીને એકલા નગર તરફ ચાલતાં મૂળદેવે ગામમાં જઇને ખાવા માટે કુલ્માષ (અડદ) લીધા. તે લઇને નગર બહાર આવતાં એક મુનિને દીઠા. તેને જોઇને 'અહો! મારૂં ભાગ્ય બહુ ઉત્તમ છે.' એમ વિચારી તે કુલ્માષ તે મુનિને બહુજ ભાવપૂર્વક વહોરાવ્યા અને પાછી તે શુભ કાર્યની અનુમોદના કરી. તે વખતે તેની આવી શુભ વૃત્તિ જોઇને નજીક

રહેલ દેવ તેના પર પ્રસન્ન થયો. અને 'વર માગ' એમ કહ્યું. એટલે મૂળદેવે કહ્યું કે-' મને એક હજાર હાથી સાથે રાજ્ય ને દેવદત્તા આપો.' દેવતાએ 'તથાસ્તુ.' કહ્યું. પછી મૂળદેવ બેનાતટ નગરે આવ્યો. રાત્રે તેણે સ્વપ્નમાં પૂર્ણચંદ્ર મુખમાં પ્રવેશ કરતો દીઠો. પછી તેનું ફળ પૂછવા માટે સ્વપ્નપાઠક પાસે જતાં આરામિકને રીઝવી પુષ્પો લઈ ઉપાધ્યાય પાસે ગયો અને તેની પાસે પુષ્પો મૂકી પોતાના સ્વપ્નની વાત કરીને તેનું ફળ પૂછ્યું, એટલે ઉપાધ્યાયે ગૌરવ સહિત તેને ન્હવરાવી જમાડીને પોતાની પુત્રી પરણાવી. પછી કહ્યું કે-' આજથી સાતમે દિવસે તમને રાજ્ય મળશે.' સાતમે દિવસે ત્યાંનો રાજા અપુત્રીયો મરણ પામ્યો. પ્રધાનોએ પંચદિવ્ય કર્યા, તેણે મૂળદેવને રાજ્ય આપ્યું. મૂળદેવે દેવદત્તાને પણ ત્યાં તેડાવી લીધી.

અહીં મૂળદેવ ઉજ્જયિનીમાંથી ગયા પછી એકદા દેવદત્તાની પ્રેરણાથી મૂળદેવને લાવવા માટે જિતશત્રુ રાજાએ અચળને કાઢી મૂકયો. મૂળદેવને શોધતો શોધતો તે મોટા સાથ સહિત પારસકુળે જઈ ઘણું કરીઆણું ખરીદ કરી બેનાતટે આવ્યો અને સારૂં ભેટણું ધરીને મૂળદેવ રાજાને મળ્યો. મૂળદેવે તેને ઓળખ્યો. અચળે મૂળદેવને ઓળખ્યો નહીં. પછી બધું કરીઆણું વેચ્યા બાદ તેની જકાતમાં દગો કરવાથી રાજાએ તેને પકડી મંગાવ્યો અને પૂછ્યું કે-' મને ઓળખે છે?' અચળ બોલ્યો કે-' સૂર્યની જેમ તમને કોણ ન ઓળખે?' રાજાએ કહ્યું કે-' વિવેકના વાક્યથી સર્યું, જો ખરી રીતે ઓળખતો હો તો બોલ.' એટલે અચળે કહ્યું કે-' બરાબર ઓળખતો નથી.' તે વખતે સુંદર શૃંગાર ધારણ કરીને દેવદત્તા રાજાના બોલાવવાથી ત્યાં આવી

તેને જોતાંજ અચળ ભય પામ્યો. દેવદત્તાએ કહ્યું કે–' હે અચળ ! આ તેજ રાજપુત્ર મૂળદેવ છે. ' તે સાંભળી અચળે વિલખા થઇને પોતાના સર્વ અપરાધ ખમાવ્યા. પછી કહ્યું કે–' હે સ્વામી ! તમારા પત્ર શિવાય મને જિતશત્રુ રાજા ઉજ્જયિનીમાં પ્રવેશ કરવા દેશે નહીં. ' મૂળદેવે કહ્યું કે–' હું તારા બધા અપરાધની ક્ષમા કરૂં છું, તું જા. મારા વચનથી તને જિતશત્રુ રાજા પુરી-પ્રવેશ કરવા દેશે. ' અચળ ઉજ્જયિની આવ્યો.

મૂળદેવને રાજા થયેલ જાણીને પેલો સિદ્ધડ વિપ્ર ત્યાં આવ્યો. રાજાએ તેને એક ગામ આપ્યું. મૂળદેવ તે ભવમાં ધર્મ આરાધીને સ્વર્ગે ગયો. અનુક્રમે મોક્ષે જશે.

ઇતિ દાનના ઐહિક ફળ ઉપર મૂળદેવની કથા.

હવે દાનધર્મનું ઉભય લોકમાં પ્રાપ્ત થતું ફળ દષ્ટાંત સહિત કહે છે–ધન્નાએ, શાળિભદ્રે તેમજ કયવન્નાએ આલોકમાં ને પર-લોકમાં જેમ સુસંપદા પ્રાપ્ત કરી તેમ અન્ય મનુષ્ય પણ જે મુનિ-રાજનો ભક્તિવાન સુશ્રાવક હોય તે તેવી સંપદા પામે તેમાં સંશય નથી. ૧૮૨–૮૩

અહીં ધન્ના શાળિભદ્રની કથા કહે છેઃ–

પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા હતો. ત્યાં બીજે ગામથી એક કુટુંબ આવીને રહ્યું હતું. તે કુટુંબીનો એક પુત્ર દાતા અને વિનીત હતો. તે આજીવિકા માટે લોકોના વાછડા ચારવા લઈ જતો હતો. એક દિવસ વાછડાઓને વનમાં મેલી ઘરે આવીને તેણે પોતાની માતાને કહ્યું કે–' મને ખીર ખાવા દે. ' માતા પાસે ખીર બનાવવાની સામગ્રી

ન હોવાથી તે આપી શકી નહીં. તેથી તે રોવા લાગી, તેનું રૂદન સાંભળીને પાડોશણોએ તેનું કારણ પૂછયું. કારણ જાણતાં કોઇએ દુધ, કોઇએ ખાંડ, કોઇએ ઘી એમ આપ્યું. એટલે તે બાળકની માતાએ તેને ખીર કરી આપી ને ખાવા બેસાડયો. પછી માતા કાર્યપ્રસંગે ઘરની અંદર ગઈ; એવામાં તે બાળકના પુન્યથી આકર્ષિત થયેલા કોઈ મુનિ માસખમણને પારણે ત્યાં પધાર્યા. તેમને જોઇને ભક્તિયુક્ત ચિત્તથી તે બાળક ખીરનો થાળ ઉપાડી મુનિરાજ પાસે આવીને બોલ્યો કે-'હે ભગવન્! અત્યારે આપની કૃપાથી શુભ એવા ચિત્ત વિત્ત ને પાત્ર ત્રણેનો-ત્રિવેણીની જેવો સંયોગ મળ્યો છે, માટે આ ખીર વહોરીને મારી ઉપર અનુકંપા કરો.' મુનિએ પાત્ર ધર્યું, એટલે બાળકે પોતાને ધન્ય માનતા સતા થાળમાંની બધી ખીર વહોરાવી દીધી. તે વખતે સુપાત્રદાનના પ્રભાવથી તેણે મનુષ્યનું આયુષ્ય બાંધ્યું. ત્યારપછી માતા આવી, તેણે પુત્રને થાળ ચાટતો જોઈ હજુ ભૂખ્યો રહ્યો છે એમ જાણી, બીજી ખીર ખાવા આપી, તે ખાઈને બાળક વનમાં વાછડાઓની સંભાળ લેવા ગયો. ત્યાં પેલા મુનિરાજને જોઈ, હર્ષ પામી તેમની પાસે બેઠો. મુનિએ ધર્મ કહ્યો. તે સાંભળી ઘરે આવ્યો. તેજ રાત્રે વિશુચિકા થવાથી મૃત્યુ પામી, તેજ નગરમાં એક શ્રેષ્ઠીને ઘરે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. તે પુત્રના ગર્ભમાં આવ્યા પછીથી તે શેઠ દ્રવ્યાદિકમાં સારી રીતે વૃદ્ધિ પામ્યા, એટલે તે પુત્રનો પ્રસવ થતાં તેનું ધન્ય નામ પાડયું. અનુક્રમે તે વૃદ્ધિ પામ્યો. તે શેઠને બીજા ત્રણ પુત્રો ધન્યથી મોટા હતા. તેમના પિતાએ ચારે પુત્રોના ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે ૩૨-૩૨ રૂપીઆ આપીને કહ્યું કે-'આ દ્રવ્યવડે જે

ચોગ્ય લાગે તે ખરીદ કરી વેચી લાભ મેળવીને આવો.' ધનાએ તો ઘર બહાર નીકળતાં સારા શુકન થવાથી પશુવ્યાપારમાં લાભ જાણી પિતાએ આપેલા દ્રવ્યવડે એક મેંઢો જોરાવર ખરીદ કર્યો પછી રાજપુત્રના મેંઢાની સાથે 'એક હજાર દ્રવ્ય જેનો મેંઢો હારે તે આપે' એવું પણ કરીને પોતાના મેંઢાને વઢાડ્યો, તેણે રાજપુત્રના મેંઢાને ભગાડ્યો, એટલે રાજપુત્રે એક હજાર રૂપીયા આપ્યા. તે લઇને ધનો ઘરે આવ્યો અને પોતાના પિતાને તે હકીકત સાથે એક હજાર રૂપીઆ અર્પણ કર્યા. બાકીના ત્રણ ભાઈઓ કાંઈ પણ લાભ મેળવ્યા વિના આવ્યા. બીજે દિવસે ફરીને પરીક્ષા કરવા માટે પિતાએ ૬૦-૬૦ સુવર્ણમાસા આપ્યા અને કહ્યું કે-'આટલા દ્રવ્યવડે લાભ મેળવીને આવો.' ત્રણ ભાઈઓએ તો બનતો પ્રયાસ કર્યો પણ ભાગ્યહીન હોવાથી કાંઇ મેળવી શકયા નહીં. ધનો તે દ્રવ્ય લઇને બજારમાં ગયો.

હવે તે નગરમાં **મહાધન** એવા નામનો કૃપણશેખર શ્રેષ્ઠી વસતો હતો. તેની પાસે ઘણું દ્રવ્ય હતું છતાં તે દાનમાં આપી શકતો નહીં, સ્વજનોને સંભાળતો નહીં અને દીનદુઃખી ઉપર પણ દયા કરતો નહીં. સારાં વસ્ત્રો પણ પહેરતો નહીં. તેણે પોતાના ઘરમાં ખાડો ખોદીને તેમાં પોતાનું દ્રવ્ય દાટ્યું હતું અને એક ખાટલાના ચાર પાયામાં કેટલાક મૂલ્યવાન રત્નો ગોપવી તે ખાટલો પેલા ખાડા ઉપર ગોઠવી તેની ઉપર પેલો મૂઢ ચિત્તવાળો શેઠ મૂર્છાવડે બેસી રહેતો હતો. અનુક્રમે જરા વ્યાપ્ત થતાં તે મરણ પામ્યો. લોકો તેને ખાટલા ઉપર બહુ પ્રેમ હોવાથી પેલા ખાટલા સાથેજ સ્મશાનમાં લઈ ગયા. ખાટલો સ્મશાનના સ્વામી ઢેઢને મળ્યો. તેણે બજારમાં લાવીને વેચવા-

મૂકયો. ધનાએ તેમાંથી લાભ મળવાનો સંભવ જાણી તે ખાટલો ખરીદ કર્યો ઘરે લાવીને ખંખેરતાં તેમાંથી રત્નો નીકળ્યા, તે પિતાને અર્પણ કર્યાં.

ત્યારપછી લક્ષ્મી વૃદ્ધિ પામતી ગઈ. ધનાની કીર્તિ પણ વિસ્તાર પામી. તેના ત્રણ નિર્ભાગી ભાઈઓ તેની અત્યંત ઈર્ષા કરવા લાગ્યા. તેમની સ્ત્રીઓએ ધનાને એકાંતમાં પુત્રવત્ પ્રેમથી કહી દીધું કે-' આ તમારા મોટા ભાઈઓ તમને મારી નાખવા ઈચ્છે છે. ' ધનાએ કહ્યું કે-' મેં એમનો કાંઇ પણ અપરાધ કર્યો નથી. ' ભોજાઈઓ બોલી કે-' ખળ પુરૂષો એવાજ હોય છે. ' કહ્યું છે કે-' કારણવિના પણ સજ્જન ઉપર રોષ કરનારા હજારો મનુષ્યો હોય છે, કારણને લઇને રોષ કરનારા તે કરતાં બહુ અલ્પ હોય છે, પરંતુ કારણ છતાં પણ કોઈની ઉપર કોપ નહીં કરનારા તો આ દુનીઆમાં પાંચ છ મનુષ્યોજ હોય છે. ' પછી ધને વિચાર્યું કે-' મારે અહીં રહેવું તેજ યોગ્ય નથી. ' એમ વિચારી એકલો કોઇને કહ્યા વિના ઘરમાંથી નીકળી ગયો અને પૃથ્વીપર પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. અન્યદા માર્ગની નજીક રહેલા એક ખેતરવાળા કૌટુમ્બિકે તેને શ્રેષ્ઠ આકારવાળો હોવાથી ભાગ્યશાળી જાણીને ભોજન માટે બોલાવ્યો. ધનો ભોજન કરવા બેઠો, એટલે કૌટુમ્બિકની સ્ત્રીએ તેને ક્ષીર પીરસી. તેજ વખતે હળ ખેડતાં જમીનમાંથી નીકળેલ સોનૈયાથી ભરેલો કળશ કૌટુમ્બિકે ધનાની આગળ ધર્યો અને કહ્યું કે-' આ તમારા ભાગ્યથી નીકળેલ છે તે ગ્રહણ કરો. ' ધનાએ તે કળશ કૌટુમ્બિકનેજ આપ્યો અને પોતે જમીને ત્યાંથી ચાલતાં અનુક્રમે રાજગૃહીએ આવ્યો. તેને કુસુમપાળ શેઠ પોતાને ઘરે લઈ ગયા અને સારી

રીતે ભક્તિ કરી.

હવે શાળિ નામે ગામમાં એક **સંગમ** નામનો ગોવાળ હતો, તે વાછરડા ચારતો હતો. એકદા તેણે આવી માતા પાસે ક્ષીરનું ભોજન માગ્યું. માતા પાસે સાધન ન હોવાથી તે રોવા લાગી, એટલે પાડોશણોએ એક એક વસ્તુ (ક્ષીર, ખાંડ, ઘૃત) આપી. માતાએ ક્ષીર રાંધી પુત્રને ખાવા માટે પીરસી, તે બહાર ગઈ તેવામાં ત્યાં માસખમણના પારણે મુનિ પધાર્યા. સંગમે બધી ક્ષીર સાધુને વહોરાવી દીધી. પછી માતા આવી, પુત્રને થાળી ચાટતો જોઈ બીજી ક્ષીર પીરસી. સંગમ જમ્યો. રાત્રે તેને પણ અજીર્ણ થવાથી તે મુનિરાજને સંભારતો મરણ પામ્યો. મુનિદાનના પુન્યથી રાજગૃહીમાં **ગોભદ્ર** શેઠની **ભદ્રા** નામની સ્ત્રીની કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉપજ્યો. જન્મોત્સવ પ્રસંગે **શાળિભદ્ર** નામ આપ્યું. ધાવમાતાથી લાલન પાલન કરાતો યૌવનાવસ્થા પામ્યો. પિતાએ તેજ ગામના શ્રેષ્ઠીઓની ૩૨ કન્યાઓ પરણાવી. શાળિભદ્ર તેની સાથે સુખભોગ ભોગવવા લાગ્યો.

અહીં શ્રેણિક રાજાની પુત્રી **સોમશ્રી,** શાળિભદ્રની બ્હેન **સુભદ્રા** અને કુસુમપાળ શેઠની પુત્રી **પુષ્પવતી**-એ ત્રણે સાથે જન્મેલી હોવાથી પરસ્પર સખીભાવવાળી હતી. તે ત્રણેએ એકજ વરને વરવું એવો નિશ્ચય કર્યો. સોમશ્રીએ રાજાને તે વાત જણાવી. શ્રેણિક રાજાએ તે ત્રણેને ધના સાથે પરણાવી અને અમુક ગામો આપ્યા. ધનો તે સ્ત્રીઓની સાથે સુખભોગ ભોગવતો વિચરવા લાગ્યો.

અન્યદા પોતાના મકાનના ગોખમા બેઠેલા તેણે પોતાના માતાપિતાને જોયા. તેણે તેમને પોતાના ઘરમાં બોલાવ્યા અને

સ્નાન કરાવી સારાં વસ્ત્રાભરણવડે અલંકૃત કરી પોતે ભાર્યાસહિત તેમને પગે પડ્યો, પ્રણામ કર્યા અને પૂછયું કે-' તમે અહીં આવી અવસ્થામાં કયાંથી ?' તેમણે કહ્યું કે-' તને અહીં રાજ્ય મળ્યું છે, એમ સાંભળી અમે અહીં આવ્યા, તારા ભાઈઓ શરમથી નગર બહાર રહ્યા છે.' ધનો તરતજ તેમને તેડી લાવ્યો અને દરેકને એકેક ગામ આપ્યું.

ગોભદ્ર શેઠ શ્રી વીરપ્રભુની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને સ્વર્ગે ગયા, તેઓ શાળિભદ્રના પૂર્વભવના પુણ્યપ્રકર્ષથી તેમજ પુત્રપરના વાત્સલ્યભાવથી દરરોજ ૩૨ પુત્રવધુને માટે અને શાળિભદ્ર માટે ભોજન ને દિવ્ય વસ્ત્રાલંકાર આપવા લાગ્યા. ત્યારપછી અન્યદા કોઈ રત્નકંબળ વેચનારા વેપારી રાજગૃહીએ આવ્યા. લાખ લાખ મૂલ્યના તેના રત્નકંબળ કોઈએ ન લીધા. શાળિભદ્રની માતાએ તે વેપારીને નિરાશ થયેલા જોઇ સોળે ખરીદ કર્યા અને તેના બબે વિભાગ કરી બધી પુત્રવધુને આપ્યા. તેમણે સ્નાન કરીને પગ લુહી ફેંકી દીધા. ઇત્યાદિ ઘણો વૃત્તાંત છે તે અહીં ગ્રંથકારે લખ્યો નથી તે અન્ય સ્થાનકથી જાણી લેવો.

એકદા ત્યાં ઉદ્યાનમાં ધર્મઘોષ નામના આચાર્ય પધાર્યા. તેનો ઉપદેશ સાંભળીને સંસાર તજવાની ઇચ્છાવાળા શાળિભદ્રે પૂછયું કે-' હે સ્વામી ! શું કરવાથી પ્રાણીને બીજો સ્વામી ન થાય ?' સૂરિએ કહ્યું કે ' જે સંસાર છોડી ચારિત્ર ગ્રહણ કરે છે તે અંતે સર્વનો નાથ થાય છે.' શાળિભદ્ર તે સાંભળીને વ્રત લેવાનો ઇચ્છક થયો. સૂરિએ કહ્યું કે-' આ કાર્યમાં પ્રમાદ ન કરવો.' શાળિભદ્રે ઘરે જઇને માતાને કહ્યું કે-' હે માતા ! હું તો પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરીશ.' માતાએ કહ્યું કે-' હે પુત્ર !

દિવ્ય ભોગથી લાલિત થયેલો તું મહાદુષ્કર એવું ચારિત્ર શી રીતે પાળી શકીશ.' શાળિભદ્રે તેનો ઉત્તર આપ્યો કે-'હે માતા! જે કાયર હોય છે તેને ચારિત્ર દુષ્કર છે; શૂરવીરને કાંઈપણ દુષ્કર નથી.'

આ વાત શાળિભદ્રની બહેન સુભદ્રાએ સાંભળી તેથી તે રૂદન કરવા લાગી. ધનાએ રૂદનનું કારણ પૂછ્યું. સુભદ્રાએ કહ્યું કે-' મારો ભાઈ સંસારના સુખમાત્ર તજી દઈને ચારિત્ર લેવાનો ઈચ્છક થઈ તેની તુલના કરે છે. અર્થાત્ એક એક સ્ત્રીને રોજ તજે છે, તેથી હું રોઉં છું.' ધનાએ કહ્યું કે-' આ સંસારના ભોગ તો સુખે તજાય તેવા છે, તેમાં વળી તુલના શી?' તે સાંભળી સુભદ્રા હાસ્યમાં બોલી કે-' જો એમ છે તો તમે કેમ તજતા નથી?' ધનાએ કહ્યું કે-' ત્યારે મેં અત્યારથી તજી દીધા.' એ અવસરે ત્યાં શ્રી વીરપ્રભુ પધાર્યા. ધનાએ તેમની પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. તે વાત સાંભળીને શાળિભદ્રે પણ પ્રભુ પાસે જઈને દીક્ષા લીધી. પછી તે બંને શ્રી વીરપરમાત્માની સાથે નિરતિચાર ચારિત્ર પાળતા સતા વિચરવા લાગ્યા. તેઓ ફરીને પાછા શ્રી વીરપ્રભુની સાથે રાજગૃહીએ આવ્યા. લોકો વીરપ્રભુને વંદન કરવા માટે આવવા લાગ્યા.

માસખમણને પારણે ધન્ય સહિત શાળિભદ્રે ભિક્ષા લેવા જતાં પ્રભુની આજ્ઞા માગી. પ્રભુએ શાળિભદ્રને કહ્યું કે-' આજે તારી માતાને હાથે તને પારણું થશે.' શાળિભદ્રમુનિ રાજગૃહીમાં આવી ફરતા ફરતા પોતાની માતાના ઘર પાસે આવ્યા, પરંતુ મલમલિન અને સંકુચિત ગાત્રવાળા તેમને કોઈએ ઓળખ્યા નહીં. એટલે ત્યાંથી પાછા વળી નગરની બહાર નીકળે છે ને

તેની પૂર્વભવની માતાએ તેમને દીઠા એટલે તેણે બહુ ભક્તિપૂર્વક બંને મુનિને દહીં આપવાવડે પ્રતિલાભ્યા. શાળિભદ્રે પ્રભુની પાસે આવીને પૂછયું કે-' હે સ્વામી ! આજે મારી માતાથી મને પારણું શી રીતે થયું?' એટલે પ્રભુએ તેનો પૂર્વભવ કહી સંભળાવ્યો. તે સાંભળી વિશેષ વૈરાગ્યવાન્ થઈ પારણું કરીને તરત જ પ્રભુની આજ્ઞા લઇ વૈભારગિરિ ઉપર આવ્યા અને ત્યાં બંને મુનિઓએ પાદપોપગમ અનશન કર્યું. અર્થાત્ ચારે આહારનો ત્યાગ કર્યો.

પછી ભદ્રા શ્રેણિક રાજાની સાથે પ્રભુને વાંદવા આવી. અને ધનાશાળિભદ્ર કયાં છે ? એમ પૂછતાં ઉપરની હકીકત જાણી એટલે શ્રેણિક રાજા સાથે ત્યાં આવી અને પુત્રને અનશન કરેલ જોઈ ઘણો વિલાપ કરવા લાગી. તે વખતે શ્રેણિકરાજાએ કહ્યું કે-' આ હર્ષને સ્થાને શોક કેમ કરો છો ? આ તમારો પુત્ર પ્રથમ દાનવીર ને ભોગવીર હતો અત્યારે તપવીર થયો છે. જેના આવા પુત્ર સર્વ જગતમાં જ્યેષ્ટ ને સર્વ જગતના ગુરૂ થવા યોગ્ય હોય તેને ધન્ય છે. તમે તો આવા પુત્રવડે આ પૃથ્વીને પવિત્ર કરી છે, માટે વિષાદ ન કરો. ' પછી ભદ્રા તે મુનિઓને નમીને રાજાની સાથે ઘરે આવી. બંને મુનિ અનશન પાળી મરણ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં અહમિંદ્ર દેવ થયા. ત્યાં ૩૩ સાગરોપમનું આયુષ્ય પાળી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય થઇ ચારિત્ર લઇને મોક્ષે જશે. ઇતિ ધનાશાળિભદ્ર કથા.

હવે કયવન્ના (કૃતપુણ્ય) ની કથા કહે છેઃ-

રાજગૃહી નગરીમાં શ્રેણિક રાજા રાજ્ય કરે છે. ત્યાં **ધનેશ્વર** નામે શેઠ વસે છે. તેને **સુભદ્રા** નામની સ્ત્રી છે. ને **કૃતપુણ્ય** નામનો પુત્ર છે. તેને માતાપિતાએ **ધન્યા** નામની સ્ત્રી પરણાવી

છે. તે યૌવનવય પામેલ છતાં તેને વિષયથી વિમુખ જોઈને તેના માતાપિતાએ વિચાર્યું કે-' આ પુત્ર જો વિષયાસક્ત નહીં થાય તો દીક્ષા લઇ લેશે, ત્યારે આપણી શી ગતિ થશે ? માટે એને હલકા માણસોની સંગતમાં મૂકવો. ' પછી તે પ્રમાણે કરતાં વિટપુરૂષોની સોબતથી તે વ્યસની થયો. અનુક્રમે વેશ્યાસક્ત થવાથી માતાપિતાને સંભારતો પણ નથી. માતાપિતા તેને મંગાવ્યા પ્રમાણે દ્રવ્ય મોકલાવ્યા કરે છે. એ પ્રમાણે બાર વર્ષ ક્ષણની જેમ વ્યતીત થઈ ગયા. માતાપિતાએ અનેક વખત તેડાવ્યા છતાં ઘરે ન આવ્યો. ધન મોકલતાં મોકલતાં તે પણ ખૂટી ગયું. અન્યદા તીવ્ર જ્વરાદિ વ્યાધિથી માતાપિતા અકસ્માત મરણ પામ્યા.

એક દિવસ કુટ્ટિનીએ દ્રવ્ય લેવા દાસીને મોકલી. તેણે સડી પડી ગયેલા ઘરમાં બેઠેલી એક સ્ત્રીને કૃતપુણ્યની સ્ત્રી અનુમાનથી જાણીને કહ્યું કે-' હે કલ્યાણી ! તારા પતિએ મને દ્રવ્ય લેવા મોકલી છે. ' સ્ત્રી બોલી કે-' હું મંદભાગ્યવાળી છું, મારા સાસુસસરા મરણ પામ્યા છે, તો હું દ્રવ્ય કયાંથી મોકલું, પણ મારા પિતાએ આપેલું આ એક આભૂષણ મારી પાસે બાકી રહેલ છે તે લઈ જઇને મારા પતિને પ્રસન્ન કર. ' દાસી તે ભૂષણ લઇને કુટ્ટિની પાસે આવી અને તેના ઘરની બધી હકીકત કહીને પેલું ભૂષણ આપ્યું. તેણે વેશ્યાને આપ્યું. પછી અક્કાએ તેને નિર્ધન થયેલ જાણીને તેનું અપમાન કરવા માંડયું અને તેના કહેવાથી સેવકજનો પણ તેની સામે ધૂળ ઉડાવવા વિગેરેથી અપમાન કરવા લાગ્યા. એકદા અનંગસેના વેશ્યાએ આ હકીકત જાણીને પોતાની માતાને કહ્યું કે-' હે માતા !

આણે આપણને ઘણું ધન ખંખેરાવ્યું છે, તેથી અત્યારે તેની આવી રીતે વિડંબના કરવી તે યોગ્ય નથી.' અક્કાએ કહ્યું કે 'અમારો કુળાચારજ એવો છે.' આ વાત સાંભળીને વેશ્યા મૌન રહી. એટલે કૃતપુણ્ય ત્યાંથી નીકળી પોતાને ઘરે આવ્યો તેની સ્ત્રી દૂરથી પોતાના પતિને આવતો જોઇ સામે ગઈ, ઉભી થઇને આસન આપ્યું. એમ અનેક પ્રકારે ઉચિત જાળવ્યું. પછી તેણીએ ઘર સંબંધી સઘળું વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું તે સાંભળી કૃતપુણ્યે વિચાર્યું કે-'મારા જીવિતને ધિક્કાર છે. મેં પાપીએ માતાપિતાને દુઃખરૂપી સમુદ્રમાં નાખી દીધા અને ધનનો વિનાશ કર્યો.' આ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરતા પતિને સ્ત્રીએ આશ્વાસન આપી કહ્યું કે-' જે ભાવી બનવાનું હતું તે બન્યું. કહ્યું છે કે-' વિચક્ષણ જનો ગયેલાનો શોક કરતા નથી, ભવિષ્યની ચિંતા કરતા નથી અને વર્તમાન સ્થિતિ અનુસાર વર્તે છે.' આ પ્રમાણે પ્રિયાના વચનોથી તે સ્વસ્થ થયો. પછી સ્ત્રીએ આપેલા દ્રવ્યથી તે કાંઇક વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે સ્ત્રીને એક પુત્ર થયો.

અન્યદા લોકોના મુખથી તેણે સાંભળ્યું કે-' ધનેશ્વર શેઠના પુત્રે કુળને કલંકિત કર્યું, દ્રવ્ય વેશ્યાના સંગથી બધું ખાડામાં નાખ્યું, કાંઈપણ સુકૃત માટે ન થયું.' આ પ્રમાણે સાંભળીને તેણે સ્ત્રીને કહ્યું કે-' હું હમણા અહીં આવેલા અમુક સાર્થવાહની સાથે વ્યાપાર કરવા અને અનેક દેશોમાં ફરીને ધન ઉપાર્જન કરવા માટે જવા ધારૂં છું.' કુળવધૂએ કહ્યું કે-' તમને તે ઘટે છે.' પછી તે કાંઇક કરીયાણા લાવ્યો. તે સાથે તેની સ્ત્રી તેને મોદકનું ભાતું બંધાવી એક દેવકુળમાં શય્યા (પલંગ) સાથે સુવાડી આવી.

હવે તે નગરમાં **ધનદ** નામે શેઠ વસે છે, તેને ચાર સ્ત્રીઓ છે અને **રૂપવતી** નામે માતા છે. એકદા તે ધનદ કોઈ તીવ્ર વ્યાધિથી અકસ્માત મરણ પામ્યો. એટલે રૂપવતીએ વહુઓને બોલાવીને કહ્યું 'જો તમે રૂદનાદિ કરશો ને રાજા તમારા પતિને મરી ગયેલ જાણશે, તો તે અપુત્રીઆના ધન તરીકે આપણું બધું દ્રવ્ય લઈ જશે, માટે તમે મૌન રહો અને આ તમારા પતિને પ્રચ્છન્ન રીતે ભૂમિમાં ક્ષેપન કરી દો. વળી તમારે પુત્ર ન થાય ત્યાં સુધી અન્ય પુરૂષને સેવો.' ચારે વહુઓએ તે વાત કબુલ કરી. પછી કુળદેવીના કહેવાથી ચાર વધૂયુક્ત રૂપવતી બહાર દેવકુળમાં જઈને પલંગપર સુતેલા કૃતપુણ્યને ઘરે ઉપાડી લાવી. ઘરે લાવ્યા પછી તે જાગ્યો. એટલે તેને ગળે વળગીને પેલી રૂપવતી ડોશી રૂદન કરતી બોલી કે-'હે વત્સ ! તારી માતાને મૂકીને આટલા દિવસ ક્યાં રહ્યો હતો ? તારા ગયા પછી તારો મોટો ભાઈ મરણ પામ્યો છે, તેથી હવે તારે કાંઇ બહાર ન જવું અને તારા બંધુની ચાર વધૂની સાથે સુખભોગ ભોગવતાં આનંદમાં રહેવું.'

કૃતપુણ્યને આ બધું નવું નવું ને આશ્ચર્યકારી લાગ્યું, પણ તેણે વિચાર્યું કે-'જે ભાવી બનવાનું હોય તે બનો પણ અત્યારે તો સ્વર્ગ જેવું સુખ અનાયાસે મળી ગયું છે તેનો લાભ લેવો.' આમ વિચારીને તે બોલ્યો કે-'હે માતા ! હું તો બધું ભૂલી ગયો છું, અત્યારે મને મારા પુણ્યયોગથી માતાના દર્શન થયાં છે, તો હવે તમારી આજ્ઞા હું માથે ચડાવું છું.' ત્યારપછી તે ચારે સ્ત્રીઓ સાથે ભોગસુખને અનુભવતાં તેને બાર વર્ષ વીતી ગયા. ચારે સ્ત્રીઓને એકેક પુત્ર થયો. પછી એક

દિવસ ડોશીએ ચારે વહુઓને કહ્યું કે-'તમને ચારેને પુત્ર થયા છે, હવે આને આજરાત્રે જ્યાંથી લાવ્યા હતા ત્યાં તેજ સ્થિતિમાં મુકી આવો. પુરૂષનો વિશ્વાસ કરવો નહીં.' સ્ત્રીઓને તે વાત અનિષ્ટ લાગી, છતાં ડોશીના ભયથી કબુલ કરી. તેમણે પૂર્વે લાવેલો તેજ પલંગ તૈયાર કરી આજે કૃતપુણ્યને તેની ઉપર શયન કરાવ્યું. પછી સ્નેહવડે એકેક રત્ન અંદર નાખીને ચાર મોદક બનાવી તેને છેડે બાંધ્યા અને રાત્રે તે નિદ્રાવશ થયો એટલે ખાટલા સહિત ઉપાડી પ્રથમના દેવકુળમાંજ મૂકી આવી.

હવે બાર વર્ષે તેજ દિવસે પ્રથમનો સાર્થવાહ આવ્યો અને ત્યાંજ ઉતારો કર્યો. તે વાત સાંભળીને કૃતપુણ્યની પ્રિયા પોતાના પતિની ખબર કાઢવા માટે તેજ દેવકુળમાં આવી તો પ્રથમ મૂકી ગઇ હતી તે પ્રમાણે જ તેને ત્યાં પલંગ ઉપર સુતેલો જોયો. થોડીવારમાં તે જાગ્યો એટલે પોતાની સ્ત્રી ને પુત્ર સહિત પાસે ઉભેલી દીઠી. કૃતપુણ્ય વિચારવા લાગ્યો કે-' આ સ્વપ્નની જેવું શું બની ગયું ? મોટા આશ્ચર્યવાળી વાત બની છે. મને હવે કે મનુષ્યે પાછો અહીં કોણે મૂક્યો ? પણ હવે આ વાત બોલવા જેવી નથી, મનમાં સમજવાની છે.' ત્યારપછી પ્રિયાના વચનથી કૃતપુણ્ય ઘરે આવ્યો. સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે-' પરદેશ જઇને શું કમાઈ આવ્યા ?' કૃતપુણ્ય લજ્જિત થવાથી મૌન રહ્યો. સ્ત્રીએ લુગડે બાંધેલા ચાર લાડવા છોડ્યા. અને તેમાંથી એક લાડવો પુત્રને નીશાળે જતી વખતે ખાવા આપ્યો. તેણે નિશાળે જઇને ખાધો, તેમાંથી એક રત્ન નીકળ્યું, તે કોઇ કંદોઇએ જળકાંત રત્ન છે એમ જાણી કાંઇક ખાવાનું આપવાવડે તે બાળકને છેતરીને લઈ લીધું અને સંતાડી દીધું. અહીં કૃતપુણ્ય બાકીના ત્રણ મોદ-

કમાંથી બહુ મૂલ્યવાળા ત્રણ રત્નો નીકળવાથી આનંદ પામ્યો અને સુખી થયો.

અન્યદા શ્રેણિક રાજાનો સેચનક હસ્તિ ગંગામાં પાણી પીવા ગયો, ત્યાં જળતંતુએ તેને બાંધી લીધો. એટલે તે બહાર નીકળી શકયો નહીં. આ વાતની શ્રેણિકરાજાને ખબર પડતાં તેમણે અભયકુમારને કહી. અભયકુમારે રાજભંડારમાં જોયું પણ જળકાંતરત્ન નીકળ્યું નહીં. એટલે અભયકુમારે પડહ ફેરવ્યો કે-'જે કોઈ જળકાંતમણિ લાવી આપશે, તેને રાજા પોતાનું અડધું રાજ્ય ને પુત્રી આપશે.' પેલા કંદોઇએ તે પડહ છબ્યો અને જળકાંતમણિ લાવીને અભયકુમારને આપ્યો. તેણે હાથી પાસે મૂકયો કે તરત પાણીના બે ભાગ પડી ગયા એટલે જળતંતુ હાથીને છોડી દઇને પાણીમાં ચાલ્યો ગયો. રાજા સેચનક ઉપર બેસીને રાજમહેલમાં આવ્યો. પછી અભયકુમારને રાજાએ એકાંતે બોલાવીને કહ્યું કે-'આપણી પુત્રી આ કંદોઇને કેમ દેવાય ?' અભયકુમારે કહ્યું કે-' આવું રત્ન કંદોઈ પાસે હોય નહીં, તેથી તેના ખરા માલેકને હું પ્રગટ કરીશ.' પછી મંત્રીએ કંદોઇને બોલાવીને કહ્યું કે-' સાચું બોલ, આ રત્ન કોનું છે ? જો સાચું નહીં બોલ તો ચાબુકાદિના પ્રહારો ખમવા પડશે.' કંદોઇએ ભય પામીને સાચી વાત કહી દીધી. એટલે 'તે રત્નનો સ્વામી કૃતપુણ્ય છે' એમ જાણી રાજાએ તેને બોલાવીને પોતાની પુત્રી **મનોરમા** પરણાવી ને અરધું રાજ્ય આપ્યું. કંદોઇને દ્રવ્ય આપીને રાજી કર્યો.

અન્યદા કૃતપુણ્યે પોતાનું બાર વર્ષનું વૃત્તાંત કહીને અભયકુમારને કહ્યું કે-' એ રીતે મારી ચાર સ્ત્રી, ચાર પુત્ર સહિત આ નગરમાં છે, તેને જોવાથી હું ઓળખું, પણ તેનું ઘર કયાં છે

તેં જાણુતો નથી.' અભયકુમારે કહ્યું કે-'તેને પ્રગટ કરીને મેળવી આપીશ.' પછી અભયકુમારે પેસવા નીકળવાના બે દ્વારવાળું એકમંદિર બનાવ્યું અને તે મંદિરમાં કૃતપુણ્યની જેવી લેપ્યમયી મૂર્ત્તિ બનાવીને યક્ષની મૂર્ત્તિ તરીકે સ્થાપન કરી. પછી નગરમાં પડહ ફેરવ્યો કે-'આ યક્ષને નમસ્કાર કરવા માટે શહેરમાં રહેલી તમામ પુત્રવાળી સ્ત્રીઓએ પુત્રોને લઇને આવવું.' તેવો હુકમ સાંભળી સર્વે નગરનારીઓ પોતપોતાના પુત્રસહિત તે યક્ષને નમવા માટે આવી અને એક દ્વારથી પેસી બીજે દ્વારે નીકળી જવા લાગી. એટલામાં પેલી ડોશી ચાર વહુઓ ને ચાર પુત્રોસહિત યક્ષને નમવા માટે આવી. કૃતપુણ્યે તેને જોતાંજ ઓળખીને અભયને કહ્યું. એટલામાં તો પેલા ચાર પુત્રો 'બાપા, બાપા' કહીને યક્ષની મૂર્ત્તિ સાથે રમવા લાગ્યા. કોક તેના ખોળામાં બેઠો, કોક મૂછ તાણવા લાગ્યો-એ પ્રમાણે જોઈ 'આ કૃતપુણ્યની સ્ત્રીઓ ને પુત્રો છે.' એવી ખાત્રી થવાથી અભયકુમારે તેને ઘરે જઇને સ્ત્રી પુત્ર વિગેરે તમામ કૃતપુણ્યને અપાવ્યું. અનંગસેના વેશ્યાને પણ બોલાવીને રાખી. એ રીતે કૃતપુણ્યને સાત સ્ત્રીઓ થઇ.

અન્યદા જગદ્બંધુ શ્રી વીરપરમાત્મા ત્યાં સમવસર્યા. કૃતપુણ્ય તેમને વાંદવા ગયો. પ્રભુની દેશના સાંભળી. પછી તેણે પ્રભુને પૂછ્યું કે-'હે સ્વામી ! મને કયા કર્મથી આંતરે આંતરે સંપત્તિ ને વિપત્તિની પ્રાપ્તિ થઇ?' જિનેશ્વરે કહ્યું કે-'હે કૃતપુણ્ય ! તારો પૂર્વભવ સાંભળ-શ્રીપુરનગરમાં એક નિર્ધન ગોવાળનો પુત્ર હતો. એક દિવસ ઘરે ઘરે ખીર રંધાતી સાંભળી તેણે માતાની માતા પાસે ખીરની માગણી કરી માતા પાસે ખીર કરી દેવાની

વસ્તુઓ ન હોવાથી તે રોવા લાગી, એટલે પાડોશણોએ તેને દુધ વિગેરે આપ્યું. માતાએ ખીર રાંધી ને પુત્રને ખાવા માટે પીરસી. પછી પોતે કાંઈ કામ માટે બહાર ગઈ. તેવામાં માસખમણને પારણે બે મુનિઓ ત્યાં પધાર્યા. એટલે પેલા ગોપબાળકે એક ભાગ ખીરનો હર્ષથી વહોરાવ્યો, વળી થોડો અપાણો જાણી બીજો ભાગ આપ્યો, વળી થોડો અપાણો જાણી ત્રીજો ભાગ પણ વહોરાવી દીધો. તે બાળક મરણ પામીને તું કૃતપુણ્ય થયો છું. પૂર્વભવમાં ત્રણ વાર અટકી અટકીને દાન દીધું હતું તેથી આ ભવમાં આંતરે આંતરે સુખની પ્રાપ્તિ થઈ છે.' આ પ્રમાણે પૂર્વભવ સાંભળી ઊહાપોહ કરતાં જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તેથી પ્રભુના કહ્યા પ્રમાણે પૂર્વભવ દેખી વૈરાગ્ય પામ્યો અને મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર ભળાવી પોતે પ્રભુ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. મહાતપયુક્ત ચારિત્રનું આરાધન કરીને તે પાંચમે દેવલોકે દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય થઇને મોક્ષે જશે.

ઇતિ કૃતપુણ્ય કથા.

આ પ્રમાણે દાનધર્મથી ઉભયલોકમાં સુખની પ્રાપ્તિ થયેલાના દષ્ટાંતો આપીને હવે તેમાંજ ભક્તિભાવ પ્રગટ કરતાં કહે છે કેઃ—

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સુપાત્રને દાન આપતો સુશ્રાવક મન, વચન, કાયાથી આત્માને કૃતકૃત્ય માનતો સતો ચિંતવે કે- 'આ જ મને મળેલા દ્રવ્યનું સાર છે કે જે મેં ઉત્તમ વસ્ત્રપાત્રાદિ આજે નિર્ગ્રંથ એવા સાધુ મુનિરાજને અર્પણ કર્યું.' અહીં સુશ્રાવક એટલા માટે કહેલ છે કે 'અનિત્ય એવા દ્રવ્યાદિ પદાર્થસમૂહની સારાસારતા તેજ જાણી શકે છે.' અહીં શાસ્ત્રકાર તેના પુન્યવંતપણાનું કારણ કહે છેઃ—

પુન્ય રહિત એવા મનુષ્યને ઘરે નિર્મમ (મમત્ત્વવિનાના), નિરભિમાની, ક્ષમાવંત (ખાંત), નોઈન્દ્રિય (મન) ને દમનારા (દાંત) અને જિતેંદ્રિય એવા સુસાધુઓ જતાજ નથી. ૧૮૬

આજ હકીકત દષ્ટાંતપુરઃસર કહે છે કે–' પ્રચંડ સૂર્યના તીવ્ર કિરણોના સંપર્કથી તપેલી અને તપેલા રેતીના કણોથી સર્વત્ર અગ્નિમય જણાતી, વળી ખોરડી ને કેરડા વિગેરે અધમ વૃક્ષથી પણ રહિત એવી મારવાડની ભૂમિમાં અત્યંત સંકલ્પ-સમૂહવડે માગેલ સર્વ વાંછિત પૂરવાને સમર્થ અને સર્વ પ્રકારના દારિદ્રયની જેણે મૂળથીજ નાશ કરી નાખ્યો છે એવું કલ્પવૃક્ષ કયાંથી હોય ? વળી જ્યાં અનેક ગાય વિગેરે પશુઓના અતિ બીભત્સ ને દુર્ગંધી મૃતક કલેવરો પડેલા છે એવા માતંગ (ઢેઢ) ના ઘરમાં દેવોની શ્રેણિઓ યુક્ત દેવરાજ(ઇંદ્ર) ને બેસવા લાયક દેવોએ શોભાવેલો ઐરાવણ હસ્તી કયાંથી હોય ? તેમજ ધાન્ય વિનાના હાંડલાઓ જ્યાં પડેલા છે અને તેથી દુર્દાંત-એવા બાળકો ખાવા માટે કલહ કરી રહ્યા છે એવા દરિદ્રીના ઘરમાં કરી છે નેત્રની ને મનની તુષ્ટિ જેણે એવી સુવર્ણની વૃષ્ટિ કયાંથી હોય ? અને અત્યંત અંધકારના સમૂહથી પદાર્થમાત્ર ન જોઈ શકાય તેવી તમિસ્રા ગુફામાં દેદીપ્યમાન કર્યા છે નજીકના સમસ્ત પદાર્થોને જેણે એવો રત્નપ્રદીપ કયાંથી હોય ? એ વસ્તુઓ જેમ તે તે સ્થાનકે ન હોય તેમ નિર્ભાગીને ઘરે પૂર્વોક્ત ગુણવાળા મુનિરાજનું આગમન પણ ન હોય.

એવા ગુરૂમહારાજનું આગમન તો ભાગ્યવંતને ઘરેજ થાય છે. અને તેમને પણ જ્યારે એવો ગુરૂમહારાજનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે ચિંતવે છે કે–' કયાં એવા સ્વર્ગ અપ-

વર્ગની પ્રાપ્તિ કરાવે તેવા ગુણગણને ધારણ કરનારા સાધુઓ અને ક્યાં તેવા ગુણોથી વિકળ મારી જેવા સાધારણ મનુષ્યો ' આજે હું ધન્ય થયો, કૃતાર્થ થયો અને આજે મારા મનોરથો પૂર્ણ થયા.' ૧૮૮.

વળી એવા મુનિરાજને અન્નપાનાદિવડે પડિલાભીને વિચારે કે-'આજ હું ધન્ય થયો, સુકૃતાર્થ થયો, આજે મારા મનોરથ પૂર્ણ થયા કે જેથી મેં આજે એવા મુનિરાજને પરમ ભક્તિવડે પડિલાભ્યા.' ૧૮૯.

હવે સર્વ દાનમાં વસતિ (ઉપાશ્રય)ના દાનનું સર્વોત્તમપણું બતાવે છેઃ—

"ત્યારપછી એટલે અન્નાદિ દાન દીધા પછી મુનિશ્રેષ્ઠને વંદન કરીને સર્વ દાનમાં પ્રધાન અને દેવા યોગ્ય સર્વ વસ્તુમાં ઉત્તમ મૂળગુણાદિ દોષ ને કાલાતિક્રાંત વિગેરે દોષ રહિત એવી વસતિને માટે એટલે એવા સ્થાનમાં રહેવાને માટે નિમંત્રણા કરે." ૧૯૦.

સર્વ દાનમાં વસતિદાનનું પ્રાધાન્યપણું સહેતુક બતાવે છેઃ—

"વસ્ત્ર અને અન્નપાનાદિ સર્વ દાનમાં વસતિદાનનું પ્રધાનપણું છે. કારણકે જેણે વસતિદાન આપ્યું તેણે સર્વ આપ્યું એમ સમજવું. એટલે તેણે સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, અશન, પાન, ઉપધિ વિગેરે સર્વ આપ્યું, વળી સુખ, બળવૃદ્ધિ અને ચારિત્રશુદ્ધિ પણ આપી. ૧૯૧. તે આ પ્રમાણે-**સ્વાધ્યાય** વાચનાદિ પાંચ પ્રકારનો છે. તે નિરાબાધ એવી વસતિમાં માસકલ્પાદિ રહેલા સાધુથી અસ્ખલિતપણે થઈ શકે છે. **ધ્યાન** પણ ધર્મધ્યાનાદિ તેવી વસતિમાં સુસાધ્ય થાય છે. વળી તેવા સ્થાનમાં રહ્યા સતા અશન પાન

ઉપધિ વિગેરે સાધુને સહેજે પ્રાપ્ત થાય છે, સુખ-સાધારણ શય્યા વિગેરેના સદ્‌ભાવથી શરીરસ્વાસ્થ્ય પણ ત્યાં મળી શકે છે. વળી તેવી વસતિમાં રહેવાથી દશવિધ વૈયાવચ્ચમાં ઉદ્યત એવા સાધુને વાતપિત્તાદિ પ્રકોપના અભાવથી વિશિષ્ટ **સામર્થ્ય**ની વૃદ્ધિ થાય છે અને નિર્વિઘ્નપણે અધ્યયનાદિ થવાથી જ્ઞાનાદિકની પુષ્ટિ થાય છે. એ બધી બળવૃદ્ધિ સમજવી. વળી **ચારિત્રની વિશુદ્ધિ** સ્ત્રી, પશુ, પંડક અને ત્રસાદિકના સંસક્તપણાદિ દોષ રહિત વસતિમાં રહેવાથી ચારિત્રની શુદ્ધિ થાય એ તો પ્રસિદ્ધ જ છે. એટલે એ બધાં વાનાં જેણે વસતિ આપી તેણે પરમાર્થે આપ્યા એમ સમજવું. જો એવી વસતિ ન હોય તો તે બધામાં ખામી આવે છે.

હવે એવા શય્યા (વસતિ) દાન કરનારને ઐહિક સુખની પ્રાપ્તિરૂપ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે બતાવે છે:–

'વિમુક્તમોહી અર્થાત્ વસતિ વિગેરેમાં મમત્વ રહિત એવા સુસાધુને જે મનુષ્ય પ્રફુલ્લિત ચિત્તે (પારકા ઉપરોધથી પરાધીનપણે નહીં) વસતિનું દાન આપે છે તે મનુષ્ય આ જન્મમાં પણ સુકીર્તિ અને ઉત્તમ ભોગ મેળવે છે એમ જિનેશ્વરોએ કહ્યું છે. કારણ કે અત્યુગ્ર પુણ્યનું ફળ આ ભવમાં પણ મળી શકે છે.' ૧૯૨.

હવે પરલોકમાં તેને જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે કહે છે:—

'તેને પરલોકમાં દેવ સંબંધી મહર્દ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. અર્થાત્ તે મહર્દ્ધિક દેવ થાય છે, ઇંદ્ર થાય છે, અથવા ઇંદ્રનો સામાનિક દેવ થાય છે, કે જે મુનિરાજને રહેવા ઉપાશ્રય આપે છે. ૧૯૩.

હવે વળી ઐહિક આયુષ્મિક બંને પ્રકારના ફળને પ્રાપ્ત કરનારનાં નામ કહે છેઃ—

"અવંતિસુકુમાળ, વંકચૂળ રાજા અને ઉત્પળમાળા ગણિકા વિગેરેના આ વિષયપર દૃષ્ટાંતો જાણવા. ૧૯૪.

અવંતિસુકુમાળનું દૃષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે, ઉત્પળમાળાનું અપ્રસિદ્ધ છે અને વંકચૂળનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છેઃ—

ઢીપુરી નામની નગરીમાં **વિમળયશ** નામે રાજા હતો. તેને **પુષ્પચૂળ** ને પુષ્પચૂળા નામના પુત્ર પુત્રી હતા. પુષ્પચૂળ સ્વભાવેજ ઉદ્ધંઠ હોવાથી લોકો તેને **વંકચૂળ** કહીને બોલાવતા. તેના ઉદ્ધતપણાની મહાજનના કહેવાથી ખબર પડતાં રાજાએ ક્રોધે કરીને તેને નગર બહાર કાઢી મૂક્યો. તે મોટા અરણ્યમાં ગયો. તેની બહેન તેમજ તેની સ્ત્રી પણ તેના સ્નેહે કરીને તેની પાછળ ગઈ. ભિલ્લો તેને પોતાની પલ્લીમાં લઇ ગયા અને તેને પોતાનો રાજા સ્થાપ્યો. એકદા તે **સિંહગુહા** નામની પલ્લીમાં કોઇ આચાર્ય પધાર્યા. વર્ષાકાળ થવાથી ત્યાં રહેવા માટે તેમણે વંકચૂળ પાસે વસતિની યાચના કરી. વંકચૂળે કહ્યું કે– 'મારા સીમાડા સુધીમાં તમારે કોઇને ધર્મ ન કહેવો, મૌનપણે રહેવું, એમ કબુલ કરો તો રહેવા આપું.' આચાર્યે કહ્યું કે–' તે વાત કબુલ છે, પણ અમે રહીએ ત્યાંસુધી તારે જીવવધ ન કરવો.' વંકચૂળે તે કબુલ કર્યું. સૂરિ ચોમાસું રહ્યા. ચોમાસાને અંતે સૂરિએ પોતાનો વિહારસમય વંકચૂળને જણાવ્યો. કહ્યું છે કે–" મુનિઓનો, પક્ષીઓનો, ભ્રમરોનો, ગોકુળનો અને શરદઋતુના મેઘનો અનિયત વાસજ હોય છે."

આચાર્યે વિહાર કર્યો, એટલે કેટલીક જમીન સુધી તે વંકચૂળ વળાવવા ગયો. તેની સીમા પૂરી થતાં સૂરિ બોલ્યા કે-'હે વંકચૂળ! તું આટલા અભિગ્રહ લે. ૧ અજાણ્યુ ફળ ખાવું નહીં. ૨ કોઇને મારવો તો સાત આઠ પગલાં પાછા ઓસરીને (હઠીને)પછી ઘા કરવો. ૩ રાજાની પટ રાણીનું સેવન ન કરવું અને ૪ કાગડાનું માંસ ન ખાવું.' આ ચારે નિયમ સુલભ હોવાથી વંકચૂળે સ્વીકાર્યા. ગુરૂએ વિહાર કર્યો ને વંકચૂળ નમસ્કાર કરીને પોતાને સ્થાને આવ્યો.

એકદા તે ચોરોની સાથે કાંઇક ધાડ પાડવા ગયો. માર્ગમાં એક અરણ્ય આવ્યું. ત્યાં સૌ ભૂખ્યા થયા. બીજા ચોરોએ તો રૂપકડા ને સ્વાદુ હોવાથી કિંપાક વૃક્ષના ફળ ખાધાં. વંકચૂળે તેનું નામ ન જાણવાથી ન ખાધાં. પરિણામે તેના ખાનારા બધા ચોર મરણ પામ્યા. વંકચૂળ બચ્યો. તેણે વિચાર્યું કે-'અહો! નિયમનું ફળ કેવું શ્રેષ્ઠ છે?' તે એકલો ઘરે પાછો આવ્યો. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાં પોતાની સ્ત્રીને બીજા પુરૂષ સાથે સુતેલી જોઈ ક્રોધાયમાન થયો. તેને મારવા ઇચ્છતાં નિયમ સાંભરવાથી સાત આઠ ડગલાં પાછો હઠ્યો, એટલે તેનું ખડગ બારણા સાથે અથડાવાથી તેના સ્વરને લીધે તેની બહેન જાગી ઉઠી અને 'તું કોણ?' એમ પૂછ્યું. તેના સ્વરથી પોતાની બહેન પુરૂષ-વેશધારી છે એમ જાણી વંકચૂળે પૂછ્યું કે-'તેં આ પુરૂષનો વેશ કેમ ધારણ કર્યો છે?' તેણે કહ્યું કે-'આજે નાટકીઆ રમવા આવ્યા હતા, તે વખતે તમારો વેશ ધારણ કરીને હું જોવા બેઠી હતી, થાકી જવાથી તેવા વેશેજ સૂઇ ગઈ.' તે સાંભળી બીજા નિયમથી પોતાની બહેનનો બચાવ થયેલો જાણી.

ગુરૂમહારાજની પ્રશંસા કરી.

એકદા ત્યાં આવેલા સૂરિના શિષ્યને નમીને જિનપ્રાસાદ તથા જિનબિંબ સ્થાપન કરવા સંબંધી દેશના સાંભળી તેણે તે પાળમાંજ ચર્મણવતી નદીને કિનારે શ્રી વીરપરમાત્માનો પ્રાસાદ કરાવ્યો. તે તીર્થરૂપ થયો. કાળાંતરે એક વણિક સ્ત્રી-સહિત યાત્રા કરવા નીકળ્યો, માર્ગમાં ચર્મણવતી નદી આવવાથી તે ઉતરવા માટે દંપતી નાવમાં બેઠાં. ત્યાં ચૈત્યનું શિખર જોઇને ચંદનાદિ દ્રવ્યથી ભરેલા સુવર્ણના કચોળાવડે તે દ્રવ્ય ચૈત્ય-સન્મુખ તે વણિકની સ્ત્રી નાખવા લાગી. એમ કરતાં તેના હાથમાંથી તે કચોળું નદીમાં પડી ગયું. ત્યારે વણિકે કહ્યું કે-'અરે! આ રત્નજડિત સુવર્ણનું કચોળું રાજાનું ઘરેણે રાખેલું છે, તેનો ઉત્તર શું આપીશ?' એટલે તેના કહેવાથી કોઈ ધીવર કચોળું શોધવા પાણીમાં પડ્યો, તેણે શ્રી પાર્શ્વનાથના બિંબની પાસે રહેલું તે કચોળું લઇને વણિકને આપ્યું. તે રાત્રીએ નાવિકે સ્વપ્ન દીઠું કે-'આ નદીમાં પુલની માળા નાખવી તે જ્યાં સ્થિત થાય ત્યાં નીચે જળમાં એક જિનબિંબ છે તે શોધીને તારે વંકચૂળને આપવું.' નાવિકે તે પ્રમાણે કર્યું અને જિનબિંબ વંકચૂળને આપ્યું, વંકચૂળે તેને દ્રવ્ય આપવાવડે સંતુષ્ટ કર્યો અને શ્રી વીર-પ્રભુના પ્રાસાદના બહિર્મંડપમાં તે પાર્શ્વપ્રભુની સ્થાપના કરી. પછી તેને માટે નવીન ચૈત્ય કરાવીને તેમાં પધરાવવા માટે તે બિંબને ઉત્થાપવા માંડ્યું પણ કોઇ રીતે ઉત્થાપન થઈ શક્યું નહીં. ત્યાંજ સ્થિત રહ્યું. અદ્યાપિ પણ તે બહિર્મંડપમાંજ સ્થિત છે.

પેલા ધીવરે ફરીને વંકચૂળને કહ્યું કે-'ત્યાં બીજું એક બિંબ ને સુવર્ણનો રથ છે.' તે સાંભળી વંકચૂળે પોતાની

સભામાં પૂછયું કે-' આ બે બિંબોની હકીકત કોઈ જાણો છો?' તે વખતે કોઈ વૃદ્ધે કહ્યું કે-' હે સ્વામી! પૂર્વે પ્રજાપાળ રાજા શત્રુના સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કરવા ગયા હતા. તે વખતે ભય પામીને તેની સ્ત્રી પોતાનું દ્રવ્ય અને આ બે બિંબ સોનાના રથમાં સ્થાપન કરીને જળને કિલ્લારૂપ માની ચર્મણ્વતી નદીમાં એક નાવિકામાં તે રથ નાખીને પોતે રહી હતી. તેને કોઇ ખળ પુરૂષે રાજાના મૃત્યુની ખોટી વાત કરી, એટલે તે નાવિકાને આક્રમણ કરીને નદીમાં તળીએ બેસાડી દીધી. રાણી મરણ પામીને પ્રભુના ધ્યાનથી દેવપણું પામી. તે દેવ એ બિંબનો ભક્ત થયેલ હશે, નહીં તો તેનો આવો મહિમા કયાંથી થાય? તે બે બિંબમાંથી એક આપને મળ્યું છે ને બીજું ત્યાં હોવાનો સંભવ છે.' આ વાત સાંભળીને તે બીજું બિંબ કાઢવા માટે વંકચૂળે ઘણા પ્રયાસ કર્યા પણ તે નીકળી શકયું નહીં. સાંભળીએ છીએ કે તે બિંબ વર્ષમાં એક દિવસ દર્શન આપે છે. અહીં વીરપ્રભુના મંદિરમાં વીરપ્રભુના બિંબની અપેક્ષાએ પાર્શ્વપ્રભુનું બિંબ ઘણું નાનું હોવાથી બાળક જેવું દેખાવાથી લોકોએ તેનું ચેલ્લણ નામ પાડયું. એટલે તે **ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથ** કહેવાણા. સિંહગુહાપલ્લી અનુક્રમે મોટા નગરરૂપ થઈ ગઈ. હજુ પણ તે નગરીમાં શ્રી વીરપ્રભુની અને ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથની યાત્રા માટે લોકો આવે છે અને ઉત્સવોવડે તેમને આરાધે છે.

'અન્યદા વંકચૂળ ઉજ્જયિનીનો રાજ્યભંડાર લુંટવા માટે તેના બહારના ભાગથી ઘોના પુચ્છ સાથે વળગીને ઉપર ચડ્યો. અંદર પ્રવેશ કર્યો. ભંડાર દીઠો. તેવામાં રાજાની પટરાણીએ તેને જોયો, એટલે પૂછયું કે-' તું કોણ છે?' તેણે કહ્યું કે-

'હું ચોર છું.' રાણી બોલી કે-' તું ભય પામીશ નહી, પણ પ્રથમ તું મારી સાથે સંગમ કર.' પછી તું જોઈએ એટલું દ્રવ્ય ભંડારમાંથી લઇ જજે.' વંકચૂળે પૂછયું કે-' તું કોણ છું?' તે બોલી કે-' હું રાજાની પટરાણી છું.' એટલે વંકચૂળે કહ્યું કે-' ત્યારે તો તું મારી માતા છે. તેથી તું ચાલી જા ને હું પણ જાઉં છું.' એવાં વચન તેના સાંભળીને રાણીએ પોતાના નખવડે પોતાનું શરીર વિદારીને પોકાર કર્યો. એટલે રક્ષકો દોડી આવ્યા. તેણે વંકચૂળને પકડીને બાંધી લીધો. આ બધી હકીકત પ્રચ્છન્ન રહેલા રાજાએ જોઈ. તેણે વિચાર્યું કે-' અહો ! સ્ત્રીચરિત્ર કેવું અગમ્ય છે?' સવારે રક્ષકોએ વંકચૂળને રાજા પાસે રજુ કર્યો. રાજાએ તેના બંધન છોડાવી નાખ્યા. વંકચૂળ રાજાને નમીને પાસે બેઠો. રાજાએ પૂછયું કે-' તું શા માટે રાજમહેલમાં પેઠો હતો?' વંકચૂળે કહ્યું કે-' ચોરી કરવા પેઠો હતો તેવામાં રાણીએ દીઠો અને તેણે પોકાર કરવાથી રક્ષકોએ આવીને મને પકડ્યો.' બીજી વાત ન કરવાથી રાજા તેનાપર તુષ્ટમાન થયો અને પુત્ર કરીને રાખ્યો. પછી રાજાએ રાણીને મારવાનો હુકમ કર્યો. તેને વંકચૂળે બચાવી, મારવા ન દીધી. વંકચૂળ વિચારે છે કે-' અહો ! મુનિએ આપેલા નિયમનું ફળ કેવું શ્રેષ્ઠ મળ્યું?'

અન્યદા રાજાએ તેને કોઇની સાથે યુદ્ધ કરવા મોકલ્યો. ત્યાં તેને ઘણા ગાઢ શસ્ત્રપ્રહારો વાગ્યા. સેવકો તેને તે સ્થિતિમાં રાજા પાસે લઇ આવ્યા. રાજાએ ઘણા વૈદ્યોને બોલાવ્યા. તેમણે એકમતે કાગડાનું માંસ ઔષધરૂપે ખાવાનું કહ્યું. વંકચૂળને તેનો ત્યાગ હોવાથી તેણે તે વાત સ્વીકારી નહીં. રાજાએ તેને

સમજાવવા માટે તેના મિત્ર જિનદાસને નજીકના ગામથી બોલાવ્યો, જિનદાસે અવંતિ આવતાં માર્ગમાં બે સ્ત્રીઓને રોતી દીઠી. તેથી તેણે પૃછયું કે-'તમે શા માટે રૂઓ છો?' તેણીએ કહ્યું કે-' અમે સૌધર્મ દેવલોકવાસી દેવીઓ છીએ. અમારો સ્વામી ચ્યવી ગયો છે. આ વંકચૂળ જો કાગડાનું માંસ ન ખાય તો મરણ પામીને અમારો સ્વામી થઈ શકે તેમ છે, પણ તમારા કહેવાથી તે નિયમનો ભંગ કરી દુર્ગતિએ જશે. તે અમારા રૂદનનો હેતુ છે.' જિનદાસે કહ્યું કે-' હું વ્રત ભંગાવીશ નહીં, પણ ઉલટો દૃઢ કરીશ.' પછી તે વંકચૂળ પાસે આવ્યો. તેને રાજાએ પ્રેરણા કરી કે વંકચૂળને સમજાવીને કાકમાંસ ખાય તેમ કરો.' છતાં તેણે તો વંકચૂળને કહ્યું કે-'વ્યાધિ સારો, મૃત્યુ આવે તે સારૂં, અને દરિદ્ર થવું સારૂં પણ ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ભંગ કરવો કે અકાર્ય કરવું તે સારૂં નહીં.' ઇત્યાદિ કહેવાવડે નિયમમાં દૃઢ કરવાથી વંકચૂળ શુભ ભાવે મરણ પામીને બારમા દેવલોકે દેવ થયો. વળતી વખત પણ પેલી બે દેવીઓને રોતી જોઈને જિનદાસે પૃછયું કે-'હવે કેમ રૂઓ છો? મેં તેને માંસ ખવરાવ્યું નથી.' દેવીઓ બોલી કે-'તે તો વિશેષ આરાધના થવાથી અચ્યુત દેવલોકે ગયેલ છે; અમારો ભર્તાર થયો નથી, તેથી રોઇએ છીએ.' એ વાત સાંભળીને જિનદાસ રાજી થઈ ઘરે આવ્યો આ પ્રમાણે ઢીપુરી તીર્થનો નિર્માતા વંકચૂળ છે. તેની કથા પૂર્ણ થઇ.

ઇતિ વંકચૂળ કથા.

મુનિને વસતિનું દાન આપનાર સ્વર્ગમાંથી ચ્યવીને પણ જે સુખ પામે તે કહે છે-તે જીવ મનુષ્યપણામાં પણ અન્યૂન

સુખ પામે છે, દીર્ઘ આયુષ્ય પામે છે, તેનું અપમૃત્યુ થતું નથી, તે સમકિતદષ્ટિ થાય છે, લોકો તેનું વચન ગ્રહણ કરે એવો આદેય નામકર્મવાળો થાય છે અને વિશાળ લક્ષ્મીયુક્ત મહાત્મા બને છે. ૧૯૫.

પૂર્વે સર્વ પ્રકારના દાનમાં **શય્યાદાન** શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે તેનું કારણ કહે છે–એવી વસતિને પામીને મુનિ શ્રાવકોને ધર્મ સમજાવે છે, તેની ચિંતવના કરે છે, ભવ્ય જીવોને ભણાવે છે, શ્રાવકોની સભામાં વ્યાખ્યાન આપે છે અને આત્મશક્તિમાં વૃદ્ધિ કરે છે. ધન્ય પુરૂષના ધામમાં રહીને મુનિ નિરંતર આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે છે. ૧૯૬.

એવી વસતિનો સ્વામીજ ધન્ય નહીં પણ તેની અનુમોદના કરનાર પણ ધન્યવાદને પાત્ર છે. કહ્યું છે કે–' રાજા, દેશ, નગર, ભુવન અને ગૃહપતિને ધન્ય છે કે જ્યાં અનેક પ્રકારના અનુગ્રહને કરનારા એવા મુનિ મહારાજ વિચરે છે. ' આ પ્રમાણે ઉત્તમ જીવો અનુમોદના કરે છે. ૧૯૭.

વળી કહે છે કે–' જેણે લાખો ગુણયુક્ત એવા મુનિને ઉપાશ્રય રહેવા આપ્યો તેણે વસ્ત્ર, અન્ન, પાન, શયન, આસન સર્વ આપ્યું એમ સમજવું. ' ૧૯૮.

મુનિરાજ ઘરે પધાર્યા હોય તો તે અન્નાદિ લઇને પાછા જાય ત્યારે શ્રાવક દ્વાર સુધી પાછળ જાય અને પછી મુનિને વંદન કરીને પાછો વળે. ત્યારપછી શું કરે? તે કહે છે ૧૯૯.

પોતાના સમાન ધર્મવાળા એટલે અરિહંતના શાસનને માનવાવાળા સ્વામીભાઇઓનું વસ્ત્ર અન્ન પાનાદિવડે સન્માન કરવું

તે વાત્સલ્ય કહીએ. એવું સાધર્મિક વાત્સલ્ય શ્રાવકે ભક્તિથી નિર્ભરપણે બહુમાનપૂર્વક જરૂર કરવું. એમ સર્વદર્શી પરમાત્માએ કહ્યું છે. કારણ કે–એથી શાસનની પ્રભાવના થાય છે. ૨૦૦.

આ હકીકત દૃષ્ટાંતપુરઃસર કહેવામાં આવે છેઃ—

ક્ષીરાશ્રવાદિ મહાલબ્ધિના પ્રભાવયુક્ત અને અક્ષુબ્ધ તથા અલુબ્ધત્વાદિ ગુણગણ સંયુક્ત તેમજ શ્રુતસાગર–દશ પૂર્વરૂપી પયના સમુદ્ર એવા શ્રી વજસ્વામીએ કહ્યું છે કે–'સ્વામિવચ્છળને વિષે જરૂર ઉદ્યમ કરવો.' આવા અર્હંત વચનનું સ્મરણ કરતા એવા તેજ મહાત્માએ શ્રીસંઘનો દુર્ભિક્ષાદિ આપત્તિમાંથી ઉદ્ધાર કરવાવડે તેમનું વાત્સલ્ય કરેલું છે. ૨૦૧.

આ પ્રમાણે સાધર્મિકવાત્સલ્યની આવશ્યકતાનું સ્થાપન કરીને તે કેવી રીતે કરવું ? તેને માટે કહે છેઃ–

તે કારણ માટે શ્રાવકે માત્ર નમસ્કાર મંત્રને ધારણ કરનાર શ્રાવકને પણ પોતાના પરમ બાંધવરૂપ ગણવો. ૨૦૨.

આ પ્રમાણે સમજીને શ્રાવકે વિવાદ, કલહ અને દ્વેષાદિ સર્વ પ્રકાર સાધર્મિક સાથે વર્જવા–કદી પણ ન કરવા. શ્રાવક જો કે અન્યની સાથે પણ વિવાદ કલહાદિ ન કરે તો સાધર્મીની સાથે તો કેમજ કરે ? ૨૦૩.

આમાં વિવાદ શબ્દે રાજદરબારે અથવા કોર્ટે ચડવું તે વર્જવાનું કહ્યું છે.

જે શ્રાવક સહધર્મી એવા શ્રાવકને પ્રહારાદિવડે હણે છે, તે ત્રિલોકબંધુ–પરમાત્માની આશાતના–તેમના વચનનું ઉલ્લંઘન કરવાવડે કરે છે એમ સમજવું. ૨૦૪.

તેજ ધનધાન્યાદિ સંપદારૂપ અર્થ અતિશયે કરીને ઉત્તમ-પ્રધાન કહીએ તેમજ તેજ સામર્થ્ય, પ્રભુતા અથવા શરીરબળ કહીએ અને તેજ વિજ્ઞાન-રાજકુળાદિમાં જઇને વાત કહેવાની નિપુણતા કહીએ કે જેનો ઉપયોગ પોતાના સાધર્મીબંધુએ માટે થાય. સુશ્રાવકે તે નિમિત્તેજ વ્યય કરીને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા અર્થ, સામર્થ્ય ને નિપુણતાને સાર્થક કરે છે. ૨૦૫.

અન્ય અન્ય સુરાષ્ટ્ર, મારવાડ, માળવાદિ દેશોમાંથી તીર્થ-યાત્રાદિ અર્થે આવેલા, તેમજ અન્ય અન્ય પોરવાડ, પલ્લીવાળ વિગેરે જાતિવાળા, તેમજ બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયાદિ કુળવાળા અને સમ્યકત્વ, અણુવ્રતના ધારક તેમજ ક્ષમાદિ ગુણવાળા તે તે ગુણોને વિષે દઢપણે સ્થિત થયેલા, વળી શ્રી તીર્થંકર મહારાજાના વચનમાં સ્થિત થયેલા એટલે કે અસદાગ્રહનો ત્યાગ કરીને ભગવંતની આજ્ઞાના પાળનારા એવા શ્રાવકોનો વસ્ત્ર, અન્ન, પાન, ખાદિમ, સ્વાદિમ, આસન, પુષ્પ, પત્ર, ફળ, તંબોળા-દિવડે પૂર્ણ રીતે સત્કાર કરવો. સુશ્રાવકનું આ ખાસ કર્તવ્ય છે. પૂર્વે શ્રી ભરતચક્રી વિગેરેએ તે કરેલ પણ છે. ૨૦૬-૭.

અહીં અન્નપાન આપવાવડે દુર્ભિક્ષાદિમાંથી ઉદ્ધાર કર-વાનું તેમજ અન્ય દુઃખમાંથી-રાજગૃહાદિકમાંથી લઈ આવવા રૂપ આપત્તિમાંથી પણ ઉદ્ધાર કરવાનું સમજવું. ૨૦૭. તે ઉપર દૃષ્ટાંત કહે છેઃ—

રામચંદ્રે વનવાસની અવસ્થામાં પણ જેમ વજ્રકર્ણનું વાત્સલ્ય કર્યું-તેને સિંહોદરના ઉપદ્રવમાંથી લક્ષ્મણને મોકલીને છોડાવ્યો, તે પ્રમાણે અન્ય શ્રાવકોએ પણ પોતપોતાની શક્તિ અનુસાર અન્ય સાધર્મીનો ઉદ્ધાર કરવો. ૨૦૮.

શ્રાવક અન્ય પ્રમાદમાં પડતાને કહે કે–' હે બંધુ! તમને કાલે પોસહશાળામાં- ઉપાશ્રયમાં–સામાયિકશાળામાં દીઠા નહીં, તેમજ જિનાલયમાં પણ જોયા નહીં, મુનિરાજની પાસે જણાયા નહીં, તો શા કામમાં રોકાઈ ગયા હતા?' આ પ્રમાણે પૂછતાં જો તે સાચો ઉત્તર આપે અને તે પ્રમાદમાં પડેલ જણાય તો તેને યથાયોગ્ય શિખામણ આપીને પાછો ધર્મકાર્યમાં પ્રવર્તાવે, આ પ્રેરણા સમજવી; પરંતુ તેને ધર્મયુક્ત શિક્ષા મીઠા વચને આપવી કે જેથી તેને આહ્લાદ થાય. ૨૧૩-૧૯.

તેને કેવી રીતે હિતશિક્ષા આપવી? તે કહે છેઃ—

પ્રથમ કહે કે–હે બંધુ! આ મનુષ્યજન્મ પામવો બહુ દુર્લભ છે, તેને માટે શાસ્ત્રમાં દશ દૃષ્ટાંત આપેલા છે, તે સાંભળ!

બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીના મિત્ર બ્રાહ્મણે આખા ભરતક્ષેત્રમાં દરેક ઘરે એકેક દિવસ જમવાનું માગ્યું. ચક્રવર્તીએ તે માગણી કબુલ કરી. પ્રથમ ચક્રવર્તીને ત્યાં જમ્યો. તેમાં બહુ મીઠાશ આવી, પછી બીજે ઘેર જમતાં તે ચક્રવર્તીના ઘરના ભોજનને સંભાર્યા કરે છે, પણ આખા ભરતક્ષેત્રમાં ઘરે ઘરે જમતાં ફરીને ચક્રીને ત્યાં જમવાનો વારો તેની જીંદગીમાં પણ આવે ખરો? નજ આવે. તેમ આ મનુષ્યજન્મ પામેલો જો એકવાર નિરર્થક ખોઇ નાખ્યો તો ફરીને તે પામવો તેવો દુર્લભ છે. આ ચોલ્લગ અર્થાત્ ભોજનના વારાનું પહેલું દૃષ્ટાંત જાણવું. ૧.

ચાણકય પાસે દેવદત્ત પાસા હોવાથી તેની સાથે રમવું ને તેમાં જીતવું તે જેમ મુશ્કેલ છે તેમ મનુષ્યપણાની ફરીને પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ સમજવી. ૨.

આખા ભરતક્ષેત્રમાં એક વર્ષમાં નીપજેલું ધાન્ય ભેગું કરી તેમાં એક ખોબો સરસવ નાખી ભેળવી દઇ. એક બુઢ્ઢી ડોશીને તેટલા સરસવ પાછા કાઢી દેવાનું કહેવું—તે બનવું જેટલું મુશ્કેલ છે તેટલી ફરીને મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ સમજવી. ૩.

રાજ્યના અભિલાષી કુમારને કહ્યું કે—એક મહેલના ૧૦૮ સ્તંભ અને તે દરેકની ૧૦૮ હાંશો, તે દરેક હાંશ ૧૦૮ વાર દ્યૂતમાં જીતવાથી જીતી શકાય. એમ અવિચ્છિન્ન જીતાય ત્યારે રાજ્ય મળે. તે બનવું અત્યંત મુશ્કેલ છતાં કદી બને. દરેક હાંશ ને દરેક સ્તંભ એ રીતે અવિચ્છિન્નપણે દ્યૂતમાં જીતીને રાજ્ય મેળવે, પરંતુ આ મનુષ્યભવ ખોયેલો ફરીને પ્રાપ્ત થઇ શકે નહીં. ૪.

દેશાંતરથી આવેલા વણિકોને વેચી દીધેલા રત્નો પિતાના આગ્રહથી પાછા મેળવવા તેનો પુત્ર દેશાંતરમાં ભમે પણ બધાં રત્નો પાછાં મેળવી શકે નહીં, પરંતુ કદી તે મેળવે પણ મનુષ્યજન્મ ફરી પ્રાપ્ત થઈ શકે નહીં ૫. મહારાજ્યની પ્રાપ્તિ માટે તેના હેતુભૂત ચંદ્રનું સ્વપ્ન વારંવાર તેની ઇચ્છાથી સૂઇ રહેનાર કાપડીને ફરીને આવવું મુશ્કેલ, તે પણ કદી આવે, પરંતુ મનુષ્યજન્મ ફોગટ ગુમાવેલો ફરીને પ્રાપ્ત થાય નહીં. ૬. મંત્રીનો દૌહિત્ર રાજપુત્ર સુરેંદ્રદત્ત અવળા સવળા ફરતા ચક્રની ઉપર રહેલી રાધા નામની પુતળીના ડાબા નેત્રને ખાસ ચાલાકીથી વીંધી શકયો તેમ ફરીથી એકાએક વીંધી શકે નહી. તે રીતે મનુષ્યજન્મ પણ પાછો મેળવી શકાય નહીં. ૭. આર્દ્રચર્મની જેવી ગાઢ શેવાળમાં કોઈ વખત છિદ્ર પડયું તેમાંથી કાચબે પૂર્ણ ચંદ્ર દીઠો. તે જોવાને માટે પોતાના કુટુંબને તેડવા ગયો, ત્યાં તો તે છિદ્ર મળી ગયું. હવે ફરીને પાછું છિદ્ર પડે ને કુટુંબને

૧૨ કુતૂહળ—ના કારણો મળવાથી તેમાં રોકાઇને ન જાય.
૧૩ રમણ—સાંસારિક સ્ત્રીપુત્રાદિકમાં રમણતા હોવાથી ન જાય.

આવા કારણોવડે ધર્મશ્રવણ કરવા ન જવાથી—ધર્મ ન સાંભળવાથી મનુષ્યજન્મ પામેલો પણ નિરર્થક જાય છે.

મનુષ્ય જન્મ, ઉત્તમ કુળ, જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા છતાં પણ સાધુને સાધર્મિકની સામગ્રી મળવી—તેમનો સંયોગ થવો દુર્લભ છે. કેમકે દુષમ કાળના દોષથી ધાર્મિક જનોની સંખ્યાજ અલ્પ હોય છે.

કહ્યું છે કે—" તથાવિધ ચારિત્રી તો દૂર રહો પણ સાધારણ રીતે ચારિત્રના ખપી એવા લિંગી—વેશધારી પણ બધે મળી શકતા નથી, સાંપ્રતકાળે સૂત્રનિર્દિષ્ટ એવા સમકિતદષ્ટિ જીવો પણ મળવા દુર્લભ છે. " ૨૧૫.

જો પુન્યયોગે આવી સામગ્રી મળી હોય તો પછી ધર્મના આરાધનમાં પ્રયત્ન જરૂર કરવો. તેનું વિશેષ કારણ કહે છે.—

આ જીવિત, ધન, ધાન્ય અને બંધુ કે મિત્રોનો સમાગમ એ સર્વ ચલિત છે, સ્થિર રહેનાર નથી. આ જીવિત અનેક પ્રકારના અપાયો(કષ્ટો)થી ભરેલું હોવાથી ક્ષણમાત્રમાં શરીરમાં અણધાર્યો વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને જીવ મરણોન્મુખ થઈ જાય છે, તેથી અલ્પ પણ પ્રમાદ કરવો તે યુક્ત નથી. ૨૧૬.

કહ્યું છે કેઃ—

" શસ્ત્ર, વ્યાધિ, વિષ, અગ્નિ ને જળનો ભય, વ્યાળ (સર્પ), વેતાળ (વ્યંતર), શોક, શીત, ઉષ્ણ, ક્ષુધા, પિપાસા, સમુદ્ર, વિવર, પવન, મૂત્ર વિષ્ટનો નિરોધ, અનેક પ્રકારના

ક્ષુદ્ર ઉપઘાતો, પ્રચુર એવા શારીરિક વ્યાધિઓ કે જે ગાત્રનો ક્ષણમાત્રમાં ઘાત કરી નાખીનેજ વિરમે તેવા હોય છે, ભોજનથી થતા વ્યાધિ તથા શ્રમને લીધે શરીરમાં થતા આઘાતો–આ બધા ઉપદ્રવો એવા છે કે તેમાંના એકેક તત્કાળ જીવિતને સંહરી લે છે. ”

ધન ગણિમાદિ ચાર પ્રકારનું, ધાન્ય શાળિ ગોધુમાદિ અનેક પ્રકારનું, બંધુ તે સ્વજનો અને જ્ઞાતિવાળા તથા મિત્રો એ સર્વનો સમાગમ કર્માધીન હોવાથી પરતંત્ર છે; ક્ષણમાં વિયોગભાવને પામી જાય છે.

એક વૃક્ષપર રાત્રિએ રહેલા પક્ષીઓની જેમ એકત્ર મળેલા સ્ત્રીપુત્રાદિ સ્વજનો આપણને મૂકીને, જેમ પ્રભાતે પક્ષીઓ ચારે દિશાએ ચાલ્યા જાય છે તેમ ચારે ગતિમાં સ્વસ્વકર્માનુસાર ગમન કરે છે, અથવા આપણે તે બધાને તજી દઇને ચાલ્યા જઇએ છીએ. સંસારની એવી સ્થિતિ છે.

આ દુષમકાળ પ્રાયે અસાતાની બહોળતાવાળોજ હોવાથી મનુષ્યોએ સર્વ સંયોગની વિશેષ ચપળતા સમજવાની છે. તે કારણ માટે વિવેકીજનોએ ધર્મનો અનાદર કરવારૂપ પ્રમાદ ક્ષણમાત્ર પણ કરવો ઘટિત નથી.

ચોરો તેવો વિનાશ કરતા નથી, અગ્નિ પણ તેટલો વિનાશ કરતી નથી અને જુગટામાં પણ તેટલું હારી જવાતું નથી કે જેટલો વિનાશ ધર્મમાં કરેલા પ્રમાદથી થાય છે. અર્થાત્ ધર્મમાં પ્રમાદ કરવાથી દેવત્વાદિ સદ્ગતિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. અને આ મનુષ્યજન્મ હારી જવાય છે. એટલે મૂળનો છેદ થાય છે. એવું નુકશાન પૂર્વે કહેલા ચોરાદિ કરી શકતા નથી. ૨૧૭.

ભક્ષ્ય પદાર્થ તરીકે દુગ્ધાદિ વિગયનો દિનકૃત પ્રત્યાખ્યાનવડે-નિયમ ધારવાવડે સંક્ષેપ કરવો. તેમાં સચિત્ત અચિત્તાદિ દ્રવ્યોની સંખ્યા ધારીને નિયમિત વસ્તુઓનોજ ઉપયોગ કરવો. સમયવિરૂદ્ધ એટલે સિદ્ધાંતમાં જે જંતુમિશ્ર ફળ, પુષ્પ, પત્ર અને સધાન (બોળ અથાણું) વિગેરે અભક્ષ્ય કહેલ છે, તેને વાપરવા નહીં- ખાવા નહીં.

આ પ્રમાણે સંપ્રદાયથી પ્રાપ્ત થયેલ શ્રાવકનું વિધેય તેના મધ્યાન્હ કૃત્યની સાથે ગૃહસ્થના ધર્મરૂપ દિનકૃત્યની વૃત્તિમાં કહેલ છે, તે અહીં કહ્યું, હવે સોળમું દ્વાર કહે છેઃ—

ભોજન કરી રહ્યા પછી દેવગુરૂને વંદન કરીને અર્થાત ચૈત્યવંદન કરીને પછી સાધુ વિગેરેની પાસે અથવા પોતાની મેળે દિવસચરિમનું અથવા ગ્રંથિસહિતાદિ જે પચ્ચખાણ કરવુંહોય તે કરે. ૨૨૫.

ત્યારપછી ગીતાર્થ એવા મુનિની પાસે અથવા પ્રવચન-કુશળ એવા શ્રાવક કે સિદ્ધપુત્રની પાસે જઇને વાચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના, અનુપ્રેક્ષા ને ધર્મકથારૂપ સ્વાધ્યાય કરે. તેમાં નિર્જરાને માટે યથાયોગ્ય સૂત્રાદિ શીખવું તે વાચના, તેમાં કોઇ શંકા પડે તો ગુરૂમહારાજને પૂછવું તે પૃચ્છના, પૂર્વે ભણેલા સૂત્રાદિકનું ન ભૂલી જવા માટે સંભારી જવું તે પરાવર્તના, જંબૂસ્વામી વિગેરે સ્થવિરાદિકના ચરિત્રોનું સાંભળવું કે કહેવું તે ધર્મકથા અને મનમાંજ સૂત્રાદિકની કે તેના અર્થવિગેરેની વિચારણા કરવી તે અનુપ્રેક્ષા સમજવી. આ પાંચે તત્ત્વાદિના પરિજ્ઞાનગોચર છે, અર્થાત તેની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે.

શ્રાવકના જઘન્યાદિ ભેદ–આ રીતે કહેલ છે. જાણીબૂજીને કરાતી મોટી હિંસાનો ને મદ્યમાંસાદિનો ત્યાગ કરનાર અને નમસ્કાર મંત્રને ધારણ કરનાર તે જઘન્ય શ્રાવક, ધર્મયોગ્ય ગુણવાન અને બાર વ્રતને ધારણ કરનાર તે ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક અને સદાચારી ગૃહસ્થ તે મધ્યમ શ્રાવક સમજવા.

હેવે આગમશ્રવણના ફળભૂત ઉત્સર્ગ વિધિ કહે છેઃ—

ઉત્સર્ગે કરીને શ્રાવક સચિત્તાહારનો ત્યાગી, દરરોજ એકાસણું કરનારો અને બ્રહ્મચારી હોય. ૨૨૬. આ આગમશ્રવણનું ફળ છે. જે શ્રાવક સચિત્તાહાર સર્વથા તજી ન શકે તે તેનું પ્રમાણ કરે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું પણ છે કે–નિર્જીવ આહારથી, નિરવદ્ય આહારથી અને પરિમિત આહારથી શ્રાવક શરીરનો નિર્વાહ કરે. સુશ્રાવક એવા હોય.

જે શ્રાવક દરરોજ એકાસણું ન કરી શકે તેને માટે માર્ગ બતાવે છે કે તેણે દિવસના આઠમા ભાગે, એટલે છેલી ચાર ઘડી દિવસ રહે ત્યારે ભોજન કરી લેવું. રાત્રિ પડવા આવે તેટલા મોડા જમવું નહીં. કારણ કે તેમાં રાત્રિભોજનનો મહા દોષ લાગે છે. ૨૨૭.

રાત્રિભોજન સંબંધી દોષ બતાવે છે–રાત્રિએ સંસક્ત એવા અન્નાદિકમાં રેણિકાદિ યોનિવાળા નિગોદ જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે. તેની અને સંપાતિમ (પડતા) એવા કુંથુ-કીડી-વિગેરે જીવોની અને પોતાની વિરાધના રાત્રિભોજનને વિષે સર્વદર્શી પરમાત્માએ સર્વથા પ્રકારે દીઠેલી છે. તેથીજ તેનો અત્યંત નિષેધ કરેલો છે. ૨૨૮.

શ્રી નિશીથ સૂત્રના ભાષ્યમાં કહ્યું છે કેઃ—

"પ્રાસુક દ્રવ્યમાં પણ કુંથુ અને પનક જીવોની દુઃપ્રેક્ષ્ય એવી ઉત્પત્તિ કહી છે, તેથી જ્ઞાનીઓ પણ પ્રત્યાખ્યાન કરીને રાત્રિભોજનને પરિહરે છે. જો કે દીવાવડે કીડી વિગેરે જીવો જોઈ શકાય છે તો પણ (બીજા જીવોના વિનાશથી) મૂળવ્રતની વિરાધના થવાનો સંભવ હોવાથી રાત્રિભોજન અનાચીર્ણ છે."

રાત્રિભોજન ન કરવા માટે દૃષ્ટાંતપૂર્વક ઉપદેશ આપે છેઃ—

સદસદ્વિવેકથી વિકળ હોય તેને બાળ કહીએ. એવા બાળ જીવો કુગ્રહથી–દુરાગ્રહથી મોહિત થયા સતા રાત્રિભોજનને તજતા નથી તેઓ **એલક ને મરૂકની** જેમ દુઃખને પામે છે. ૨૨૯.

એલક- ને મરૂકનું દષ્ટાંત કહે છેઃ—

આ ભરતમાં દશાર્ણપુર નામના નગરમાં ધનસાર્થવાહને ધનપતિની પુત્રી ધનવતીને મિથ્યાદષ્ટિ એવા ધનદેવની સાથે પરણાવી હતી. તે પતિના હસતા છતાં શ્રાદ્ધધર્મ પાળતી હતી. એકદા તેના પતિએ રાત્રિભોજનના દોષ પૂછયા, ધનશ્રીએ કહ્યા અને તે દિવસે ચોવિહારનું પ્રત્યાખ્યાન કરાવ્યું. નજીકના કોઈ દેવે તેની પરીક્ષા કરવા માટે ધનદેવની બ્હેનનું રૂપ કર્યું અને ધનદેવને ખાવા માટે તે સારૂં ભોજન લઈને આવી. તે વખતે ધનશ્રીએ નિયમ સંભારી આપ્યા છતાં ધનદેવ ખાવા બેઠો, એટલે દેવે થપાટ મારીને તેના બે નેત્ર પાડી દીધા. (અંધ કરી નાખ્યો) તે વખતે ધનશ્રીએ કાયોત્સર્ગ કરીને તે દેવને સંતુષ્ટ કર્યો, એટલે તેણે કોઈ તરતના મરેલા એડકના નેત્ર લાવીને તેની આંખમાં જોડી દીધા ને દેખતો કર્યો. પ્રાતઃકાળે લોકોએ તેના નેત્ર વિચિત્ર જોઈ કારણ પૂછતાં રાત્રિનો વ્યતિકર કહ્યો એટલે લોકમાં તે એડકાક્ષના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો.

બીજા મરૂકની કથા કહે છે:—

ભરતક્ષેત્રમાં કાંપિલ્યપુર નગરમાં મધુ નામના દ્વિજનો પુત્ર **વામદેવ** રાત્રિભોજન કરનારો હતો. તે તેના શ્રાવકમિત્રની સાથે જાનમાં જતો હતો. માર્ગમાં રાત્રિએ શ્રાવકમિત્રને હસતો હસતો તે ખાવા બેઠો. શ્રાવકે વારંવાર ના પાડી પણ ન માન્યું. તેને માટે રાંધેલા ચોખામાં ધૂમાડાવડે પીડિત થયેલ સર્પનું બચ્ચું પડી ગયેલું તેનું ધ્યાન રહ્યું નહીં, તે ભાત ખાતાં જ તે મૂર્છિત થઈ ગયો. તેને સજ્જ કરવા માટે તજવીજ કરતાં તે ગામની નજીકમાં આવેલા દશાર્ણપુરના રાજાએ તેને વિષ-નિવારણના મંત્રથી સજ્જ કર્યો. ત્યારપછી તેને કોઈ કેવળીનો સંયોગ થયો. તેમના ઉપદેશથી પ્રતિબોધ પામ્યો. કેવળી પાસે પોતે કરેલી શ્રાદ્ધધર્મની નિંદા ને પોતાનું પાપ તેણે પ્રગટ કર્યું. તેમજ પોતાને રાત્રિભોજનથી થયેલ ઉપાધિ પણ કહી બતાવી. કેવળીએ કહ્યું કે-' પૂર્વે તને રાત્રિભોજનથી ઘણાં પાપ લાગેલાં છે.' દ્વિજે પૂછયું કે-' ક્યારે લાગેલાં છે ?' એટલે કેવળીએ કહ્યું કે-' વિશાળાપુરીમાં મહેંદ્રદેવ દ્વિજનો પુત્ર તું **રવિગુપ્ત** નામનો હતો. તે વેશ્યાસેવનાદિ વ્યસનમાં આસક્ત હતો. વિશેષે કરીને રાત્રિભોજનમાં આનંદ માનનારો અને તે નિમિત્તે શ્રાવકની હાંસી કરનારો હતો. પિતા મૃત્યુ પામતાં તું ઘરનો સ્વામી થયો. એટલે વિશેષ પાપાસક્ત થયો. પરિણામે પ્રચ્છર્દિકાદિ રોગવાળો થયો. ત્યાંથી મરણ પામીને ત્રીજી નરકે ગયો. ત્યાં ક્ષેત્રથી થયેલી, અન્યોઅન્યે કરેલી અને પરમાધામીએ કરેલી અનેક પ્રકારની અસહ્ય પીડાને અનુભવીને ત્યાંથી નીકળી અનંતા-ભવમાં ભમીને તું આ ભવમાં વામદેવ થયો છે.' આ પ્રમાણે

પૂર્વભવ સાંભળીને તેણે ઘરે આવી પોતાના પિતાને પ્રતિબોધ પમાડ્યો અને બંને જણાએ સાથે દીક્ષા લીધી. દીક્ષા પાળીને બંને જણા સ્વર્ગે ગયા. અનુક્રમે મોક્ષે જશે. ઇતિ મરૂક કથા.

અહીં ૧૭ મું દ્વાર પૂર્ણ થયું.

હવે અઢારમું દ્વાર સત્કારરૂપ કહે છેઃ—

ત્યારપછી વિકાળ વેળાએ સૂર્ય આથમવાને અવસરે શ્રાવક પૂર્વોક્ત વિધાન પ્રમાણે જિનેશ્વરને વંદના નમસ્કાર ચૈત્યવંદનાદિ કરે. ૨૩૦. ઇતિ ૧૮ મું દ્વાર સમાપ્ત.

હવે ઓગણીશમું વંદનક નામથી ઓળખાતું આવશ્યક દ્વાર કહે છેઃ—

ત્યારપછી શ્રાવક પોસહશાળાએ જઈ, પોસહશાળા પ્રમાર્જી, ગુરૂમહારાજની સ્થાપના કરીને સામાયિક કરે. ૨૩૧.

સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના કર્યા શિવાય સામાયિકાદિ કોઈ પણ ધર્મકરણી થઇ શકે નહીં. અહીં કોઇ પ્રશ્ન કરે કે-' શું શ્રાવકને પણ આગમમાં સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના કરવાની કહી છે ?' તેને ઉત્તર આપે છે કેઃ—

' સાંભળ! આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કહેલ છે-ગુરૂનાં વિરહમાં સ્થાપના સ્થાપે, તે ગુરૂના ઉપદેશને-આદેશને બતાવવા માટે સમજવી. તે સ્થાપના જેમ જિનેશ્વરના વિરહમાં કરેલી જિનબિંબની સેવના આમંત્રણાદિ સફળ થાય છે તેમ સફળ સમજવી.'

યતિ સંબંધી સામાયિકના પ્રસ્તાવમાં મંદન્ત શબ્દની વ્યાખ્યા કરતાં ભાષ્યકારે ગુરૂના વિરહમાં સાધુને સ્થાપના કરવાનું કહ્યું છે; શ્રાવક માટે કહેલ નથી. એમ જો કોઈ કહે તો તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે-' સામાયિક ઉચ્ચરતો શ્રાવક પણ

ભદન્ત શબ્દ કહે છે કે નહીં ? જો કહે છે તો સાધુની જેમ તે પણ સ્થાપનાચાર્યની સ્થાપના કરે. ન્યાય બંને જગ્યાએ સરખો જ હોય. સ્થાપના વિના તો માત્ર અરિહંતજ સામાયિક ઉચ્ચરે, બીજો ઉચ્ચરી શકે નહીં. આ પ્રમાણે આ ગ્રંથની વૃત્તિથી વિશેષ હકીકત સમજવી. '

હવે સાધુ છતાં શ્રાવકે સામાયિક ઘરે કર્યું હોય તો પછી સાધુસમીપે જઇને શું વિધિ કરે ? તે કહે છેઃ—

સાધુની સાક્ષીએ ફરીને સામાયિક કરે. તેમાં ઈર્યાવહી પડિક્કમે. ગમણાગમણે આળોવે અને આચાર્યાદિકને વંદન કરે પછી સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરે અને આવશ્યકને અવસરે આવશ્યક પણ કરે. ૨૩૨. શ્રાવક કાંઈ કાર્ય હોય તો સામાયિક પૂર્ણ થયે પારીને જાય. વળી કાર્ય કરી આવીને પાછો સામાયિક કરે. એ પ્રમાણે વારંવાર સામાયિક કરીને તેમાં વધારે કાળ વ્યતીત કરે. શાસ્ત્રકાર તેનું ફળ કહે છેઃ—

જેટલા કાળ સુધી શ્રાવક સામાયિક કરે–સામાયિકમાં જેટલો કાળ વ્યતીત કરે તેટલા કાળ સુધી તેને સાધુસમાન જાણવો. ૨૩૩.

આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં પણ કહ્યું છે કે-" જે કારણ માટે સામાયિક કરતો સતો શ્રાવક સાધુસમાન થાય છે તેથી તે કારણ માટે બહુ વાર સામાયિક કરવું. જીવ બહુ વખત અનેક પ્રકારના અર્થમાં પ્રમાદની બહુલતાવાળો હોય છે, તેથી જેમ બને તેમ પ્રમાદને નિવારીને જેટલી વખત બની શકે તેટલી વખત સામાયિક કરવું. "

આ પ્રમાણે શ્રાવક સંબંધી સામાયિકનું મહત્વ બતાવવાથી સાધુ સંબંધી સામાયિકના વિષયમાં કોઇ ગૌણ બુદ્ધિ ધારણ ન કરે, તેટલા માટે કહે છે કેઃ—

સાવદ્ય યોગના પરિવર્જનને માટે પ્રતિપૂર્ણ એવું સામાયિક (મુનિનું યાવજ્જિવીતનું) પ્રશસ્ત અને પવિત્ર છે. શ્રાવકધર્મ કરતાં તે પ્રધાન છે-શ્રેષ્ઠ છે, તેથી વિબુધ (વિદ્વાન) જનોએ આત્મોપકારક એવું સામાયિક પરાર્થે એટલે મોક્ષાર્થે અવશ્ય અંગીકાર કરવું; સુરલોકાદિની પ્રાપ્તિની ઇચ્છાએ ન કરવું. આમ કહેવાવડે નિયાણાનો પરિહાર કર્યો છે. ૨૩૪.

પ્રસંગાગત સાધુસામાયિકની શ્રેષ્ઠતા જણાવી. હવે કર્યું છે સામાયિક જેણે એવો શ્રાવક પ્રતિક્રમણને અવસરે પ્રતિક્રમણ કરે તે સંબંધે કહે છેઃ—

સમ્યક્‌ત્વાદિકના અર્થાત અણુવ્રત વિગેરેના કુલ ૧૨૪ અતિચારની વિશુદ્ધિને કરનારૂં ષડ્‌વિધ આવશ્યક પૂર્વાચાર્ય-પરંપરાથી આવેલું જરૂર કરવું. નિરતિચારપણે વ્રત પાળનારાએ પણ આવશ્યક ત્રીજા વૈદ્યના ઔષધ જેવું લાભકારક હોવાથી અવશ્ય કરવું. ભદ્રક જીવોએ પણ અભ્યાસને માટે હરરોજ બે ટંક આવશ્યક કરવું; શ્રાવકેજ કરવું એમ સમજવું નહીં. જે મનુષ્ય ત્રસ અને સ્થાવર એવા સર્વ જીવોને વિષે સમભાવે વર્તે તેનેજ સામાયિક હોય એમ કેવળી ભગવંતે કહ્યું છે. ૨૩૫-૩૬.

અહીં કોઇ પ્રશ્ન કરે કે-' દેશવિરતિપણું જેણે લીધું નથી તેને પ્રતિક્રમણ કરવાનું શું કામ ? કેમકે ગામ વિના ગામની સીમા શેની હોય ? ' તેને કહે છે કે-' અતિચારોનુંજ પ્રતિક્રમણ નથી, પરંતુ પ્રતિક્રમણ કરવાના ચાર કારણો કહેલા છે. યતઃ

पडिसिद्धाणं करणे, किच्चाणमकरणे (य) पडिक्कमणं ।
असद्दहणे य तहा, विवरीयपरुवणाए य ॥ २३७ ॥

"પ્રતિષિદ્ધ એટલે જાણ્યો છે યથાવસ્થિત ભવસ્વભાવ જેણે એવા શ્રાવકે પરતીર્થમાં ગમન ન કરવું, દુરંત એવા કષાયોને રોકવા, સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતાદિ આશ્રવો વર્જવા, મધુ-મદ્યાદિનો પરિભોગ તજવો ઈત્યાદિ જે જે બાબતનો નિષેધ કરેલો છે તે કરી હોય તેનું, તથા શાસ્ત્રોક્ત શ્રાવકાચાર-નવ-કારના સ્મરણવડે જાગવું વિગેરે ન કર્યું હોય તેનું, જિનોક્ત-ભાવોની અશ્રદ્ધા કરી હોય તેનું તથા વિપરીત પ્રરૂપણા કરી હોય-કોઈપણ વસ્તુ એકાંતે નિત્ય અથવા અનિત્ય કહી હોય-દ્રવ્યજ છે અથવા પર્યાયજ છે એમ કહ્યું હોય ઈત્યાદિકનું-એમ ચાર બાબતનું પ્રતિક્રમણ સમજવું. ૨૩૭.

પૂર્વોક્ત અર્થને સૂત્રકાર સવિશેષપણે કહે છેઃ—

જે કાંઈ અનવદ્ય આચારણા હોય, ગીતાર્થોને સુસંમત હોય અને આચાર્યોની ઉપદેશેલી હોય અને અનુયોગમાં દેખાતી હોય તો તે કરવા યોગ્ય છે. ૨૩૮.

શ્રી અનુયોગદ્વારમાં કહેલ વચનો કહે છેઃ—

'સાધુઓએ અને શ્રાવકોએ-ઉપલક્ષણથી સાધ્વીઓએ અને શ્રાવિકાઓએ અવશ્ય કરવા યોગ્ય હોવાથી જ આવશ્યક કહેલ છે. તેથી તે આવશ્યક તેમણે (ચતુર્વિધ સંઘે) અહોનિશ બે વખત-બે સંધ્યાએ અવશ્ય કરવાં.' ૨૩૯.

અનુયોગદ્વારમાં કહેલા આવશ્યકનાજ પર્યાયનામો કહે છે.

૧. આવશ્યક. ૨. અવશ્યકરણીય. ૩. ધ્રુવ ૪. નિગ્રહ. ૫. વિશોધિ. ૬. અધ્યયનષટ્ક. ૭. વર્ગ. ૮. ન્યાય. ૯. આરાધના ને ૧૦. માર્ગ.

આ પ્રમાણે દશ નામો છે. તેમાંના પ્રથમ આવશ્યક નામની વ્યાખ્યા કરે છે—અવશ્ય કરવા યોગ્ય હોવાથી **આવશ્યક** કહેવાય છે. અથવા તે મર્યાદા ને અભિવિધિવડે ગુણોને આત્માને વશ કરનાર છે. અથવા આત્માને જ્ઞાનાદિ ગુણો અવશ્ય સંપાદન કરી આપે છે, તેથી આવશ્યક કહીએ. અથવા આત્માને ગુણ સાન્નિધ્ય—ગુણની સમીપતા કરે છે તેથી **આવાસક** કહીએ. અથવા જેમ વસ્ત્રને ધૂપાદિવડે વાસિત—સુગંધિત કરવામાં આવે છે તેમ આત્માને ગુણોથી વાસિત કરે છે, ભાવિત કરે છે, રંજીત કરે છે તેથી **આવાસિત** કહીએ. આ પહેલા પર્યાય નામની વ્યાખ્યા કહી.

હવે બીજા પર્યાય નામોની વ્યાખ્યા કહે છેઃ—

મુમુક્ષુઓએ અવશ્ય કરવા યોગ્ય હોવાથી **અવશ્ય કરણીય** કહીએ. ૨. અર્થથી ધ્રુવ—શાશ્વત હોવાથી **ધ્રુવ** કહીએ. ૩. ઇંદ્રિયો ને કષાયાદિ ભાવશત્રુઓનો તેનાથી નિગ્રહ થાય છે તેથી **નિગ્રહ** કહીએ. ૪. અન્ય આચાર્યો તો પ્રવાહવડે અનાદિ હોવાથી ધ્રુવ એવા જે કર્મ તેનો નિગ્રહ કરનાર હોવાથી **ધ્રુવનિગ્રહ** એવું એક પદવાળું પર્યાય નામ કહે છે. ૪. કર્મથી મલિન એવા આત્માની વિશુદ્ધિ કરનાર હોવાથી—તેના હેતુભૂત હોવાથી **વિશુદ્ધિ** કહીએ. ૫. સામાયિકાદિ છ અધ્યયનાત્મક હોવાથી **અધ્યયનષટ્ક** કહીએ. ૬. દ્વરથીજ રાગાદિ દોષો તેનાથી પરિહરાય છે તેથી **વર્ગ** કહીએ. ૭. અન્યાચાર્યો ષડ્ અધ્યયનના

સમૂહરૂપ હોવાથી **અધ્યયનષડ્વર્ગ** એવું એક પદવાળું પર્યાય નામ કહે છે. ૭. વાંછિત અર્થની સિદ્ધિ કરવાનો સમ્યક્ ઉપાય હોવાથી **ન્યાય** કહીએ અથવા જીવ અને કર્મના સંબંધને દૂર કરવારૂપ ન્યાય કરનાર હોવાથી **ન્યાય** કહીએ. ૮. મોક્ષસાધનનો હેતુ હોવાથી **આરાધના** કહીએ. ૯ અને મોક્ષપુરને પમાડનાર હોવાથી **માર્ગ** કહીએ. ૧૦. આ પ્રમાણે દશે પર્યાયના અર્થ સમજવા.

હવે પ્રતિક્રમણ કરવાના સ્થાન કહે છેઃ—

તે આવશ્યક પાંચ પ્રકારનું દૈવસિક વિગેરે છે. તેનો વિસ્તાર આ ગ્રંથની વૃત્તિથી જાણવો. તે આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) પોસહશાળાએ, પોતાને ઘરે, જિનમંદિરે અથવા જ્યાં મુનિરાજ બિરાજતા હોય ત્યાં તેમના ચરણ પાસે કરવું. ૨૪૧.

આવશ્યક સંબંધી શેષ વિધિ કહે છેઃ—

આવશ્યક કરતો સતો શ્રાવક અલ્પ પણ આર્ત્તધ્યાન ન કરે. (સ્વલ્પનું અશકય પરિહારપણું હોવાથી તેનો પણ મિચ્છામિદુક્કડ આપે.) સૂત્રાર્થમાં-વિશેષે કરીને અતિચારમાં-અતિચારના સ્થાનોમાં ઉપયોગયુક્ત રહીને આવશ્યક કરે. ૨૪૨.

ઇતિ દ્વાર ૧૯ મું સમાપ્ત.

હવે યતિ વિશ્રામણા દ્વારને પડતું મૂકીને અનેક ગુણના હેતુભૂત હોવાથી તેનું પ્રાધાન્યપણું બતાવવા માટે આવશ્યક દ્વાર પછી સજ્ઝાય (સ્વાધ્યાય) દ્વાર કહે છે. સ્વાધ્યાયની પ્રાધાન્યતા માટે કહેલ છે કેઃ—

' સ્વાધ્યાયવડે કરીને સર્વ પરમાર્થભૂત પ્રશસ્ત ધ્યાન ધ્યાય. સજ્ઝાયમાં વર્તતાં ક્ષણે ક્ષણે વૈરાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય. વળી

સ્વાધ્યાયમાં ઉપયુક્ત સતો જીવ અસંખ્યાત ભવોના સંચિત કરેલા કર્મો ક્ષણે ક્ષણે ખપાવે અને નવા ન બાંધે, તેથી તેનું પ્રાધાન્યપણું કહેલું છે.

હવે આવશ્યક કર્યા પછી પોતપોતાની બુદ્ધિ ને અભ્યાસ અનુસાર પૂર્વે ભણેલા કર્મગ્રંથાદિનું પરાવર્તન કરે. અથવા શીલાંગરથ અને નમસ્કારાવળી (અનાનુપૂર્વી) ગણવારૂપ સ્વાધ્યાય કરે. પછી જ્ઞાનાદિ ગુણગણરૂપ મણિના સમુદ્ર તુલ્ય (ગુણસાગર) એવા ગુરૂમહારાજને પોતાને સ્વાધ્યાય કરતાં ન સમજાયા હોય એવા સૂત્રાર્થ પૂછે.

ઇતિ ૨૦ મું દ્વાર સમાપ્ત.

હવે શ્લોકના પૂર્વાર્ધથી યતિવિશ્રામણારૂપ ૨૧ મું દ્વાર વ્યાખ્યાનપૂર્વક કહે છે અને ઉત્તરાર્ધવડે ૨૨ મા ધર્મદેશના દ્વારનો પ્રસ્તાવ કરે છેઃ—

ઉત્સર્ગ માર્ગે સાધુ સંબાધના (પગચંપી વિગેરે) ન કરાવે, અપવાદ માર્ગે સાધુ પાસે કરાવે અને તેના અભાવે તથાવિધ શ્રાવક પાસે કરાવે. સુબાહુના દૃષ્ટાંતને અનુસારે વિશ્રામણા કરીને તેનું ફળ શ્રાવક પણ મેળવે. સુબાહુનું દૃષ્ટાંત ભરતેશ્વરના ચરિત્રાદિકથી જાણવું. એ સુબાહુકુમારે તે ભવમાં ૫૦૦ મુનિની વૈયાવચ્ચ કરી હતી. જેના પુણ્યપ્રભાવે પ્રસ્તુત બાહુબલિના ભવમાં ચક્રવર્તી કરતાં પણ અધિક બળ મેળવ્યું હતું.

જો કે એ ભગવંત મહર્ષિ વિશ્રામણા ન કરાવે, પણ પરિણામની વિશુદ્ધતાથી ક્ષમાશ્રમણની વિશ્રામણા કરનાર શ્રાવક મહાનિર્જરા કરે અને વિનયગુણની પ્રાપ્તિ કરે. તેથી યથાયોગ્ય વિશ્રામણા કરીને શ્રાવક બીજું કાંઇ પણ કાર્ય–સુખસંયમયાત્રાદિ

પૂછીને સામાયિક પારી પોતાને ઘરે જાય અને ઘરે જઇ પરિવારને એકત્ર કરીને ધર્મદેશના આપે. ૨૪૪.

કોની પાસે ધર્મદેશના આપે ? તે કહે છેઃ—

ભાર્યા, પુત્રો, પૌત્રો, પુત્રીઓ, વહુરૂઓ, બંધુવર્ગ, સેવકો, મિત્રો, પ્રેષ્યો (બહાર મોકલવાના નોકરો)–એ સર્વ આરંભમાં પ્રવૃત્તિવાળા હોય. તેઓ સર્વજ્ઞકથિત ધર્મ ઉપાશ્રયાદિકમાં મુનિરાજ પાસે જઇને સાંભળી ન શકે, તેથી પોતે ઘરે આવીને તેમને ધર્મ સંબંધી ઉપદેશ સંભળાવે ૨૪૫-૪૬.

ઉપરની ગાથામાં જણાવેલા સ્ત્રી પુત્ર પરિવારાદિ આરંભાદિ કાર્યમાં–પૃથ્વીકાયાદિકના ઉપમર્દનમાં, સાર્થકમાં અને અનર્થકમાં અહર્નિશ તત્પર–આસક્ત હોય. તેમાં યતના પણ કરતા હોય કે ન હોય. તેઓ જો જીવદયાપ્રધાન સર્વજ્ઞપ્રણીત ધર્મ ન સાંભળે તો તેનો પ્રમાદ વૃદ્ધિ પામ્યા કરે અને ગાઢ પ્રમાદવાળા થવાથી ક્ષણમાત્ર પણ ધર્મ સાંભળવા જઇ શકે નહીં, તેથી તેને સમકિતમૂળ શ્રાવક ધર્મ યોગ્યતા પ્રમાણે સંભળાવે–સમજાવે. વિશેષે કરીને સર્વત્ર જયણા પાળવાનો ઉપદેશ આપે. આ પ્રમાણે કરવાથી તેઓ કાંઇક ધર્મ પાળવામાં તત્પર થાય, જયણા પાળતા થાય, ધર્મશ્રવણ કરવાની ઇચ્છાવાળા થાય, માટે શ્રાવક ઘરે જઇને જરૂર તેઓને એકઠા કરી ધર્મ સંભળાવે.

અહીં કોઇ પૂછે કે–' જો શ્રાવક તે પ્રમાણે ઉપદેશ ન આપે તો તેને શું દોષ લાગે ? ' તેના ઉત્તરમાં કહે છે કેઃ—

' શ્રાવક સર્વજ્ઞપ્રણીત ધર્મ જો પોતાના સ્ત્રી–પુત્રાદિકને ન સંભળાવે–ન સમજાવે તો આ લોકમાં ને પરલોકમાં તેના દોષવડે લિપ્ત થાય-લેપાય. ૨૪૭. અર્થાત્ આ લોકમાં તે બધા

કહ્યું છે કે–' જેમ કુળવધૂને વેશ્યાના ગૃહમાં ગમન કરવું તે વિરૂદ્ધ છે, તેમ શ્રાવક શ્રાવિકાને કુતીર્થગમન પણ વિરૂદ્ધ છે. લોકો વેશ્યાને ઘરે જવા આવવાથી કુળવધૂના શીલપણામાં શંકા કરે છે, તેમ શ્રાવકના કુતીર્થગમનથી તેના સમ્યક્ત્વમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય છે. વળી જૈનધર્મમાં કુશળ એવા સુશ્રાવક પણ અહીં આવે છે. તેથી આ શૈવાદિ ધર્મ પણ શ્રેષ્ઠ જણાય છે, એમ ધારીને તેના ભક્તો તે ધર્મમાં સ્થિર થાય છે. તેટલા માટે ત્યાં જનાર શ્રાવક તેમના મિથ્યાત્વને પુષ્ટ કરે છે અને પોતાના બોધિબીજને હણે છે એમ કહેલ છે.'

હવે સ્વદર્શનીયમાં પણ પરિચય ન કરવા યોગ્ય છે તે બતાવે છે—જ્ઞાનાદિ પાંચ પ્રકારના આચારથી ભ્રષ્ટ થયેલા હોય તે ભ્રષ્ટાચારી કહેવાય છે. તેના પાર્શ્વસ્થ, અવસન્ન, કુશીલ, સંસક્ત ને યથાચ્છંદ–એ પાંચ પ્રકાર સમયપ્રસિદ્ધ છે. તેનું સ્વરૂપ ગુરૂવંદનભાષ્યાદિકથી જાણવું. એમનો પરિચય, એની સાથે આલાપ સંલાપ અને તેમને સુખશાતાનો પ્રશ્ન–તે અકીર્તિ વિગેરેના હેતુભૂત હોવાથી વર્જવા યોગ્ય છે. કહ્યું છે કે–' પાર્શ્વસ્થાદિકને વાંદનારની કીર્તિ થતી નથી–અપકીર્તિ થાય છે. નિર્જરા થતી નથી, માત્ર કાયક્લેશજ થાય છે અને કર્મબંધ થાય છે.'

તથા અવિરતસંજ્મીના સ્થાનમાં ગમનાગમન ન કરવું કે જેથી તેની સાથે આલાપ સંલાપ, પ્રીતિ કે પ્રણય (સ્નેહ) થાય. જો આલાપાદિ થાય તો દાક્ષિણ્યતા થાય, દાક્ષિણ્ય થવાથી ઉચિત કાર્યની પ્રતિપત્તિ કરવાપણું થાય અને તેથી વારંવાર તેનો પરિચય કરવાપણું થાય અને એમ કરવાથી સમ્યક્ત્વમાં દૂષણ લાગે, સમ્યક્ત્વમાં દૂષણ લાગવાથી જિનેશ્વરકથિત ધર્મ નાશ

પામે અને જિનવરના ધર્મ વિના પારાવાર એવો સંસારમહોદધિ તરી શકાય નહીં એટલા માટે પાસસ્થાદિકનો સંસર્ગ વર્જવો,

ઉપર કહેલી વાતને મૂળ ગ્રંથકાર ગાથાવડે પુષ્ટ કરે છેઃ—

'તેમના સંસર્ગના દોષથી સમકિતનો વિનાશ થાય અને સમકિત વિનષ્ટ થયે સતે સર્વ અનુષ્ઠાન નિરર્થક થાય.' ૨૫૬.

અહીં સમકિત અર્હંતપ્રણીત તત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ જાણવું. તેનો પાસથ્થાદિકના પરિચયથી વિનાશ થાય છે એટલુંજ નહીં પણ દેશવિરતિ પણ નાશ પામે છે. સમકિત નાશ પામવાથી આવશ્યકાદિ સર્વ અનુષ્ઠાન–બીજ (વાવ્યા) વિના ખેતી કરવાનો પ્રયાસ નિષ્ફળ જવાની જેમ નિષ્ફળ થાય છે. ૨૫૬.

સર્વ ઉપાધિ વિશુદ્ધ દર્શનવાળા જીવને વિશેષ કર્ત્તવ્યતાપણે તેના લિંગાદિ કહે છે. 'સર્વત્ર ઉચિત કરવું, ગુણ ઉપર અનુરાગ કરવો, જિનવચનપર પ્રીતિ કરવી અને અગુણી ઉપર મધ્યસ્થ રહેવું-એ સમકિતદૃષ્ટિના લિંગ (ચિન્હ) છે.'

આ પ્રમાણે નિરૂપમ સુખના સાધનરૂપ સમકિતરત્નને પામીને આગળ કહેશું તે ઉત્તરગુણની રક્ષાને માટે અનંતર કહેલ જુગટીઆ વિગેરેનો કુસંસર્ગ પ્રયત્નવડે વર્જવો.

હવે અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ તો ચારે ગતિમાં હોય છે, તેથી અણુવ્રતાદિનો ઉપદેશ કરવા માટે કહે છેઃ—

પ્રાણીવધની વિરતિ કરવી, અસત્ય બોલવાનું વર્જવું, અદત્ત ગ્રહણનો ત્યાગ કરવો, પર્વ દિવસોએ બ્રહ્મચર્ય ધારણ કરવું, પરિગ્રહનું પરિમાણ કરવું, રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરવો, દિગ્વ્રતનું પરિમાણ કરવું અને ભોગોપભોગનું પરિમાણ કરવું. ૨૫૭–૫૮.

ઉપર જણાવેલા વ્રતોમાં ભોગોપભોગનું પરિમાણ નિરંતર -પ્રતિદિન ઉપયોગી હોવાથી સૂત્રકારજ તેનું વિશેષ વિવરણ કરે છેઃ—

કર્મથી ખરકર્માદિ-ઇંગાળ કર્માદિ મહાપાપજનક હોવાથી શ્રાવકે અવશ્ય વર્જવા અને ભોજનઆશ્રી આગળ કહેશું તે મદ્ય, મધ, નવનીત (માખણ) વિગેરે જાવજ્જીવ વર્જવા. બાકીના વિવિધ દ્રવ્યોને માટે પરિમાણ કરવું. ૨૫૯-૬૦.

મદ્યાદિનું સ્વરૂપ પૂર્વે કહેલું છે-તેના દોષ કહે છેઃ—

મદ્ય વિરૂપ કરનારું છે, વ્યાધિના પિંડરૂપ છે, સ્વજનથી પરાભવ કરનારૂં છે, કાર્યનો વિનાશ કરનાર છે, દ્વેષ વધારનાર છે, જ્ઞાનનો નાશ કરનાર છે, સ્મૃતિ ને મતિને હરણ કરનાર છે, સજ્જનોનો વિયોગ કરાવનાર છે, કઠોરતા લાવનાર છે, નીચ સેવા કરાવનાર છે, કુળ અને બળને ઘટાડનાર છે, ધર્મ, કામ ને અર્થની હાનિ કરનાર છે. હા ઇતિ ખેદે ! કષ્ટકારી હકીકત છે કે-નિરૂપચયને કરનારા એવા મદ્યપાનના-આ પ્રમાણે સોળ દોષો છે.

મધ માખીઓના મુખની લાળનું બનેલું છે, લાખો જંતુના વિનાશથી થયેલું છે અને નરકગતિને આપનાર છે. એવા મધનું સુજ્ઞજનો કેમ આસ્વાદન કરે ? નજ કરે.

માખણમાં પણ અંતર્મુહૂર્ત્ત પછી ઘણા જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી વિવેકી પુરૂષો તે કેમ ખાય ? નજ ખાય.

ઉપલક્ષણથી માંસને ગ્રહણ કરી તેના દોષ પણ કહે છેઃ—

હિંસાનું મૂળ-હિંસાબીજ થનારૂં, અત્યંત અપવિત્ર, રૌદ્રધ્યાનનું સ્થાન, બીભત્સ (જોતાંજ અનિષ્ટ લાગે તેવું),

રૂધિરથી ભરેલું, કૃમિઓનું ગૃહ, દુર્ગંધીથી વ્યાપ્ત, શુક્ર ને શોણિતથી બનેલું, અત્યંત મલિન અને સજ્જનોએ સદા નિંદેલું, એવા માંસનું રાક્ષસસમાન કોણ માણસ નરકે જવા માટે ભક્ષણ કરે? ઉત્તમ જનો તો તેની સામું પણ ન જુએ.

ઉપર જણાવેલા કારણથી મદ્યાદિ ચાર મહા વિગય તો જાવજ્જીવ વર્જવા યોગ્ય છે. તેમજ પાંચ ઉદુંબરાદિ બાવીશ અભક્ષ્ય તેમાં પણ મુખ્યત્વે અનંતકાય સર્વથા વર્જવા યોગ્ય છે. બાકીના ભક્ષ્ય એવા પણ સચિત્તાદિ વિવિધ પદાર્થોનું શ્રાવક સંખ્યા પરિમાણ કરે એટલે કે અમુક સંખ્યામાં વાપરવી એવો નિયમ કરે. તેમાંના કેટલાક દ્રવ્યો ત્રણ ગાથાવડે ગણાવે છેઃ—

અચિત્ત કે સચિત્ત એવું દાતણ, કેટલીક વસ્તુનું માપ, કેટલીકનો તોલ, કેટલીકની ગણત્રી, ઇક્ષુ (શેરડી)નું પ્રમાણ, અભ્યંગમાં. ઉવ્વલણમાં વસ્તુની સંખ્યા અથવા તોલ, આભરણ, વિલેપન, ગંધ, માલ્ય, વસ્ત્ર, આસનાદિકનું પ્રમાણ, વિગયનું, સચિત્ત અચિત્ત બંને પ્રકારના દ્રવ્યનું સંખ્યાપરિમાણ, શય્યા, યાન, વાહન ઇત્યાદિ સર્વ પદાર્થનું યથાયોગ્ય રીતે પરિમાણ કરે. આની વિસ્તારથી વ્યાખ્યા પોતાની મેળે કરવી. ૨૬૧-૨૬૩.

(ચૌદ નિયમ દરરોજ ધારનાર આ બધું સમજી શકે છે.)

હવે ઉપસંહાર કરતા સતા ઉપદેશ આપે છેઃ—

આ પ્રમાણે તમને ભોગોપભોગ વ્રત સંક્ષેપથી કહ્યું તેનું પરિમાણાદિ જો શાશ્વતસ્થાનની ઇચ્છા હોય તો કરજો. ૨૬૪.

હવે અનર્થદંડ કહે છે તેના ચાર પ્રકાર છે—૧. પ્રમાદાચરિત. ૨. પાપધ્યાન. ૩. હિંસપ્રદાન અને ૪. પાપોપદેશ. તેમાં જળક્રીડા, આંદોલન (હીંચકવું), કુકડા વિગેરેનું યુદ્ધ, ભાજનો

ઉઘાડાં મૂકવા, જુગટું રમવું, વિકથા કરવી ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારે પ્રમાદાચરિત સમજવું. તેમાં જળક્રીડા કરવાથી અપ્કાયની અને પૂરા વિગેરે ત્રસકાયની વિરાધના થાય છે. હીંચકવાથી વાયુકાયની અને કવચિત આત્માની પણ વિરાધના થાય છે. જીવોને વઢાડવાથી તેમનો ઉપઘાત અને ત્રસાદિનો વધ થાય છે. ભાજન ઉઘાડા મૂકવાથી તેમાં માખી ઉંદર વિગેરે પડે છે ને મરણ પામે છે. દ્યૂત (જુગટું) તો ઘણા દોષનું કારણ છે. કહ્યું છે કે-'કુળનું કલંક, સત્યનો પ્રતિપક્ષ(ત્યાગ), ગુરૂજનોને લજ્જા, શૌચને હરનાર (ચોરી કરાવનાર), ધર્મમાં વિઘ્ન કરનાર, દ્રવ્યનો વિનાશ કરનાર, દાનભોગથી વિમુક્ત, માતાપિતા, પુત્ર ને દારા વિગેરેને લુંટનાર એવું દ્યૂત છે.

વળી કહ્યું છે કે:—

જહિં ન ગણિજ્જઇ દેવગુરૂ, જહિં નવિ કજ્જમકજ્જ;
તણુ સંતાવણુ દુગઇ પહુ, નહિં કોઈ જુઈ રમિજ્જ.

આવું અનેક દોષનું સ્થાન હોવાથી દ્યૂત તો અવશ્ય વર્જવું.

હવે વિકથાના ત્યાગ માટે સૂત્રકારજ કહે છેઃ—

સ્ત્રીકથા, ભક્તકથા, દેશકથા, અને રાજજનપદ કથા-આ ચાર પ્રકારની વિકથા ન કરવી. ઉપલક્ષણથી નડ, નટ્ટ, મલ્લ, મુષ્ટિક અને સંગ્રામની કથા પણ ન કરવી. ૨૬૫.

સ્ત્રીકથામાં જાતિ, કુળ, રૂપ ને નેપથ્યરૂપ ચાર પ્રકારની કથા ન કરવી. તેમાં બ્રાહ્મણી વિગેરે કોઇ પણ જાતિની સ્ત્રીની પ્રશંસા કે નિંદા કરવી તે જાતિકથા. તેમાં એમ કહેવું કે-બ્રાહ્મણીને ધિક્કાર છે કે જે પતિના અભાવે જીવે છે, તે કરતાં શુદ્રીનેજ ધન્ય માનું છું કે જે લાખ પતિ કરે પણ નિંદાયજ

નહીં. ઉગ્રાદિ કોઇ પણ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ સ્રીની પ્રશંસા કે નિંદા કરવી તે કુળકથા. તેમાં એમ કહેવું કે–અહો! ચૌલુક્ય વંશની પુત્રીઓનું સાહસ જગમાં અધિક વખાણવા લાયક છે કે જે પ્રેમરહિત હોય છતાં પણ પતિની સાથે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરે છે. અંધ્રદેશ વિગેરેની સ્રીઓના રૂપની જે પ્રશંસા કે નિંદા કરવી તે રૂપકથા. તેમાં એમ કહેવું કે–જુઓ લાટદેશની કન્યા કે જે ચંદ્રવદના, કમળાક્ષી, સારી વાણીવાળી અને પીનઘનસ્તની હોય છે કે જેવી સ્રી દેવોને પણ મળવી દુર્લભ છે. તે સ્રીઓના કચ્છાબંધાદિ નેપથ્ય વેશની જે પ્રશંસા કે નિંદા કરવી તે નેપથ્યકથા જાણવી. તેમાં એમ કહેવું કે–ઔદિચ્યની સ્રીને ધિક્કાર છે કે જે બહુ વસ્રોથી આચ્છાદિત શરીરવાળી હોવાથી જેનું યૌવન યુવાન પુરૂષોના હર્ષને માટે થતું નથી. એ પ્રકારની સ્રીકથા કરવાથી બીજાના મોહને ઉદીરણા, ધર્મનો ઉડ્ડાહ, સૂત્રાર્થની પરિહાણિ, બ્રહ્મવ્રતની ગુપ્તિનો નાશ અને સંગદોષાદિ અનેક પ્રકારનો અલાભ થાય છે.

હવે બીજી **ભક્ત** તે ઓદનાદિ આહાર તેની કથા તે **ભક્તકથા.** તેના આબાધાદિ ચાર પ્રકાર છે. આબાધકથા, નિબાધકથા, આરંભકથા અને નિષ્ઠાનકથા. તેમાં શાકઘૃતાદિ સારાં નરસાં વિગેરેની જે વાત કરવી તે આબાધ કથા. દશ પાંચ પ્રકારના વ્યંજનોના ભેદનું નિરૂપણ કરવું તે નિબાધકથા. બોકડા, તેતર, પાડા વિગેરે પ્રાણીઓના વધ સંબંધી વાત કરવી તે આરંભકથા અને સો, પાંચસો, હજાર, લાખ વિગેરેના અર્થથી થતા ભોજનની વાત કરવી તે નિષ્ઠાનકથા. (દષ્ટાંત તરીકે જામ-સાહેબે ઈંગ્રેજોને પાર્ટી આપી, તેનો તાજમહાલ હોટેલવાળાને

કંટ્રાકટ આપ્યો, એટલે એકેક જણ દીઠ પાંચસો રૂપીઆનો ખર્ચ થયો.) આવી વાત કરીને અન્યને ઉદીરણા કરવી તે ભક્તકથા.

હવે દેશ તે રાજ્ય તેની કથા તે દેશકથા તે પણ છંદ, વિધિ, વિકલ્પ ને નેપથ્યના ભેદથી ચાર પ્રકારની છે. તેમાં અમુક દેશમાં મામાની પુત્રી તે ઓપણે થાય છે અને બીજા દેશમા બહેન ગણાય છે ઇત્યાદિ કથા કરવી તે છંદકથા. ભોજનવિવરણ, ભૂમિગમન સંબંધી વાત કરવી કે અમુક દેશમાં પ્રથમ ભોજન કરાવે છે પછી વિવાહનો વિધિ ચોરી વિગેરે થાય છે તે વિધિકથા, અમુક દેશમાં અમુક ધાન્ય થાય છે, અમુકમાં અમુક થાય છે. વાવ, કુવા, નદીઓ આવા આવા પ્રકારનાં છે અને તેના પાણીની સરણીઓથી આમ ધાન્ય નિપજાવવામાં આવે છે. ઘરને દેવાલય વિગેરે આવાં આવાં હોય છે ને આમ બંધાય છે. ગામ, નગરાદિનો નિવેશ આ પ્રમાણે કરાય છે ઇત્યાદિ વિકલ્પકથા અને દરેક દેશની સ્ત્રીઓના અને પુરૂષોના સ્વાભાવિક અને પર્વદિવસોના પહેરવેશ આવા આવા હોય છે ઇત્યાદિ વાત કરવી તે નેપથ્યકથા. આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારની દેશકથા જાણવી.

હવે રાજાની કથા તે રાજકથા. તે પણ નરેંદ્ર નિર્ગમાદિ ભેદવડે ચાર પ્રકારની છે. નિર્ગમ, અતિગમન, બળ અને કોષ-કોષાગાર-તેમાં આજે રાજા આવી ઋદ્ધિ અને વિભૂતિ સાથે નીકળવાના છે એવી વાત કરવી તે નિર્ગમકથા. અમુક રાજા હસ્તીના સ્કંધ ઉપર બેઠા સતો ઉદયાચળમાં સૂર્ય શોભે તેવો શોભે છે અથવા અમરાવતીમાં ઇંદ્ર શોભે તેવો શોભે છે વિગેરે વાતો કરવી તે અતિગમનકથા. આ રાજાને આટલાં

હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ વિગેરે ચતુરંગિણી સેના છે ઇત્યાદિ જુદા જુદા રાજાઓની વાતો કરવી તે બળકથા અને આ રાજાના ભંડારમાં આટલું દ્રવ્ય છે અને એના કોઠારમાં આટલું ધાન્ય છે ઇત્યાદિ વાતો કરવી તે કોષ-કોષ્ઠાગારકથા. આ પ્રમાણે રાજ-કથા ચાર પ્રકારે જાણવી.

જનપદ જે દેશ તેમાં રહેનારા તે જાનપદ કહીએ. તેની કથા તે જાનપદ કથા અથવા જન જે લોકો તેના વ્રજની-સમૂહની કથા તે જનવ્રજકથા તે આ પ્રમાણેઃ-

'આ દેશમાં રૂપવંત, તેજવંત, ધનવંત, દાનવંત એટલા લોકો વસે છે કે સ્વર્ગમાં કે અન્ય દેશમાં તેટલા વસતા નથી.'

હવે **નડ** તે નાટક કરાવનારા તેની **કથા** આ પ્રમાણે-આ નાટક કરાવનાર ઉપાધ્યાય બહુ કુશળ છે. તે રૂપવાન અને ભરતના શાસ્ત્રમાં નિપુણ છે, તે એવું શીખવે છે કે જેથી સાક્ષાત્ મકરકેતુ ન હોય એવા નાટક કરનારા લાગે છે.

હવે **નટ** તે નાટક કરનારા તેની **કથા** આ પ્રમાણે-આ નાટક કરનાર ક્ષણમાં ભૂમિપર નાચે છે, ક્ષણમાં આકાશમાં અધર નાચે છે-એ આકાશમાં ચડતો ને ઉતરતો જાણે ખગેંદ્ર (ગરૂડ અથવા વિદ્યાધર) હોય એવો જણાય છે.

હવે **મલ્લ** જે બાહુવડે લડે છે તેની **કથા** આ પ્રમાણે-આ બરાબર મલ્લ ને પ્રતિમલ્લ મળ્યા છે. આ ઉન્નત સ્કંધવાળા, વિશાળ વક્ષસ્થળવાળા અને દીર્ઘ ભુજાવાળા એવા લડે છે કે જે જોતાં આશ્ચર્ય થાય છે.

હવે **મુષ્ટિવડે** જે પ્રહાર કરે તે મુષ્ટિક-મલ્લ વિશેષ કહીએ તેની **કથા** આ પ્રમાણે-આની ગાત્રયષ્ટિ બહુ ઘન અને

'શુદ્ધ-સારી રીતે ગળેલું જળ ગ્રહણ કરવું. કાષ્ટ ને ધાન્યાદિ પણ શુદ્ધ-નિર્જીવ ગ્રહણ કરવા. ગ્રહણ કર્યા પછી પણ ત્રસજીવોની રક્ષાને અર્થે તેનો વિધિપૂર્વક પરિભોગ કરવો.'

આ જયણાનું ફળ કહે છે-બહુ આરંભના કારણભૂત ગૃહવાસમાં પણ યતનાપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી, જેથી સદ્‌ગતિની પ્રાપ્તિ થાય છે. કહ્યું છે કે-' અવિરાધિત શ્રમણપણાવાળા સાધુની તેમજ તેવા શ્રાવકની ગતિ જઘન્યે પણ સૌધર્મ દેવલોકમાં ત્રિલોકદર્શી પરમાત્માએ કહેલી છે.'

હવે વ્યતિરેકથી કહે છે કે-' સુષ્ઠુ પ્રકારે તપાદિ કરતો સંતો પણ જો જયણારહિત હોય તો તે સિદ્ધિને પામતો નથી અને **સુસઢની** જેમ દુઃખને પામે છે; તો તપરહિત જીવ દુઃખ પામે તેમાં તો શું નવાઈ ? ૨૬૯.

આ પ્રમાણે શ્રાવકનો **ધર્મ** કર્તા કહે છે કે-મેં તમને સંક્ષેપથી કહ્યો, હવે શ્રાવકે જે નવા નવા **અભિગ્રહો** કરવા યોગ્ય છે તે કહું છું. તે તમે સાંભળો. ૨૭૦.

શ્રાવકે ત્રિકાળ-સૂર્યોદયે, મધ્યાન્હે અને અસ્તસમયે ચૈત્ય-વંદન દ્રવ્યભાવપૂજારૂપ કરવા, નમસ્કારસહિતાદિ પ્રત્યાખ્યાન કરવું, પૂર્વે ભણેલું સંભારવું ને નવું થોડું થોડું પણ જરૂર ભણવું. વળી વધારે સાંભળવાનો વખત ન મળે તો ગાથા, અર્ધ ગાથા પણ ગુરૂમુખે સાંભળવી. કારણ કે તે વિશિષ્ટ ફળના હેતુભૂત છે. પોતાના કલ્યાણ વિગેરેની વાત ધર્મ સાંભળનારજ જાણી શકે છે.

વળી દરરોજ અમુક સંખ્યામાં નવકાર ગણવા અથવા અમુક સંખ્યાની ગાથાઓનો સ્વાધ્યાય કરવો.(ગાથાઓ ગણી જવી)

મુનિની વિશ્રામણા(વૈયાવચ્ચ)કરવી. તેમને ઔષધાદિ આપવું, ગ્લાન મુનિની સંભાળ લેવી, તેને નિરાબાધ વાર્તા પૂછવી અને વૈદ્યાદિકની જરૂર હોય તો તેની જોગવાઈ કરી આપવી. મુનિએ લોચ કર્યો હોય ત્યારે અભિગ્રહયુક્ત–નિયમમાં તત્પર એવા શ્રાવકે ઘૃતનું દાન આપવું. ઇત્યાદિ. ૨૭૧–૭૨.

ઉપલક્ષણથી શ્રાવકની દર્શન પ્રતિમાદિ ૧૧ પડિમા વહેવી. તે પણ અભિગ્રહ વિશેષજ છે. તે સંબંધી વિશેષ હકીકત તેના ઇચ્છકે દશાશ્રુતસ્કંધાદિથી જાણી લેવી.

ઉપરની ગાથામાં મુનિને લોચ કર્યો હોય ત્યારે ઘૃતનું દાન આપવાનું કહ્યું તે બીજે કયાંઇ કહ્યું છે કે તમેજ કહો છો? એવી કોઇને કદી શંકા થાય તો તેના નિવારણ માટે પૂર્વાચાર્યપ્રણીત પ્રસ્તુત અર્થને સવિશેષપણે કહેનારી ગાથા કહી છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છેઃ—

' માર્ગથી થાકીને આવેલા, ગ્લાન, આગમના અભ્યાસી એવા મુનિને તેમજ લોચ કર્યો હોય ત્યારે અને મોટી તપસ્યાના ઉત્તરપારણે આપવામાં આવેલું(ઘૃત)બહુ ફળદાયક થાય છે.' ૨૭૩.

હવે અભિગ્રહનું નિગમન કરતા સતા સ્વજનોને ધર્મમાં સ્થિર કરવા માટે મનુષ્યત્વાદિની દુર્લભતા સમજાવવા સારૂ કહે છેઃ–

' હે ભવ્ય ! મેં તને આ અભિગ્રહો સંક્ષેપથી કહ્યા, હવે તું આ સંસારમાં દુર્લભ શું છે? તે સાંભળ.' ૨૭૪. આ વાત આઠ ગાથાવડે કહે છેઃ—

આ પારાવાર એવા સંસારસમુદ્રમાં નીચે બૂડતા ને ઉપર આવતા એવા તેં આ મનુષ્યત્વ ઘણા દુઃખે કરીને જન્મદરિદ્રી નિધાનને પ્રાપ્ત કરે તેમ પ્રાપ્ત કર્યું છે. ૨૭૫

વિશેષાર્થ-લાખો જીવાયોનિમાં પરિભ્રમણ કરવાવડે આ સંસારસમુદ્રનો કીનારો પામવો મુશ્કેલ છે. ચાર ગતિરૂપ જે સંસાર તેમાં પ્રચુર જન્મ જરા મરણાદિ જળ ભરેલું હોવાથી તે સમુદ્ર કહેવાય છે. તેમાં કાંઈક કર્મની લઘુતા થવાથી ત્રસત્વાદિ પામે ત્યારે જીવ ઉંચો આવે અને વળી તથાવિધ ગુરૂતા થાય ત્યારે સ્થાવરાદિપણું પામે એટલે નીચો જાય. આમ વિશિષ્ટ ચૈતન્ય-લક્ષણ જીવપણાથી બૂડતો ને ઉંચે આવતો નરકતિર્યંચાદિના ભવમાં અનેક પ્રકારની અસાતાને અનુભવતો ચોલકાદિ દશ દ્રષ્ટાંત જે પૂર્વે બતાવી ગયા છીએ તેની જેવો અતિ વિષમપણે પ્રાપ્ત કરી શકાય એવો આ પ્રત્યક્ષ મનુષ્યભવ તેં જન્મદરિદ્રી મનુષ્ય જેમ નિધાનને મેળવે તેમ મેળવેલો છે.

હવે તેમાં પણ આર્યદેશાદિની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ છે તે બતાવે છે.

મનુષ્યભવ પામ્યા છતાં પણ દેશ, કુળ, જાતિ, રૂપ, આરોગ્ય સંપત્તિ, વિજ્ઞાન અને સમ્યક્ત્વ-આટલા વાનાં આ ભવ રૂપી ચારક-બંદીખાનામાં પામવા દુર્લભ છે. ૨૭૬.

વિશેષાર્થ-મનુષ્યપણું પામ્યા પછી માગધાદિ (૨૫ાા) આર્યદેશમાં ઉત્પન્ન થવું મુશ્કેલ છે અને આર્યદેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ હોય તેજ ધર્મસાધનને યોગ્ય થઈ શકે છે. તેમાં પણ ઉત્તમ કુળ અને ઉત્તમ જાતિ જે માતા પિતા સંબંધી જુદા જુદા ગણવામાં આવે છે તે પામવા દુર્લભ છે. તેવા કુળો સદાચાર-વાળા હોય છે અને ઉત્તમ જાતિવાન કષ્ટમાં પણ વિકાર પામતા નથી. તથા રૂપ એટલે સ્પષ્ટ પંચેંદ્રિયપણું પામવું દુર્લભ છે. રૂપવાનપણ જો જ્વરાદિ રોગથી પરાભૂત હોય તો વિશિષ્ટ પ્રકારે ધર્મ આરાધન કરી શકતો નથી. તેથી આરોગ્ય સંપદા પામવી

દુર્લભ કહેલ છે. આરોગ્ય મનુષ્ય પણ વિજ્ઞાનરહિત હોય તો કૃત્યાકૃત્યના વિવેચનમાં વિચક્ષણ હોતો નથી. હેયોપાદેય (તજવા યોગ્ય ને કરવા યોગ્ય) સમજવાની બુદ્ધિ તેજ વિજ્ઞાન કહેવાય છે. તેની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે. વિજ્ઞાનયુક્ત જીવ પણ અનાદિ મિથ્યાવાસના વાસિત અંતઃકરણવાળો હોય તો સમકિત પામી શકતો નથી. અર્હત્પ્રણીત તત્ત્વની શ્રદ્ધા તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. તેની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે. અનેક પ્રકારની અસાતાને પ્રાપ્ત કરાવનાર હોવાથી આ સંસાર બંદીખાનારૂપજ છે.

ઉપર જણાવેલી સર્વ સામગ્રી પામ્યા છતાં ચારિત્રસંપ્રાપ્ત, શ્રુતસાગરના પારગામી અને દુઃખનાશક તથા સર્વજ્ઞોપદિષ્ટ ધર્મને યથાર્થ કહેનારા ગુરૂની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે. ૨૭૭.

વિશેષાર્થઃ-મનુષ્યત્વાદિની પ્રાપ્તિ થયા છતાં પણ સદ્ગુણ રહિત હોવાથી, કુશાસ્ત્રના શ્રવણને લીધે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી પ્રાયે ઘણા મનુષ્યો અનેક પ્રકારના કષ્ટને અનુભવીને પાપાનુબંધી પુણ્યના અનુભાવથી સાંસારિક સુખને પામે છે, પણ મિથ્યાત્વાદિવડે કર્મસમૂહ ઉપાર્જન કરવાથી પાછા પૂર્વવત્ ભવસમુદ્રમાં ઉન્મજ્જનનિમજ્જન કર્યા કરે છે. તેથી તેવા જીવોને વિશેષે કરીને સદ્ગુરૂની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, એમ કહેવાની આ ગાથાની મતલબ છે. સદ્ગુરૂ કેવા હોય ? ચારિત્રસંપન્ન-ચરણકરણ ક્રિયાયુક્ત, વળી શ્રુત-અંગાનંગપ્રવિષ્ટ, સામાયિકથી માંડીને લોકબિંદુસાર પર્યંત-તેમાંથી દુષમાદિ કાળને લઇને કેટલાક મુનિરાજને અમુક ભાગની પ્રાપ્તિ થાય છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે-' સર્વ નદીઓની જેટલી રેતી અને સર્વ સમુદ્રનું જેટલું જળ-તે કરતાં પણ અધિક એક સૂત્રનો અર્થ હોય છે.'

આ પ્રમાણે શ્રુત અતિ વિશાળ હોવાથી તેમજ ઉત્સર્ગ અપવાદાદિવડે અતિ ગંભીર હોવાથી સાગરરૂપ કહેવાય છે. તેના પાર પામેલા એટલે સમયાનુસારી સૂત્રાર્થના ધારક અને તીર્થંકર ગણધરાદિએ કહેલા શ્રુતચારિત્રરૂપ ધર્મને યથોપદિષ્ટ-એમ કહેલ છે તે રીતેજ કહેનારા અને તેથી સ્વપર દુઃખના નાશક-સ્થવિરકલ્પી મુનિને સ્વપર તારક કહેલ છે. એવા સદ્‌ગુરૂ મળવા તે દુર્લભ છે.

શુદ્ધ ધર્મના દાતાર એવા ગુરૂ માતાપિતાતુલ્ય છે. આ ભવાર્ણવમાં બૂડતા એવા જીવોને એવા ગુરૂની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે ૨૭૮.

વિશેષાર્થ-અસદાગ્રહ વિનાના શુદ્ધ ધર્મના દાતા-પૂર્વે કહી ગયા પ્રમાણે આજ્ઞા અને શિક્ષાના આપનારા આચાર્ય રૂપ ગુરૂ તેને સર્વ સુખના હેતુ હોવાથી માતાની જેવા, તેમજ સર્વ સુખના સંપાદન કરી આપનારા હોવાથી પિતાની જેવા કહ્યા છે, તેવા ગુરૂ મળવા દુર્લભ છે. આ ગાથામાં ગુરૂને માતા-પિતાની ઉપમા આપી છે તે એમના વિના અન્ય કોઈ આ પ્રાણીને ખરૂં હિત કરનાર નથી એમ સૂચવવા માટે છે; બાકી ગુરૂનો ઉપકાર તો અપાર છે. તેને માતાપિતાની ઉપમા ઘટિત નથી. આ ભયંકર સંસારરૂપ કૂપમાંથી ઉદ્ધાર કરવાને ગુરૂવિના અન્યનું સામર્થ્ય નથી. શ્રી સિંદુર પ્રકરમાં કહ્યું છે કેઃ—

પિતા, માતા, ભ્રાતા, પ્રિય સ્ત્રી, પુત્રોનો સમૂહ, મિત્ર, સ્વામી અને મદવાળા હાથી ઘોડા રથ અને પદાતિનો પરિકર-આ સર્વે આ પ્રાણીને નરકરૂપી કૂપમાં પડતાં રક્ષણ કરે-બચાવે-ન પડવા દે તેવા નથી-તેવા સામર્થ્યવાળા નથી; એવા સામ-

ર્થવાળા તો એક ધર્માધર્મને પ્રગટ કરનાર ગુરૂમહારાજજ છે.'

આ હુંડા અવસર્પિણી ને ભસ્મરાશિ ગ્રહાદિના યોગથી સચ્ચારિત્રી મનુષ્યોજ આ કાળમાં સ્વલ્પ હોય છે. કહ્યું છે કે-'આ કાળમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં કલહના કરનારા, ડમરના કરનારા, અસમાધિના ઉપજાવનારા અને અનિવૃત્તિના કરનારા એવા સાધુઓ ઘણા હોય છે. તેમાં સ્વલ્પજ ખરા શ્રમણો હોય છે, બાકી તો માત્ર મુંડજ હોય છે. ૧. એવા સ્વલ્પ શ્રમણોમાં પણ સૂત્રાર્થના નિષ્ણાત (પારગામી) અને અનેક ગુણમણિના ધારક સમુદ્ર જેવા સુગુરૂ તો અતિશય દુઃપ્રાપ્ય છે.

એવા દુર્લભ સદ્દગુરૂને પામ્યા છતાં પણ જે મનુષ્યો સર્વ પ્રકારના સુખને આપનાર ધર્મ તેમની પાસે જઇને સાંભળતા નથી તેઓ અંધ તુલ્યજ છે. ૨૭૯.

વિશેષાર્થ-મનુષ્યત્વાદિનો લાભ થયા બાદ ગુણયુક્ત ગુરૂની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે. તે પામ્યા છતાં આ ભવ ને પરભવના સર્વ પ્રકારના સુખને આપનાર અને કષ્ટમાત્રને દૂર કરનાર એવા ધર્મનું શ્રવણ અર્થાત્ આગમાદિકનું શ્રવણ આળસ્યાદિક દોષથી હણાયેલા જે પ્રાણીઓ કરતા નથી તેને હિતાહિતનું વિવેચન કરનાર જ્ઞાનચક્ષુ વિનાના હોવાથી અંધજ સમજવા. કહ્યું છે કેઃ—

'જિનવચનરૂપ ચક્ષુ વિનાના મનુષ્યો નિપુણતાથી એટલે સારી રીતે સુદેવને દેવ તરીકે જાણી શકતા નથી, અદેવને અદેવ તરીકે જાણી શકતા નથી, અકલંક એવા સુગુરૂને કે દોષવાળા કુગુરૂને જાણી શકતા નથી, ધર્મને કે અધર્મને ઓળખી શકતા નથી, ગુણવાનને કે નિર્ગુણીને પીછાણી શકતા નથી, કૃત્યને

કે અકૃત્યને જાણી શકતા નથી, હિતને કે અહિતને સમજી શકતા નથી.' આ અર્થનેજ દ્દષ્ટાંતપુરઃસર કહે છેઃ—

'હા ઇતિ ખેદે ! જે જિનાગમને સાંભળતા નથી તેવા અજ્ઞાનમોહાંધ પ્રાણીઓ રત્નના ઢગલાને છોડી દઇને કાચનાં ખંડને ગ્રહણ કરે છે.' ૨૮૦.

અજ્ઞાન-તે હિતને ન સમજવું અને મોહ તે પુત્ર કલત્રાદિમાં ગાઢ પ્રતિબંધ રાખવો, તેનાવડે વિવેકચક્ષુ આવૃત થઈ જવાથી-ઢંકાઈ જવાથી અંધ જેવા અંધ તેને અજ્ઞાનમોહાંધ કહીએ. તેવા જીવો શું કરે છે ? રત્નના સમૂહને છોડીને કાચનો ટુકડો ગ્રહણ કરે છે.

જે પ્રાણીઓ દુર્લભ એવી ધર્મશ્રુતિ-ધર્મનું શ્રવણ પામીને સદ્દવૃત્ત હોતા નથી, તેઓ અમૃતને મૂકીને વિષનું પાન કરે છે. ૨૮૧. વળી દુર્લભ અને શુદ્ધ એવા જિનેશ્વરોક્ત ધર્મને પામીને તેમાં ઉદ્યમ કરતા નથી તે પ્રાણીઓ પોતાના આત્માનીજ વંચના કરે છે. ૨૮૨.

આગમશ્રવણ કરનારને તો આવો ભાવ દૃઢ થવો જોઇએ કે-' કદી મેરૂ ચલાયમાન થાય, અગ્નિ શીતળ થઈ જાય, સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉગે અને પર્વતની શિલા ઉપર કમળ ઉગે-એવી અસંભાવ્ય હકીકત કદી સંભવે; પરંતુ સર્વજ્ઞોએ કેવળ-જ્ઞાનવડે દીઠેલું મિથ્યા થાય નહીં.'

આવું શ્રદ્ધાન સ્વબુદ્ધિવડે જે કરતા નથી, તે કટુકાદિ અશુભ રસવિનાના બીજા સાધારણ મિષ્ટ દ્રવ્યની વાત તો બાજુ રહો, પરંતુ સહજમાં અમર થઈ જવાય એવા અમૃતને પણ તજી દઇને વિષનું પાન કરે છે.

અહીં પરમ સુખના (મોક્ષના)હેતુભૂત હોવાથી સમકિતનેજ અમૃત તુલ્ય સમજવું. કહ્યું છે કે–' સમકિત પ્રાપ્ત કર્યે સતે નરક ને તિર્યંચગતિના દ્વાર તો બંધજ થાય છે અને સ્વાધીન એવા દેવસંબંધી અને મોક્ષસંબંધી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વવાળા જીવો કલ્યાણની પરંપરાને પામે છે. કારણ કે સમકિત દર્શનરૂપી રત્નને તુલ્ય સુરાસુરલોકમાં બીજી કોઈ વસ્તુ નથી.

આવા સમકિતને તજી દેનાર પ્રાણી તુરૂમણિદત્તની જેમ આ ભવમાં જ મિથ્યાત્વમોહિત મન થવાથી અને સાધુ ઉપર પ્રદ્વેષ કરવાથી મહા દારૂણ વિપાકને પામે છે. તેથી એટલે દારૂણ દુઃખને આપનાર હોવાથી મિથ્યાત્વને વિષરૂપ કહ્યું છે.

હવે અતિ દુર્લભ એવી શ્રદ્ધાને પામ્યા છતાં ધર્મ સદ્દહ્યા છતાં જે તેના આરાધનમાં ઉદ્યમ કરતા નથી, જિનોક્ત એવા દેશવિરતિ કે સર્વવિરતિરૂપ ધર્મને આચરતા નથી તેઓ પોતાના આત્માને જ ઠગે છે. અહીં એ ભાવના છે કે–પ્રભૂત ભાગ્યના સમૂહથી પ્રાપ્ત થયેલી એવી દુર્લભ સર્વ સામગ્રીનો સદ્‌ભાવ છતાં જે ક્રિયા કરવાના આળસુ મનુષ્યો વિષમ એવા વિષ સમાન વિષયસુખના લવની ઇચ્છાને લઈને અનંત શિવસુખરૂપ સુધારસના સ્વાદથી પોતાના આત્માને પરાઙ્‌મુખ રાખે છે. તેણે પોતાના આત્માને જ ઠગ્યો છે એમ સમજવું. કહ્યું છે કે–'જે પ્રાણી પોતાના મનુષ્યભવને ઇંદ્રિયાર્થપણામાં ગુમાવે છે તે લોહના ખીલાને માટે સમુદ્રમાં વહાણને તોડે છે, દોરાને માટે વૈડુર્ય મણિના હારને તોડે છે અને ભસ્મને માટે શુદ્ધ ચંદનને બાળે છે' એમ સમજવું.

ઉપર પ્રમાણે ઉપદેશ આપવાવડે પોતાના સ્વજનોને ધર્મમાં સ્થિર કરવા.

હવે કર્ત્તા ધર્મનેજ ઉપમાઓવડે સ્તવતા સતા ચાર ગાથા કહે છે:—

જૈનધર્મજ આ લોકમાં અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ છે, કારણ કે તે સ્વર્ગ અને અપવર્ગના સુખરૂપ ફળને આપનાર છે. ૨૮૩. કહ્યું છે કે-સંકલ્પ કરતાં પણ વિશેષ એવા મનુષ્ય સંબંધી દેવ સંબંધી અને નિર્વાણ સંબંધી સુખને સદૈવ આપનાર હોવાથી અને પરતંત્ર વૃત્તિ વિનાનો હોવાથી આ સદ્ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષ અપૂર્વ છે.

અથવા આ ધર્મ સર્વત્ર સુખને આપનાર અપૂર્વ ચિંતામણિ રત્ન જેવો છે. વળી સર્વજ્ઞભાષિત ધર્મ સર્વ પ્રકારના સુખોનું નિધાન છે. ૨૮૪.

કહ્યું છે કે-દેવસમૂહના ઇંદ્રોવડે વંદ્ય અને સર્વકાળ મુનીંદ્રોએ સેવેલો એવો તેમજ સર્વદા ઐહિક ને આમુષ્મિક સુખને આપનારો એવો આ સદ્ધર્મ ચિંતામણિ અપૂર્વજ છે. તેમજ આ ધર્મ અપૂર્વ અને અક્ષય એવા સુખસંદોહને આપનાર હોવાથી અપૂર્વ નિધાન તુલ્ય છે. કહ્યું છે કે-ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, નિરોગી દેહ, અમૃત જેવા ઉજ્વળ ધામમાં નિવાસ, સર્વત્ર અનલ્પ યશનો પ્રસાર, વાસુદેવ ચક્રવર્તીપણાની પ્રાપ્તિ અને સ્વર્ગના તેમજ નિવૃત્તિના સુખનો લાભ-આ પ્રાણીને જે નિરંતર અવિચ્છિન્નપણે પ્રાપ્ત થાય છે તે નિશ્ચે ઉત્તમ એવા ધર્મરૂપ નિધાનનુંજ ફળ છે. એટલે સદ્ધર્મ ઉત્તમ નિધાન તુલ્ય છે.

વળી ધર્મ અપૂર્વ એવો બંધુ છે, સન્મિત્ર છે, પરમ ગુરૂ છે અને મોક્ષમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરનાર અપૂર્વ એવું વાહન છે. ૨૮૫.

ધર્મ સર્વદા હિત કરનાર હોવાથી અપૂર્વ બંધુસમાન છે. કહ્યું છે કે-“ નિઃકૃત્રિમ, સર્વ જનને અનુકૂળ અને સર્વદા અભીષ્ટ અર્થને પ્રાપ્ત કરાવી દેનાર એવો સર્વજ્ઞોદિત ધર્મજ નવીન બંધુતુલ્ય છે એમ તેને જાણનારા-ઓળખનારા કહે છે.”

વળી આ ધર્મ સમસ્ત પ્રકારની આપત્તિનો નિવારનાર અને સમસ્ત પ્રકારની સંપત્તિનો સંપાદક હોવાથી અપૂર્વ સન્મિત્ર-તુલ્ય છે. કહ્યું છે કે-આપત્તિના કલાપને દળી નાખનાર અને નિરંતર સંપત્તિના સંપાદન માટે બદ્ધકક્ષ(તત્પર)તેમજ પરલોકમાં પણ જીવની સાથે જનાર એવો સદ્ધર્મજ અભિનવ મિત્ર છે.

વળી ધર્મ સમ્યગ્ પ્રકારે ઉપાસના કર્યો સતો પ્રત્યેક-બુદ્ધાદિને જાતિસ્મરણાદિકથી તત્ત્વબોધજનક હોવાથી પ્રકૃષ્ટ ગુરૂસમાન છે. કહ્યું છે કે-સમ્યગ્ પ્રકારે પામેલો ધર્મ પ્રાણીઓને જન્માંતરમાં પણ સ્ફુટપણે નિશ્ચળ બોધને પ્રાપ્ત કરાવનાર હોવાથી પરમગુરૂ તુલ્ય છે. સાંભળીએ છીએ કે પૂર્વે કરેલા અત્યુત્તમ ધર્મના પ્રભાવથી માત્ર બળદ વિગેરેને જોતાંજ કરકંડુ વિગેરે મુનિઓને બોધિની પ્રાપ્તિ થયેલી છે.

વળી મોક્ષમાર્ગે પ્રવૃત્ત થયેલા જીવોને ધર્મ પરમ-પ્રધાન થોડાં કાળમાં નિર્વૃત્તિપુરીએ પહોંચાડનાર હોવાથી અપૂર્વ વાહન તુલ્ય છે. તેને માટે પણ કહ્યું છે કે-કોઇ જગ્યાએ જુદા ભાગ વિના એક કાષ્ટથી બનેલ, અશ્વાદિક જોડ્યા વિના યથેષ્ટ ભૂમિએ લઇ જનાર અને સર્વ પ્રકારના શલ્ય રહિત એવો ધર્મ રૂપ સ્યંદન (વાહન) અપૂર્વ છે. વળી—

ધર્મ દિવ્ય એવું ભાતું છે, ધર્મ રત્નનો સંચય છે અને સુષ્ઠુ પ્રકારે સેવેલો ધર્મ મોક્ષમાર્ગના સાર્થવાહ સમાન છે. ૨૮૬.

. ધર્મ સર્વદા અવિનશ્વર હોવાથી દિવ્ય પ્રધાન એવું પાથેય છે. કહ્યું છે કે–' અહર્નિશ ખાઇ શકાય તેવું, અત્યંત પવિત્ર, સમસ્ત પ્રકારના દોષ વિનાનું, અવ્યય (ખુટે નહીં તેવું), અનર્ઘ્ય (મૂલ્ય ન કરી શકાય તેવું), અને અવિનશ્વર (વિનાશ ન પામે તેવું), અપૂર્વ દિવ્ય પથ્યદન એટલે ભાતું ધર્મજ છે.'

વળી ધર્મ રાજાદિકને આધીન ન હોવાથી દિવ્ય એવા રત્નભંડાર તુલ્ય છે. કહ્યું છે કે–' રાજા લઇ શકે નહીં, ભાઈ ભાગ માગી શકે નહી, ચોર ચોરી શકે નહી, પરાધીન નહી, હાનિ પામે નહી, મનોવાંછિત આપે અને પરલોકમાં સાથે આવે એવા અપૂર્વ રત્નના ભંડાર તુલ્ય ધર્મ છે.'

. વળી સારી રીતે સેવેલો ધર્મ મોક્ષમાર્ગને માટે દિવ્ય સાર્થવાહ છે. કહ્યું છે કે–' અતિ ભયંકર અને અપાર એવી સંસારરૂપ અટવીમાંથી પાર પમાડનાર અને નિર્લોભીપણે સિદ્ધિપુરીએ પહોંચાડનાર એવો ધર્મજ નિશ્ચે અપૂર્વ સાર્થવાહ છે.'

આ પ્રમાણે અનેક ઉપમાઓવડે ધર્મની સ્તુતિ કરીને તે ધર્મનુંજ દષ્ટાંતદ્વારાએ સર્વોત્તમપણું બતાવતા સતા કહે છેઃ—

આ લોકમાં જૈનધર્મ કરતાં અન્ય બીજો કોઇ ધર્મ સારભૂત નથી. તેને માટે જૈનશાસનમાં આ પ્રમાણે દષ્ટાંતો કહેલા છે. ૨૮૭.

લોહ વિગેરે ધાતુઓમાં જેમ સુવર્ણ વિષાપહારીપણા વિગેરે અનેક ગુણવાન્ હોવાથી ઉત્તમ ધાતુ કહેવાય છે તેમ અને દષ્ટિબોધ, અગ્નિસ્તંભાદિ કરનાર અનેક પ્રકારની ઔષધિઓમાં ધાન્યરૂપ ઔષધિજ સકળ પુરૂષાર્થનું સાધન કરવાને સમર્થ એવા મનુષ્યના દેહનું પરિજ્ઞાન કરનાર હોવાથી ઉત્તમ ઔષધિ-

રૂપ ગણાય છે તેમ અને અનેક પ્રકારના દ્રવ્યોના સંચયમાં રત્નનો સંચય કે જેનાવડે પ્રાણી મહર્દ્ધિક ગણાય છે-ઉત્તમ ગણાય છે તેમ જિનોદિત ધર્મ સર્વ ધર્મમાં પ્રધાન શ્રેષ્ઠ છે. ૨૮૮-૮૯.

વળી જેમ સર્વ પ્રકારના ચંદનમાં ગોશીર્ષ (દિવ્ય) ચંદન સુગંધ વિગેરે ગુણોથી શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, સદા ફૂળિત રહેતું હોવાથી સર્વ વનમાં નંદનવન શ્રેષ્ઠ ગણાય છે અને મુનિઓમાં ચોત્રીશ અતિશયવાળા શ્રી જિનેશ્વર શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તેમ સર્વ ધર્મમાં અત્યંત ઉત્તમ જિનેશ્વરનો કહેલો ધર્મ છે. કારણ કે તે ઐહિક આયુષ્મિક સર્વ પ્રકારના સુખોને આપનાર છે અને અહિંસા (દયા) વડે વિભૂષિત છે. અન્ય કોઇપણ ધર્મમાં જિનોક્ત દયા તુલ્ય દયા કહેલી નથી. જૈનધર્મમાંજ તેવી અપૂર્વ દયા કહેલી છે અને તે ધર્મમાંજ તે પળાય છે. ૨૯૦-૨૯૧. આ પ્રમાણે સર્વોત્તમ જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ થયેલી હોવાથી પ્રમાદરૂપ મહાશત્રુને જીવના વાર્યોલ્લાસરૂપ તીક્ષ્ણ ખડ્ગવડે વિદારીને અપ્રમત્તપણે તમારે ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરવો યોગ્ય છે. કહ્યું છે કે-મદ્ય, વિષય, કષાય, નિદ્રા ને વિકથારૂપ પાંચ પ્રકારનો અથવા અજ્ઞાન, સંશયાદિ ભેદથી આઠ પ્રકારનો પ્રમાદ અનાદિ કાળથી આત્માનો સહચારી છે, વળી તેની અકુંઠિત એવી શઠતા પ્રખ્યાત છે. તે પ્રમાદ વિકથા કરાવે છે, ખળ સંગાતે જોડી દે છે, વિષયોમાં તૃપ્તિ માને છે, પ્રમત્તની જેવી ચેષ્ટા કરાવે છે અને ગુણદોષના ભેદને જાણવા દેતો નથી. હિતોપદેશ દેનાર ઉપર ક્રોધ કરાવે છે, જેના પ્રતાપે હિતને જાણતો સતો પણ આ પ્રાણી ધર્મકાર્યમાં સીદાય છે, ધર્મ કરી શકતો નથી. જગતમાં જેટલા દુરાત્મા ગણાય છે તે બધા

તે પ્રમાદના પ્રભાવવડેજ ગણાય છે. તેટલા માટે જ્યાંત્યાંથી પુરૂષાતન એકઠું કરીને એ દુર્જય એવા પ્રમાદરિપુને જીતવાનો પ્રયત્ન કરો. કારણ કે વ્યાધિ અને શત્રુની ઉપેક્ષા કરવી તે સુખને માટે થતી નથી.

પ્રમત્ત અને અપ્રમત્તના ફળનો વિપાક સ્વલ્પ કાળમાં પણ મોટો જણાય છે, તેટલા માટે પ્રમાદને વિદારવાવડે અપ્રમાદી થવાની તાકીદે જરૂર છે.

પ્રમાદને તજીને ધર્મમાં ઉદ્યમ કરવાનું કહ્યું છે, તે ધર્મ બતાવે છે:—

જિનેશ્વરની પૂજા કરવી, યાત્રા કરવી, સાધુ મુનિરાજની પર્યુપાસના કરવી અને દરરોજ ઉદ્યમવાળા ચિત્તે આવશ્યક અને સ્વાધ્યાયમાં પ્રયત્ન કરવો. ૨૯૩. આ સર્વ ધર્મ સમજવો.

હવે પૂજા દરરોજ ત્રણ કાળ અતિ સુગંધી પદાર્થોવડે કરવી. કહ્યું છે કે-' સુગંધી દ્રવ્યના સુંદર વિલેપનવડે, સુગંધી કુસુમોવડે, ધૂપવડે, અખંડ અક્ષતવડે, દીપવડે, નૈવેદ્યવડે, શ્રેષ્ઠ આભૂષણો અને વસ્ત્રોવડે તેમજ અનેક જાતિના ફળોવડે, નાના પ્રકારના વર્ણવાળા સુવર્ણના કળશોવડે અને પ્રાંતે સ્તોત્રો તથા ગીતાદિવડે પૂજ્યપાદ એવા પરમાત્માની દ્રવ્યભાવ પૂજા કરવી તે જીવોને મહાસુખને આપનારી છે, છતાં તેને કોઇ પુણ્યવંત જીવોજ કરે છે.

યાત્રા ત્રણ પ્રકારની છે—અષ્ટાન્હિકાયાત્રા, રથયાત્રા ને તીર્થયાત્રા-પહેલી ચૈત્ર તથા આશ્વિન માસ વિગેરેમાં આવતી છે અઠ્ઠાઇઓ સમજવી.

બીજી પરમાત્માના રથને શ્વેત છત્ર, ચામર, પતાકાઓ-

વડે શુશોભિત કરીને, અનેક પ્રકારના વાજીત્રોવડે આકાશને પૂરી દેતાં, ધવળ મંગળના શબ્દોવડે દિશાઓને બધિર કરી દેતાં, વિવિધ પ્રકારના નરનારીના લલિત એવા હાસ્ય અને સેંકડો માગધજનોના મંગળ શબ્દથી આકાશને વ્યાપ્ત કરતાં, સર્વત્ર અસ્ખળિતપણે શૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, ચતુર્મુખ અને મહામાર્ગોમાં જૈનશાસનની મહાપ્રભાવનાને માટે ફેરવવો તે રથયાત્રા સમજવી. આ રથયાત્રા જેમ સંપ્રતિ રાજાએ કરી હતી તેમ તેના ચરિત્રથી જાણીને કરવી.

ત્રીજી તીર્થયાત્રા–તેમાં જો કે નિશ્ચય નયવડે તો જ્ઞાનાદિ ગુણયુક્ત આત્માનેજ તીર્થ કહીએ, તો પણ વ્યવહારથી તીર્થંકરના જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન અને નિર્વાણકલ્યાણકની ભૂમિ તેમજ વિહારની ભૂમિઓ પણ બહુ ભવ્યજીવોને શુભ ભાવની ઉત્પન્ન કરનારી હોવાથી તેમજ સંસારસમુદ્રમાંથી તારનાર હોવાથી **તીર્થ** કહીએ. તેવા તીર્થની યાત્રા તે તીર્થયાત્રા, અર્થાત્ તે યાત્રા કરવા સારૂ સર્વ સ્વજન તથા સર્વ સાધર્મિકને સાથે લઇ પ્રતિગ્રામ ને પ્રતિનગર વિશિષ્ટ ચૈત્યપરિપાટી કરતાં દર્શનશુદ્ધિને માટે શત્રુંજયાદિ તીર્થે જવું તે તીર્થયાત્રા કહીએ. આ રીતે ત્રણે પ્રકારની યાત્રા સમજીને તે કરવા ઉદ્યમ કરવો.

તથા સાધુ કે જે જ્ઞાનદર્શનાદિવડે મુક્તિમાર્ગના સાધક હોય તેમની પર્યુપાસના કરવી, સેવા કરવી, અભ્યુત્થાનાદિ આઠ પ્રકારનો વિનય કરવો.

વળી આવશ્યક સામાયિકાદિ ષડધ્યયનરૂપ તે બંને સંધ્યાએ કરવું અને સ્વાધ્યાય વાચનાદિ પાંચ પ્રકારનો દરરોજ કરવો.

આ ઉપર બતાવેલાં ધર્મકૃત્યો કરવામાં પ્રતિદિન ઉદ્યમ

કરશે. કહ્યું છે કે-' જે જે રાત્રિઓ જાય છે તે પાછી આવતી નથી; તેમાં જે અધર્મ કરે છે તેની રાત્રિ તો નિષ્ફળજ જાય છે.' ૨૯૩.

હવે ઉપસંહાર કરતા સતા કહે છે:—

આ ભવભ્રમણ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં અલબ્ધપૂર્વ એવી અને અતિ દુર્લભ એવી સર્વ સામગ્રીને પામીને આ સંસારના અસાર, અનિત્ય અને દુરંત એવા સ્નેહને-વિષયાનુરાગને તજીને હે ભવ્ય પ્રાણી! તમે ધર્મને વિષે-તેના ક્રિયાનુષ્ઠાનને વિષે ઉદ્યમ કરો. ૨૯૪.

હવે ધર્મદેશના દ્વારને પૂર્ણ કરીને અન્ય દ્વાર કહે છે:—

આ પ્રમાણે સ્વજનવર્ગને ઉત્તમ ધર્મદેશના આપીને શય્યાસ્થાને જાય. હવે ત્યાં જે વિધિ કરે તે કહે છે. ૨૯૫.

ઇતિ ધર્મદેશના દ્વાર-૨૨.

હવે ત્રેવીશમું વિધિશયન દ્વાર કહે છે:—

ભુવનનાથ જે પરમાત્મા તેમને સંભારીને, ચાર શરણ અંગીકાર કરીને, જે જે જીવોને દુઃખ આપ્યું હોય તેને સંભારીને સર્વ જીવોને ખમાવે. ૨૯૬. પરમાત્માને સંભારીને એટલે નમસ્કાર કરીને અર્થાત્ ચૈત્યવંદન કરીને. અહીં સાત વાર ચૈત્યવંદન કરવાનું જે શાસ્ત્રમાં કહેલું છે તે બતાવે છે:—

૧. સવારના પ્રતિક્રમણમાં. ૨. ચૈત્યગૃહમાં. ૩. ભોજનના પ્રારંભમાં (પચ્ચખ્ખાણ પારતાં). ૪. સંવર (પચ્ચખ્ખાણ) કરતાં. ૫. સાંજના પડિક્કમણમાં. ૬. સુતી વખતે અને ૭. ઉઠતી વખતે. આ પ્રમાણે સાત વખત ચૈત્યવંદન કરવા. મુનિરાજ તો એ પ્રમાણે એક અહોરાત્રમાં સાત કરે. શ્રાવક ત્રણ, પાંચ અથવા

સાત કરે. તે આ પ્રમાણે-બેટંક પ્રતિક્રમણ કરનાર અને ત્રિકાળ-પૂજા કરનાર સાત વાર કરે, એક ટંક પ્રતિક્રમણ કરનાર પાંચ વાર કરે, શેષ શ્રાવકો પણ ત્રણ વાર તો જરૂર કરે.

હવે ચૈત્યવંદન કરીને ચાર શરણ કરે તે કહે છે:—

૧ રાગાદિ દોષોનો સમૂહ જેમનો ક્ષય પામ્યો છે એવા, સર્વજ્ઞ, નિત્ય પૂજિત, યથાર્થવાદી અને શરણ કરવા યોગ્ય અરિહંતનું મને શરણ થાઓ.

૨ જ્ઞાનાગ્નિવડે જેમણે સર્વ કર્મોને બાળી દીધા છે એવા, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી અને અનંત સુખવીર્યવાળા સિદ્ધોનું મને શરણ હો.

૩ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર સંયુક્ત, સ્વપર તારક અને જગત્-પૂજ્ય એવા સર્વ સાધુ મુનિરાજનું મને શરણ હો.

૪ સંસારના દુઃખને હરનાર અને મોક્ષસુખને આપનાર એવા જિનોક્ત ધર્મનું મને શરણ હો.

આ પ્રમાણે ચાર શરણ કરીને એકેંદ્રિયથી માંડીને પંચેંદ્રિય સુધીના જે જીવોને શરીર સંબંધી કે મન સંબંધી દુઃખ આપ્યું હોય તેને સંભારીને તે સર્વ જીવને ખમાવે. શ્રાદ્ધ-પ્રતિક્રમણ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

खामेमि सव्वजीवे, सव्वे जीवा खमंतु मे।
मित्ती मे सव्वभूएसु, वेरं मज्झ न केणइ ॥ २९७॥

'હું સર્વ જીવને ખમાવું છું, સર્વે જીવો મને ખમજો, મારે સર્વ જીવોની સાથે મિત્રાઈ છે; કોઇની સાથે વૈર નથી.'

આ પ્રમાણે ખમાવ્યા પછી રાત્રે કદાપિ શૂળ વિશુચિકા વિગેરે વ્યાધિથી મરણ થઈ જાય તો તે વખતે આહારાદિ તજી

શક્ય નહીં તેથી અત્યારેજ તે સર્વ તજી દેય. તે આ પ્રમાણેઃ—

'છેલ્લા શ્વાસોશ્વાસે આહાર, ઉપધિ અને દેહ તેમજ પૂર્વના સર્વ દુશ્ચીર્ણ ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવું છું. ૨૯૮. આમાં મુનિને અંગે વસ્ત્રપાત્રાદિ ઉપધિનો ત્યાગ અને શ્રાવકને સર્વ પ્રકારના સ્થાવરજંગમ પરિગ્રહનો ત્યાગ સમજવો.

હવે જિનસમક્ષ—તેમની સાક્ષીએ આલોચના કરે છેઃ—

મારા જે જે અપરાધ જે જે સ્થાને થયેલા હોય કે જે જિનેશ્વર જ્ઞાનવડે જાણે છે તે હું સર્વ ભાવવડે ઉપસ્થિત થઇને આલોવું છું. હું છદ્મસ્થ છું, મૂઢ મનવાળો છું, જેથી મને કેટલા અપરાધ સાંભરે ? બધા ન જ સાંભરે, તેથી જે સાંભરે ને જે ન સાંભરે તે સર્વને માટે મિચ્છામિદુક્કડ આપું છું. ૨૯૯—૩૦૦

હવે અંગીકૃત ભોગોપભોગથી માંડીને પ્રાંતે નમસ્કાર ગણવા સુધીમાં થયેલા સર્વ પાપના પરિહાર માટે કહે છેઃ—

'પ્રાણીવધ, મૃષાવાદ, અદત્ત, મૈથુન, ધનલોભ, અનર્થદંડ અને ઉપભોગ પરિભોગમાં જે અત્યારે શય્યા વસ્ત્રાદિ રાખેલું છે તે સિવાયનું સર્વ ઘરનો મધ્યભાગ કે જ્યાં મેં શયન કરેલ છે તે મૂકીને બાકીના ભાગમાં ગમનાગમન તે સર્વને વચન કાયાવડે દ્વિવિધ દ્વિવિધે યાવત્ ગ્રંથિ ન છોડું ને નવકાર ન ગણું ત્યાંસુધીને માટે તજી દઉં છું.' આમાં પ્રાણાતિપાતમાં એકેંદ્રિય ઉપરાંત મચ્છર જુ વિગેરે તથા સાપરાધ ત્રસજીવો સિવાયની હિંસાનો ત્યાગ સમજવો. મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન માટે પણ તેજ પ્રમાણે સ્થૂળ ત્યાગ સમજવો અને પરિગ્રહમાં જે તજ્યું નથી (રાખેલું છે) તથા આજનું નવીન જે ઉપાર્જન કરેલું છે તેનો પણ ત્યાગ સમજવો. મનને રોકવું અશક્ય હોવાથી વચન કાયાવડે અમુક

કાળાવધિ કરીશ નહીં ને કરાવીશ નહીં એમ સમજવું. હવે અઢાર પાપસ્થાનકમાંથી બાકી રહેતા પાપસ્થાનકોને પણ વર્જે છે. તેનો ત્યાગ કરે છે તે આ પ્રમાણે:—

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, અભ્યાખ્યાન, પૈશૂન્ય, રતિ, અરતિ, પરંપરિવાદ, માયામૃષાવાદ ને મિથ્યાત્વશલ્ય-એ સર્વ પાપસ્થાનકોને વર્જું છું-તજું છું. ૩૦૩-૪.

હવે અબ્રહ્મવિરતિદ્વાર કહે છે:—

પ્રાયે શ્રાવકે બ્રહ્મચર્યને જ ધારણ કરવું. તે બ્રહ્મચર્ય મોહની જુગુપ્સાવડેજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તે માટે કહે છે કે:—

અહો ! મોહમૂઢતા અથવા વેદમોહનીય મહામલ્લ સદૃશ છે, તેનો પ્રતિમલ્લ ન હોવાથી તે દુર્જય છે. વળી તેના પ્રભાવથી જ અમારી જેવા સંસારની અનિત્યતાને જાણતા છતાં પણ તેનાથી ક્ષણમાત્ર પણ વિરમતા નથી. ૩૦૫. મોહરાજા અનેક રૂપ ધારણ કરીને ભલાભલાને પણ ભૂલાવો ખવરાવે છે. તેને માટે કહ્યું છે કે:—

જુઓ ! ઇંદ્રભૂતિ મહાકષ્ટે ધર્મને પામ્યા, સ્થૂલભદ્રની ફરતો તેને વિકાર ઉત્પન્ન કરવા માટે તે ફર્યા જ કર્યો, ભરત જેવા ચક્રવર્તીએ બાહુબળિ સાથેના યુદ્ધમાં પ્રતિજ્ઞા તજીને ચક્ર મૂક્યું, બળભદ્ર જેવા વિવેકીએ પણ છ માસ પર્યંત ભાઈના શબનું વહન કર્યું-આ પ્રમાણે વિચિત્ર રૂપ ધારણ કરનાર મોહરાજાને નમસ્કાર થાઓ.

કામદેવના બળવાનપણા માટે કહ્યું છે કે-જુઓ ! દુબળો, કાણો, પગે ખોડો (લંગડો), કાન કપાયેલો, પુચ્છવિનાનો, ક્ષુધાથી જેનું પેટ ખાડામાં ગયું છે તેવો, જીર્ણ અને ઠીકરાં

જેની ડોકમાં પડેલું છે એવો, શરીરપર ચાંદા પડેલો,- તેમાંથી રૂધિર ને પરૂ ઝરી રહ્યું છે એવો અને કૃમિના સમૂહથી વ્યાપ્ત શરીરવાળો એવો કુતરો પણ કુતરીને દેખીને તેની તરફ દોડે છે. ધિક્કાર છે કામદેવને ! કે જે આવાને પણ છોડતો નથી.

સંસારની અનિત્યતાના સંબંધમાં કહ્યું છે કે-સંપત્તિ ચંપાના પુષ્પના રંગ જેવી છે, અંગનાનો રાગ પદ્મદળપર રહેલા જળબિંદુ જેવો છે, સ્વજનોનો પ્રેમ વિદ્યુતના ઝળકારા જેવો છે, લાવણ્ય હાથીના કાન સમાન છે, શરીર કલ્પાંતકાળના પવનમાં રહેલા દીપકના પ્રકાશ જેવું છે અને યૌવન પર્વતમાંથી નીકળતી નદીના વેગ જેવું છે. આ પ્રમાણે તે સર્વની ચપળતા જાણ્યા છતાં પણ આ પ્રાણી તેનાથી વિરમતો નથી-ગૃહવાસને તજતો નથી એ મોહનું જ પ્રાબલ્ય છે.

ગૃહવાસના અનિવર્તનનીજ હેતુદ્વારા નિંદા કરે છેઃ—

ભવરૂપવૃક્ષના કુસુમ જેવા આ બાળકો છે, ભાર્યા લોહ વિનાની બેડી છે અને બંધુજનો બંધન કરનારા પાસ જેવા છે. ૩૦૬.

આ પ્રકારના પ્રિયા, પુત્ર, ભાઇ, બહેન ને માતાપિતા વિગેરેને માટે આ જીવ જે પાપકર્મ કરે છે તેના ફળરૂપ દુઃખ તેને એકલાનેજ ભોગવવાં પડશે. આ પ્રમાણે જાણતો છતો તેમજ સર્વજ્ઞભાષિત ધર્મને જાણતો છતો જે આ સ્ત્રીયાદિકથી વિરક્ત થતો નથી, તે આ આત્માનું નિર્લજ્જપણું છે. ૩૦૭-૮.

શ્રાવક વિચારે કે-' હું નિર્મમતારૂપ ખડ્ગવડે મોહના પાસને છેદીને, ખાંતદાંત થઇને, અનંગને જીતનાર એવા મુનિમાર્ગને કયારે અંગીકાર કરીશ ? ૩૦૯. આ ચોવીશમા બ્રહ્મચર્યરૂપ દ્વારની વિશેષ પુષ્ટિને માટે પચવીશમું સ્ત્રી-શરીરના

સ્વરૂપનું ચિંતવન કરવારૂપ દ્વાર કહે છેઃ—

સ્ત્રી એટલે મનુષ્યને માટે સ્વર્ગ ને નિર્વાણની અર્ગળા સમજવી. વળી સર્વ પ્રકારના દુઃખસમૂહની અનિષ્ટ એવી મોટી ખાણ સમજવી. વ્યાધિઓમાં મહાવ્યાધિરૂપ અને વિષમાં મહાવિષરૂપ સમજવી. અવિવેકરૂપ રાજાની રાજધાની જાણવી. અનર્થોનું મહાસ્થાન જાણવું અને દુશ્ચરિત્રનું મૂળ જાણવું. તેમજ અશુચિનો તો આવાસ સમજવો. ૩૧૦–૧૨.

અશુચિનું આવાસપણું વિસ્તારીને કહે છેઃ—

અશુચિભૂત મૂત્રમળના પ્રવાહરૂપ, વાંત, પિત્ત, વસા, મજ્જા, પુપ્ફસ, મેદ, માંસ ને હાડના કરંડીઆ તુલ્ય એવું સ્ત્રીનું કુત્સિત અંગ ચર્મવડે આચ્છાદિત કરેલું હોવાથી અવિવેકી જનોને તે રમણિક લાગે છે. આમાં **વસા** તે ચરબી સમજવી અને **મજ્જા** હાડકાંની અંદર રહેલ શુક્રરૂપ ધાતુ સમજવો, **પુપ્ફસ** તે વામકુક્ષીમાં રહેલો રક્તના ફીણરૂપ વિકાર વિશેષ જાણવો. વળી કહ્યું છે કેઃ—

'કવિજનોએ શ્લેષ્મના આગારરૂપ મુખને ચંદ્રની ઉપમા આપી છે, માંસની ગ્રંથિરૂપ સ્તનને કનકકળશની ઉપમા આપી છે અને અપવિત્ર વસ્તુના સ્થાનરૂપ જઘનને હાથીના કુંભસ્થળની ઉપમા આપી છે, એમ કરીને મહાનિંદ્ય એવા સ્ત્રીના રૂપને ભારે બનાવી દીધું છે.'

એવા કુવિકલ્પવડે આકુલિત ચિત્તવાળાને જાત્યંધ કરતાં પણ વિશેષ અંધ કહે છે–જુઓ! જાત્યંધ તો પોતાની પાસે પડેલી દૃશ્ય વસ્તુને જોઇ શકતો નથી, પરંતુ રાગાંધ તો વસ્તુ જે રૂપે છે તે કરતાં જુદેજ રૂપે અર્થાત્ એકને બદલે બીજી

વસ્તુ રૂપેજ જુએ છે. તેથીજ મચકુંદનું ફુલ, ચંદ્રમા, કળશ, પુષ્પદામ અને કોમળ વૃક્ષના પલ્લવાદિકની ઉપમા સ્ત્રીના અંગને આપીને ખુશી થાય છે.

સ્ત્રીના અંગ વિષેજ કહે છે કે–આ સ્ત્રીનું શરીર મૂત્ર પુરીષથી વ્યાપ્ત છે અને તેમાંથી અનેક પ્રકારના મલિન પદાર્થો ઝરી રહ્યા છે તેમજ કૃમિઓનો તે નિવાસ છે અને અનિત્ય છે, છતાં મતિબાહ્ય–મતિ વિનાના જનોને તે પાસ તુલ્ય છે. ૩૧૪. જુઓ!

પાસમાં ને પાંજરામાં ચતુષ્પદ ને પક્ષીઓ બંધાય છે ને પીડા પામે છે, તેવીજ રીતે યુવતિરૂપી પંજરમાં પડેલા પુરૂષો પણ તેમાં બંધાણા સતા અનેક પ્રકારના કલેશ–દુઃખને પામે છે. ૩૧૫. વળીઃ—

સ્ત્રીને વિષે આસક્ત એવા અવિવેકી જનો ઇલાચિપુત્રની જેમ શીત ઉષ્ણ વિગેરે અનેક પ્રકારની પીડા સહન કરે છે અને તેનીજ જેમ વ્રતિનો પણ ત્યાગ કરે છે અને રાવણની જેમ જીવિતવ્યનો પણ નાશ કરે છે. ૩૧૬.

ઇલાચિપુત્રનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણેઃ—

ઇલાવર્ધનપુરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. ત્યાં ઇલ નામે શ્રેષ્ઠી વસે છે, તેને ધારણી નામે સ્ત્રી છે. તેમને ઇલાદેવીની આરાધનાથી પુત્ર થયો. તેનું નામ તેમણે ઇલાપુત્ર રાખ્યું. તે યૌવનાવસ્થા પામ્યો એટલે પિતાએ તેને હલકા માણસોની સંગતમાં મૂક્યો. એકદા શરદઋતુમાં તે વનમાં ગયો. ત્યાં કોઈ નટની રૂપવંતી પુત્રીને જોઇને તે કામાતુર થયો. મિત્રો મહા મહેનતે ઘરે લાવ્યા. તેના પિતાએ બહુ રીતે સમજાવ્યો. પણ ન સમજ્યો. તેથી શેઠે નટને બોલાવીને સોના સાથે તોળીને

તેટલાં સોનાવડે તેની પુત્રી પોતાના પુત્રને આપવા કહ્યું, પણ 'આ તો અમારો સુવર્ણનો અક્ષય નિધિ છે.' એમ કહીને તેણે ન આપી. એટલે ઇલાપુત્ર નટોની સાથેજ ગયો. નાટક શીખ્યો. અનેક જગ્યાએ નાટક કરતાં કરતાં નટ બેનાતટે આવ્યા. ત્યાં રાજા પાસે નાટક કરતાં નટકન્યાના મોહથી વારંવાર નાટક કરાવનારા રાજાની વૃત્તિ ઇલાપુત્ર સમજ્યો. તેવામાં દૂર દૃષ્ટિ કરતાં એક મુનિને જોયા. તેની કામથી વિમુખ વૃત્તિ જોઇ તેનો વિચાર કરતાં શુભભાવ વૃદ્ધિ પામ્યો, સંસારથી વિરક્ત થયો અને ક્ષપકશ્રેણિએ ચડતાં ત્યાંજ કેવળજ્ઞાન પામ્યો. પછી ધર્મ-દેશના દેતાં તેમણે કહ્યું કે–' હું પૂર્વભવે વસંતપુરમાં દ્વિજ હતો. મોહની નામે મારી સ્ત્રી હતી. અમે બંને જણાએ સાથે દીક્ષા લીધી પણ પરસ્પરની પ્રીતિ છુટી શકી નહીં. ત્યાંથી મરણ પામીને સ્વર્ગે જઈ જાતિમદ કરવાથી મોહની આ નટપુત્રી થઈ છે. પૂર્વભવના સ્નેહથી મને તેની ઉપર રાગ ઉત્પન્ન થયો હતો. આ પ્રમાણે પૂર્વભવનું વૃત્તાંત ને દેશના સાંભળીને રાજા રાણી ને નટપુત્રીએ દીક્ષા લીધી અને પ્રાંતે કેવળજ્ઞાન પામીને ચારે જણ મોક્ષે ગયા. ઇતિ ઇલાપુત્ર કથા.

રાવણની કથા રામચરિત્રાદિથી જાણવી.

હવે તેવી સ્ત્રીથી વિરક્ત થયેલાનું બહુમાન કરવારૂપ ૨૬ મું દ્વાર કહે છેઃ—

તેવા મનુષ્યોમાં તેમને ધન્ય છે, તેઓ સુકૃતાર્થ જન્મ-વાળા છે અને તેઓ સુરાસુરને પૂજ્ય છે કે જેઓ બાલ્યાવસ્થામાં જ દુઃખના આવાસરૂપ ઘરને તજી દઇને વ્રતને અંગીકાર કરનારા થયા છે. વૈરાગ્યરૂપ તીવ્ર ખડ્ગવડે મોહના બંધનને છેદી નાખીને

પ્રિય સંગમોને અદષ્ટ કરીને-તજી દઇને જે મહાસત્વો નિષ્કાંત થયા છે-ચારિત્રી થયા છે. તેમને ધન્ય છે, તેમને મારો નમસ્કાર થાઓ ! હું તેવા સંયમધારીઓનો દાસ છું કે જેના હૃદયમાં અર્ધાક્ષીવડે જોઇને પુરૂષોને મોહ પમાડનારી સ્ત્રીઓ વાસ કરી શકી નથી ૩૧૭-૧૯.

તેવા બ્રહ્મવ્રતધારીની સ્તુતિ કરીને પોતે પોતાના આત્માનેજ કહે છે કે-' તે દિવસ ને તે મુહૂર્ત્ત કયારે આવશે કે જ્યારે ગૃહસ્થભાવને તજી દઇને નિર્વાણ સુખના નિધાનભૂત એવી અનવદ્ય પ્રવ્રજ્યાને હું અંગીકાર કરીશ ? ' ૩૨૦.

પૂર્વોક્ત સર્વ કાર્ય કરીને ભગવંત પરમેષ્ટીને પોતાના ચિત્તરૂપી મંદિરમાં સ્થાપીને શ્રાવક નિદ્રાને વશ થાય. ૩૨૧.

હવે ૨૭ મું આત્મબાધક દોષના વિપક્ષની પર્યાલોચના કરવા રૂપ દ્વાર કહે છેઃ-' આ સંસારમાં જન્મનું દુઃખ છે, જરાનું દુઃખ છે, મરણનું દુઃખ છે, અહો ! દુઃખરૂપ-દુઃખથીજ ભરેલા એવા આ સંસારમાં પ્રાણીઓ અત્યંત કષ્ટ પામે છે. ' ૩૨૨.

કહ્યું છે કે-' હે ગૌતમ ! અગ્નિ જેવી તપાવીને લાલચોળ કરેલી સોય દરેક રૂંવાડામાં દાખલ કરતાં જેટલી પીડા થાય તેટલી પીડા આ જીવને ગર્ભની અંદર છે. ત્યારબાદ ગર્ભમાંથી યોનિયંત્રદ્વારા નીકળતાં પૂર્વે કહેલ પીડા કરતાં લાખગણી-ક્રોડ ગણી પીડા થાય છે. '

વૃદ્ધાવસ્થા પણ દુઃખદાયક છે-તે ઉપર કથા કહે છેઃ—

કૌશાંબી નગરીમાં દ્રવ્યવાન અને બહુ પુત્રવાળો ધન નામે સાર્થવાહ રહે છે. તેણે એકલા નાના પ્રકારના ઉપાયોવડે પુષ્કળ

ન ઉપાર્જન કરેલું છે. અને તે દ્રવ્ય પોતાના દુઃખિત બંધુજની-
ા-સ્વજનોના તેમજ પુત્રકલત્રાદિના ઉપભોગમાં આવે છે. કાળ-
રિપાકના વશથી તે વૃદ્ધાવસ્થા પામ્યો, એટલે તેણે સમ્યક્ પ્રકારે
ોતાનું પ્રતિપાલન કરનારા જાણીને દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરે તેવા
અને કળાકલાપમાં કુશળ એવા પુત્રોની ઉપર સમસ્ત ગૃહ-
ચિંતાનો ભાર સ્થાપન કર્યો. તેઓ પણ આપણને આ પિતાએ
આવી ધનવાન્ દશાને પમાડ્યા છે અને સર્વજનમાન્ય કર્યા છે
એમ તેનો ઉપકાર માનતા સતા કુળપુત્રપણાને અવલંબીને
ોતાના પિતાનું સારી રીતે પ્રતિપાલન કરે છે. હવે કાર્યની
યગ્રતાથી પોતાથી પોતાના પિતાની સંભાળ બરાબર ન લેવાતી
હોવાથી તેમણે તે કાર્ય પોતાની સ્ત્રીઓને સોંપ્યું. તે પુત્ર-
વધૂઓ પણ તેનું ઉદ્વર્તન, સ્નાન, ભોજનાદિ યથાયોગ્ય કાળે
બરાબર કરવા લાગી. પછી ધીમે ધીમે ઉચિત ઉપચારમાં શિથિ-
લતા કરવા લાગી, વૃદ્ધે પોતાના પુત્રોને તે વાત બહુભારપૂર્વક
કરી. પતિઓએ સ્ત્રીઓને ઠબકો આપતાં તે બધીઓએ એક-
વિચારવાળી થઇને પોતાના પતિને કહ્યું કે-' અમે તો બરાબર
સેવા કરીએ છીએ છતાં વૃદ્ધપણાને લઇને તે અમારો દોષ
ખોટો કાઢ્યા કરે છે તમને અમારો વિશ્વાસ ન આવતો હોય
તો એક દિવસ બીજાને ઘરમાં રાખીને ખાત્રી કરો.' પુત્રોએ
તેમ કર્યું, એટલે તે દિવસ વહુઓએ બરાબર ચાકરી કરી.
પેલા નવા માણસે તેવી હકીકત કહી. પાછી વહુઓ તો અનાદર
કરવા લાગી. પુત્રોએ થોડા દિવસ પછી પોતાના પિતાને પૂછ્યું,
એટલે તેણે તો પ્રથમ પ્રમાણેજ ફરીયાદ કરી. આવા તેના
વચનોથી પુત્રોએ માની લીધું કે ' વહુઓ તો બરાબર ચાકરી

કરે છે પણ આમને વૃદ્ધાવસ્થાને લઈને ટકટક કરવાની ટેવ પડી છે.' એમ ધારી તેમણે પણ પોતાના પિતાની ઉપેક્ષા કરી. વૃદ્ધ શેઠ બીજાઓ પાસે પણ કોઈ કોઈ વખત રૂદન કરીને પોતાના દુઃખની વાત કહેવા લાગ્યા, પણ પુત્રોના પરિઉત્તરથી તેઓએ કાંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં. પરિણામે પુત્રોથી ઉપેક્ષા કરાયેલા, વહુઓથી પરાભવ પામેલા અને સ્વજનોએ પણ અપમાનિત કરેલા શેઠ સાથે કોઈ વાત પણ કરવા ન લાગ્યું. કોઈ તેને બોલાવે પણ નહીં એવી સ્થિતિ થઇ પડી, સ્વજનવર્ગ સર્વ સુખી છતાં એ શેઠે બાકીનું આયુષ્ય દુઃખમાં નિર્ગમન કર્યું.

આ પ્રમાણે અન્ય મનુષ્યોએ પણ પોતાની વૃદ્ધાવસ્થાને અંગે સમજી લેવું. વળી વૃદ્ધાવસ્થામાં શરીર તો એક સળીના બે કકડા પણ ન કરી શકે એવું અશક્ત બને છે ત્યારે ધર્મકાર્ય તો શેનું જ બને ? લોકોથી પણ તે પરાભવ પામે છે અને એવી રીતે જીંદગી પૂરી કરે છે.

હવે આ સંસારમાં રોગ સંબંધી પણ દુઃખ ભરેલું છે તે કહે છેઃ—

શરીરના સર્વ બંધોને શિથિલ કરનાર વ્યાધિ પ્રસંગે આયુષ્યને દુઃખમાં વ્યતીત કરતો અને દેહમાં રહ્યો સતો પણ અનેક પ્રકારનો શોચ કરતો પ્રાણી મહાદુર્ધ્યાન ધ્યાય છે. વળી તે વખતે તે વિચારે છે કે–'મારૂં એક પણ એવું સુકૃત્ય નથી કે જે મને પરભવમાં જતાં મરણાંતે સહાયક થાય, બળ આપે, જેણે આખા ભવમાં દુષ્કૃત્યો કર્યા છે એવો જીવ રાત્રે સુખે સુઈ પણ શકતો નથી અને મરણ પામીને નરકે જાય છે. ત્યાં તીવ્ર વેદના અનુભવે છે.

ગાથામાં 'ચ' શબ્દ છે તેથી દેવપણામાં પણ દુઃખ છે. એમ સમજવું. તેને માટે કહ્યું છે કે-'તેને સુખ કોણ કહે કે જેમાં પરાધીનપણું છે, માથે સ્વામી છે વળી જે સુખ અમુક કાળે તજી દેવાનું છે.'

અહો! આ સંસાર ચતુર્ગતિ ભ્રમણરૂપ દુઃખમય જ છે કે જેને વિષે જીવો દુઃખોને અનુભવી રહ્યા છે. ૩૨૨.

આ પ્રમાણે સંસારનું સ્વરૂપ કહીને હવે તેના હેતુરૂપ કર્મના પરિહાર માટે કહે છેઃ—

યંત્રપીલણાદિ કર્મ અને વિષશસ્ત્રાદિ વાણિજ્ય તેમજ ઉપલક્ષણથી ઇંગાલકર્માદિ કર્મ અને ગુપ્તિપાળાદિ નોકરી આ સર્વ મહાપાપના બંધન કરાવનારા છે. આ સર્વનો પ્રથમ નિષેધ કરેલો છે, છતાં ફરીને કહેવાનું કારણ તે અત્યંત પરિહાર્ય છે. એમ સૂચવવા માટે છે. કલહ તે કોઈની સંગાતે કલેશ કરવો તે, ઝંઝ એટલે જેણે અપરાધ કર્યો હોય તેના પર આખો દિવસ ક્રોધથી જેમ તેમ બોલ્યા કરવું તે. તેમજ આખો દિવસ કષાયકલુષિતપણે રહેવું અને તેવા કષાયવાળા વચનોથી જેની તેની સાથે બોલવું–આ સર્વ મહાપાપના મૂળ હોવાથી તજવા યોગ્ય છે. આ ભવ સંબંધી ને પરભવ સંબંધી દુઃખપ્રાપ્તિના તે જ મુખ્ય કારણો છે.

અહીં નિશીથ સૂત્રમાં કહેલા બે દૃષ્ટાંત ટુંકામાં કહે છેઃ—

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે–કષાયના કારણ ને કષાય ઉત્પન્ન થયે સતે સામર્થ્ય હોય ત્યાંસુધી તત્કાળ તેને ઉપશમાવી દેવા, નહીં તો તેને પરિણામે મહા અનર્થ થાય છે. તે ઉપર દૃષ્ટાંત

કહે છે–કોઇક અરણ્યમાં અનેક પ્રકારની વનરાજી (વનસ્પતિ)થી શોભિત સરોવર છે. ત્યાં ઘણા જળચર ખેચરાદિ જીવો વસે છે. વળી એક મોટું હાથીનું યૂથ પણ રહે છે. અન્યદા ઉષ્ણ-કાળે વૃક્ષોની શીતળ છાયામાં તે હાથીનું યૂથ બેઠેલું છે, તેવામાં તેની નજીકમાં બે સરડા વઢવા લાગ્યા. એટલે વનદેવતાએ સર્વ સાંભળે એમ કહ્યું કે-' તમે જળચરો થળચરો સર્વ સાંભળો એમ કહું છું કે–આ સરડાને વઢતા વારો, નહીં તો તે મહાઉપદ્રવ માટે થશે. ' આ પ્રમાણે વનદેવે કહ્યા છતાં સર્વે-એ તેની અવગણના કરી. હવે બે સરડામાંથી એક ભાગ્યો તે અત્યંત આળસુ થઇને પડેલા હાથીની સુંઢમાં બિલ જાણીને પેસી ગયો. બીજો પણ તેની પછવાડે તેમાં પેઠો. ત્યાં પણ પાછા તે વઢવા માંડ્યા, એટલે હાથી બહુ અકળાણો અને તળાવની પાળ ભાંગી નાખી, વૃક્ષો તોડી નાખ્યા, કેટલોય ભંજવાડ કર્યો, આ બધું પ્રથમ સરડાનું યુદ્ધ ન નિવાર્યું તેના પરિણામ રૂપે થયું, માટે કષાયનું કારણ ઉપજતાંજ નિવારવું.

હવે બીજું દષ્ટાંત કહે છે કે-કોઈ પરિવ્રાજક પાસે એક દારિદ્રયથી પરાભવ પામેલો દ્રમક (ભિક્ષુ) આવ્યો. તેણે અર્થ ઉપાર્જન કરવાનું સાધન પૂછ્યું, એટલે પરિવ્રાજકે તેને કહ્યું કે-'હું તને દ્રવ્યવાન્ કરીશ.' પછી તેને લઇને તે કોઈ પર્વતના નિકુંજમાં ગયા. ત્યાં દ્રમક ગુરૂના ઉપદેશથી શીત, વાત, આ-તપ તથા પરિશ્રમને નહીં ગણતો અને ક્ષુધાતૃષાદિ વેદનાને સહન કરતો બ્રહ્મચારીપણે ગુરૂની પાસે રહ્યો. અચિત્ત કંદમૂળ પત્ર-પુષ્પ ફળ વિગેરેનો આહાર કરતા સતા ગુરૂના કહેવા પ્રમાણે શમીપત્રના પુટવડે કનકરસ ઉપાર્જન કર્યો. અને તેનું તુંબડું

મળ્યું. પછી પાછા વળતાં માર્ગમાં પરિવ્રાજક વારંવાર એમ કહેવા લાગ્યો કે-'મારા પ્રસાદથી તું દ્રવ્યવાન્ થઈશ.' આવાં વચનો સાંભળીને દ્રમકને ક્રોધ ચડ્યો, અને પોતાના ઉપક્રમને વિચારતાં તેણે કહ્યું કે-'તમારા પ્રસાદથી મારે દ્રવ્યવાન્ થવું નથી.' એમ કહી શાકપત્રમાં પેલો રસ ઢોળી નાખવા લાગ્યો, એટલે પરિવ્રાજકે કહ્યું કે-'તું એ રસ શાકપત્રમાં ઢોળી ન નાખ, પાછળથી પસ્તાઈશ.' પણ પેલો દ્રમક સમજ્યો નહીં અને રસ ઢોળી નાખ્યો, જેથી જન્મભર દરિદ્રી રહ્યો.

આ પ્રમાણે ગુરૂ પણ શમીપત્રોપમાન અનુષ્ઠાનોવડે સંયમરૂપ કનકરસ ઉપાર્જન કરાવે છે, પછી શાકપત્રની ઉપમાવાળા કષાયોવડે તે રસનો જે શિષ્ય વિનાશ કરે છે તેને હિતશિક્ષા આપી નિવારે છે, તેથી સમજીને જે કષાયવશ થતો નથી તે શિષ્ય સુખી થાય છે અને કષાયને વશ થનાર દુઃખી થાય છે.

હવે સંસારના હેતુને દૂર કરીને મોક્ષના સ્મરણ માટે કહે છેઃ-

"મેં આજે દેવપૂજાદિ સુકૃત્ય શું કર્યું છે ? મારે શું કર્તવ્ય જીર્ણોદ્ધારાદિ કરવાનું બાકીમાં છે ? હું શું શકય એવું જિનપૂજા, તપ, પઠનાદિ કરતો નથી ? મારૂં શું સ્ખલિત નિષ્ઠુરભાષણાદિ અન્ય સાધર્મિકો જોઇ રહ્યા છે ? કયો આત્મા જીવે છે ? હું મારૂં શું સ્ખલિત તજતો નથી ?" આમ વિચારીને તેના ઉત્તર શ્રાવક મનમાંજ ચિંતવે ને તેના કારણો યથાશક્તિ દૂર કરે ૩૨૯

હવે તજવા યોગ્ય આઠ પ્રકારના પ્રમાદ છે તે આ પ્રમાણે મુનિઓએ (પૂર્વપુરૂષોએ) કહ્યા છે-૧ અજ્ઞાન, ૨ સંશય, ૩ મિથ્યાજ્ઞાન, ૪ રાગ, ૫ દ્વેષ, ૬ મતિભ્રંશ, ૭ ધર્મનો અનાદર

અને ૮ દુઃપ્રણિધાનવાળા યોગ. હું આ પ્રમાદથી થતાં અતિચાર-દોષને તજતો નથી; પરંતુ તે ખાસ તજવા યોગ્ય છે.

હવે અઠ્ઠાવીશમું ધર્માચાર્યને સંભારવારૂપ દ્વાર કહે છેઃ—

મારા ધર્મગુરૂ કેવા છે? પાંચ મહાવ્રતના ધારક છે. તેને માટે કહે છે—જે બાદર કે સૂક્ષ્મ જીવોને હણતા નથી. તે ચાર પ્રકારે—દ્રવ્યથી છએ જીવનિકાયમાં રહેલા, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં રહેલા, કાળથી દિવસે કે રાત્રીએ, ભાવથી રાગે કરીને દ્વેષે કરીને તથા મન વચન કાયાએ કરીને કૃત કારિત અનુમતિ મિશ્ર-એવી રીતે સર્વ જીવોના સર્વ પ્રકારના વધનો નિષેધ કરનાર હોવાથી પ્રથમ મહાવ્રતના ધારક.

તથા અલીક (અસત્ય) નહીં બોલનારા. અલીક ચાર પ્રકારે—૧ સદ્ભાવનો નિષેધ—આત્મા નથી એમ કહેવું તે. ૨ અસદ્ભાવનું ઉદ્ભાવન—જીવ અંગુઠાના પર્વ જેવડો છે, અથવા સામા જેવડો કે તંદુળ જેવડો છે, અથવા સકળ જગતવ્યાપી છે એમ કહેવું તે. ૩ અર્થાંતરોક્તિ—ગાયને અશ્વ કહેવો તે. ૪ ગર્હા—પરદોષોદ્ઘાટન—પારકી નિંદા કરવી અથવા પારકા દોષ પ્રગટ કરવા તે. આ અસત્ય દ્રવ્યથી સર્વ દ્રવ્ય સંબંધી, ક્ષેત્રથી લોકાલોકમાં, કાળથી દિવસે કે રાત્રે, ભાવથી માયાલોભરૂપ રાગવડે તથા ક્રોધમાનરૂપ દ્વેષવડે. તેમાં ગ્લાનપણા વિગેરેનું મિષ કાઢીને કુત્સ્યમાં ન પ્રવર્તવું તે માયા. મિષ્ટાન્નનો લાભ થયે સતે અન્યના શુદ્ધ અન્નાદિને પણ અનેષણીય કહેવા તે લોભ. કોઈને ક્રોધવડે તું તો મારો દાસ છે એમ કહેવું તે અને માનવડે પોતે અબહુશ્રુત છતાં હું બહુશ્રુત છું એમ કહેવું

તે. ભય ને હાસ્યવડે પણ અસત્ય બોલાય છે, તેનો આમાં અંતર્ભાવ કરવો. આવા અસત્યનો પણ જેમને ત્રિવિધેત્રિવિધે ત્યાગ છે એવા બીજા મહાવ્રતના ધારક.

તથા અદત્તનું ગ્રહણ નહીં કરનારા. તે અદત્ત ચાર પ્રકારે– ૧ સ્વામી અદત્ત–જે વસ્તુ લેવાની તેના સ્વામીએ આજ્ઞા આપી ન હોય તે લેવી. ૨ જીવ અદત્ત–સચિત્ત વસ્તુનો ઉપયોગ કરવો. ૩ તીર્થંકર અદત્ત–અનેષણીય આહારાદિ ગ્રહણ કરવો તે. ૪ ગુરૂ અદત્ત–ગુરૂને નિવેદન કર્યા શિવાય અન્નાદિ વાપરવું તે. આ અદત્ત પણ ચાર પ્રકારે–૧ દ્રવ્યથી ગ્રહણ ધારણ કરવા યોગ્ય દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી ગ્રામાદિકમાં, કાળથી દિવસે કે રાત્રીએ અને ભાવથી રાગદ્વેષાદિકે ગ્રહણ કરવું તે. આ ચારે પ્રકારે ચારે પ્રકારના અદત્તનો ત્યાગ કરનાર હોવાથી ત્રીજા મહાવ્રતના ધારક.

હવે ચોથા વ્રત આશ્રી કહે છે–નવ બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ સહિત ચતુર્થ વ્રત આદરનાર. તેમાં બ્રહ્મના ૧૮ પ્રકાર છે. દેવસંબંધી કામરતિના સુખોને ત્રિવિધે ત્રિવિધે તજે તેમજ ઔદારિક કામરતિના સુખને પણ ત્રિવિધે ત્રિવિધે તજે, એ બેના નવ પ્રકાર મળીને ૧૮ પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય સમજવું. તે દ્રવ્યથી રૂપમાં ને રૂપસહિતમાં. રૂપ તે નિર્જીવ પ્રતિમા કે ચિત્ર સ્ત્રીનું હોય તે અથવા આભૂષણ રહિત સ્ત્રીનું શરીર, અને રૂપસહગત એટલે સજીવ સ્ત્રી કે પુરૂષનું આભૂષણયુક્ત શરીર તે, ક્ષેત્રથી ત્રણે લોકમાં, કાળથી દિવસે કે રાત્રે, ભાવથી મન વચન કાયાવડે ત્યાગ કરવો તે.

હવે બ્રહ્મચર્યની નવ ગુપ્તિ (વાડ) કહે છે.

૧ બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં તત્પર એવા પુરૂષે સ્ત્રી પશુ કે નપુંસકથી સંસક્ત વસતિમાં ન રહેવું. રહેવાથી બાધાનો સંભવ છે. ૨ એકાકી સ્ત્રીની સાથે ધર્મદેશનારૂપ વચનવ્યાપાર પણ ન કરવો. અથવા સ્ત્રીની જાતિવિગેરેની કથા ન કરવી. ૩ સ્ત્રીની સાથે એક આસનપર બેસવું નહીં. તેણે બેસીને તજી દીધેલા આસન ઉપર પણ અંતર્મુહૂર્ત સુધી ન બેસવું. કેમકે તેનું ભોગવેલું આસન પણ ચિત્તમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરવાના હેતુભૂત છે. કહ્યું છે કે-યતિએ સ્ત્રીથી સેવાયેલ શયનાસન તેના સ્પર્શદોષના કારણથી તજવું. કારણ કે જેમ સ્પર્શના કારણથી કુષ્ટના વ્યાધિની અસર થાય છે તેમ તેની પણ અસર થાય છે. ૪ સ્ત્રીની ઇંદ્રિઓ નયનનાસિકાદિ મનોહર જાણીને જોવા નહીં. તેનું દર્શન પણ મોહોદયના હેતુભૂત છે. કહ્યું છે કે-ચિત્રમાં આળેખેલી સ્ત્રી પણ મનુષ્યને મોહ પમાડે છે તો પછી સ્મિત અને વિભ્રમાદિયુક્ત સ્ત્રીને જોવાથી મોહ ઉત્પન્ન થાય તેમાં શી નવાઈ? ૫ ભીંતને આંતરે સ્ત્રી રહેતી હોય તો ત્યાં પણ ન રહેવું. કેમકે તેના આભૂષણાદિના સ્વર વિગેરે પણ મોહ ઉત્પન્ન કરે છે. ૬ પૂર્વે ગૃહસ્થપણામાં સ્ત્રીસેવનાદિ કરેલ હોય તે સંભારવું નહીં. ૭ સ્નિગ્ધ આહાર કરવો નહીં. કેમકે તે ધાતુને પુષ્ટ કરી વિકાર ઉત્પન્ન કરે છે. ૮ અતિમાત્ર આહાર કરવો નહીં. એટલે શરીરના-ઉદરના આઠ ભાગ કલ્પી અન્નપાનવડે છ ભાગ પૂરવા, બે ભાગ તો કાયમ પવનના પ્રચાર માટે ખાલી રાખવા. ૯ શરીરની વિભૂષા ન કરવી. તે પણ સ્વપર ચિત્તને વિકારના હેતુભૂત થાય છે.

આ પ્રમાણે નવ બ્રહ્મગુપ્તિ સહિત ચતુર્થ મહાવ્રતના ધારક.

હવે પાંચમા મહાવ્રતમાં પરિગ્રહને તજનાર. ધર્મોપકરણ શિવાય સચિત્ત અચિત્ત ભેદવાળી અનેક પ્રકારની વસ્તુઓને પરિગ્રહ કહીએ. તેને નિર્વિવેકીઓજ ગ્રહણ કરે છે. મુનિ સર્વ પ્રકારની ઉપાધિના કારણભૂત હોવાથી તેને તજી દેય. માત્ર ધર્મોપકરણનેજ ચારિત્રની રક્ષા માટે ગ્રહણ કરે. તે પરિગ્રહ ચાર પ્રકારે તજવો. દ્રવ્યથી સર્વ દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી સર્વ લોકમાં, કાળથી ને ભાવથી પૂર્વ પ્રમાણે.

પરિગ્રહનું સ્વરૂપ, વિશેષણદ્વારે કરીને સૂત્રકારજ કહે છે–તે હિરણ્યસુવર્ણાદિક પરિગ્રહ છેદભેદાદિ અસમંજસપણાનું કારણ છે તેથી તેને વર્જવો. હવે ગ્રંથકાર હિરણ્યાદિક કેટલાક પ્રકાર કહે છે:—

હિરણ્ય તે રજત, સુવર્ણ તે સોનું, કાંસું વિગેરે અન્ય ધાતુઓ, શંખ, પ્રવાળા, ચારે પ્રકારનું ધન, ૨૪ પ્રકારનું ધાન્ય, શ્રી વિગેરે-સર્વથા યોગત્રિક, કરણત્રિક ને કાળત્રિકવડે વર્જે. ૩૨૭.

આ પ્રમાણે પાંચમા મહાવ્રતના ધારક.

હવે છઠ્ઠા મૂળગુણને કહે છે–રાત્રિભોજનથી વિરક્ત–નિવૃત્ત એવા, મહાયશવાળા–સર્વત્ર ફેલાયેલ કીર્ત્તિવાળા મુનિ હોય. તે રાત્રિભોજન ચાર પ્રકારે–દ્રવ્યથી અશનપાનખાદિમસ્વાદિમરૂપ ચાર પ્રકારના આહારના તેમજ નિંબપત્રાદિ અનાહારના પણ, ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપ ને બે સમુદ્રને વિષે, કાળથી ચાર પ્રકારે–૧ દિવસે ગ્રહણ કરેલું દિવસે ખાવું, ૨ દિવસે ગ્રહણ કરેલું રાત્રે ખાવું, ૩ રાત્રે ગ્રહણ કરેલું દિવસે ખાવું અને ૪ રાત્રે ગ્રહણ કરેલું રાત્રે ખાવું. ભાવથી તીખું, કડવું, કષાયલું, ખાટું ને મધુર

એવા પાંચ પ્રકારના રસવાળુ. આ રીતે ચારે પ્રકારે વર્જે. તેમાં કાળથી ચાર પ્રકારમાં દિવસે ગ્રહણ કરેલું દિવસે ખાવામાં રાત્રિનો અભાવ હોવાથી તે વર્જવું ન જોઈએ, એમ કહેનારને ઉત્તર આપે છે કે-મોદકાદિ વસ્તુનો સંચય પણ મુનિ ન કરે કે જે આજનું ગ્રહણ કરેલું બીજે દિવસ ખવાય. દુર્ભિક્ષાદિ પ્રસંગે પણ તેમ કરવાનું મુનિમાટે ત્યાજ્ય કહેલું છે.

આ પ્રમાણે છ મૂળગુણના ધારક એવા મારા ધર્મગુરૂ છે.

મૂળ ગુણ વિષે કહ્યાબાદ હવે ઉત્તર ગુણ સંબંધી કહેવાનો અવસર છે. ઉત્તર ગુણ પિંડવિશુદ્ધિ વિગેરે છે. તેમાં પણ સર્વ ગુણના આધારભૂત એવા દેહના પરિપાલન માટે નવકોટિ શુદ્ધ એવા આહારને મુનિ ગ્રહણ કરે. તે વિશુદ્ધિ આ પ્રમાણેઃ—

સર્વારંભવિવર્જિત અને. સંયમમાં ઉદ્યુક્ત એવા મુનિ પોતાને અર્થે કાંઇપણ ન ખરીદે, ન ખરીદાવે, ન હણે ને ન હણાવે. ૩૨૯.

વિશેષાર્થ–મુનિ શાળિ મગ વિગેરે પોતે ન ખરીદે અને બીજા પાસે ન ખરીદાવે, તેમજ સચિત્તને અચિત્ત કરીને પોતે તેમાંના જીવોને ન હણે. પોતે ઓદનાદિ રાંધે નહીં તેમજ બીજા પાસે રંધાવે પણ નહીં. ખરીદતાં, હણતાં, રાંધતાં અન્યને અનુમોદે પણ નહીં. આ પ્રમાણે પિંડવિશુદ્ધિ કહી. એમાં એક અન્નનું ગ્રહણ કરેલું હોવાથી તજ્જાતીય એવા શય્યા, પાત્રાદિમાં પણ સમજી લેવી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે-મુનિ પિંડ, શય્યા, વસ્ત્ર ને પાત્ર અકલ્પ્યને ઇચ્છે નહીં; કલ્પ્યને જ ગ્રહણ કરે. અશુદ્ધ પિંડને ગ્રહણ કરતા એવા અચારિત્રીમાં સંયમનો સદ્ભાવ નથી અને સંયમ ન હોવાથી તેની સર્વ દીક્ષા નિરર્થક છે.

આ પ્રમાણે મૂળગુણ સંબંધી ને ઉત્તરગુણ સંબંધી કહીને હવે બીજી રીતે કહે છેઃ—

ગુરૂને સંયમમાં ઉદ્યુક્ત કહ્યા. તે સંયમ સત્તર પ્રકારે પૂર્વે કહેલ છે. તેના પાળનાર તથા સર્વ આરંભના વિવર્જક ગુરૂ હોય. હવે આરંભના ભેદ કહે છેઃ—

ત્રણ યોગ ને ત્રણ કરણથી સંરંભ, સમારંભ ને આરંભ—એમ ત્રણે પ્રકારનો આરંભ ચાર કષાયવડે કરે એટલે તેના ૧૦૮ ભેદ પરસ્પર ગુણતાં થાય. તેમાંનો એક ભંગ આ પ્રમાણેઃ—

'મને કરીને ક્રોધસંયુક્ત થયો સતો સંરંભ કરે.' એ રીતે મનથી માન માયા ને લોભવડે સંરંભ કરતાં ચાર ભંગ થાય. તેજ ચાર પ્રકારે કરાવવાના ને કરતાં અનુમોદવાના ભંગ ગણતાં ત્રણ ચોક બાર ભેદ મનવડે થાય. તેજ રીતે વચન ને કાયાના ૧૨–૧૨ ગણતાં ૩૬ ભેદ સંરંભના થાય. તે પ્રમાણે સમારંભ ને આરંભના ૩૬–૩૬ ભેદ ગણતાં ૧૦૮ ભેદ થાય.

સંકલ્પ કરવો તે સંરંભ કહીએ, ચિત્તમાં પરિતાપ કરે તે સમારંભ કહીએ, અને ઉપદ્રવ કરે તે આરંભ કહીએ. આ પ્રમાણે સર્વનયશુદ્ધ ભેદ સર્વ આરંભના ત્યાગરૂપ સમજવો.

હવે ઉપમાદ્વારા ગુરૂનું વર્ણન કરે છેઃ—

'સૂરિ વાયુની પેરે અપ્રતિબદ્ધ એટલે નવકલ્પવિહારી હોય. એવા છતાં પણ કોઈ અન્યના આશ્રિત (નિશ્રિત) હોય. તેને માટે કહે છે કે—આકાશની જેમ નિરાશ્રય હોય—કુળાદિકની નિશ્રારહિત હોય. અનિશ્રિત છતાં પણ કોઈ અશુદ્ધ વસતિમાં રહેનારા હોય. તેને માટે કહે છે કે—સર્પની જેમ પરઘરમાં વાસ

એવા પાંચ પ્રકારના રસવાળું. આ રીતે ચારે પ્રકારે વર્જે. તેમાં કાળથી ચાર પ્રકારમાં દિવસે ગ્રહણ કરેલું દિવસે ખાવામાં રાત્રિનો અભાવ હોવાથી તે વર્જવું ન જોઇએ, એમ કહેનારને ઉત્તર આપે છે કે-મોદકાદિ વસ્તુનો સંચય પણ મુનિ ન કરે કે જે આજનું ગ્રહણ કરેલું બીજે દિવસે ખવાય. દુર્ભિક્ષાદિ પ્રસંગે પણ તેમ કરવાનું મુનિમાટે ત્યાજ્ય કહેલું છે.

આ પ્રમાણે છ મૂળગુણના ધારક એવા મારા ધર્મગુરૂ છે.

મૂળ ગુણ વિષે કહ્યાબાદ હવે ઉત્તર ગુણ સંબંધી કહેવાનો અવસર છે. ઉત્તર ગુણ પિંડવિશુદ્ધિ વિગેરે છે. તેમાં પણ સર્વ ગુણના આધારભૂત એવા દેહના પરિપાલન માટે નવકોટિ શુદ્ધ એવા આહારને મુનિ ગ્રહણ કરે. તે વિશુદ્ધિ આ પ્રમાણેઃ—

સર્વારંભવિવર્જિત અને સંયમમાં ઉદ્યુક્ત એવા મુનિ પોતાને અર્થે કાંઇપણ ન ખરીદે, ન ખરીદાવે, ન હણે ને ન હણાવે. ૩૨૯.

વિશેષાર્થ-મુનિ શાળિ મગ વિગેરે પોતે ન ખરીદે અને બીજા પાસે ન ખરીદાવે, તેમજ સચિત્તને અચિત્ત કરીને પોતે તેમાંના જીવોને ન હણે; પોતે ઓદનાદિ રાંધે નહીં તેમજ બીજા પાસે રંધાવે પણ નહીં. ખરીદતાં, હણતાં, રાંધતાં અન્યને અનુમોદે પણ નહીં. આ પ્રમાણે પિંડવિશુદ્ધિ કહી. એમાં એક અન્નનું ગ્રહણ કરેલું હોવાથી તજ્જાતીય એવા શય્યા, પાત્રાદિમાં પણ સમજી લેવી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે-મુનિ પિંડ, શય્યા, વસ્ત્ર ને પાત્ર અકલ્પ્યને ઇચ્છે નહીં; કલ્પ્યને જ ગ્રહણ કરે. અશુદ્ધ પિંડને ગ્રહણ કરતા એવા અચારિત્રીમાં સંયમનો સદ્ભાવ નથી અને સંયમ ન હોવાથી તેની સર્વ દીક્ષા નિરર્થક છે.

આ પ્રમાણે મૂળગુણ સંબંધી ને ઉત્તરગુણ સંબંધી કહીને હવે બીજી રીતે કહે છેઃ—

ગુરૂને સંયમમાં ઉદ્યુક્ત કહ્યા. તે સંયમ સત્તર પ્રકારે પૂર્વે કહેલ છે. તેના પાળનાર તથા સર્વ આરંભના વિવર્જક ગુરૂ હોય. હવે આરંભના ભેદ કહે છેઃ—

ત્રણ યોગ ને ત્રણ કરણથી સંરંભ, સમારંભ ને આરંભ–એમ ત્રણે પ્રકારનો આરંભ ચાર કષાયવડે કરે એટલે તેના ૧૦૮ ભેદ પરસ્પર ગુણતાં થાય. તેમાંનો એક ભંગ આ પ્રમાણેઃ—

'મને કરીને ક્રોધસંયુક્ત થયો સતો સંરંભ કરે.' એ રીતે મનથી માન માયા ને લોભવડે સંરંભ કરતાં ચાર ભંગ થાય. તેજ ચાર પ્રકારે કરાવવાના ને કરતાં અનુમોદવાના ભંગ ગણતાં ત્રણ ચોક બાર ભેદ મનવડે થાય. તેજ રીતે વચન ને કાયાના ૧૨–૧૨ ગણતાં ૩૬ ભેદ સંરંભના થાય. તે પ્રમાણે સમારંભ ને આરંભના ૩૬–૩૬ ભેદ ગણતાં ૧૦૮ ભેદ થાય.

સંકલ્પ કરવો તે સંરંભ કહીએ, ચિત્તમાં પરિતાપ કરે તે સમારંભ કહીએ, અને ઉપદ્રવ કરે તે આરંભ કહીએ. આ પ્રમાણે સર્વનયશુદ્ધ ભેદ સર્વ આરંભના ત્યાગરૂપ સમજવો.

હવે ઉપમાદ્વારા ગુરૂનું વર્ણન કરે છેઃ—

'સૂરિ વાયુની પેરે અપ્રતિબદ્ધ એટલે નવકલ્પવિહારી હોય. એવા છતાં પણ કોઈ અન્યના આશ્રિત (નિશ્રિત) હોય. તેને માટે કહે છે કે–આકાશની જેમ નિરાશ્રય હોય–કુળાદિકની નિશ્રારહિત હોય. અનિશ્રિત છતાં પણ કોઈ અશુદ્ધ વસતિમાં રહેનારા હોય. તેને માટે કહે છે કે–સર્પની જેમ પરઘરમાં વાસ

કરનારા હોય-મૂળોત્તર દોષરહિત વસતિના સેવનારા હોવાથી. એવા છતાં પણ કોઇ સર્વદા અપ્રમત્ત ન હોય. તેટલા માટે કહે છે-ભારંડપક્ષીની જેમ અપ્રમત્ત હોય. સમિતિ ગુપ્તિ વિગેરેના સતત ઉપયોગવાળા હોવાથી સદા જાગ્રત હોય. ૩૩૦.

વળી અપ્રમત્ત છતાં પણ કોઇ ગાંભીર્યથી વિકળ હોય. તેટલા માટે કહે છે કે-સમુદ્રની જેવા ગંભીર હોય. પરવાદીઓ જેના મધ્યભાગને (અંતઃકરણને) સમજી ન શકે તેવા હોય. તેમજ પરે આલોચના કરેલ ગુહ્ય દોષને કોઈની પાસે પણ પ્રકાશિત ન કરનાર હોવાથી અગાધ હૃદયવાળા હોય. ગંભીર પણ બધા નિઃપ્રકંપ હોતા નથી, તેથી કહે છે કે-મેરૂની જેવા નિઃપ્રકંપ હોય. પરિસહ ઉપસર્ગ આવી પડતાં ધર્મધ્યાનમાં નિશ્ચળ રહેનારા હોય. શું એ રીતે નિઃપ્રકંપ જ હોય ? તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે-સિંહની જેવા નિર્ભય પણ હોય. સાતે પ્રકારના ભયથી વર્જિત હોય. તે સાત પ્રકારના ભય આ પ્રમાણે:-

૧. મનુષ્યને મનુષ્યથી ભય તે ઇહલોક ભય. ૨. મનુષ્યને દેવાદિકથી ભય તે પરલોક ભય. ૩. ધનાર્થી એવા ચોરાદિકથી ભય તે આદાન ભય. ૪. ઘરમાં રાત્રિએ કે દિવસે ભય લાગે તે અકસ્માત ભય. ૫. આજીવિકા કેમ ચાલશે ? તેની ચિંતા તે આજીવિકા ભય. ૬. આ બધું મૂકીને મરી જવું પડશે, એવો ભયવાળો વિચાર તે મરણ ભય અને ૭. કોઇ પણ કાર્યથી લોકમાં અપયશ થાય તેનો ભય તે અપકીર્ત્તિ ભય-આ બધા ભય આચાર્યને ન હોય. ૩૩૧.

વળી છત્રીશ ગુણગણથી અર્થાત્ છત્રીશ છત્રીશી ગુણોથી સહિત હોય. તેનો વિસ્તાર સૂરિગુણષટ્ત્રિંશિકાથી જાણવો.

કર્મણાં તો તે સર્વ ગુણમાં આદ્યગુણ ‘ ધર્માધર્મના જાણનાર’ રૂપ હોય. જ્ઞપરિજ્ઞાથી અને પ્રત્યાખ્યાનપરિજ્ઞાથી તેના જાણનાર હોવાને લીધે અધર્મથી નિવર્તનારા હોય અને ધર્મમાર્ગમાં પ્રવર્તનારા હોય. ૩૩૨.

આવા આચાર્યની દુર્લભતા પ્રતિપાદન કરવાપૂર્વક સ્વપર ઉપકારકપણું તેમનું બતાવે છે–એવા મહાભાગસૂરિ આ ભવાર્ણવમાં પ્રાપ્ત થવા દુર્લભ છે કે જે પોતે તરે છે અને બીજા સંસારમાં બૂડતા પ્રાણીઓને તારે છે. ઉપર પ્રમાણે વર્ણન કરેલા સ્વરૂપવાળા મહાભાગ ને મહાપ્રભાવવાળા ગુરૂની પ્રાપ્તિ થવી દુર્લભ છે. આ સંબંધમાં કેશીગણધર ને પ્રદેશીરાજાનો સંબંધ કહે છેઃ—

આમલકલ્પા નગરીમાં શ્રી વીરપરમાત્મા સમવસર્યે સતે દેશના દઈ રહ્યા ત્યારે વિમાનવડે દિશાઓને પ્રકાશિત કરતો કોઇ દેવ સમવસરણમાં આવ્યો અને તેણે નાટક કર્યું. તે વખતે ગૌતમસ્વામીએ ‘ આ દેવ કોણ છે ? અને પૂર્વે એણે શું સુકૃત કર્યું છે ? ’ એમ પ્રભુને પૂછ્યું. પ્રભુએ કહ્યું કે–‘ આ સૌધર્મ દેવલોકના સૂર્યાભ નામના વિમાનનો સ્વામી સૂર્યાભ નામનો દેવ છે. એણે પૂર્વે શું સુકૃત કર્યું હતું તે સાંભળ–આ દેવ પૂર્વભવે શ્વેતાંબિકા નગરીમાં નાસ્તિકમતી **પ્રદેશી** નામનો રાજા હતો. તેને **સૂર્યકાંતા** નામની સ્ત્રી હતી અને **સૂર્યકાંત** નામનો પુત્ર હતો. તે રાજાને **ચિત્ર** નામનો મંત્રી હતો. તે રાજકાર્યમાટે શ્રાવસ્તિપુરીએ ગયો હતો. ત્યાં પાર્શ્વનાથના સંતાનીઆ **કેશી-સૂરિ**ની પાસે તેણે ધર્મ સાંભળીને અંગીકાર કર્યો અને શ્વેતાંબિકા નગરીએ આવવાનું આમંત્રણ કર્યું. તેઓ આવ્યા એટલે

અશ્વવાહન મિષે મંત્રી રાજાને તે સૂરિવાળા ઉદ્યાનમાં લઈ આવ્યો. રાજા ને મંત્રી થાક લાગવાથી એક ઝાડતળે વિસામો ખાવા બેઠા; ત્યાં કેશીગણધરને ઉપદેશ દેતા (બોલતા) સાંભળીને રાજાએ મંત્રીને પૂછ્યું કે-'આ શું મોટે સ્વરે રાડો પાડે છે?' મંત્રી બોલ્યો કે-'હું નથી જાણતો, આપણે તેની પાસે જઇને સાંભળીએ. એમાં આપણો શો વિનાશ થવાનો છે?' એમ કહીને સૂરિપાસે રાજાને લઇ ગયો. રાજાએ ધર્મ સાંભળ્યો પણ તે સદ્દહ્યો નહીં. રાજાએ કહ્યું કે-' પ્રથમ આત્મા જ નથી તો ધર્મ શામાટે કરવો? મારો પિતા મહાપાપમાં રક્ત હતો તે જો તમારા મત પ્રમાણે નરકે ગયો હોય તો ' હે વત્સ ! પાપ કરીશ નહીં.' એમ મને કેમ ન કહે, વળી મારી માતા ધર્મી હતી તે તમારે મતે સ્વર્ગે ગયેલી હોવી જોઇએ તો તે 'હે વત્સ ! ધર્મ કરજે.' એમ કેમ ન કહે? વળી મેં એક વાર જીવ જોવા માટે એક ચોરના કકડે કકડા કરી નખાવ્યા પણ જીવ ન દીઠો. એક ચોરને જીવતો લોઢાની પેટીમાં પૂર્યો, કેટલીક વાર પછી પેટી ઉઘાડતાં તે ચોર મરી ગયેલો અને તેના શરીરમાં જીવડા પડેલા જોયા, જો જીવ હોય તો તે ચોરનો જીવ પેટીમાંથી છિદ્ર વિના શી રીતે નીકળ્યો ને જીવડાના જીવ શી રીતે આવ્યા? એક ચોરને મેં જીવતાં તોળ્યો અને મરી ગયા પછી તોળ્યો એટલે સરખો થયો. તેમાંથી જો જીવ ગયો હોત તો તોલ ઘટ્યો કેમ નહીં?"

આ પ્રશ્નોના ઉત્તરો ગુરૂમહારાજે ક્રમસર આ પ્રમાણે આપ્યા-"પરમાધામીના આપેલાં દુઃખમાં કબજે પડેલ હોવાથી અને દેવસુખમાં લીન થઈ જવાથી તારા માતાપિતા આવ્યા નથી. અરણ્યમાં અગ્નિની જરૂર પડતાં એક મૂર્ખે અરણીના કાષ્ટનું

ચૂર્ણ કરી નાખ્યું પણ અગ્નિ ન નીકળ્યો, બીજા વિચક્ષણે તેના બે કકડાને ઘસીને અગ્નિ ઉત્પન્ન કરી દીધો. એવી રીતે શરીરમાં જીવ સમજવો. સારી રીતે બંધ કરેલી લોઢાની પેટીમાં શંખ લઇને કોઇને પૂરીએ, તેમાં રહીને તે શંખ વગાડે તો તેનો શબ્દ આપણે બહાર સાંભળીએ, તે સ્વરની જેમ જીવ જઈ આવી શકે છે. વળી વાયુવડે પૂરેલી મસક ને વાયુ કાઢી નાખેલી મસક તોળતાં સરખો તોલ થાય છે, વધઘટ થતી નથી, તેમ જીવનો પણ તોલ આવતો નથી. આ ત્રણે દષ્ટાંત તો મૂર્ત્તિવાળા અગ્નિ, સ્વર ને વાયુના આપ્યા છે, આ જીવ તો અમૂર્ત્ત છે તેથી તેને માટે તો સવિશેષપણું સમજવું."

આ પ્રમાણે કહેવાવડે રાજાના સંશયો દૂર થવાથી તેણે પુણ્ય પાપ ને જીવનું અસ્તિત્વ કબુલ કર્યું.

હવે કર્મ અને જીવની સિદ્ધિ માટે કહે છે કે-મનુષ્યપણું સમાન છતાં રાજા ને રંકનો, બુદ્ધિમાન ને જડનો, રૂપવંત ને કુરૂપનો, દ્રવ્યવાન ને દરિદ્રીનો, બળવાન્ ને નિર્બળનો, નિરોગી ને રોગાર્ત્તનો, સુભાગી ને દુર્ભાગીનો-આ પ્રમાણે જે અંતર પડે છે તેનું કારણ કર્મ જ છે. અને તે કર્મ જીવ વિના સંભવતા નથી. (જીવ જ કર્મ બાંધે છે.)

આ પ્રમાણે કેશીગુરૂના ઉપદેશથી પ્રબોધ પામેલા પ્રદેશી-રાજાએ કહ્યું કે-'હું કુળક્રમાગત આવેલું નાસ્તિકપણું કેમ છોડું?' એટલે ગુરૂએ કહ્યું કે-'હે પ્રદેશી રાજા! કુળક્રમાગત આવેલા વ્યાધિને અથવા દરિદ્રીપણાને મનુષ્યો છોડે છે કે નહીં? તે જેમ છોડે છે તેમ આ મહાવ્યાધિરૂપ નાસ્તિકપણું પણ છોડવા લાયક જ છે. વળી દેશાંતર ગયેલા વણિકને અનુક્રમે લોઢાની,

રૂપાની, સોનાની, રતનની ખાણ મળી જાય તો તે પ્રથમ લીધેલ લોઢું રૂપું સોનું વિગેરે ક્રમસર છોડીને રત્નો ગ્રહણ કરે કે નહીં? જો ન કરે તો મૂર્ખ ઠરે અને નિર્ધન રહે. તેમ પરમાત્માનો કહેલો ધર્મ પામ્યા પછી મિથ્યાધર્મ છોડવોજ જોઇએ, તેમાં કાંઇ પણ દોષ નથી.' આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજાએ નાસ્તિકપણું તજી દઈ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો અને બહુ પ્રકારે ધર્મ આરાધવા લાગ્યો.

એકદા સાંસારિક સુખભોગની તૃષ્ણાવિનાના પ્રદેશીરાજાએ પૌષધ કર્યો. તે વખતે ભોગતૃષ્ણામાં આસક્ત એવી તેની સૂર્યકાંતા રાણીએ તેને વિષ આપ્યું. જેથી તે મરણ પામ્યો અને શુભ ધ્યાનથી સૂર્યાભ નામે દેવ થયો. તે આ દેવ છે." એમ વીરપ્રભુએ ગૌતમસ્વામીને કહ્યું. તે સાંભળી અનેક જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા.

આ કેશીગુરૂનો સંયોગ પ્રદેશીરાજાને દુર્લભ હતો, તે તેના મંત્રીના પ્રયત્નથી થઈ શક્યો, તેમ સદ્ગુરૂપ્રાપ્તિની દુર્લભતા સમજવી.

આવા શ્રેષ્ઠ ધર્માચાર્યના સંગમથી ઉત્તમ શ્રાવક ઉત્તમ મનોરથો કરે તે કહે છેઃ–'હું કયારે કયા વર્ષ, માસ, પક્ષ, દિન કે મુહૂર્તે ગુણસાગર એવા સૂરિને પામીને તેમના ચરણ પાસે સંસાર છોડીને નિરારંભી એવો મુનિ થઇશ-મુનિપણું અંગીકાર કરીશ?' ૩૩૪.

અહીં ગુરૂમહારાજને ગુણના સાગર (સમુદ્ર) કહ્યા છે તે પૂર્વોક્ત ગુણવાળા, દેશ કુળ જાત્યાદિવડે વિશુદ્ધ તેમજ ગીતાર્થ, ક્રિયાકર, શીલ અને સારણાદિકના કરનારા સમજવા.

કહ્યું છે કે-' કાળાદિ દોષે કરીને પૂર્વે બતાવેલા ગુણોમાંથી એક બે અથવા વધારે ગુણરહિત હોય તો પણ ગીતાર્થ અને સારણાદિકમાં તત્પર હોય તેને ગુરૂ સમજવા.

હવે તેમની પાસે હું બાહ્ય અભ્યંતર પરિગ્રહને તજી દઇને તેમજ સર્વ અશુભ કારણોનો પણ ત્યાગ કરીને નિરારંભી એટલે પ્રાણીવધાદિજનિત સર્વ કર્મબંધથી રહિત થઇને દીક્ષા કયારે ગ્રહણ કરીશ ? આવો મનોરથ કરે.

હવે આ શાસ્ત્રની સમાપ્તિ કરવાને ઇચ્છતા સતા કહે છેઃ—

કર્ત્તા કહે છે કે-આ પ્રમાણે મેં શ્રાવકનું પ્રતિદિનનું કર્તવ્ય સંક્ષેપે કહ્યું છે. વિસ્તારથી જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી ને શ્રી હરિભદ્રસૂરિ પ્રમુખ આચાર્યોએ આવશ્યકાદિકમાં કહેલ છે ત્યાંથી ભાવશ્રાવકના ગુણ વિગેરેનો વિસ્તાર જાણી લેવો. ૩૩૫.

હવે પ્રસ્તુત શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરીને તેને વિષે ભાવિત મતિવાળા જે શ્રાવકો અંતર્મુખ વૃત્તિવાળા થાય, તેની સ્તવના કરતા સતા કહે છેઃ—

તેમનું મનુષ્યત્વ સુલબ્ધ છે અને જાતિકુળની પ્રાપ્તિ પણ તેમનીજ પ્રસંશનીય છે કે જેઓ ધર્મનું રહસ્ય શ્રુતધર્મ ને તેના સારભૂત ચારિત્ર–તેને પામીને પોતાના આત્માવડેજ આત્માનો વિચાર કરીને સમ્યગ્ પ્રકારે મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવર્તે છે. ૩૬૬.

અહીં સુલબ્ધપણું વિશિષ્ટ કર્મક્ષયનો હેતુ થવાથી કહ્યું છે અને આત્માવડે એટલે વિષયકષાયની અંધતા રહિત પર-

જે સુલભબોધિપણું તેને મેળવીને પ્રાંતે પાંચ છ ભવમાં મોક્ષ-ની પ્રાપ્તિ થાય છે, તદ્રૂપ સમજવી.

હવે સૂત્રકાર સ્વસમય પરસમયના પરિજ્ઞાનવડે અવદાત મતિવાળા છતાં પણ છદ્મસ્થને સ્ખલિતપણાનો સંભવ હોવાથી તે દૂર કરવા માટે તેમજ પોતાના ઉત્સેકપણાના પરિહાર માટે કહે છે:—

અજ્ઞાનવડે એટલે કોઇક ભાવ સૂક્ષ્મ હોવાથી તેમજ તથાવિધ આમ્નાયનો અભાવ હોવાથી, સમ્યગ્ પ્રકારે ન સમજવાથી અને પ્રમાદવડે એટલે અન્યચિત્તત્વાદિવડે તેમજ મૂઢપણે એટલે મતિના વિભ્રમથી-ચિત્તમોહથી જે કાંઇ મેં આ શાસ્ત્રમાં સ્ખલનાવાળું સૂત્રપણે ગુંથ્યું હોય, તેમાં સ્તોક માત્ર પણ આગમથી વિરૂદ્ધ—આગમોત્તીર્ણ-આગમાનનુપાતી કહેવાણું હોય તે પુત્રના દુશ્ચરિત્રની જેમ-એટલે કે પ્રિયપુત્રે કોઇ કાર્ય કાંઇક દોષવાળું કર્યું હોય તો તેને જોઇને તેના માતાપિતા તે સુધારી લે છે; તેમ આ શાસ્ત્રમાં પણ મારી ઉપર દયા કરીને જે કાંઇ અશુદ્ધ જણાય તે સૂરિમહારાજાઓ શોધજો-શુદ્ધ કરજો. ૩૩૮-૩૯

હવે જે રીતે આ ગ્રંથરચના કરવામાં આવી છે તે કહે છે:—

કાંઇક ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી એટલે સાંભળીને અને કાંઇક સૂત્રોથી જાણીને શ્રાવકનું દિનકૃત્ય મેં મંદબુદ્ધિએ કહ્યું છે. ૩૪૦.

આ શાસ્ત્રના અધ્યયનાદિથી જે તાત્કાલિક લાભ થાય તે કહે છે

આ શ્રાવકના કૃત્ય બનાવનાર શાસ્ત્રને ભણતાં ને સમજતાં ભવ્ય જીવોને ત્રિલોકનાથ એવા જિનેશ્વરના શાસનનું જ્ઞાન થાઓ

માર્ગદર્શી એવા આત્માવડે વિષયકષાયરૂપ વિષના વેગથી વિધુરિત ઇંદ્રિયોવાળા આત્માને જાણીને આ લોક ને પરલોકમાં વિષય-કષાયને મહા દુઃખનાં ભાજન સમજે છે. કહ્યું છે કેઃ—

એકેક ઇંદ્રિયના વિષયને વશ થવાથી મૃગ, શલભ (પતંગીઓ), સર્પ, મત્સ્ય અને હાથી નાશ પામે છે તો પાંચે ઇંદ્રિયને વશ પડેલા અનિયત આત્માનું શું થાય ? અર્થાત્ અત્યંત વિનાશ થાય.

વળી ક્રોધથી પ્રીતિનો નાશ થાય છે, માનથી [illegible] નાશ થાય છે, માયાથી વિશ્વાસનો નાશ થાય છે અને લે[illegible] સર્વ ગુણનો નાશ કરે છે.

અને સુલભબોધિપણું તેને મેળવીને અંતે પાંચ છ ભવમાં મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે, તદ્રૂપ સમજવી.

હવે સૂત્રકાર સ્વસમય પરસમયના પરિજ્ઞાનવડે અવદાત મતિવાળા છતાં પણ છદ્મસ્થને સ્ખલિતપણાનો સંભવ હોવાથી તેને દૂર કરવા માટે તેમજ પોતાના ઉત્સેકપણાના પરિહાર માટે કહે છેઃ—

અજ્ઞાનવડે એટલે કોઇક ભાવ સૂક્ષ્મ હોવાથી તેમજ તથાવિધ આમ્નાયનો અભાવ હોવાથી, સમ્યગ્ પ્રકારે ન સમજવાથી અને પ્રમાદવડે એટલે અન્યચિત્તત્વાદિવડે તેમજ મૂઢપણે એટલે મતિના વિભ્રમથી–ચિત્તમોહથી જે કાંઇ મેં આ શાસ્ત્રમાં સ્ખલનાવાળું સૂત્રપણે ગુંથ્યું હોય, તેમાં સ્તોક માત્ર પણ આગમથી વિરૂદ્ધ–આગમોત્તીર્ણ–આગમાનનુપાતી કહેવાણું હોય તે પુત્રના દુશ્ચરિત્રની જેમ–એટલે કે પ્રિયપુત્રે કોઇ કાર્ય કાંઇક દોષવાળું કર્યું હોય તો તેને જોઇને તેના માતાપિતા તે સુધારી લે છે; તેમ આ શાસ્ત્રમાં પણ મારી ઉપર દયા કરીને જે કાંઇ અશુદ્ધ જણાય તે સૂરિમહારાજાઓ શોધજો–શુદ્ધ કરજો. ૩૩૮–૩૯

હવે જે રીતે આ ગ્રંથરચના કરવામાં આવી છે તે કહે છેઃ—

કાંઇક ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી એટલે સાંભળીને અને કાંઇક સૂત્રોથી જાણીને શ્રાવકનું દિનકૃત્ય મેં મંદબુદ્ધિએ કહ્યું છે. ૩૪૦.

આ શાસ્ત્રના અધ્યયનાદિથી જે તાત્કાલિક લાભ થાય તે કહે છે

આ શ્રાવકના કૃત્ય બનાવનાર શાસ્ત્રને ભણતાં ને સમજતાં ભવ્ય જીવોને ત્રિલોકનાથ એવા જિનેશ્વરના શાસનનું જ્ઞાન થાઓ

માર્ગદર્શી એવા આત્માવડે વિષયકષાયરૂપ વિષના વેગથી વિધુરિત ઇંદ્રિયોવાળા આત્માને જાણીને આ લોક ને પરલોકમાં વિષય-કષાયને મહા દુઃખના ભાજન સમજે છે. કહ્યું છે કે:—

એકેક ઇંદ્રિયના વિષયને વશ થવાથી મૃગ, શલભ (પતંગીઓ), સર્પ, મત્સ્ય અને હાથી નાશ પામે છે તો પાંચે ઇંદ્રિયને વશ પડેલા અનિયત આત્માનું શું થાય? અર્થાત્ અત્યંત વિનાશ થાય.

વળી ક્રોધથી પ્રીતિનો નાશ થાય છે, માનથી વિનયનો નાશ થાય છે, માયાથી વિશ્વાસનો નાશ થાય છે અને લોભ સર્વ ગુણનો નાશ કરે છે.

આવા વિષયકષાયથી બંધાયેલો આત્મા પરલોકમાં અશુભ કર્મના યોગથી દુર્ગતિમાં ગયો સતો અત્યંત છેદનભેદનાદિ પીડાને પ્રતિસમય સહન કરે છે. આ પ્રમાણે વિચારીને જે કોઈ લઘુકર્મી જીવ હોય છે તે અશઠપણે અક્ષુદ્રત્વાદિ મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે. કહ્યું છે કે:—

અક્ષુદ્રતા, દયા, દાક્ષિણ્યતા, ક્ષમા, ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ, પાપરહિત એવા ન્યાયમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિ અને શ્રુતચારિત્રમાં ઉદ્યમ, સમાનધર્મીનું વાત્સલ્ય અને યતિધર્મમાં આદર–આ બધો કુશળાશંસ મોક્ષમાર્ગપણે કહેલો છે. અર્થાત્ તેજ મોક્ષનો માર્ગ છે.

આ પ્રમાણે શાસનની ભક્તિવાળા જે સુશ્રાવકો વિધાનપૂર્વક સર્વ પ્રવૃત્તિ કરે છે તે અનેક જન્મસંચિત પાપને ખપાવીને અતિ ઉત્તમ એવી ગતિને પામે છે. ૩૩૭. અહીં ઉત્તમ ગતિની પ્રાપ્તિ તે ઇંદ્ર કે સામાનિકાદિ દેવપણાની પ્રાપ્તિ

અને સુલભબોધિપણું તેને મેળવીને પ્રાંતે પાંચ છ ભવમાં મોક્ષ-પદની પ્રાપ્તિ થાય છે, તદ્રૂપ સમજવી.

હવે સૂત્રકાર સ્વસમય પરસમયના પરિજ્ઞાનવડે અવદાત મતિવાળા છતાં પણ છદ્મસ્થને સ્ખલિતપણાનો સંભવ હોવાથી તેને દૂર કરવા માટે તેમજ પોતાના ઉત્સેકપણાના પરિહાર માટે કહે છેઃ—

અજ્ઞાનવડે એટલે કોઇક ભાવ સૂક્ષ્મ હોવાથી તેમજ તથાવિધ આમ્નાયનો અભાવ હોવાથી, સમ્યગ્ પ્રકારે ન સમજવાથી અને પ્રમાદવડે એટલે અન્યચિત્તત્વાદિવડે તેમજ મૂઢપણે એટલે મતિના વિભ્રમથી-ચિત્તમોહથી જે કાંઇ મેં આ શાસ્ત્રમાં સ્ખલનાવાળું સૂત્રપણે ગુંથ્યું હોય, તેમાં સ્તોક માત્ર પણ આગમથી વિરૂદ્ધ—આગમોત્તીર્ણ—આગમાનનુપાતી કહેવાણું હોય તે પુત્રના દુશ્ચરિત્રની જેમ—એટલે કે પ્રિયપુત્રે કોઇ કાર્ય કાંઇક દોષવાળું કર્યું હોય તો તેને જોઇને તેના માતાપિતા તે સુધારી લે છે; તેમ આ શાસ્ત્રમાં પણ મારી ઉપર દયા કરીને જે કાંઇ અશુદ્ધ જણાય તે સૂરિમહારાજાઓ શોધજો—શુદ્ધ કરજો. ૩૩૮—૩૯

હવે જે રીતે આ ગ્રંથરચના કરવામાં આવી છે તે કહે છેઃ—

કાંઇક ગુરૂમહારાજના ઉપદેશથી એટલે સાંભળીને અને કાંઇક સૂત્રોથી જાણીને શ્રાવકનું દિનકૃત્ય મેં મંદબુદ્ધિએ કહ્યું છે. ૩૪૦.

આ શાસ્ત્રના અધ્યયનાદિથી જે તાત્કાલિક લાભ થાય તે કહે છે

આ શ્રાવકના કૃત્ય બનાવનાર શાસ્ત્રને ભણતાં ને સમજતાં ભવ્ય જીવોને ત્રિલોકનાથ એવા જિનેશ્વરના શાસનનું જ્ઞાન થાઓ

અને એમાં સુનિશ્ચળ એવું મન અથવા શ્રદ્ધા થાઓ. ૩૪૧.

હવે પરમકારૂણિક અને સ્વાર્થને જેમણે પરાર્થ માટે તજી દીધો છે એવા સૂત્રકાર, મોટા પુરૂષોને પરાર્થ કરવો તેજ સ્વાર્થ છે એમ બતાવતા સતા કરૂણાથી પોતાના પુણ્યવડે પરોપકારને ઈચ્છતા સતા કહે છેઃ—

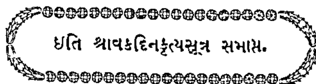
આ શ્રાવકનું કૃત્ય બતાવીને અથવા આ ગ્રંથની રચના કરીને મેં જે કાંઇ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હોય તે પુણ્યવડે ભવ્ય જીવોના ભવભ્રમણનો અને તીવ્ર દુઃખનો નાશ થાઓ. ૩૪૨.

સર્વ હકીકતનો ઉપસંહાર કરતા સતા કહે છેઃ—

મહાર્થવાળા એવા જિનોત્તમના મતથી મતિના વિભ્રમથી અજાણ એવા મેં આ શાસ્ત્રમાં કાંઇપણ વિરૂદ્ધપણે કહેલ હોય તેનો મને મિચ્છામિદુક્કડ થાઓ. ૩૪૩.

ઇતિ શ્રી શ્રાદ્ધદિનકૃત્યવિવરણે વિધિશયનાદિ દ્વારષટ્ક-વ્યાવર્ણનનો પ્રસ્તાવ સમાપ્ત.

તેની સમાપ્તિ સાથે દિનકૃત્યસૂત્રની અવચૂર્ણિ પણ સમાપ્ત.

श्री तेरापंथ किशोर मंडल
बीकानेर

जैन दर्शन में